

Xenophon Hellenica 2 Buch 5-7 von Büchsenichütz

Griechische und lateinische
Klassiker Schulausgaben
mit Anmerkungen

Xenophon
Hellenica 2

Buch 5-7

 Büchsenichütz

(Cicero's rhetorische Schriften. Auswahl für die Schule nebst Einleitung und geh. Vorbemerkungen von O. Weissenfels. <i>M.</i> 1.80	geb.	
Auch in 3 kart. Heften:		
1. Einleitung in die rhetorischen Schriften Cicero's. <i>M.</i> 1.—	2. De oratore und Brutus. <i>M.</i> 1.—	3. De oratore. <i>M.</i> 1.—
Cornelius Nepos. Von J. Siebels. 12. Aufl. von O. Stange. Mit 3 Karten. <i>M.</i> 1.20	geb.	1.70
Non. et uul. schol. synonymodavit E. Ottmann. 13d. V. <i>M.</i> 1.—	geb.	1.40
Curtius Rufus. Von Th. Vogel.		
I. Böhm. B. III—V. 4. Aufl. 2. 10. geb. 2.60 II. Böhm. B. VI—X. 2. Aufl. M. 1. Karte. 2.25	geb.	2.75
Horaz' Oden und Epoden. Von G. W. Nauck. 15. Aufl. von O. Weissenfels. 2.25	geb.	2.75
Satiren und Episteln. Von G. T. A. Krüger.		
I. Teil: Satiren. 14. Aufl. — II. Teil: Episteln. 14. Aufl. <i>M.</i> 1.80	geb.	2.30
Secundus. Von A. Th. H. Fritzsche.		
I. Band. Buch I. <i>M.</i> 2.40, geb. 2.90 II. Band. Buch II. <i>M.</i> 2.—	geb.	3.50
Livius. Buch 1 (2. Aufl.). <i>M.</i> 1.50	geb.	2.—
Buch 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. Von F. Lütjebacher. <i>M.</i> 1.20	geb.	1.70
— 21 (5. Aufl.). V. F. Lütjebacher. M. Karte. 22 (3. Aufl.). V. E. Wolfflin. <i>M.</i> 1.20	geb.	1.70
— 23. Von E. Wolfflin u. F. Lütjebacher. <i>M.</i> 1.20	geb.	1.70
— 24. Von H. J. Müller. 2. Aufl. <i>M.</i> 1.35	geb.	1.80
— 25. Von H. J. Müller. <i>M.</i> 1.20	geb.	1.70
— 26, 27, 28. Von F. Friedersdorff. <i>M.</i> 1.20	geb.	1.70
— 29, 30. Von F. Lütjebacher. <i>M.</i> 1.20	geb.	1.70
Ovids Metamorphosen. Von J. Siebels und Fr. Polla.		
I. Heft. Buch I—IX. 16. Aufl. — II. Heft. Buch X—XV. 14. Aufl. <i>M.</i> 1.50	geb.	2.—
Fasten. Von H. Peter. I. Abt. Text und Kommentar. 2. Aufl. <i>M.</i> 2.70	geb.	3.20
II. Abt. Kritische u. exeget. Ausführungen u. Zusätze u. Kommentar. 2. Aufl. <i>M.</i> 1.90	geb.	2.—
ausgew. Gedichte, mit Erläuterungen f. d. Schulgebrauch, v. H. Günther. <i>M.</i> 1.50	geb.	2.—
Phaedri fabulae. Von J. Siebels und F. Polla. 5. Aufl. <i>M.</i> 1.20	geb.	1.50
Plautus' ausgew. Kom. Von E. J. Brix und M. Niemeyer.		
I. Trinummus. 4. Aufl. 1.20, geb. 1.70 III. Menaechmi. 4. Aufl. <i>M.</i> 1.—	geb.	1.40
II. Captivi. 5. Aufl. <i>M.</i> 1.—, geb. 1.40 IV. Miles gloriosus. 3. Aufl. <i>M.</i> 1.80	geb.	2.00
Plinius' d. J. ausgewählte Briefe. Von A. Kreuzer. <i>M.</i> 1.50	geb.	2.—
Quintilian institutio oratoriae liber dectimus. Von G. T. A. Krüger. 3. Aufl. <i>M.</i> 1.—	geb.	1.10
Sallust. Von Th. Opitz. 5. Hefte. I. Bell. Cat. <i>M.</i> 1.—, geb. 1.— II. Bell. Jugurth. <i>M.</i> 1.—	geb.	1.40
III. Roder. u. Briefe. <i>M.</i> 1.—	geb.	1.40
Tacitus' Historien. Von K. Harmsen. 4. Aufl.		
I. Teil. B. I u. II. <i>M.</i> 1.50, geb. <i>M.</i> 2.25 — II. Teil. B. III—V. <i>M.</i> 2.10	geb.	2.60
Annalen. Von A. Draeger.		
I. Band. 6. Aufl. von Becker. 3. Heft (B. I u. 2. B. 3—6). <i>M.</i> 1.50	geb.	2.—
II. Band. 4. Aufl. v. Becker. 2. Heft (B. II—III, B. IV—VI). <i>M.</i> 1.35	geb.	1.75
Agricola. Von A. Draeger. 3. Aufl. <i>M.</i> 1.—	geb.	1.30
Dialogus de oratoribus. Von Georg Andreasen. 3. Aufl. <i>M.</i> 1.20	geb.	1.50
Germania. Von E. Wolff. <i>M.</i> 1.20	geb.	1.50
Terentius' ausgew. Komödien. Von C. Dziatzko.		
I. Böhm: Phormio. 3. Aufl. v. Hauler. <i>M.</i> 2.40	geb.	2.90
II. Böhm: Adelphee. 2. Aufl. v. Käser. <i>M.</i> 2.40	geb.	2.90
Virgils Aeneide. v. K. Kappes. I. Heft. I. Heft. 3. Aufl. III. 3. Aufl. <i>M.</i> 1.20	geb.	1.70
II. Heft. 4. Aufl. von E. Wörner. 3. Abt. I. Buch 4, II. 3, III. 6 je <i>M.</i> 1.50	geb.	1.70
III. Heft kpl. <i>M.</i> 1.20	geb.	1.70
IV. Heft. 3. Aufl. von M. Kappes-Fickelscherer. <i>M.</i> 1.20	geb.	1.70
3. Abt. I. Aeneide X, II: XI, III: XII. <i>M.</i> 1.—	geb.	1.40
Bucolica und Georgica. Von K. Kappes. <i>M.</i> 1.50	geb.	2.—

Schul-Wörterbücher der klassischen Sprachen.

Lateinisches Schulwörterbuch. Von F. A. Heintichen. 2 Bände.	
I. Lateinisch-Deutsch. 8. Aufl. von O. Wagener. geb. 5 <i>M.</i> 30 <i>M.</i> , in Halbfranz geb. 7 <i>M.</i> 50 <i>M.</i>	
II. Deutsch-Lateinisch. 5. Aufl. von O. Wagener. geb. 5 <i>M.</i> 25 <i>M.</i> , in Halbfranz geb. 6 <i>M.</i> 50 <i>M.</i>	
Griechisches Schulwörterbuch. Von Benseker-Schenkl. 2 Bände.	
I. Griechisch-Deutsch. Von G. E. Benseker. II. Aufl. von A. Kaegi. geb. 6 <i>M.</i> 75 <i>M.</i> , in Halbfranz geb. 8 <i>M.</i>	
II. Deutsch-Griechisch. Von K. Schenkl. 3. Aufl. geb. 9 <i>M.</i> , in Halbfranz geb. 10 <i>M.</i> 50 <i>M.</i>	

Sonder-Wörterbücher zu

Cäsar. Von H. Ebeling. 5. Aufl. von J. Lange. geb. 1 <i>M.</i> 60 <i>M.</i>	
Cornelius Nepos. Von O. Waacke. 13. Aufl. geb. 1 <i>M.</i> —; geb. 1 <i>M.</i> 50 <i>M.</i> III. b. Tert. b. Nepos zusammen geb. 1 <i>M.</i> 20 <i>M.</i>	
Homer. Von G. Autenrieth. 9. Aufl. von A. Kaegi. Dauerhaft geb. 3 <i>M.</i> 60 <i>M.</i>	
Ovids Metamorphosen. Von J. Siebels. 5. Aufl. von Fr. Polla. geb. 2 <i>M.</i> 70 <i>M.</i> , geb. 3 <i>M.</i> 10 <i>M.</i> kleine Ausgabe, bearb. v. Stange. geb. 2 <i>M.</i> 50 <i>M.</i>	
Plinius. Von E. Schaubach. 3. Aufl. geb. 60 <i>M.</i> — III. dem Tert. b. Plinius 90 <i>M.</i>	
Xenophons Anabasis. Von E. Vollbrucht. 3. Aufl. geb. 1 <i>M.</i> 50 <i>M.</i> ; geb. 2 <i>M.</i> 20 <i>M.</i>	
Xenophons Hellenika. Von K. Thiermann. 4. Aufl. geb. 1 <i>M.</i> 50 <i>M.</i> ; geb. 1 <i>M.</i> 90 <i>M.</i>	
Siebels' Iroclitium poeticum. Von A. Schaubach. II. Aufl. geb. 50 <i>M.</i>	

V 873

XENOPHONS GRIECHISCHE GESCHICHTE.

FÜR DEN SCHULGEBRAUCH

ERKLÄRT VON

DR. B. BÜCHSENSCHÜTZ,

DIREKTOR DES FRIEDRICHS-WERDERSCHEN GYMNASIUMS ZU BERLIN.

ZWEITES HEFT,

BUCH V—VII.

VIERTE VERMEHRTE UND VERBESSERTE AUFLAGE.

Ca 400.

LEIPZIG,

DRUCK UND VERLAG VON B. G. TEUBNER.

1880.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ.

E.

Καὶ τὰ μὲν δὴ περὶ Ἑλλάσποντον Ἀθηναίους τε καὶ Λακε-
 δαιμονίοις τοιαῦτα ἦν. ὦν δὲ πάλιν ὁ Ἐτεόνικος ἐν τῇ Αἰγίνῃ,
 καὶ ἐπιμιξία χωμένων τὸν πρόσθεν χρόνον τῶν Αἰγινητῶν
 πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἐπεὶ φανερώς κατὰ θάλατταν ὁ πό-
 λεμος ἐπολεμεῖτο, συνδόξαν καὶ τοῖς ἐφόροις ἐφήσει λήζεσθαι
 τὸν βουλούμενον ἐκ τῆς Ἀττικῆς. οἱ δ' Ἀθηναῖοι πολιορκου-²
 μενοι ὑπ' αὐτῶν, πέμψαντες εἰς Αἰγίναν καὶ ὀπίστας καὶ
 στρατηγὸν αὐτῶν Πάμφιλον ἐπετείχισαν Αἰγινῆταις καὶ ἐπο-
 λιόρκουν αὐτοὺς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν δέκα
 τριῆρεσιν. ὁ μὲντοι Τελεντίας τυχῶν ἐπὶ τῶν νήσων ποι-
 ἀφιγμένος κατὰ χρημάτων πόρον, ἀκούσας ταῦτα περὶ τοῦ
 ἐπιτειχισμοῦ ἐβοήθει τοῖς Αἰγινῆταις· καὶ τὸ μὲν ναυτικὸν
 ἀπήλασε, τὸ δ' ἐπιτείχισμα διεφύλαττεν ὁ Πάμφιλος.

I. 1. πάλιν. — Von einem
 früheren Aufenthalte des Eteonikos
 auf Aegina finden wir bei Xenophon
 nichts erwähnt. Man möchte glauben,
 es sei *πάλιν* zu lesen, wodurch
 sich auch das folgende *τὸν πρόσθεν*
χρόνον als die Zeit erklären ließe,
 wo trotz der Anwesenheit des Eteon-
 nikos Verkehr zwischen Aegina und
 Athen stattfand, während der Satz
ἐπεὶ — ἐπολεμεῖτο den Grund der
 plötzlichen feindseligen Maßregel
 angiebt. Ob der hier erwähnte
 Eteonikos dieselbe Person ist wie
 der früher (I, 1, 32 — II, 2, 5)
 öfter angeführte, wissen wir nicht,
 auch ist weder hier noch § 13 genau
 zu erkennen, welches seine Stellung
 bei der lakedämonischen Flotte ist.
 — *καὶ ἐπιμιξία χρ.* — Zwischen
 Athenern und Aegineten bestand
 uralte Feindschaft (s. zu II, 2, 3);

nach der Zurückführung der letzteren
 in die Heimat (II, 2, 9) scheint ein
 freundschaftlicher, namentlich Han-
 delsverkehr zwischen beiden Vol-
 kern eingetreten zu sein. *καί =*
καίπερ. Vgl. IV, 4, 15. — *συνδό-*
ξαν — S. zu II, 3, 19.

2. *πολιορκούμενοι* — S. zu IV,
 7, 1. — *ἐπετείχισαν* — S. zu III,
 2, 1. — *Τελεντίας* — Derselbe
 war zuletzt in Rhodos gewesen (IV,
 8, 25), weshalb auch sein Nachfolger
 Hierax sich dorthin begiebt (§ 5). —
κατὰ χρημάτων πόρον — um
 Kontributionen einzutreiben,
 wofür sonst gewöhnlich *ἐπ' ἀγρο-*
λογίαν. Vgl. Polyb. XVII, 17 *ἐξ-*
επεμψε τὴν γυναικα, δοὺς ἐντολας
παραγενομένην εἰς Ἄργος περὶ πό-
ρον γίγνεσθαι χρημάτων. Etwas
 anders I, 6, 12. — *ναυτικόν* —
 die blockierende Flotte.

3 Ἐκ δὲ τούτου ἀπὸ Λακεδαιμονίων Ἴεραξ ναύαρχος ἀφικνεῖται. κἀκεῖνος μὲν παραλαμβάνει τὸ ναυτικόν, ὁ δὲ Τελευτίας μακαριώτατα δὴ ἀπέπλευσεν οἰκαδε. ἤνικα γὰρ ἐπὶ θάλατταν κατέβαινον ἐπ' οἴκου ὀρμώμενος, οὐδεὶς ἐκεῖνον τῶν στρατιωτῶν ὃς οὐκ ἐδεξιώσατο, καὶ ὁ μὲν ἐστεφάνωσεν, ὁ δὲ ἐταινίωσεν, οἱ δ' ὑστερήσαντες ὅμως καὶ ἀναγομένου ἔρριπτον εἰς τὴν θάλατταν στεφάνους καὶ εὐχοντο αὐτῶ πολλὰ καὶ ἀγαθὰ. γιννώσκω μὲν οὖν, ὅτι ἐν τούτοις οὔτε δαπάνημα οὔτε κίνδυνον οὔτε μηχανήμα ἀξιόλογον οὐδὲν διηροῦμαι· ἀλλὰ ναὶ μὰ Δία τόδε ἀξιόν μοι δοκεῖ εἶναι ἀνδρὶ ἐννοεῖν, τί ποτε ποιῶν ὁ Τελευτίας οὕτω διέθηκε τοὺς ἀρχομένους. τοῦτο γὰρ ἤδη πολλῶν καὶ χρημάτων καὶ κινδύνων ἀξιολογώτατον ἀνδρὸς ἔργον ἐστίν.

5 Ὁ δ' αὖ Ἴεραξ τὰς μὲν ἄλλας ναῦς λαβὼν πάλιν ἐπλεεῖς Ῥόδον, ἐν Αἰγίνῃ δὲ τριήρεις δώδεκα κατέλιπε καὶ Γοργώπην τὸν αὐτοῦ ἐπιστολέα ἀρμοστήν. καὶ ἐκ τούτου ἐπολιορκούντο μᾶλλον οἱ ἐν τῷ ἐπιτειχίσματι τῶν Ἀθηναίων ἢ οἱ ἐν τῇ πόλει· ὥστε ὑπὸ ψηφίσματος Ἀθηναῖοι πληρώσαντες ναῦς πολλὰς ἀπεκομίσαντο ἐξ Αἰγίνης πέμπτῳ μηνὶ τοὺς

3. οὐδεὶς — ὃς οὐκ — mit Auslassung von ἐστὶ oder ἦν zu einem Begriffe: jeder verbunden, so dafs auch beide Teile zusammen dekliniert werden. VI, 2, 34. Kyneg. 5, 33 ὥστε οὐδεὶς ὅστις οὐκ ἐπιλάθου' ἄν. Thukyd. VII, 87 οὐδὲν ὅ,τι οὐκ ἐπεγένετο αὐτοῖς. Kyrop. I, 4, 25 οὐδένα ἔφασαν ὄντιν' οὐ δακρύου' ἀποστρέφασθαι. Vollständig VII, 5, 26 οὐδεὶς ἦν ὅστις οὐκ ὤετο. — ὁ μὲν ἐταινίωσεν — Vgl. die dem Brasidas in Skione gewährten Ehrenbezeugungen bei Thukyd. IV, 121 Βρασίδαν — δημοσίᾳ μὲν χρυσῷ στεφάνῳ ἀνέδησαν — ἰδίᾳ δὲ ἐταινίουν. — ὅμως καὶ = ὅμως καὶ περ. Vgl. III, 5, 2. Kyrop. V, 1, 26 νῦν δ' αὖ οὕτως ἔχομεν, ὡς σὺν μὲν σοὶ ὅμως καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ ὄντες θαρροῦμεν. Dieselbe Stellung von ὅμως vor dem beschränkenden Satzgliede auch VI, 4, 14. Kyrop. VI, 4, 6; VIII, 2, 21.

4. ἀξιολογώτατον — Der Superlativ ist nicht wohl zu erklären; man erwartet den Komparativ.

5. αὖ — πάλιν — Beide Wörter sind nicht mit einander zu verbinden; αὖ gehört zu Ἴεραξ, und setzt diese Person in Gegensatz zum Teletias, πάλιν gehört zu ἐπλεεῖς und ist auf den Umstand zu beziehen, dafs die Flotte, welche Hierax übernommen, sich ursprünglich in den Gewässern von Rhodos befunden hatte, wo ja auch ein Hauptschauplatz des Krieges war. Vgl. IV, 8, 25. Denn dafs Hierax von Rhodos gekommen sei, ist nicht anzunehmen. Freilich wissen wir nicht, welchen Ausgang jene Kämpfe in Rhodos genommen haben. Über αὖ πάλιν und πάλιν αὖ vgl. zu VIII, 4, 1. — ἐπιστολέα — S. zu I, 1, 15. — οἱ ἐν τῇ πόλει — d. i. die Aegineten. — ὑπὸ ψηφίσματος — infolge eines Volksbeschlusses. Vgl. Aristoph. Lysistr. 269 ἐμψήσομεν αὐτόχειρες πάσας ὑπὸ ψήφου μιάς. — τοὺς ἐκ τοῦ πο. — S. zu III, 1, 22. — ναύαρχον — Vgl. zu I, 6, 29. — ἐπ' αὐτάς — S. zu III, 4, 20.

ἐκ τοῦ φρουρίου. τούτων δὲ γενομένων οἱ Ἀθηναῖοι πάλιν αὖ πράγματα εἶχον ὑπὸ τε τῶν ληστῶν καὶ τοῦ Γοργώπα· καὶ ἀντιπληροῦσι ναῦς τρισκαίδεκα, καὶ αἰροῦνται Εὐνομον ναύαρχον ἐπ' αὐτάς. ὄντος δὲ τοῦ Ἴερακος ἐν τῇ Ῥόδῳ οἱ Λακεδαιμόνιοι Ἀνταλκίδα ναύαρχον ἐπέμπουσι, νομίζοντες καὶ Τριβάζῳ τοῦτο ποιούντες μάλιστα ἂν χαρίζεσθαι. ὁ δὲ Ἀνταλκίδας ἐπεὶ ἀφίκετο εἰς Αἰγίαν, συμπαραλαβὼν τὰς τοῦ Γοργώπα ναῦς ἐπλευσεν εἰς Ἐφέσον, καὶ τὸν μὲν Γοργώπην πάλιν ἀποπέμπει εἰς Αἰγίαν σὺν ταῖς δώδεκα ναυσίν, ἐπὶ δὲ ταῖς ἄλλαις Νικόλοχον ἐπέστησε τὸν ἐπιστολέα. καὶ ὁ μὲν Νικόλοχος βοηθῶν Ἀβυθνοῖς ἐπλεεῖς ἐκεῖσε· παρατρεπόμενος δὲ εἰς Τένεδον ἐδήον τὴν χώραν, καὶ χρήματα λαβὼν ἀπέπλευσεν εἰς Ἄβυδον. οἱ δὲ τῶν Ἀθηναίων στρατηγοὶ ἀθροισθέντες ἀπὸ Σαμοθράκης τε καὶ Θάσου καὶ τῶν κατ' ἐκεῖνα χωρίων ἐβοήθουν τοῖς Τενεδίοις. ὡς δ' ἦσθοντο εἰς Ἄβυδον καταπεπλευκίᾳ τὸν Νικόλοχον, ὀρμώμενοι ἐκ Χερρονήσου ἐπολιόρκουν αὐτὸν ἔχοντα ναῦς πέντε καὶ εἰκοσι δύο καὶ τριάκοντα ταῖς μεθ' ἑαυτῶν. ὁ μὲντοι Γοργώπης ἀποπλέων ἐξ Ἐφέσου περιτυγχάνει Εὐνόμῳ· καὶ τότε μὲν κατέφυγεν εἰς Αἰγίαν μικρὸν πρὸ ἡλίου δυσμῶν· ἐμβιβάσας δ' εὐθύς ἐδείπνιζε τοὺς στρατιώτας. ὁ δ' Εὐνόμος ὀλίγον χρόνον ὑπομείνας ἀπέπλεε. νυκτὸς δ' ἐπιγενομένης, φῶς ἔχων, ὥσπερ νομίζεται, ἀφηγεῖτο, ὅπως μὴ πλανῶνται αἱ ἐπόμενοι. ὁ δὲ Γοργώπης ἐμβιβάσας εὐθύς ἐπηκολούθει κατὰ τὸν λαμπτήρα, ὑπολειπόμενος, ὅπως μὴ φανερός εἴη μηδ' αἰσθησὶν παρέχοι, λίθων τε ψόφῳ τῶν κελυστῶν ἀντὶ φωνῆς χρωμένων καὶ

6. Τριβάζῳ — S. IV, 8, 12. — σὺν ταῖς δώδεκα ναυσίν — mit denen er auch vorher in Aegina gewesen war. — ἐπὶ ταῖς ἄλλαις — ἐπέστησε — Dagegen II, 1, 12 ἐπὶ τὰς τριήρεις τριηράρχους ἐπέστησε. — Ἀβυθνοῖς — S. IV, 8 gegen Ende.

7. οἱ — στρατηγοὶ — unter denen sich Iphikrates und Diotimos befanden. S. § 25 und IV, 8, 39. — κατ' ἐκεῖνα — in jener Gegend. Vgl. III, 5, 17; V, 4, 64; VI, 2, 38. — δύο — nicht dekliniert. Vgl. Anab. I, 2, 23.

8. ὥσπερ νομίζεται — wie es gebräuchlich ist. Vgl. II, 4, 36. — αἰσθησὶν παρέχοι —

sich bemerklich machte. Anab. IV, 6, 13 ἀπειθεῖν τοσοῦτον ὡς μὴ αἰσθησὶν παρέχειν. Ähnlich Thukyd. II, 61 τὸ μὲν λυκοῦν ἔχει ἤδη τὴν αἰσθησὶν ἐκείτω. Vgl. IV, 2, 13 μὴ κύκλωσιν παρέχοιεν. VII, 5, 21 δόξαν παρέχε. — λίθων — χρωμένων — Die κελυσταὶ pflegten den Ruderern den Takt durch eine Art von Gesang anzugeben, in welchen jene wohl zuweilen einstimmten. Vgl. Bekker Charikles I S. 212. Unter der παραγωγῆ τῶν κελυστῶν muß wohl eine eigentümliche Wendung der Ruder verstanden sein, durch welche ein weit hörbares Geräusch derselben vermieden wurde.

- 9 παραγωγῇ τῶν κωπῶν· ἐπεὶ δὲ ἦσαν αἱ τοῦ Εὐνόμου πρὸς τῇ γῆ περὶ Ζωστήρα τῆς Ἀττικῆς, ἐκέλευε τῇ σάλπιγγι ἐπιπλεῖν. τῷ δ' Εὐνόμῳ ἐξ ἐνίων μὲν τῶν νεῶν ἄρτι ἐξέβαινον, οἳ δὲ καὶ ἔτι ὠρμίζοντο, οἳ δὲ καὶ ἔτι κατέπλεον. ναυμαχίας δὲ πρὸς τὴν σελήνην γενομένης, τέτταρας τριήρεις λαμβάνει ὁ Γοργώπας, καὶ ἀναδησάμενος ὄχητο ἄγων εἰς Αἰγίνα· αἱ δ' ἄλλαι νῆες αἱ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Πειραιᾶ κατέφυγον.
- 10 Μετὰ δὲ ταῦτα Χαβρίας ἐξέπλει εἰς Κύπρον βοηθῶν Εὐαγόρα, πελταστᾶς τ' ἔχων ὀκτακοσίους καὶ δέκα τριήρεις. προσλαβὼν δὲ καὶ Ἀθήνηθεν ἄλλας τε ναῦς καὶ ὀπλίτας αὐτὸς μὲν τῆς νυκτὸς ἀποβὰς εἰς τὴν Αἰγίνα πορρωτέρω τοῦ Ἡρακλείου ἐν κοίλῳ χωρίῳ ἐνήθρευσεν, ἔχων τοὺς πελταστᾶς. ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ, ὥσπερ συνέκειτο, ἤκον οἱ τῶν Ἀθηναίων ὀπλίται, Δημανέτου αὐτῶν ἡγουμένου, καὶ ἀνέβαινον τοῦ Ἡρακλείου ἐπέκεινα ὡς ἑκατάδε σταδίου, ἐνθα
- 11 ἡ Τριφυρία καλεῖται. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Γοργώπας ἐβόηθει μετὰ τε τῶν Αἰγινητῶν καὶ σὺν τοῖς τῶν νεῶν ἐπιβάταις καὶ Σπαρτιατῶν οἳ ἔτυχον αὐτόθι παρόντες ὀκτώ. καὶ ἀπὸ τῶν πληρωμάτων δὲ τῶν ἐκ τῶν νεῶν ἐκήρυξε βοηθεῖν ὅσοι

9. Ζωστήρ — Vorgeb. an der Westküste von Attika. — οἳ δὲ — entgegenstehend dem in ἐξέβαινον liegenden allgemeinen Subjekt. — πρὸς τὴν σελήνην — beim Mondschein. πρὸς zum Ausdruck der Begleitung, wie Anab. VI, 1, 5 πρὸς αὐτὸν ὠρμίζοντο. — ἀναδησάμενος — S. zu I, 6, 21.

10. Chabrias, der eine Zeit lang in Korinth gewesen war (IV, 8, 34), war vielleicht ebenso wie Iphikrates von den Korinthern entlassen worden. Von wo er mit seinen Schiffen abfahren, läßt sich nicht bestimmen; daß es nicht von Athen aus geschah, zeigt die Bemerkung, daß er von dort Verstärkung mitnahm. — Εὐαγόρα — S. zu IV, 8, 24. — αὐτὸς μὲν — S. zu IV, 1, 7. — ἐνθα — καλεῖται — kurz statt: ἐνθα ἔστι τούτο ὃ ἡ Τριφυρία καλεῖται. Oekon. 4, 6 πάντας ἅμα συνάγων πλὴν τοὺς ἐν ταῖς ἀκροπόλεσιν, ἐνθα δὲ ὁ σύλλογος καλεῖται.

Platon Phaed. S. 107° τοῦ χρόνον τούτου μόνον, ἐν ᾧ καλούμεν τὸ ζῆν. Homer. Il. 1, 757 Ἀλκίον ἐνθα κολώνη κέκληται. Pindar. Nem. 9, 41 ἐνθ' Ἀρείας πόρον ἄνθρωποι καλίουσι. Sophokl. Oed. Tyr. 1451 ἐνθα κληῖται οὐμὸς Κιθαιρών. Trachin. 636 ἐνθ' Ἑλλάνων ἀγοραὶ Πυλατίδες κλιόνται. Eurip. Orest. 331 Ἴνα μεσομφοροὶ λέγονται μυχοί.

11. ἐπιβάται sind die auf der Flotte befindlichen Soldaten, πληρωμάτα die Matrosen, § 12 αὐταὶ genannt. Vgl. auch I, 6, 16 u. 19 u. VII, 1, 12. — καὶ Σπαρτιατῶν — d. i. καὶ σὺν τοῖς Σπαρτιατῶν οἳ ἔτυχον. Vgl. Anab. I, 10, 3 ἐκφυγεῖ πρὸς τῶν Ἑλλήνων, οἳ ἔτυχον ἐν τοῖς σκευοφόροις ὀπλα ἔχοντες. — Über die Präposition ἀπὸ s. zu 4, 15. — ὅ,τι ἐδύνατο — nämlich λαβεῖν. Vgl. Kyrop. VI, 1, 45 καὶ δύναμιν ὁπίσθην ἂν δύνηται ἔχων παρίσταται σοί.

ἐλεύθεροι εἶεν. ὥστ' ἐβοήθουν καὶ τούτων πολλοί, ὅ,τι ἐδύνατο ἕκαστος ὄπλον ἔχων. ἐπεὶ δὲ παρήλλαξαν οἱ πρῶτοι τὴν 12 ἐνέδραν, ἐξανίστανται οἱ περὶ τὸν Χαβρία, καὶ εὐθύς ἠκόντιζον καὶ ἐβαλλον. ἐπήεσαν δὲ καὶ οἱ ἐκ τῶν νεῶν ἀποβεβηκότες ὀπλίται. καὶ οἱ μὲν πρῶτοι, ἄτε οὐδενὸς ἀθροῦν ὄντος, ταχὺ ἀπέθανον, ὧν ἦν Γοργώπας τε καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι· ἐπεὶ δὲ οὗτοι ἔπεσον, ἐτράπησαν δὴ καὶ οἱ ἄλλοι. καὶ ἀπέθανον Αἰγινητῶν μὲν ὡς πεντήκοντα καὶ ἑκατόν, ξένοι δὲ καὶ μέτοικοι καὶ ναῦται καταδεδραμηκότες οὐκ ἐλάττους διακοσίων. ἐκ δὲ τούτου οἱ μὲν Ἀθηναῖοι, ὥσπερ ἐν εἰρήνῃ, 13 ἔπλεον τὴν θάλατταν· οὐδὲ γὰρ τῷ Ἑτεονίκῳ ἤθελον οἱ ναῦται καίπερ ἀναγκάζοντι ἐμβάλλειν, ἐπεὶ μισθὸν οὐκ ἐδίδον.

Ἐκ δὲ τούτου οἱ Λακεδαιμόνιοι Τελευτίαν αὐ [ἐπὶ ταύτῃ] 12 ἐπέμπουσιν ἐπὶ ταύτας τὰς ναῦς ναύαρχον. ὡς δὲ εἶδον 13 αὐτὸν ἦκοντα οἱ ναῦται, ὑπερήσθησαν. ὁ δ' αὐτοὺς συγκαλέσας εἶπε τοιάδε· 14 Ὁ ἄνδρες στρατιῶται, ἐγὼ χορήματα μὲν 15 οὐκ ἔχων ἦκω· ἐὰν μέντοι θεὸς ἐθέλῃ καὶ ὑμεῖς συμπροθυμῆσθε, 16 πειράσομαι τὰ ἐπιτήδεια ὑμῖν ὡς πλείστα πορῆσαι. 17 εὐ δ' ἴσθε, ἐγὼ ὅταν ὑμῶν ἄρχω, εὐχομαί τε οὐδὲν ἦττον 18 ζῆν ὑμᾶς ἢ καὶ ἑμαυτόν, τὰ τ' ἐπιτήδεια θαυμάσατε μὲν ἂν 19 ἴσως, εἰ φαίην βούλεσθαι ὑμᾶς μᾶλλον ἢ ἐμὲ ἔχειν· ἐγὼ δὲ 20 νῆ τοὺς θεοὺς καὶ δεξαίμην ἂν αὐτὸς μᾶλλον δύο ἡμέρας 21 ἄσιτος ἢ ὑμᾶς μίαν γενέσθαι· ἢ γε μὴν θύρα ἢ ἐμὴ ἀνέωκτο 22 μὲν δήπου καὶ πρόσθεν εἰσιέναι τῷ δεομένῳ τι ἐμοῦ, ἀνεψῆ-

12. ἄτε — ὄντος — da keine geschlossene Aufstellung war, sondern die Leute einzeln kämpften. So wird ἀθροῦν auch IV, 1, 19 gebraucht und Kyrop. VIII, 1, 46 dem ἀσύντακτος entgegengesetzt.

13. ἐμβάλλειν — rudern. Schol. zu Aristoph. Ritter 602 ἰδίως τὸ κρούσαι νεύσειν ἐμβάλλειν λέγονσι. Der zu ergänzende Dativ κώπαις wird sonst auch hinzugefügt. Homer Od. 1, 488 ἐτάροισι δ' ἐποτρύνας ἐκέλευσα ἐμβάλλειν κώπης. — ἐπὶ ταύτῃ — Die Worte haben keinen genügend zu erklärenden Sinn; der ganze Satz ist wahrscheinlich lückenhaft. Eine venetianische Handschrift bietet statt desselben Folgendes: Ἐκ

δὲ τούτου οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι εἰδότες καὶ πρότερον ὄντα ἄριστον Τελευτίαν καὶ αὐ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πράξει ἀρμόδιον ἐπέμπουσι ναύαρχον ὡς ἡγησάμενον τοῦ ἐν Αἰγίνα ναυτικοῦ. τούτων ἰδόντες ἦκοντα πάντες οἱ ναῦται ὑπερήσθησαν. ὁ δ' αὐτοὺς ἀσπασάμενος καὶ συγκαλέσας εἶπε τοιάδε.

14. εὐ δ' ἴσθε — S. zu III, 5, 11. — ἢ καὶ — nach einem Komparativ mit der Negation auch VI, 5, 39. Kyrop. V, 5, 40; VIII, 4, 36. — τὰ ἐπιτήδεια — Objekt zu ἔχειν. — αὐτὸς — ὑμᾶς — S. zu II, 1, 26. — ἀνεψῆσεται — sonst nicht gebräuchliche Form, wird offen sein.

15 ται δὲ καὶ νῦν. ὥστε ὅταν ὑμεῖς πλήρη ἔχητε τὰ ἐπιτήδεια,
 108 τότε καὶ ἐμὲ ὄψασθε ἀφθονώτερον διαιωόμενον ἢν δὲ ἀνε-
 118 χόμενον με ὁρᾶτε καὶ ψύχη καὶ θάληη καὶ ἀγροπυλία, οἴεσθε
 127 καὶ ὑμεῖς ταῦτα πάντα καρτερεῖν. οὐδὲν γὰρ ἐγὼ τούτων
 13 κελύω ὑμᾶς ποιεῖν, ἵνα ἀνιάσθε, ἀλλ' ἵνα ἐκ τούτων ἀγαθὸν
 16 τι λαμβάνητε. καὶ ἡ πόλις δέ τοι, ἔφη, ὦ ἄνδρες στρατιῶ-
 147 ται, ἡ ἡμετέρα, ἡ δοκεῖ εὐδαίμων εἶναι, εὖ ἴστε ὅτι τὰγαθὰ
 151 καὶ τὰ καλὰ ἐκτήσατο οὐ φραθνομούσα, ἀλλ' ἐθέλουσα καὶ
 164 πονεῖν καὶ κινδυνεύειν, ὅποτε δέοι. καὶ ὑμεῖς οὖν ἦτε μὲν
 καὶ πρότερον, ὡς ἐγὼ οἶδα, ἄνδρες ἀγαθοί· νῦν δὲ πειραῶσθαι
 χορῆ ἔτι ἀμείνονας γίνεσθαι, ἵν' ἡδέως μὲν συμπονώμεν,
 17 ἡδέως δὲ συνευδαιμονώμεν. τί γὰρ ἦδιον ἢ μηδένα ἀνθρώ-
 πων κολακεύειν μήτε Ἕλληνα μήτε βάρβαρον ἕνεκα μισθοῦ,
 ἀλλ' ἑαυτοῖς ἱκανοὺς εἶναι τὰ ἐπιτήδεια πορίζεσθαι, καὶ ταῦτα
 ὄθενπερ κάλλιστον; ἡ γὰρ τοι ἐν πολέμῳ ἀπὸ τῶν πολεμίων
 ἀφθονία εὖ ἴστε ὅτι ἅμα τροφήν τε καὶ εὐκλειαν ἐν πᾶσιν
 ἀνθρώποις παρέχεται.
 18 Ὁ μὲν ταῦτ' εἶπεν, οἱ δὲ πάντες ἀνεβόησαν παραγγέλλειν
 ὅτι ἂν δέη, ὡς σφῶν ὑπηρετησόντων. ὁ δὲ τεθνημένος ἐτύγγα-
 νεν· εἶπε δέ· Ἄγετε, ὦ ἄνδρες, δειπνήσατε μὲν, ἅπερ καὶ ὡς
 ἐμέλλετε· προπαράσχεσθε δέ μοι μιᾶς ἡμέρας σίτον. ἔπειτα
 δὲ ἦκετε ἐπὶ τὰς ναῦς αὐτίκα μάλα, ὅπως πλεύσωμεν ἐνθά
 19 θεὸς ἐθέλει, ἐν καιρῷ ἀφιζόμενοι. ἐπειδὴ δὲ ἦλθον, ἐμβιβα-
 σάμενος αὐτοὺς εἰς τὰς ναῦς ἐπλεῖ τῆς νυκτὸς εἰς τὸν λιμένα
 τῶν Ἀθηναίων, τοτὲ μὲν ἀναπαύων καὶ παραγγέλλων ἀποκοι-
 μᾶσθαι, τοτὲ δὲ κώπαις προσκομιζόμενος. εἰ δέ τις ὑπολαμ-

15. οἴεσθε — καρτερεῖν — S. zu IV, 7, 4.

16. τὰγαθὰ καὶ τὰ καλὰ — Der Ausdruck scheint eigentümlich spartanisch zu sein. (Platon) Alcib. secund. S. 148° Λακεδαιμόνιοι — ἰδία καὶ δημοσία ἐκαστοῖτε παρα-
 πλησίαν εὐχὴν εὐχονται, τὰ καλὰ
 ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τοὺς θεοὺς διδόναι
 κελύοντες αὐ σφίαιν αὐτοῖς.

17. ἑαυτοῖς ἱκανοὺς εἶναι — sich selbst genügen, d. h. nie-
 mandes weiter bedürfen. — ἡ —
 ἀφθονία — der von den Feinden
 herrührende, ihnen abgenommene
 Reichtum.

18. ἀνεβόησαν — S. zu IV, 2,

22. — ἅπερ καὶ ὡς ἐμέλλετε —
 wie ihr es auch ohnehin im
 Begriff waret. Dieselbe Bedeu-
 tung von καὶ ὡς Kyrop. VI, 1, 17
 ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπιπέτε καὶ ὡς οἴκο-
 θεν ἀποδηνοῦμεν, φρουρήσειν οὖν
 ἀναδεχόμεθα τὰ ἐγγύτατα χωρία.
 Thukyd. VIII, 51 καὶ οἱ μὲν τὸν
 τειχισμόν παρεσκευάζοντο καὶ ἐκ
 τοῦ τοιοῦτον, καὶ ὡς μέλλουσα,
 Σάμος θάσσον ἐτείχισθη. — προ-
 παράσχεσθε — haltet für euch
 in Bereitschaft. μοί ist Dativus
 ethicus.

19. κώπαις προσκομιζόμενος —
 indem er zu den Rudern
 greifen liefs.

βάνει ὡς ἀφρόνως ἐπλεῖ δώδεκα τριήρεις ἔχων ἐπὶ πολλὰς
 ναῦς κεκτημένους, ἐννοησάτω τὸν ἀναλογισμόν αὐτοῦ. ἐκεῖνος 20
 γὰρ ἐνόμισεν ἀμελέστερον μὲν ἔχειν τοὺς Ἀθηναίους περὶ τὸ
 ἐν τῷ λιμένι ναυτικὸν Γοργώπα ἀπολωλότες· εἰ δὲ καὶ εἰεν
 τριήρεις ὁμοῦσαι, ἀσφαλέστερον ἠγήσατο ἐπ' εἰκοσι ναῦς
 Ἀθήνησιν οὐσας πλεῦσαι ἢ ἄλλοθι δέκα. τῶν μὲν γὰρ ἕξω
 ἦδει ὅτι κατὰ ναῦν ἐμελλον οἱ ναῦται σκηνήσειν, τῶν δὲ
 Ἀθήνησιν ἐγίνωσκεν ὅτι οἱ μὲν τριήραρχοι οἴκοι καθευδή-
 σοιεν, οἱ δὲ ναῦται ἄλλος ἄλλη σκηνήσοιεν. ἐπλεῖ μὲν δὴ 21
 ταῦτα διανοηθεῖς· ἐπειδὴ δὲ ἀπέιχε πέντε ἢ ἕξ στάδια τοῦ
 λιμένος, ἠσυχίαν εἶχε καὶ ἀνέπαιεν. ὡς δὲ ἡμέρα ὑπέφαιεν,
 ἠγείτο· οἱ δὲ ἐπηκολούθουν. καὶ καταδύειν μὲν οὐκ εἶα
 στρογγύλον πλοῖον οὐδὲ λυμαίνεσθαι ταῖς ἑαυτῶν ναυσίν·
 εἰ δέ που τριήρη ἰδοιεν ὁμοῦσαν, ταύτην πειραῶσθαι ἄπλουν
 ποιεῖν, τὰ δὲ φορτηγικὰ πλοῖα καὶ γέμοντα ἀναδοιμένους
 ἄγειν ἕξω, ἐκ δὲ τῶν μειζόνων ἐμβαίνοντας ὅπου δύναντο
 τοὺς ἀνθρώπους λαμβάνειν. ἦσαν δέ τινες οἱ καὶ ἐκπηδή-
 σαντες εἰς τὸ Δεῖγμα ἐμπόρους τέ τινας καὶ ναυκλήρους συν- 22
 αραπάσαντες εἰς τὰς ναῦς εἰσήνεγκαν. ὁ μὲν δὴ ταῦτα ἐπε-
 ποιήκει. τῶν δὲ Ἀθηναίων οἱ μὲν αἰσθόμενοι ἐνδοθεν ἔθειον
 ἕξω σκεψόμενοι τίς ἢ κραυγῆ, οἱ δὲ ἕξωθεν οἴκαδε ἐπὶ τὰ

20. ἢ ἄλλοθι δέκα kurz statt
 ἢ ἐπὶ δέκα ἄλλοθι οὐσας. Dem
 ἄλλοθι entspricht nachher ἕξω, d. h.
 in der Fremde, nicht im heimat-
 lichen Hafen. — κατὰ ναῦν —
 d. h. jeder auf oder bei seinem
 Schiffe.

21. ἀνέπαιεν — ohne Objekt:
 er liefs Rast machen. Vgl. § 19.
 — ὑπέφαιεν S. zu III, 4, 16. —
 στρογγύλον πλοῖον — ein Kauf-
 fahrtschiff, so genannt im Gegen-
 satze zur ναῦς μακρά, dem Kriegs-
 schiff, weil ersteres breiter gebaut
 ist und den zum Stofs bestimmten
 Schnabel nicht hat. Vgl. Thukyd. II,
 97. Demosth. geg. Leptin. 162. — ταῖς
 ἑαυτῶν ναυσίν — Dativus in-
 strum. — πειραῶσθαι — abhängig
 von einem aus οὐκ εἶα zunehmenden
 ἐκέλευσε. Herod. VII, 104 οὐκ εἶων
 φεύγειν οὐδὲν πλήθος ἀνθρώπων ἐν
 μάχῃ, ἀλλὰ μένοντες ἐν τῇ τάξει
 ἐπικρατεῖν ἢ ἀπόλλυσθαι. Isaeos v.

Aristarchs Erbsch. 12 ὁ νόμος οὐκ
 ἐὰ τῶν τῆς ἐπικλήρου κύριον εἶναι,
 ἀλλ' ἢ τοὺς παῖδας ἐπὶ δίκτες ἠβή-
 σαντας κρατεῖν τῶν χρημάτων. Zu
 der Ergänzung des Gegensatzes aus
 einem negativen Begriffe vgl. Anab.
 VII, 2, 28 οὐκ ἐφησθα οἶόν τε εἶναι,
 ἀλλ' ἐς Πέριοντον ἔλθόντας διαβαί-
 νειν εἰς τὴν Ἀσίαν (nämlich ἐφησθα
 χορῆναι). Kyrop. II, 4, 23 ἐμποδῶν
 ἂν γίνοντο τοῦ μη ὄραν αὐτοῖς
 τὸ ὅλον στρατεύμα σου, ἀλλ' ὡς
 περὶ κλωπῶν βουλεύεσθαι (nämlich
 ποιοῖεν ἂν) und zu I, 1, 29. — ἐκ
 — μειζόνων — abhängig von
 λαμβάνειν, und daraus zu ἐμβαί-
 νειν zu ergänzen εἰς αὐτά. —
 Δεῖγμα — ein Platz am Hafen,
 wo Waren zum Verkauf ausge-
 stellt wurden.

22. ἐνδοθεν ἕξω aus den Häu-
 sern auf die Strassen, Gegensatz zu
 ἕξωθεν οἴκαδε. — ἄστρο — Athen.
 S. I, 4, 13.

ὄπλα, οἱ δὲ καὶ εἰς ἄστὺ ἀγγελοῦντες. πάντες δ' Ἀθηναῖοι τότε ἐβροήθησαν καὶ ὀπλίται καὶ ἰππεῖς, ὡς τοῦ Πειραιῶς 23 ἐάλωκός. ὁ δὲ τὰ μὲν πλοῖα ἀπέστειλεν εἰς Αἴγινα, καὶ τῶν τριήρων τρεῖς ἢ τέτταρας συναπαγαγεῖν ἐκέλευσε, ταῖς δὲ ἄλλαις παραπλέων παρὰ τὴν Ἀττικὴν, ἅτε ἐκ τοῦ λιμένος πλέων, πολλὰ καὶ ἀλιευτικὰ ἔλαβε καὶ πορθμεῖα ἀνθρώπων μεστὰ, καταπλέοντα ἀπὸ νήσων. ἐπὶ δὲ Σούνιον ἐλθὼν καὶ 24 ἔλαβε. ταῦτα δὲ ποιήσας ἀπέπλευσεν εἰς Αἴγινα. καὶ ἀποδόμενος τὰ λάφυρα μὲν μισθὸν προέδωκε τοῖς στρατιώταις. καὶ τὸ λοιπὸν δὲ περιπλέων ἐλάμβανεν ὅ,τι ἐδύνατο. καὶ ταῦτα ποιῶν πλήρεις τε τὰς ναῦς ἔτρεψε καὶ τοὺς στρατιώτας εἶχεν ἠδέως καὶ ταχέως ὑπηρετοῦντας.

25 Ὁ δὲ Ἀνταλκίδας κατέβη μὲν μετὰ Τιριβάζου διαπεπραγμένους συμμαχεῖν βασιλέα, εἰ μὴ ἐθέλοιεν Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι χρῆσθαι τῇ εἰρήνῃ ἢ αὐτὸς ἔλεγεν. ὡς δ' ἤκουσε Νικόλοχον σὺν ταῖς ναυσὶ πολιορκεῖσθαι ἐν Ἀβύδῳ ὑπὸ Ἰφικράτους καὶ Διοτίμου, περὶ ὄχου εἰς Ἀβύδον. ἐκεῖθεν δὲ λαβὼν τὸ ναυτικὸν νυκτὸς ἀνήγετο, διασπείρας λόγον ὡς μεταπεμπομένων τῶν Καλχηδονίων ὁμοισάμενος δὲ ἐν Περικώτῃ 26 ἤσυχίαν εἶχεν. αἰσθόμενοι δὲ οἱ περὶ Δημαίνετον καὶ Διονύσιον καὶ Λεόντιχον καὶ Φανίαν ἐδίωκον αὐτὸν τὴν ἐπὶ Προ-

23. ἄστε — πλέων — Es soll durch diesen Satz wohl angedeutet werden, weshalb es gelang, jene Fahrzeuge zu überraschen; weil die Schiffer ihn nämlich aus dem Peiraeuskommensahen, so vermuteten sie durchaus nicht, daß es feindliche Schiffe wären. — ἀπὸ νήσων — mit Auslassung des Artikels. S. zu IV, 8, 7.

24. προέδωκε — S. zu I, 5, 7. — πλήρεις — ἔτρεψε — Er unterhielt die Flotte so, daß die Mannschaft vollzählig blieb. Zu dem Ausdrucke vgl. zu I, 5, 5.

25. Die nächstfolgenden Ereignisse fallen in das Jahr 387 v. Chr. Antalkidas, dessen Anknunft in Ephesos § 6 berichtet worden war, hatte sich von da im Auftrage der Lakädamonier an den Hof des persischen Königs begeben (Plutarch Artaxerx. 22. Ages. 23. Diodor XIV, 110). Ob

er mit dem Tiribazos dahin gereist war oder denselben dort noch antraf (vgl. IV, 8, 16), wissen wir nicht. Die Rückkehr aus Persien zeigt κατέβη an. — διαπεπραγμένους — S. zu IV, 4, 7. — Νικόλοχον — S. § 7. — ὄχος — Καλχηδονίων — als hätten ihn die Kalchedonier rufen lassen; Gen. abs. zu verbinden mit λόγον. Vgl. IV, 3, 14. VII, 2, 5. Περικώτῃ — am Hellespont unweit Abydos.

26. Δημαίνετος — war zuletzt § 10 in Aegina erwähnt worden; er muß also wohl zur Unterstützung des Iphikrates nach dem Hellesponte gegangen sein. — τὰς ἀπὸ Συρακουσῶν ναῦς — Syrakusische Schiffe finden wir auch in früherer wie in späterer Zeit auf Seiten der Spartaner. S. I, 1, 18; IV, 2, 33. — Θρασύβουλος — S. zu IV, 8, 25.

κοννήσου ὁ δ' ἐπεὶ ἐκεῖνοι παρέπλευσαν, ὑποστρέψας εἰς Ἀβύδον ἀφίκετο, ἠγκόει γὰρ ὅτι προσπλέοι Πολύξενος ἄγων τὰς ἀπὸ Συρακουσῶν καὶ Ἰταλίας ναῦς εἰκοσιν, ὅπως ἀναλάβοι καὶ ταύτας. ἐκ δὲ τούτου Θρασύβουλος ὁ Κολλυτεύς ἔχων ναῦς ὀκτώ ἐπλεῖ ἀπὸ Θοράκης, βουλόμενος ταῖς ἄλλαις Ἀττικαῖς ναυσὶ συμμῆσαι. ὁ δὲ Ἀνταλκίδας, ἐπεὶ αὐτῷ οἱ σκοποὶ 27 ἐσήμηναν ὅτι προσπλέοιεν τριήρεις ὀκτώ, ἐμβιβάσας τοὺς ναύτας εἰς δώδεκα ναῦς τὰς ἄριστα πλεούσας, καὶ προσπληρώσασθαι κελεύσας, εἰ τις ἐνεδείτο, ἐκ τῶν καταλειπομένων, ἐνήθροεν ὡς ἐδύνατο ἀφανέστατα. ἐπεὶ δὲ παρέπλεον, ἐδίωκεν οἱ δὲ ἰδόντες ἔφενγον. τὰς μὲν οὖν βραδύτατα πλεούσας ταῖς ἄριστα πλεούσαις ταχὺ κατειλήφει παραγγείλας δὲ τοῖς πρώτοπλοις τῶν μεθ' ἑαυτοῦ μὴ ἐμβαλεῖν ταῖς ὑστάταις, ἐδίωκε τὰς προεχούσας. ἐπεὶ δὲ ταύτας ἔλαβεν, ἰδόντες οἱ ὕστεροι ἀλισκομένους σφῶν αὐτῶν τοὺς πρόπλους ὑπ' ἀδυναμίας καὶ τῶν βραδυτέρων ἠλίσκοντο ὡσθ' ἤλωσαν ἅπασαι. ἐπεὶ δὲ 28 ἦλθον αὐτῷ αἱ τε ἐκ Συρακουσῶν νῆες εἰκοσιν, ἦλθον δὲ καὶ αἱ ἀπὸ Ἰωνίας, ὄσης ἐγκρατῆς ἦν Τιριβάζος, συνεπληρώθησαν δὲ καὶ ἐκ τῆς Ἀριοβαρζάνους, καὶ γὰρ ἦν ξένος ἐκ παλαιοῦ τῷ Ἀριοβαρζάνει, ὁ δὲ Φαρνάβαζος ἤδη ἀνακεκλημένος ὄχου ἦν, ὅτε δὴ καὶ ἔργμει τὴν βασιλείωσ θυγατέρα ὁ δὲ Ἀνταλκίδας γενομένης ταῖς πάσαις ναυσὶ πλείοσιν ἢ ὀγδοήκοντα ἐγράται τῆς θαλάττης ὥστε καὶ τὰς ἐκ τοῦ Πόντου ναῦς Ἀθήναζε μὲν ἐκώλυε καταπλεῖν, εἰς δὲ τοὺς ἑαυτῶν συμμαχούς

27. τῶν βραδυτέρων — kann kaum noch von ὑπὸ abhängig gemacht werden, da es mit ὑπ' ἀδυναμίας, in folge der Mutlosigkeit, nicht dem Sinne nach parallel steht. Die Fälle, wo ἀλισκεσθαι mit dem bloßen Genetiv steht, sind mit Ausnahme von Pausan. VI, 7, 4 ἐς ὁ τριήρων ἀλούς Ἀττικῶν ἀνήχθη andrer Art.

28. ἦλθον αἱ τε — ἦλθον δὲ καὶ — Die Partikelverbindung der Sätze ist eigentümlich, insofern τε und δὲ καὶ einander nicht zu entsprechen pflegen und überdies sonst in der Anaphora das erste Glied ohne Partikel, selbst ohne μὲν, in der Regel dann steht, wenn sich in dem zweiten Gliede δὲ καὶ findet, während μὲν gesetzt zu werden pflegt, wenn in dem

zweiten Gliede bloß δὲ steht. Es scheint, als ob die beiden Glieder der Anaphora hier durch δὲ und außerdem die Subjekte noch durch τε — καὶ zu einander in Beziehung gesetzt wären. — Ἀριοβαρζάνους — S. I, 4, 7. — Φαρνάβαζος — der den Spartanern feindlich war. Vgl. IV, 8, 7 u. 33. — ὁ δὲ Ἀνταλκίδας — Statt des Nachsatzes zu ἐπεὶ δὲ ἦλθον wird ein für sich stehender Satz begonnen, in welchem der Inhalt des Vordersatzes kurz durch γενομένης — ὀγδοήκοντα wiederholt ist. Vgl. VI, 1, 13. — τὰς ἐκ τοῦ Πόντου ναῦς — namentlich Getreideschiffe. S. zu I, 1, 35. — ἑαυτῶν — S. zu IV, 8, 24. — κατήγεεν — Er zwang sie, von ihrem Kurse abzugehen und nach den Häfen seiner Bundes-

- 29 κατήγευ. οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι, ὁρῶντες μὲν πολλὰς τὰς πολεμίας ναῦς, φοβούμενοι δὲ μὴ ὡς πρότερον καταπολεμηθεῖσαν, συμμάχου Λακεδαιμονίοις βασιλέως γεγενημένου, πολιορκούμενοι δὲ ἐκ τῆς Αἰγίνης ὑπὸ τῶν ληστῶν, διὰ ταῦτα μὲν ἰσχυρῶς ἐπεθύμουν τῆς εἰρήνης. οἱ δ' αὖ Λακεδαιμόνιοι φρουροῦντες μόρα μὲν ἐν Λεχαίῳ, μόρα δ' ἐν Ὀρχομενῷ, φυλάττοντες δὲ τὰς πόλεις, αἷς μὲν ἐπίστευον, μὴ ἀπόλοιτο, αἷς δὲ ἠπίσταν, μὴ ἀποστατεν, πράγματα δ' ἔχοντες καὶ παρέχοντες περὶ τὴν Κορίνθον, χαλεπῶς ἔφερον τῷ πολέμῳ. οἱ γὰρ μὴν Ἀργεῖοι, εἰδότες φρουρὰν τε πεφασμένην ἐφ' ἑαυτοὺς καὶ γιγνώσκοντες, ὅτι ἢ τῶν μηνῶν ὑποφορὰ οὐδὲν ἔτι σφῶς ὠφελήσει, καὶ οὗτοι εἰς τὴν εἰρήνην πρόθυμοι ἦσαν. ὥστ' ἐπεὶ παρήγγειλεν ὁ Τιρίβαζος παρῆναι τοὺς βουλομένους ὑπακοῦσαι ἢν βασιλεὺς εἰρήνην καταπέμποι, ταχέως πάντες παρεγένοντο. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἐπιδείξας ὁ Τιρίβαζος τὰ βασιλέως σημεῖα ἀνεγίνωσκε τὰ γεγραμμένα. εἶχε δὲ ὧδε.
- 31 Ἀραξέροξος βασιλεὺς νομίζει δίκαιον τὰς μὲν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεις ἑαυτοῦ εἶναι καὶ τῶν νήσων Κλαζομενῶν καὶ Κύπρον, τὰς δὲ ἄλλας Ἑλληνίδας πόλεις καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας αὐτονόμους ἀφείναι πλὴν Αἴμωνος καὶ Ἰμβρου καὶ Σκύρου· ταύτας δὲ ὥσπερ τὸ ἀρχαῖον εἶναι Ἀθηναίων. ὁπότεροι δὲ ταύτην τὴν εἰρήνην μὴ δέχονται, τούτοις ἐγὼ πολεμήσω μετὰ

genossen ihre Ladung zu bringen. Vgl. IV, 8, 33. Anab. V, 1, 11.

29. διὰ ταῦτα — den Inhalt der vorausgehenden Participien zusammenfassend, ähnlich wie sonst ὁτῶς. So auch Anab. I, 7, 3; Comment. I, 3, 7. — Vgl. zu III, 2, 9. — ἐν Λεχαίῳ — S. IV, 4, 7ff.; 5, 18. — ἐν Ὀρχομενῷ — S. IV, 3, 15. — χαλεπῶς ἔφερον τῷ πολέμῳ — Vgl. III, 4, 9 βασιλέως φέρων τῇ αἰμῆ. Anab. I, 3, 3 χαλεπῶς φέρω τοῖς παροῦσι πράγμασι. Sonst auch mit ἐπὶ und dem Dativ konstruiert VII, 4, 21 χαλεπῶς δὲ ἢ πόλις φέρονσα ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ, gewöhnlicher aber mit dem Accusativ wie VII, 1, 44 χαλεπῶς φέρων τὸ φρόνημα. — οἱ γὰρ μὴν — S. zu IV, 2, 17. — ἢ τῶν μηνῶν ὑποφορὰ S. zu IV, 7, 2.

30. τὰ βασιλέως σημεῖα = τὸ βασιλέως σφράγισμα. S. zu I, 4, 3 und VII, 1, 39.

31. Κλαζομεναί — ursprünglich auf dem Festlande gelegen, war später auf einer gegenüber liegenden Insel neu erbaut worden (Paus. VII, 3, 9), die von Alexander dem Großen durch einen Damm mit dem Festlande verbunden wurde. — Αἴμωνος — Σκύρου — S. zu IV, 8, 15. — ὁπότεροι — von den beiden kriegführenden Parteien. — μὴ wegen der hypothetischen Bedeutung des Satzes. — ἐγὼ πολεμήσω — während vorher βασιλεὺς νομίζει. Ein gleicher Wechsel der Person in einem Briefe des Pausanias bei Thukyd. I, 128 Πανσανίας τοσοῦδε ἀποπέμπει — καὶ γνώμην ποιῶμαι.

τῶν ταῦτα βουλομένων καὶ περὶ καὶ κατὰ θάλατταν καὶ ναυσὶ καὶ χρήμασιν.

Ἀκούοντες οὖν ταῦτα οἱ ἀπὸ τῶν πόλεων πρέσβεις, ἀπήγγελλον ἐπὶ τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι πόλεις. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ὠμύσαν ἐμπεδώσειν ταῦτα, οἱ δὲ Θηβαῖοι ἤξιον ὑπὲρ πάντων Βοιωτῶν ὀμνύειν. ὁ δὲ Ἀγησίλαος οὐκ ἔφη δέξασθαι τοὺς ὄρκους, εἰ μὴ ὀμνύωσιν, ὥσπερ τὰ βασιλέως γράμματα ἔλεγεν, αὐτονόμους εἶναι καὶ μικρὰν καὶ μεγάλην πόλιν. οἱ δὲ τῶν Θηβαίων πρέσβεις ἔλεγον, ὅτι οὐκ ἐπεσταλμένα σφίσι ταῦτα εἶη. Ἰτε νυν, ἔφη ὁ Ἀγησίλαος, καὶ ἐρωτᾶτε· ἀπαγγέλλετε δ' αὐτοῖς καὶ ταῦτα, ὅτι εἰ μὴ ποιήσουσιν ταῦτα, ἕκαστονδοῖ ἔσονται. οἱ μὲν δὴ ᾤοντο. ὁ δὲ Ἀγησίλαος διὰ τὴν πρὸς Θηβαίους ἔχθραν οὐκ ἔμελλεν, ἀλλὰ πείσας τοὺς ἐφόρους εὐθύς ἐθύετο. (ἐπειδὴ δὲ ἐγένετο τὰ διαβατήρια, ἀφικόμενος εἰς τὴν Τεγέαν διέπεμπε τῶν μὲν ἰππέων κατὰ τοὺς περιοίκους ἐπισπεύοντας, διέπεμπε δὲ καὶ ξυναγούς εἰς τὰς πόλεις. πρὶν δὲ αὐτὸν ὀρηθῆναι ἐκ Τεγέας, παρήσαν οἱ Θηβαῖοι λέγοντες, ὅτι ἀφίᾳσι τὰς πόλεις αὐτονόμους. καὶ οὕτω Λακεδαιμόνιοι μὲν οἴκαδε ἀπῆλθον, Θηβαῖοι δ' εἰς τὰς σπονδὰς εἰσελθεῖν ἠναγκάσθησαν, αὐτονόμους ἀφέντες τὰς Βοιωτίας πόλεις. οἱ δ' αὖ Κορίνθιοι οὐκ ἐξέπεμπον τὴν τῶν Ἀργείων φρουρὰν. ἀλλ' ὁ Ἀγησίλαος καὶ τούτοις προεῖπε, τοῖς μὲν, εἰ μὴ ἐκπέμψοιεν τοὺς Ἀργεῖους, τοῖς δὲ, εἰ μὴ ἀπόλοιεν ἐκ τῆς Κορίνθου, ὅτι πόλεμον ἐξοίσει πρὸς αὐτούς. ἐπεὶ δὲ φοβηθέντων ἀμφοτέρων ἐξῆλθον οἱ Ἀργεῖοι καὶ αὐτὴ

32. οἱ δὲ Θηβαῖοι — S. zu IV, 8, 15. — δέξασθαι — Über den Aorist. s. zu I, 6, 14. — αὐτονόμους εἶναι — In ähnlicher Weise steht das Präsens auch I, 3, 9 ὄρκους ἔδοσαν καὶ ἔλαβον ὑποτελεῖν τὸν φόρον Καλχηδονίους — Ἀθηναίους δὲ μὴ πολεμεῖν Καλχηδονίους. Übrigens erwartet man statt εἶναι ein dem vom Könige gebrauchten ἀφείναι entsprechendes Wort; vgl. jedoch VI, 5, 3 ψηφισάμενοι, ὥσπερ βασιλεὺς ἔγραψεν, αὐτονόμους εἶναι ὁμοίως καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας πόλεις. — Ἰτε νυν — S. zu IV, 1, 39. — αὐτοῖς — d. i. euren Mitbürgern in Theben.

33. ἐθύετο — das beim Auszuge

zum Kriege gebräuchliche Opfer; er machte sich nämlich sogleich zu einem Feldzuge gegen Theben bereit. — ἐγένετο S. zu III, 1, 17. — ξυναγούς — S. zu 2, 7. Die Art der Einberufung der Truppen ist dieselbe wie III, 5, 7.

34. αὐτὴ ἐφ' αὐτῆς — für sich, nur von sich selbst abhängig. Thukyd. II, 63 εἰ πον ἐπὶ σφῶν αὐτῶν αὐτονομοὶ ἀκησάν. Zu dem bei dem Pronom. reflex. zum Subjekt hinzugefügten αὐτός vgl. II, 2, 3 πένθουντες — αὐτοὶ ἑαυτούς; auch I, 2, 17 συνέβησαν αὐτοὶ αὐτοῖς. — οἱ σφαγεῖς — S. IV, 4, 2ff. — αὐτοὶ γινόντες — aus eignem Entschlusse.

ἐφ' αὐτῆς ἢ τῶν Κορινθίων πόλις ἐγένετο, οἱ μὲν σφαγεῖς καὶ οἱ μεταίτιοι τοῦ ἔργου αὐτοὶ γρόντες ἀπῆλθον ἐκ τῆς Κορίνθου· οἱ δ' ἄλλοι πολῖται ἐκόντες κατεδέχοντο τοὺς πρόσθεν φεύγοντας.

35 Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἐπράχθη καὶ ὠμωμόκεσαν αἱ πόλεις ἐμμενεῖν τῇ εἰρήνῃ, ἣν κατέπεμψε βασιλεὺς, ἐκ τούτου διελύθη μὲν τὰ πεζικά, διελύθη δὲ καὶ τὰ ναυτικά στρατεύματα. Λακεδαιμονίοις μὲν δὴ καὶ Ἀθηναίοις καὶ τοῖς συμμάχοις οὕτω μετὰ τὸν ὕστερον πόλεμον τῆς καθαιρέσεως τῶν Ἀθήνησι 36 τειχῶν αὕτη πρώτη εἰρήνη ἐγένετο. ἐν δὲ τῷ πολέμῳ μᾶλλον ἀντιρρόπως τοῖς ἐναντίοις πράττοντες οἱ Λακεδαιμόνιοι πολὺ ἐπικυδέστεροι ἐγένοντο ἐκ τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνης καλουμένης. προστάται γὰρ γενόμενοι τῆς ὑπὸ βασιλέως καταπεμφθείσης εἰρήνης καὶ τὴν αὐτονομίαν ταῖς πόλεσι πράττοντες, προσέλαβον μὲν σύμμαχον Κόρινθον, αὐτονόμους δὲ ἀπὸ τῶν Θηβαίων τὰς Βοιωτίδας πόλεις ἐποίησαν, οὐπερ 37 πάλαι ἐπεθύμουν, ἔπαυσαν δὲ καὶ Ἀργεῖους Κόρινθον σφετεριζομένους, φρουρὰν φήναντες ἐπ' αὐτούς, εἰ μὴ ἐξίειεν ἐκ Κορίνθου.

II. Τούτων δὲ προκεχωρηκότων ὡς ἐβούλοντο, ἔδοξεν αὐτοῖς, ὅσοι ἐν τῷ πολέμῳ τῶν συμμάχων ἐπέκειντο καὶ τοῖς πολέμοις εὐμενέστεροι ἦσαν ἢ τῇ Λακεδαίμονι, τούτους κολάσαι καὶ κατασκευάσαι ὡς μὴ δύναντο ἀπιστεῖν. πρῶτον μὲν οὖν πέμψαντες ὡς τοὺς Μαντινεῖας ἐκέλευσαν αὐτοὺς τὸ τεῖχος

— ἀπῆλθον. — Sie fanden Aufnahme in Athen zum Danke für früher (s. zu IV, 2, 23) geleistete Dienste. Demosth. geg. Leptin. 54. — ἐκόντες — Dem widerspricht Agesil. 2, 21 Ἀγησίλαος ἀντίπε τῇ εἰρήνῃ, ἕως τοῦ δια Λακεδαιμονίους φεύγοντας Κορινθίων καὶ Θηβαίων ἠνάγκασε τὰς πόλεις οἰκᾶτε καταδέξασθαι.

35. τῆς καθαιρέσεως — abhängig von ὕστερον. Die Wortstellung wie III, 2, 30 τὴν μεταξὺ πόλιν Ἡραίας καὶ Μαντίστον.

36. ἀντιρρόπως — πρᾶττοντες = ἀντίρροποι ὄντες. — μᾶλλον in Vergleich mit dem Folgenden; im Kriege hatten sie den Gegnern mehr das Gleichgewicht gehalten als dafs sie Vorteile er-

langt hätten, wie dies infolge des Friedens geschah. — ἐπικυδέστεροι — Das bei Xen. nur hier, bei Polyb. häufig vorkommende Wort ist nur im Komparativ gebräuchlich. — τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνης — der auf Betrieb des Antalkidas geschlossene Friede. Der hier gebrauchte Ausdruck wird überall von den Schriftstellern zur Bezeichnung dieses Friedens angewendet. — προστάται — die für die Vollziehung und Aufrechterhaltung des Friedensschlusses zu sorgen hatten.

II. 1. ἐπέκειντο — feindlich gewesen waren. Vgl. VI, 5, 35; VII, 2, 10. — ἀπιστεῖν = ἀπειθεῖν. — μὴ — γενέσθαι — Das Subjekt liegt in αὐτοῖς, über den

περιαιρεῖν, λέγοντες, ὅτι οὐκ ἂν πιστεύσειαν ἄλλως αὐτοῖς μὴ σὺν τοῖς πολεμίοις γενέσθαι. αἰσθάνεσθαι γὰρ ἔφασαν καὶ 2 ὡς σίτον ἐξέπεμπον τοῖς Ἀργείοις σφῶν αὐτοῖς πολεμούντων, καὶ ὡς ἔστι μὲν ὅτε οὐδὲ συστρατεύοιεν ἐκχειρίαν προφασιζόμενοι, ὁπότε δὲ καὶ ἀκολουθοῖεν, ὡς κακῶς συστρατεύοιεν. 3 ἔτι δὲ γινώσκων ἔφασαν φθονοῦντας μὲν αὐτούς, εἰ τι σφίσι ἀγαθὸν γίγνοιτο, ἐφηρομένους δ', εἰ τις συμφορὰ προσπίπτει. ἐλέγοντο δὲ καὶ αἱ σπονδαὶ ἐξεληλυθέναι τοῖς Μαντινεῦσι 4 τούτῳ τῷ ἔτι αἱ μετὰ τὴν ἐν Μαντινεῖα μάχην τριακονταετεῖς γενόμεναι. ἐπεὶ δ' οὐκ ἤθελον καθαιρεῖν τὰ τεῖχη, φρουρὰν φαίνουσιν ἐπ' αὐτούς. Ἀγησίλαος μὲν οὖν ἐδεήθη τῆς πόλεως ἀφεῖναι αὐτὸν ταύτης τῆς στρατηγίας λέγων, ὅτι τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἢ τῶν Μαντινεῶν πόλις πολλὰ ὑπηρετήκοι ἐν τοῖς πρὸς Μεσσηνὴν πολέμοις. Ἀγησίπολις δὲ ἐξήγαγε τὴν φρουρὰν καὶ μάλα Πανσανίων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ φιλικῶς ἔχοντος πρὸς τοὺς ἐν Μαντινεῖα τοῦ δήμου προστάτας. ὡς δὲ ἐνέβαλε, πρῶτον μὲν τὴν γῆν ἐδήου. ἐπεὶ δὲ οὐδ' οὕτω 4

Infm. Aorist. s. zu III, 5, 10. Wie nach einem negativen Begriff der Infinitiv mit bejahendem Sinne zuweilen ohne μὴ steht, so ist er hier in verneinendem Sinne mit μὴ statt mit μὴ οὐ gesetzt. Vgl. VI, 1, 1.

2. ἐκχειρίαν — S. zu IV, 2, 16. — ἐφηρομένους — Ein Beispiel solcher Schadenfreude findet sich IV, 5, 18. — αἱ σπονδαί — Nachdem im J. 421 die Athener und Lakedämonier einen Frieden und ein Bündnis geschlossen hatten, suchten sich die Argiver gegen die Übermacht beider Völker durch Bündnisse mit den Mantineern, Eleern, Korinthern und thrakischen Chalkideern zu schützen und auch die Bötter in diesen Bund zu ziehen. Da aber diese sich an die Spartaner anschlossen und die Athener wegen nicht erfüllter Friedensbedingungen den Spartanern zürnten, so kam es zwischen den Athenern und den Argivern und deren Bundesgenossen zu einem Bund und zu einem Bruch mit Sparta. Die Schlacht bei Mantinea im J. 418 sprengte diesen Bund und nötigte die Argiver zum

Frieden, dem sich dann auch die allein stehenden Mantineer anschließen mußten. Thukyd. V, 28—31. Nach der angeführten Stelle war der Friede zwischen den Spartanern und Mantineern vor dem Frühling 417 abgeschlossen worden; nach Xenophons Angabe, der dreissigjährige Friede sei in diesem Jahre abgelaufen gewesen, fallen die Verhandlungen mit Mantinea in das Jahr 387. Der Krieg selbst beginnt nach Diodor XV, 5 Olymp. 98, 3 = 386 v. Chr. Freilich ist Diodors Angabe, dafs die Spartaner den antalkidischen Frieden nicht einmal zwei Jahre gehalten hätten, nicht in genauer Übereinstimmung mit dieser Zeitrechnung.

3. τῷ πατρὶ — dem Archidamos. Der hier erwähnte messenische Krieg ist der dritte, der im J. 466 v. Chr. entstand, als die Heloten und Messenier sich gegen die durch ein Erdbeben in Not gebrachten Spartaner erhoben. Thukyd. I, 101. Diodor XI, 63. — καὶ μάλα — S. zu II, 4, 2. — προστάτας — S. zu I, 7, 2.

4. τοῖς προκαθημένοις —

καθήρουν τὰ τεῖχη, τάφρον ἄρυττε κύκλω περὶ τὴν πόλιν, τοὺς μὲν ἡμίσεσι τῶν στρατιωτῶν προκαθημένοις σὺν τοῖς ὄπλοις τῶν ταφρευόντων, τοὺς δ' ἡμίσεσιν ἐργαζομένοις. ἐπεὶ δὲ ἐξεύραστο ἡ τάφρος, ἀσφαλῶς ἤδη κύκλω τεῖχος περὶ τὴν πόλιν ὠκοδόμησεν. αἰσθόμενος δέ, ὅτι ὁ σίτος ἐν τῇ πόλει πολὺς ἐνείη, εὐετηρίας γενομένης τῷ πρόσθεν ἔτει, καὶ νομί-
 5 **σας** χαλεπὸν ἐσεσθαι, εἰ δεήσει πολὺν χρόνον τρῦχειν στρα-
 ταίαις τὴν τε πόλιν καὶ τοὺς συμάχους, ἀπέχασε τὸν ῥέοντα
 ποταμὸν διὰ τῆς πόλεως μάλ' ὄντα εὐμεγέθη. ἐμφραχθείσης
 δὲ τῆς ἀπορροίας ἤρτο τὸ ὕδωρ ὑπὲρ τε τῶν ὑπὸ ταῖς οἰκίαις
 καὶ ὑπὲρ τῶν ὑπὸ τῷ τείχῳ θεμελίω. βρεχόμενων δὲ τῶν
 κάτω πλίνθων καὶ προδιδοσῶν τὰς ἄνω, τὸ μὲν πρῶτον ἐρ-
 ρήγνυτο τὸ τεῖχος, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκλίετο. οἱ δὲ χρόνον μὲν
 τινα ξύλα ἀντήρειδον καὶ ἐμηχανῶντο ὡς μὴ λίπτοι ὁ πύργος·
 ἐπεὶ δὲ ἠτῶντο τοῦ ὕδατος, δείσαντες μὴ πεσόντος πῆ τοῦ
 κύκλω τεύχους δοριάλωτοι γένοιτο, ὠμολόγουν περιαιρήσειν.
 οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι οὐκ ἔφρασαν σπείσεσθαι, εἰ μὴ καὶ διοι-
 6 **κιοῦντο** κατὰ κόμας. οἱ δ' αὖ νομίσαντες ἀνάγκη εἶναι, συνέ-
 φρασαν καὶ ταῦτα ποιήσειν. οἰόμενων δὲ ἀποθανεῖσθαι τῶν
 ἀργολιζόντων καὶ τῶν τοῦ δήμου προστατῶν, διεπράξατο ὁ
 πατήρ παρὰ τοῦ Ἀγησιπόλιδος ἀσφάλειαν αὐτοῖς γενέσθαι
 ἀπαλλακτομένους ἐκ τῆς πόλεως, ἐξήκοντα οὔσι. καὶ ἀμφο-
 τέρωθεν μὲν τῆς ὁδοῦ ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν πυλῶν ἔχοντες τὰ
 δόρατα οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔστασαν, θεάμενοι τοὺς ἐξιόντας.
 καὶ μισοῦντες αὐτοὺς ὅμως ἀπείχοντο αὐτῶν ὄσον ἢ οἱ βέλ-
 7 **τιστοὶ** τῶν Μαντινέων. καὶ τοῦτο μὲν εἰρήσθω μέγα τεκμή-
 ριον πειθαρχίας. ἐκ δὲ τούτου καθηρέθη μὲν τὸ τεῖχος, διφ-

ἐργαζομένοις — Der Dativ ist instrumental, wie derselbe zuweilen auch von Personen, namentlich in Ausdrücken, die das Heer oder Teile desselben bezeichnen, gebraucht wird. Anab. VI, 4, 27 φυλαττόμενοι ἱκανοῖς φύλαξι. Kyrop. III, 2, 11 τοῖς παροῦσιν ἐτείχευεν. — πολὺς — ist prädi-
 5 **καтив.** Vgl. Kyrop. II, 2, 15. — ἀπέχασε — Dasselbe Verbum auch II, 2, 4. — ποταμὸν — εὐμεγέθη — Er hieß Ophis (Paus. VII, 8, 4) und war damals durch Regengüsse angeschwollen. Diodor XV, 12. Zur Wortstellung vgl. III, 4, 1.

5. πλίνθων — Die Stadtmauer von Mantinea war nach Pausan. VIII, 8, 7 ein τεῖχος ὁμῆς ὠκοδοη-
 μένον τῆς πλίνθων, während die θεμέλια als aus Steinen bestehend zu denken sind. — ἠτῶντο τοῦ ὕδατος — sie konnten der Gewalt des Wassers nicht Widerstand leisten. Der Genetiv wegen der komparativen Bedeutung des Verbums — ἤττους ἦσαν.

6. διεπράξατο — γενέσθαι — S. zu IV, 4, 7. — ὁ πατήρ — Pausanias, der als Verbannter in Tegea lebte. S. § 3 u. III, 5, 25. — οἱ βέλτιστοι — S. zu II, 3, 12.

κίσθη δ' ἡ Μαντινεία τετραχῆ, καθάπερ τὸ ἀρχαῖον ὄκουν. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἤχθοντο, ὅτι τὰς μὲν ὑπαρχούσας οἰκίας ἔδει καθαιρεῖν, ἄλλας δὲ οἰκοδομεῖν· ἐπεὶ δὲ οἱ ἔχοντες τὰς οὐσίας ἐγγύτερον μὲν ὄκουν τῶν χωρίων ὄντων αὐτοῖς περὶ τὰς κόμας, ἀριστοκρατία δ' ἐχρῶντο, ἀπηλλαγμένοι δ' ἦσαν τῶν βαρέων δημαγωγῶν, ἤδοντο τοῖς πεπραγμένοις. καὶ ἐπεμ-
 8 **πον** μὲν αὐτοῖς οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐ καθ' ἓνα, ἀλλὰ κατὰ
 κόμην ἐκάστην ξεναγόν. συνεστρατεύοντο δ' ἐκ τῶν κομῶν
 πολὺν προθυμότερον ἢ ὅτε ἐδημοκρατοῦντο. καὶ τὰ μὲν δὴ
 περὶ Μαντινείας οὕτω διεπέραντο, σοφωτέρων γενομένων
 ταύτη γε τῶν ἀνθρώπων τὸ μὴ διὰ τευχῶν ποταμὸν ποιεῖσθαι.

Οἱ δ' ἐκ Φλιοῦντος φεύγοντες αἰσθανόμενοι τοὺς Λακε-
 8 **δαιμονίους** ἐπισκοποῦντας τῶν συμάχων ὅποιοί τινες ἕκαστοι
 ἐν τῷ πολέμῳ αὐτοῖς ἐγεγένητο, καιρὸν ἠγγελάμενοι ἐπορεύ-
 θησαν εἰς Λακεδαίμονα καὶ ἐδίδασκον ὡς, ἕως μὲν σφεῖς οἰκοί
 ἦσαν, ἐδέχετό τε ἡ πόλις τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς τὸ τεῖχος
 καὶ συνεστρατεύοντο ὅποι ἠγοῦντο· ἐπεὶ δὲ σφᾶς αὐτοὺς ἐξέ-

7. τετραχῆ — Nach anderen wurden sie in fünf Dörfern verteilt (Diodor XV, 5, Ephoros bei Harpokr. Μαντινέων διοικισμός), wie auch von Strabo VIII S. 337 die Zahl der ursprünglich vorhandenen Dörfer auf fünf angegeben wird. Man hat die Verschiedenheit dieser Angaben dadurch auszugleichen gesucht, das man annimmt, Xenophon habe den kleinen Teil der Stadt, welcher bewohnt blieb (Pausan. VIII, 8, 9) nicht mitgezählt. — οἱ ἔχοντες τὰς οὐσίας — die Reichen, zugleich die aristokratische Partei, wie bei Pausan. III, 8, 4 οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες. Der Artikel bei οὐσίας steht in diesem und ähnlichen Ausdrücken stets, wenn die Gesamtheit der Besitzenden im Staate den Armen entgegengesetzt wird. — τῶν χωρίων — d. i. ihr Landbesitz. — ἤδοντο τοῖς πεπραγμένοις — Zuverlässig ist diese Angabe Xenophons nicht; denn als die Macht der Spartaner bei Lenktra gebrochen war, bauten die Mantineer alsbald ihre Stadt wieder auf. S. VI, 5, 3. — καθ' ἓνα — einen einzigen für die Gesamtheit. Vgl. de rep. Laced. 4, 5 χωρὶς

δ' ἐκάτεροι ἀσκοῦσιν ὅπως αἰεὶ κράτιστοι ἔσονται, ἐὰν δὲ τι δέη, καθ' ἓνα ἀρξέουσι τῇ πόλει παντὶ σθένει und zu III, 4, 27. — ξεναγοὶ hießen bei den Spartanern die Anführer der Bundesgenossentruppen. Vgl. III, 5, 7; V, 1, 33. Thukyd. II, 75. Bei Xenoph. de rep. Laced. 13, 4 werden sie ξένων στρατάρχαι genannt. — περὶ Μαντινείας — S. zu VI, 1, 19. — ταύτη γε — wenigstens in dem Punkte, erläutert durch den folgenden Infinitiv. — διὰ τευχῶν — Nach Diodor und Pausan. floß später der Fluß neben der Stadt, so das man für den Wiederaufbau sich auch aus dem Vorfalle die Lehre gezogen hatte, die Xenophon hier ironisch, wie es scheint, giebt.

8. Οἱ — φεύγοντες — S. IV, 4, 15. Die Eroberung von Mantinea war im Anfang des Winters erfolgt (Diodor XV, 12); die nächsten Ereignisse fallen also wahrscheinlich in das Jahr 385 v. Chr. — ὡς ἐδέχετο — ὡς ἐθέλοιεν — Eine ähnliche Wiederholung von ὡς § 2; III, 5, 5. — συνεστρατεύοντο — Das Subjekt ist aus ἡ πόλις zu nehmen. Vgl. zu IV, 3, 2.

βαλον, ὡς ἐπεσθαι μὲν οὐδαμοὶ ἐθέλοιεν, μόνους δὲ πάντων ἀνθρώπων Λακεδαιμονίους οὐ δέχοιντο εἰσω τῶν πυλῶν. 9 ἀκούσασιν οὖν ταῦτα τοῖς ἐφόροις ἄξιον ἔδοξεν ἐπιστροφῆς εἶναι. καὶ πέμψαντες πρὸς τὴν τῶν Φλιασίων πόλιν ἔλεγον ὡς φίλοι μὲν οἱ φρυγάδες τῇ Λακεδαιμονίῳ πόλει εἶεν, ἀδικοῦντες δ' οὐδὲν φεύγοιεν. ἀξιοῦν δ' ἔφασαν μὴ ὑπ' ἀνάγκης, ἀλλὰ παρ' ἐκόντων διαπράξασθαι κατελθεῖν αὐτούς. ἃ δὲ ἀκούσαντες οἱ Φλιασίοι ἔδεισαν, μὴ εἰ στρατεύσαιντο ἐπ' αὐτούς, τῶν ἐνδοθεν παρελθάν τινες αὐτούς εἰς τὴν πόλιν. καὶ γὰρ συγγενεῖς πολλοὶ ἐνδον ἦσαν τῶν φευγόντων καὶ ἄλλως εὐμενεῖς, καὶ οἷα δὴ ἐν ταῖς πλείσταις πόλεσι νεωτέρων τινὲς ἐπιθυμοῦντες πραγμάτων κατάγειν ἐβούλουτο τὴν φυγὴν.

10 ταῦτα μὲν δὴ φοβηθέντες ἐψηφίσαντο καταδέχεσθαι τοὺς φρυγάδας καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἀποδοῦναι τὰ ἐμφανῆ κτήματα, τοὺς δὲ τὰ ἐκείνων πριαμένους ἐκ δημοσίου τὴν τιμὴν ἀπολαβεῖν· εἰ δέ τι ἀμφίλογον πρὸς ἀλλήλους γίγνοιτο, δίκη διακριθῆναι. καὶ ταῦτα μὲν αὐτὸν περὶ τῶν Φλιασίων φρυγάδων ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἐπέπρακτο.

11 Ἐξ Ἀκάνθου δὲ καὶ Ἀπολλωνίας, αἵπερ μέγιστα τῶν περὶ Ὀλυνθον πόλεων, πρέσβεις ἀφίκοντο εἰς Λακεδαίμονα, ἀκούσαντες δ' οἱ ἔφοροι ὧν ἕνεκα ἦγον, προσήγαγον αὐτούς

12 πρὸς τε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς συμμάχους. ἐνθα δὲ Κλειγένης Ἀκάνθιος ἔλεξεν· ὦ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι τε καὶ σύμ-

9. ἐπιστροφῆς — Ahndung, Bestrafung. Vgl. Polyb. XXII, 17 ἐπιστροφῆς καὶ κολάσεως. Thukyd. III, 71. — τῶν ἐνδοθεν — S. zu III, 1, 18. Die Attraktion ist hier dadurch zu erklären, daß die gefürchtete Verbindung mit den Feinden draussen eine gewisse Richtung von innen nach aussen andeutet. — καὶ ἄλλως εὐμενεῖς — parallel mit συγγενεῖς, daher τοῖς φεύγουσι zu ergänzen. — οἷα δὴ ἐν — πόλεσι — wie ja in den meisten Städten zu geschehen pflegt. — τὴν φυγὴν = τοὺς φρυγάδας. Thukyd. VIII, 64 φυγὴ αὐτῶν ἔξω ἦν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων παρὰ τοῖς Πελοποννησίοις, καὶ αὐτὴ μετὰ τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπιτηδείων κατὰ κράτος ἔπραττε ναυς κομισαί. Isokrat. v. Frieden 123 τὰς φρυγὰς τὰς ἐπὶ

τῶν τυράννων καὶ τὰς ἐπὶ τῶν τριακοντα γενομένας οὐ διὰ τοὺς σκοπῶντας κατελθούσας. Vgl. συμμαχία IV, 8, 24 u. VI, 1, 13.

10. τὰ ἐμφανῆ κτήματα — das nachweislich ihnen gehörende Eigentum. — ἐκ δημοσίου — aus der Staatskasse. Ohne Artikel wie Thukyd. VI, 31 in einigen Hdschr. — αὐτὸν — als andere Begebenheit in Bezug auf die Ereignisse in Mantinea. Vgl. 3, 25. — περὶ τῶν φρυγάδων — S. zu VI, 1, 19.

11. Akanthos und Apollonia Städte auf der Halbinsel Chalkidike. Die Begebenheiten fallen in das Jahr 384 v. Chr.

12. πρᾶγμα μέγα — eine grosse Gefahr. Das Participium φερόμενον gehört mit λανθάνειν zusammen. — ὅτι μὲν — ohne nachfolgenden Satz mit δέ auch VI,

μαχοι, οἰόμεθα λανθάνειν ὑμᾶς πρᾶγμα μέγα φερόμενον ἐν τῇ Ἑλλάδι. ὅτι μὲν γὰρ τῶν ἐπὶ Θράκης μεγίστη πόλις Ὀλυνθος σχεδὸν πάντες ἐπίστασθε. οὗτοι τῶν πόλεων προσηγάγοντο ἐφ' ὅτε νόμοις τοῖς αὐτοῖς χρῆσθαι καὶ συμπολιτεῦν· ἔπειτα δὲ καὶ τῶν μειζόνων προσέλαβόν τινας. ἐκ δὲ τούτου ἐπεχείρησαν καὶ τὰς τῆς Μακεδονίας πόλεις ἐλευθεροῦν ἀπὸ Ἀμύντου τοῦ Μακεδόνων βασιλέως. ἐπεὶ δὲ εἰσήκουσαν αἱ 13 ἐγγύτατα αὐτῶν, ταχὺ καὶ ἐπὶ τὰς πόρω καὶ μείζους ἐπορεύοντο· καὶ κατελλομεν ἡμεῖς ἔχοντας ἤδη ἄλλας τε πολλὰς καὶ Πέλλαν, ἧπερ μεγίστη τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πόλεων· καὶ Ἀμύνταν δὲ ἤσθανόμεθα ἀποχωροῦντά τε ἐκ τῶν πόλεων καὶ ὅσον οὐκ ἐκπεπωκότα ἤδη ἐκ πάσης Μακεδονίας. πέμψαντες δὲ καὶ πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς Ἀπολλωνιάτας οἱ Ὀλυνθιοὶ προεῖπον ἡμῖν, ὅτι εἰ μὴ παρεσόμεθα συστρατευσόμενοι, ἐκεῖνοι ἐφ' ἡμᾶς ἴοιεν. ἡμεῖς δὲ, ὦ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, 14 βουλόμεθα μὲν τοῖς πατρίοις νόμοις χρῆσθαι καὶ αὐτοπολιταί εἶναι· εἰ μὲντοι μὴ βοηθήσει τις, ἀνάγκη καὶ ἡμῖν μετ'

3, 15; 4, 20. μὲν steht auch hier im Sinne von μὴν mit hervorhebender Kraft, etwa so viel wie doch. Vgl. zu III, 4, 9 u. IV, 1, 7. — οὗτοι, d. i. die Olynthier. — τῶν πόλεων — partitiver Genetiv. S. z. IV, 4, 13. — τὰς τῆς Μακεδονίας πόλεις — Die Olynthier hatten es versucht, ihre Bundesgenossenschaft auch auf makedonische Städte auszudehnen und wahrscheinlich mit Glück, so daß der König Amyntas, als er durch Angriffe der Illyrier und Unruhen im eigenen Reiche genötigt wurde, sein Land zu verlassen, den Olynthiern einen beträchtlichen Teil Makedoniens überliefs, wir wissen nicht, unter welchen Bedingungen; doch scheint es fast, als hätte er sich das Recht der Zurücknahme vorbehalten. Als er jedoch unvermutet in Makedonien wieder die Oberhand erhielt, verweigerten die Olynthier die Herausgabe. Diodor XV, 19. Dies scheint auch Kleigenes mit den Worten: Ἀμύνταν δὲ — πάσης Μακεδονίας zu meinen, die wohl absichtlich der Meinung Raum geben, als hätten die Olynthier den Amyntas aus seinem Lande vertrieben.

13. ὅσον οὐκ — ἤδη — fast schon. Vgl. VI, 2, 16.

14. αὐτοπολιταί — Bürger eines selbständigen Staates. So Thukyd. V, 79 αὐτοπολις neben αὐτόνομος. — ὀκτακοσίων — Die Zahl von 800 Hoplitens ist jedenfalls zu gering. Nach Demosth. v. d. Trugges. 263 zählten die Olynthier beim Angriffe der Lakedämonier, noch ehe die sämtlichen Chalkidier vereinigt waren, 400 Reiter und im ganzen 5000 Mann. Vömel berechnet diese nach den hier gemachten Angaben zu 800 Hoplitens, 600 Reitern und 3600 Peltasten: allein Kleigenes, der gewiss die Macht der Olynthier nicht zu gering angeben dürfte, spricht hier offenbar nicht bloß von den eignen Truppen derselben, sondern auch von denen der Bundesgenossen. Dazu kommt noch das Mißverhältnis gegen die angegebene Reiterei, denn diese pflegte bei den Griechen etwa ein Zehntel des Fußvolkes auszumachen, und der Umstand, daß nach Diodor XV, 21 die Olynthier den vereinten Truppen des Amyntas und des Eudamidas an Zahl überlegen waren, von denen letzterer allein 3000 Mann führte (vgl. § 24). Mitfords Annahme von 8000 Hoplitens

ἐκείνων γίνεσθαι. καίτοι νῦν γ' ἤδη αὐτοῖς εἰσὶν ὀπίσται μὲν οὐκ ἐλάττους ὀκτακοσίων, πελτασταὶ δὲ πολὺ πλείους ἢ τοσοῦτοι· ἵππεις γε μέντοι, εἴαν καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτῶν γενώμεθα, ἔσονται πλείους ἢ χίλιοι. κατελλπομεν δὲ καὶ Ἀθηναίων καὶ Βοιωτῶν πρέσβεις ἤδη αὐτόθι. ἠκούομεν δὲ, ὡς καὶ αὐτοῖς Ὀλυνθίοις ἐψηφισμένον εἶη συμπέμπειν πρέσβεις εἰς ταύτας τὰς πόλεις περὶ συμμαχίας. καίτοι εἰ τοσαύτη δύναμις προσγενήσεται τῇ τε Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων ἰσχύι, ὁρᾶτε, ἔφη, ὅπως μὴ οὐκέτι εὐμεταχείριστα ἔσται ἐκεῖνα ὑμῖν. ἐπεὶ δὲ καὶ Ποτίδαιαν ἔχουσιν ἐπὶ τῷ ἰσθμῷ τῆς Παλλήνης οὖσαν, νομίζετε καὶ τὰς ἐντὸς ταύτης πόλεις ὑπηκόους ἔσεσθαι αὐτῶν. τεκμήριον δ' ἔτι ἔστω ὑμῖν καὶ τοῦτο, ὅτι ἰσχυρῶς αὐτὰ αἱ πόλεις πεφόβηται· μάλιστα γὰρ μισοῦσαι τοὺς Ὀλυνθίους ὅμως οὐκ ἐτόλμησαν μεθ' ἡμῶν πρεσβείας πέμπειν

16 διδαξούσας ταῦτα. ἐννοήσατε δὲ καὶ τότε, πῶς εἰκὸς ὑμᾶς τῆς μὲν Βοιωτίας ἐπιμεληθῆναι ὅπως μὴ καθ' ἐν εἰη, πολὺ δὲ μείζονος ἀθροισμένης δυνάμεως ἀμελήσαι, καὶ ταύτης οὐ κατὰ γῆν μόνου, ἀλλὰ καὶ κατὰ θάλατταν ἰσχυρᾶς γιγνομένης. τί γὰρ δὴ καὶ ἐμποδῶν, ὅπου ξύλα μὲν ναυπηγήσιμα ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ ἐστί, χρημάτων δὲ πρόσδοδοι ἐκ πολλῶν μὲν λιμένων, πολλῶν δ' ἐμπορίων, πολυανθρωπία γε μὴν διὰ τὴν

17 πολυσιτίαν ὑπάρχει; ἀλλὰ μὴν καὶ γείτονές γ' εἰσὶν αὐτοῖς Θράκες οἱ ἀβασίλευτοι, οἱ θεραπεύουσι μὲν καὶ νῦν ἤδη τοὺς Ὀλυνθίους· εἰ δὲ ὑπ' ἐκείνους ἔσονται, πολλὴ καὶ αὕτη δύνα-

ist zu groß, denn dies würde mit den Pelastaten, die noch zahlreicher waren, und den Reitern eine Heeresmacht von mindestens 17000 Mann ergeben, die kaum statthaft erscheint. Ich glaube, dafs eine Verwechslung der Zahlzeichen ΠΗΗΗ = 800 und ΧΟΧΧ = 4000 stattgefunden hat, und die letztere Zahl als die richtige anzunehmen ist.

15. ὁρᾶτε — ὅπως μὴ οὐκέτι — Nach den Verben der Besorgnis (ὁρᾶν = φνλάττεσθαι) steht zuweilen ὅπως μὴ und ὅπως μὴ οὐ statt μὴ und μὴ οὐ, und dann meist mit dem Indicativ. Futuri. Vgl. Comment. II, 9, 2 εἰ μὴ φοβούμεν, ὅπως μὴ ἐπ' αὐτὸν μετράποιτο.

16. καθ' ἐν — S. zu III, 4, 27; zur Sache V, 1, 32. — εἰη — Vgl. zu III, 4, 18. — γε μὴν — S. zu IV, 2, 17.

17. Θράκες οἱ ἀβασίλευτοι — Thukyd. II, 29 πολὺ γὰρ μέρος καὶ αὐτόνομόν ἐστι Θρακῶν. — ὑπ' ἐκείνους ἔσονται — So auch Kyrop. I, 5, 3; VI, 2, 11. Dagegen V, 2, 26 ὑπὸ Λακεδαιμονίους ἴσεσθαι. VI, 2, 4 ὑπ' Ἀθηναίους εἶναι. Vgl. zu II, 3, 46. — αὕτη δύναμις — so möchte ihnen auch damit eine große Heeresmacht zufallen. Der Artikel fehlt bei οὗτος, wenn dadurch eine Sache als gegenwärtig bezeichnet werden soll, namentlich wenn man das Substantiv als im prädikativen Verhältnis zu οὗτος stehend ansehen kann, wie 3, 10 τίς ἂν αὕτη δίκη εἴη; was das für ein Gericht wäre? Kyrop. IV, 5, 36 οἷς τοῦτο ἔργον ἦν. VIII, 3, 6. Vgl. VI, 4, 13. — τὰ — χερύσεια — auf dem Festlande

μις προσγένοιτ' ἂν αὐτοῖς. τούτων μὴν ἀκολουθούντων καὶ τὰ ἐν τῷ Παγγαίῳ χερύσεια χεῖρα ἂν αὐτοῖς ἤδη ὀρέγοι. καὶ τούτων ἡμεῖς οὐδὲν λέγομεν ὅτι οὐ καὶ ἐν τῷ τῶν Ὀλυνθίων δῆμῳ μυριόλεκτόν ἐστι. τό γε μὴν φρόνημα αὐτῶν τί ἂν 18 τις λέγοι; καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἴσως ἐποίησεν ἅμα τῷ δύνασθαι καὶ τὰ φρονήματα αὐξέσθαι τῶν ἀνθρώπων. ἡμεῖς μὲν οὖν, ὧ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι τε καὶ σύμμαχοι, ἐξαγγέλλομεν ὅτι οὕτως τάκει ἔχει· ὑμεῖς δὲ βουλευέσθε, εἰ δοκεῖ ἄξια ἐπιμελείας εἶναι. δεῖ γε μὴ ὑμᾶς καὶ τότε εἰδέναι, ὡς ἦν εἰρηκαμεν δύναμιν μεγάλην οὖσαν, οὐπω δυσπάλαιστος ἐστίν· αἱ γὰρ ἄκουσαι τῶν πόλεων τῆς πολιτείας κοινωνοῦσαι, αὐτὰ, ἂν τι ἴδωσιν ἀντίπαλον, ταχὺ ἀποστήσονται· εἰ μέντοι 19 συγκλεισθήσονται ταῖς τε ἐπιγαμίαις καὶ ἐγκτήσεσι παρ' ἀλλήλοις, ἃς ἐψηφισμένοι εἰσὶ, καὶ γνώσονται ὅτι μετὰ τῶν κρατούντων ἔπεσθαι κερδαλέον ἐστίν, ὥσπερ Ἀρκιάδες, ὅταν μεθ' ὑμῶν ἴωσι, τὰ τε αὐτῶν σώζουσι καὶ τὰ ἀλλότρια ἀρπάζουσιν, ἴσως οὐκ ἐθ' ὁμοίως εὐλύτα ἔσται.

Λεχθέντων δὲ τούτων ἐδίδοσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς 20 συμμαχοῖς λόγον καὶ ἐκέλευον συμβουλεύειν ὅτι γινώσκει τις ἄριστον τῇ Πελοποννήσῳ τε καὶ τοῖς συμμαχοῖς. ἐκ τούτου μέντοι πολλοὶ μὲν συνηγόρευον στρατιὰν ποιεῖν, μάλιστα δὲ οἱ βουλόμενοι χαρίζεσθαι τοῖς Λακεδαιμονίοις, καὶ ἔδοξε πέμπειν τὸ εἰς τοὺς μυρίους σύνταγμα ἐκάστην πόλιν. λόγοι δὲ 21 ἐγένοντο ἀργυρίον τε ἀντ' ἀνδρῶν ἐξεῖναι διδόναι τῇ βουλομένη τῶν πόλεων, τριώβολον Αἰγναῖον κατ' ἄνδρα, ἵππέας

von Thrakien gegenüber von Thasos. — χεῖρα — ὀρέγοι — würde ihnen die Hand bieten, d. h. zu ihren Hilfsmitteln hinzukommen.

19. ἐπιγαμίαις καὶ ἐγκτήσεσι — Verbündete Staaten gewährten zuweilen einander das Recht, dafs die Familien des einen sich durch Heirat mit den Familien des andern verbinden und die Bürger des einen Grundbesitz im Gebiete des andern erwerben durften. Vgl. den Beschluß der Byzantier bei Demosth. vom Kranz 91. Hier gilt es als Mittel zur Befestigung des Bündnisses. — μετὰ τῶν κρατούντων ἔπεσθαι — eine nicht seltene Verbindung. Platon Menex. S. 235^b μετ' ἐμοῦ

ξένοι τινὲς ἔπονται. So auch mit ἄν Kyrop. V, 2, 13 u. 36; VI, 2, 10.

20. ἐδίδοσαν — λόγον — sie gaben die Erlaubnis zu reden, wie I, 7, 5 προὔτεθ' λόγος. — στρατιὰν ποιεῖν — ein Heer ausheben; ungewöhnlicher Ausdruck. — τὸ — σύνταγμα — Diejenige Anzahl Truppen, die nach der verhältnismässigen Verteilung jeder von den Bundesgenossen stellen mußte, um ein Heer von 10000 Mann zu bilden. Vgl. § 37 τὴν εἰς τοὺς μυρίους σύνταξιν. VI, 2, 3 συνετάττοντο εἰς ἐξήκοντα ναῦς.

21. τριώβολον — nämlich für den Tag, als Sold und Verpflegung für den Ersatzmann. Ein τριώβολος

τε εἰ τις παρέχοι, ἀντὶ τεττάρων ὀπλιτῶν τὸν μισθὸν τῷ
 22 ἵππῃ δίδοσθαι· εἰ δέ τις τῶν πόλεων ἐκλίποι τὴν στρατιάν,
 ἐξεῖναι Λακεδαιμονίοις ἐπιζημιούσιν στατήρι κατὰ τὸν ἄνδρα
 23 τῆς ἡμέρας. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἔδοξεν, ἀναστάντες οἱ Ἀκάνθιοι
 πάλιν ἐδίδασκον ὡς ταῦτα καλὰ μὲν εἴη τὰ ψηφίσματα, οὐ
 μέντοι δυνατὰ ταχὺ περανθῆναι. βέλτιον οὖν ἔφασαν εἶναι,
 ἐν ᾧ αὐτῇ ἡ παρασκευὴ ἀθροίζοιτο, ὡς τάχιστα ἄνδρα ἐξελ-
 θεῖν ἄρχοντα καὶ δύναμιν ἐκ Λακεδαιμονίας τε, ὅση ἂν ταχὺ
 ἐξέλθοι, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων πόλεων· τούτου γὰρ γενομένου
 τὰς τε οὐπω προσκεχωρημένας πόλεις στήναι ἂν καὶ τὰς
 24 βεβιασμένας ἦττον ἂν συμμαχεῖν. δοξάντων δὲ καὶ τούτων
 ἐκπέμπουσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι Εὐδαμίδαν, καὶ σὺν αὐτῷ νεο-
 δαμώδεις τε καὶ τῶν περιοίκων καὶ τῶν Σκιριτῶν ἄνδρας
 ὡς δισχιλίους. ὁ μὲντοι Εὐδαμίδας ἐξῶν Φοιβίδα τὸν ἀδελ-
 φὸν ἐδεήθη τῶν ἐφόρων τοὺς ὑπολειπομένους τῶν ἑαυτῷ
 προστεταγμένων ἀθροίσαντα μετιέναι· αὐτὸς δὲ ἐπεὶ ἀφίκετο
 εἰς τὰ ἐπὶ Θηβαίας χωρία, ταῖς μὲν δεομέναις τῶν πόλεων
 φρουροὺς ἔπεμπε, Ποτίδαιαν δὲ καὶ προσέλαβεν ἐκοῦσαν, σύμ-
 μαχον ἤδη ἐκείνων οὔσαν, καὶ ἐντεῦθεν ὁρμώμενος ἐπολέμει
 ὥσπερ εἰκὸς τὸν ἐλάττω ἔχοντα δύναμιν.

25 Ὁ δὲ Φοιβίδας, ἐπεὶ ἠθροίσθησαν αὐτῷ οἱ ὑπολειφθέν-
 τες τοῦ Εὐδαμίδου, λαβῶν αὐτοὺς ἐπορεύετο. ὡς δ' ἐγένοντο
 ἐν Θηβαίαις, ἐστρατοπεδεύσαντο μὲν ἐξω τῆς πόλεως περὶ τὸ
 γυμνάσιον· στασιαζόντων δὲ τῶν Θηβαίων, πολεμαρχοῦντες
 μὲν ἐτύγχανον Ἴσημιαν τε καὶ Λεοντιάδης, διάφοροι δὲ

ist = 1/2 Drachme: die ägineische Drachme ist = 10 oder nach dem geringeren Münzfusse = 9 attischen Obolen (s. zu I, 5, 4), zwei Drachmen aber sind = einem στατήρι. — ἀντὶ τεττάρων — δίδοσθαι — so solle der Sold für einen Reiter in demselben Werte angerechnet werden, wie die Gestellung von vier Hoplitzen. Dasselbe Verhältnis wurde in der einige Jahre später aufgestellten Heeresverfassung des spartanischen Bundes festgesetzt: der Reiter gleich vier Hoplitzen, der Hoplit gleich zwei Leichtbewaffneten. Diodor XV, 31.

23. ὅση ἂν ταχὺ ἐξέλθοι — so viel in der Geschwindigkeit

keit ausrücken könnte. — στήναι — stehen bleiben; d. h. sich nicht den Olynthiern anschließen.

24. δοξάντων — S. zu I, 1, 36. — νεοδαμώδεις — S. zu I, 3, 15. — Σκιριτῶν — Gebirgsvolk aus der Skiritis, einer Gegend an der nördlichen Grenze Lakoniens gegen Arkadien. Sie bildeten im spartanischen Heere eine selbständige leichtbewaffnete Schar, die in der Schlachtordnung auf dem linken Flügel ihre Stellung hatte. Thukyd. V, 67. Vgl. Kyrop. IV, 2, 1. Diodor XV, 32. — ἐκείνων — der Olynthier.

25. ἐν Θηβαίαις — S. zu IV, 4, 15. — τὸ γυμνάσιον — Pausan.

ὄντες ἀλλήλοις καὶ ἀρχηγὸς ἐκάτερος τῶν ἑταιριῶν. ὁ μὲν
 οὖν Ἴσημιαν διὰ τὸ μῖσος τῶν Λακεδαιμονίων οὐδὲ ἐπλησίαζε
 τῷ Φοιβίδᾳ· ὁ μὲντοι Λεοντιάδης ἄλλως τε ἐθεράπευεν
 αὐτόν, καὶ ἐπεὶ εἰσφρακείωθη, ἔλεγε τάδε· "Ἐξέστι σοι, ὦ Φοι-
 26 βίδα, τῆδε τῇ ἡμέρᾳ μέγιστα ἀγαθὰ τῇ σεαυτοῦ πατρίδι
 ὑποργῆσαι· ἐὰν γὰρ ἀκολουθήσης ἐμοὶ σὺν τοῖς ὀπλίταις,
 εἰσάξω σε ἐγὼ εἰς τὴν ἀκρόπολιν. τούτου δὲ γενομένου νόμιζε
 τὰς Θηβας παντάπασιν ὑπὸ Λακεδαιμονίοις καὶ ἡμῖν τοῖς
 ὑμετέροις φίλοις ἔσεσθαι. καίτοι νῦν μὲν, ὡς ὄργῃς, ἀποκε-
 27 κήνεται μηδένα μετὰ σοῦ στρατεύειν Θηβαίων ἐπ' Ὀλυν-
 θίους· ἐὰν δέ γε σὺ ταῦτα μεθ' ἡμῶν πράξης, εὐθύς σοι
 ἡμεῖς πολλοὺς μὲν ὀπλίτας, πολλοὺς δὲ ἱππέας συμπέμψομεν·
 ὥστε πολλῇ δυνάμει βοηθήσεις τῷ ἀδελφῷ, καὶ ἐν ᾧ μέλλει
 ἐκείνος Ὀλυνθον καταστρέφεσθαι, σὺ κατεστραμμένος ἔση
 Θηβας, πολὺ μείζω πόλιν Ὀλυνθον. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ
 28 Φοιβίδας, ἀνεκουφίσθη· καὶ γὰρ ἦν τοῦ λαμπρόν τι ποιῆσαι
 πολὺ μᾶλλον ἢ τοῦ ζῆν ἐραστής, οὐ μέντοι λογιστικὸς γε οὐδὲ
 πάννυ φρόνιμος ἐδόκει εἶναι. ἐπεὶ δὲ ὠμολόγησε ταῦτα, προορ-
 μῆσαι μὲν αὐτὸν ἐκέλευσεν, ὥσπερ συνεσκευασμένος ἦν εἰς τὸ
 ἀπιέναι· ἠνίκα δ' ἂν ἦ καιρὸς, πρὸς σὲ ἦξω ἐγὼ, ἔφη ὁ
 Λεοντιάδης, καὶ αὐτὸς σοι ἠγήσομαι. ἐν ᾧ δὲ ἡ μὲν βουλή
 29 ἐκάθητο ἐν τῇ ἐν ἀγορᾷ στοᾷ διὰ τὸ τὰς γυναικας ἐν τῇ
 Καδμείᾳ θεσμοφοριάζειν, θέρους δὲ ὄντος καὶ μεσημβρίας
 πλεισθη ἦν ἐρημία ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἐν τούτῳ προσελάσας ἐφ'
 ἵππου ὁ Λεοντιάδης ἀποστρέφει τε τὸν Φοιβίδα καὶ ἠγείται

IX, 23, 1 Θηβαίους δὲ πρὸ τῶν πνλῶν ἐστὶ τῶν Προτιδῶν καὶ τοῦ Ἰολάου καλούμενον γυμνάσιον. — πολεμαρχοῦντες — Die Polemarchen sind die oberste Regierungsbehörde in Theben. — ἑταιριῶν — Hetären sind politische Verbindungen, namentlich in demokratischen Staaten, ursprünglich zur gegenseitigen Unterstützung der Mitglieder bei Wahlen und vor Gericht bestimmt, dann aber auch als Vereinigungen für politische Partezwecke benutzt. Sie heißen auch συνομοσίαι. Vgl. II, 4, 21. Thukyd. VIII, 54, 4.

27. ἀποκεκλήνεται — Es hatten auch Unterhandlungen zwischen Theben und Olynth wegen

eines Bündnisses stattgefunden. S. § 15 u. 34.

29. ἐν τῇ ἐν ἀγορᾷ στοᾷ — Eine unmittelbare Wiederholung einer Präposition wird nicht durchaus vermieden. VII, 2, 2 ἐν τῇ ἐν Λεύκτροις μάχῃ. VI, 5, 24; VII, 5, 6. Anab. IV, 4, 14 διασηνητέον εἶναι εἰς τὰς κόμας εἰς στέγας. V, 3, 8 ἐν δὲ τῷ ἐν Σκιλλοῦντι χωρίῳ. Komment. I, 3, 4 οἵτινες παρὰ τὰ παρὰ τῶν θεῶν σημαίνοντα ποιοῦσι τι. — θεσμοφοριάζειν — Die Thesmophorien sind ein mystisches zu Ehren der Demeter von den Frauen allein gefeiertes Fest. S. Preller Griech. Mythol. I S. 807 der zweiten Aufl. — ἀποστρέφει — von dem angeblichen

εὐθύς εἰς τὴν ἀκρόπολιν. καταστήσας δ' ἐκεῖ τὸν Φοιβίδα
καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ καὶ παραδοὺς τὴν βαλανάγραν αὐτῶ
τῶν πυλῶν, καὶ εἰπὼν μηδένα παριέναι εἰς τὴν ἀκρόπολιν
ὄντινα μὴ αὐτὸς κελεύει, εὐθύς ἐπορεύετο πρὸς τὴν βουλὴν.
30 ἔλθων δὲ εἶπε τάδε· Ὅτι μὲν, ὦ ἄνδρες, Λακεδαιμόνιοι
κατέχουσι τὴν ἀκρόπολιν, μηδὲν ἀθυμεῖτε· οὐδενὶ γὰρ φασὶ
πολέμιοι ἦκειν, ὅστις μὴ πολέμου ἐρᾷ· ἐγὼ δὲ τοῦ νόμου
κελεύοντος ἐξεῖναι πολεμάρχῳ λαβεῖν, εἴ τις δοκεῖ ἄξια θά-
νάτου ποιεῖν, λαμβάνω τουτουὶ Ἰσμηρίαν, ὡς πολεμοποιούντα.
καὶ ὑμεῖς δὲ οἱ λοχαγοὶ τε καὶ οἱ μετὰ τούτων τεταγμένοι,
ἀνίστασθε, καὶ λαβόντες ἀπαγάγετε τοῦτον ἔνθα εἴρηται.
31 οἱ μὲν δὴ εἰδότες τὸ πρᾶγμα παρήσαν τε καὶ ἐπείθοντο καὶ
συνελάμβανον· τῶν δὲ μὴ εἰδόντων, ἐναντίων δὲ ὄντων τοῖς
περὶ Λεοντιάδην, οἱ μὲν ἔφηνον εὐθύς ἔξω τῆς πόλεως,
δείσαντες μὴ ἀποθάνοιεν· οἱ δὲ καὶ οἰκᾶδε πρῶτον ἀπεχώ-
ρησαν· ἐπεὶ δὲ εἰργμένον τὸν Ἰσμηρίαν ἦσθοντο ἐν τῇ Κα-
δμείᾳ, τότε δὴ ἀπεχώρησαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ταῦτα γιννώ-
32 σκοντες Ἀνδροκλείδα τε καὶ Ἰσμηρίαν μάλιστα τριακόσιοι. ὡς
δὲ ταῦτ' ἐπέπρακτο, πολέμαρχον μὲν ἀντὶ Ἰσμηρίου ἄλλον
εἴλοντο, ὁ δὲ Λεοντιάδης εὐθύς εἰς Λακεδαίμονα ἐπορεύετο.
εὐθε δ' ἐκεῖ τοὺς μὲν ἐφόρους καὶ τῆς πόλεως τὸ πλῆθος
χαλεπῶς ἔχοντας τῷ Φοιβίδα, ὅτι οὐ προσταχθέντα ὑπὸ τῆς
πόλεως ταῦτα ἐπεπράχει· ὁ μὲντοι Ἀγησίλαος ἔλεγεν, ὅτι εἰ
μὲν βλαβερά τῇ Λακεδαίμονι πεπραχῶς εἴη, δίκαιος εἴη ζημιού-
σθαι· εἰ δὲ ἀγαθὰ, ἀρχαῖον εἶναι νόμιμον ἐξεῖναι τὰ τοιαῦτα
αὐτοσχεδιάζειν. αὐτὸ οὖν τοῦτ', ἔφη, προσήκει σκοπεῖν, πό-

Weitermarche. — τὴν βαλανά-
γραν — den Schlüssel zum Heraus-
ziehen eines eisernen Zapfens
(βάλανος), der durch die Thür und
den vorgeschobenen Riegel ge-
steckt war.

30. πολεμοποιούντα — Isme-
nias hatte von dem persischen Gelde
genommen, durch welches der kor-
inthische Krieg angestiftet worden
war. S. § 35. — οἱ λοχαγοὶ — Der
Nominativ mit dem Artikel wie
öfter statt eines Vokativs. — ἐνθα
εἴρηται — d. h. ins Gefängnis.
Vgl. zu II, 3, 54.

31. Ἀνδροκλείδα — S. III, 5, 1.

32. πολέμαρχον — ἄλλον —

den Archias. S. 4, 2. Plutarch
Pelop. 5. — οὐ προσταχθέντα —
Dem widerspricht Diodor XV, 20
τοῖς ἡγεμόσιν οἱ Σπαρτιάται παρ-
ἡγγελλον ἐν ἀπορρήτοις, ἵν' ἐάν
ποτε καιρὸν λάβωσι, καταλάβανται
τὴν Καδμείαν. — ὁ μὲντοι Ἀγη-
σίλαος κτλ. — Vgl. Plutarch
Agesil. 23f., nach welchem auch
Agesilaos als der angesehen wurde,
welcher dem Phoebidas zu der
That geraten habe. Nach Plutarch
Pelop. 6 wurde Phoebidas seiner
Befehlshaberstelle entsetzt und mit
einer Geldstrafe von 10000 Drach-
men belegt. Vgl. Diodor XV, 20.
Nepos Pelop. 1.

τερον ἀγαθὰ ἢ κακὰ ἐστὶ τὰ πεπραγμένα. ἔπειτα μέντοι ὁ 33
Λεοντιάδης ἔλθων εἰς τοὺς ἐκκλήτους ἔλεγε τοιαῦτα· Ἄνδρες
Λακεδαιμόνιοι, ὡς μὲν πολεμικῶς ὑμῖν εἶχον οἱ Θηβαῖοι, πρὶν
τὰ νῦν πεπραγμένα γενέσθαι, καὶ ὑμεῖς ἐλέγετε· ἐώρατε γὰρ
ἀεὶ τούτους τοῖς μὲν ὑμετέροις δυσμενεῖσι φιλικῶς ἔχοντας,
τοῖς δ' ὑμετέροις φίλοις ἐχθροὺς ὄντας. οὐκ ἐπὶ μὲν τὸν ἐν
Πειραιεὶ δῆμον, πολεμιάτατον ὄντα ὑμῖν, οὐκ ἠθέλησαν συ-
στρατεύειν, Φωκεῦσι δὲ ὅτι ὑμᾶς εὐμενεῖς ὄντας ἐώραν, ἐπ-
εστράτεον; ἀλλὰ μὴν καὶ πρὸς Ὀλυνθίους εἰδότες ὑμᾶς πό- 34
λεμον ἐκφέροντας συμμαχίαν ἐποιούντο, καὶ ὑμεῖς γε τότε μὲν
ἀεὶ προσεῖχете τὸν νοῦν, πότε ἀκούσεσθε βιαζομένους αὐτοὺς
τὴν Βοιωτίαν ὑφ' αὐτοῖς εἶναι· νῦν δ' ἐπεὶ τάδε πέπρακται,
οὐδὲν ὑμᾶς δεῖ Θηβαίους φοβεῖσθαι· ἀλλ' ἀρκέσει ὑμῖν μικρὰ
συντάλη ὥστε ἐκείθεν πάντα ὑπηρετεῖσθαι ὅσων ἂν δέησθε,
ἐὰν ὥσπερ ἡμεῖς ὑμῶν, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἡμῶν ἐπιμελήσθε.
ἀκούουσι ταῦτα τοῖς Λακεδαιμονίοις ἔδοξε τὴν τε ἀκρόπολιν 35
ὥσπερ κατεῖληπτο φυλάττειν καὶ Ἰσμηρίαν κρίσειν ποιῆσαι. ἐκ
δὲ τούτου πέμπουσι δικαστὰς Λακεδαιμονίων μὲν τρεῖς, ἀπὸ
δὲ τῶν συμμαχίδων ἓνα ἀφ' ἐκάστης καὶ μικρᾶς καὶ μεγάλης
πόλεως. ἐπεὶ δὲ συνεκαθέζετο τὸ δικαστήριον, τότε δὴ κατ-
ηγορεῖτο τοῦ Ἰσμηρίου καὶ ὡς βαρβαρίζοι καὶ ὡς ξένος τῷ
Πέρσῃ ἐπ' οὐδενὶ ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος γεγεννημένος εἴη καὶ

33. ἐκκλήτους — S. zu II, 4, 38.
— δυσμενεῖσι — wie ein Substantiv
mit dem Pron. possess. verbunden.
So IV, 1, 36 τοὺς σοὺς ὑπηκόους,
Apolog. d. Sokrat. 27 τοῖς ἐμοῖς
ἐθνοῖς. Vgl. Kyrop. VIII, 3, 5. —
οὐκ ἐπὶ μὲν — συστρατεύειν
— S. II, 4, 30 und III, 5, 8. Die
erste Negation leitet die zu be-
jahende Frage ein, die zweite
negiert nur ἠθέλησαν. Vgl. Anab.
III, 1, 29 οὐ νῦν ἐκείνοι — οὐδὲ
ἀποθανεῖν οἱ τλήμονες δύνανται.
— Φωκεῦσι — ἐπεστράτεον
— S. III, 5, 4.

34. συμμαχίαν ἐποιούντο —
Imperf. des Versuchs; denn zu
stande war das Bündnis nicht ge-
kommen. — τότε — von einer nicht
näher bestimmten früheren Zeit
im Gegensatz zur Gegenwart ge-
braucht. Vgl. Kyrop. V, 2, 8. —
συντάλη — S. zu III, 3, 8. —
ἐκείθεν — d. h. von Theben aus.

35. κρίσειν ποιῆσαι — ein ge-
richtliches Verfahren anord-
nen. Thukyd. I, 77; VI, 60; mit
dem Dativ auch Lysias geg. Agorat.
35, in dem Sinne: jemandem den
Prozess machen. Etwas anders
IV, 2, 6 die Entscheidung über die
zu verteilenden Preise vornehmen. —
καὶ μικρᾶς καὶ μεγάλης πό-
λεως — um zu bezeichnen, daß
keine einzige Stadt ausgeschlossen
und von keiner mehr Richter als
von der andern genommen wurden.
Vgl. Thukyd. I, 125 ψῆφον ἐπι-
γαγον τοῖς ἐνυμμάχοις ἅπασιν ὅσοι
παρήσαν ἐξῆς, καὶ μείζονι καὶ
ἐλάσσονι πόλει. Nach dem Aus-
drucke πέμπουσι scheint es, daß
das Gericht in Theben gehalten
wurde, während nach Plutarch
Pelop. 5 Ismenias nach Sparta ge-
bracht und dort hingerichtet worden
sein soll. — τῶν — ζημιάτων —
S. III, 5, 1.

ὡς τῶν παρὰ βασιλέως χρημάτων μετεिल्φῶς εἴη καὶ ὅτι τῆς ἐν τῇ Ἑλλάδι ταραχῆς πάσης ἐκεῖνός τε καὶ Ἀνδροκλείδας 36 αἰτιώτατοι εἶεν. ὁ δὲ ἀπελογεῖτο μὲν πρὸς πάντα ταῦτα, οὐ μέντοι ἐπειθὲ γὰρ τὸ μὴ οὐ μεγαλοπράγμων τε καὶ κακοπράγμων εἶναι. καὶ ἐκεῖνος μὲν κατεψηφίσθη καὶ ἀποθνήσκει· οἱ δὲ περὶ Λεοντιάδην εἶχόν τε τὴν πόλιν καὶ τοῖς Λακεδαι- 37 μονίοις ἔτι πλείω ὑπηρετοῦν ἢ προστάττετο αὐτοῖς. τούτων δὴ πεπραγμένων οἱ Λακεδαιμόνιοι πολὺ δὴ προθυμότερον τὴν εἰς τὴν Ὀλυνθὸν στρατιὰν συναπέστειλλον. καὶ ἐκπέμψουσι Τελευτίαν μὲν ἀρμοστήν, τὴν δ' εἰς τοὺς μυρῖους σύνταξιν αὐτοῖ τε ἅπαντες συνεξέπεμπον, καὶ εἰς τὰς συμμαχίδας πό- λεις σκντάλας διέπεμπον, κελεύοντες ἀκολουθεῖν Τελευτίᾳ κατὰ τὸ δόγμα τῶν συμάχων. καὶ οἱ τε ἄλλοι προθύμως τῷ Τελευτίᾳ ὑπηρετοῦν, καὶ γὰρ οὐκ ἀχάριστος ἐδόκει εἶναι τοῖς ὑπουργοῦσί τι, καὶ ἡ τῶν Θηβαίων δὲ πόλις, ἅτε καὶ Ἀγη- 38 σιλᾶου ὄντος αὐτῷ ἀδελφοῦ, προθύμως συνέπεμπε καὶ ὀπί- στας καὶ ἱππέας. ὁ δὲ σπένδων μὲν οὐ μάλα ἐπορευέτο, ἐπιμε- λόμενος δὲ τοῦ τε μὴ ἀδικῶν τοὺς φίλους πορευέσθαι καὶ τοῦ ὡς πλείστην δύναμιν ἀθροίζεω. προέπεμπε δὲ καὶ πρὸς Ἀμύνταν, καὶ ἤξιον αὐτὸν καὶ ξένους μισθοῦσθαι καὶ τοῖς πλησίον βασιλεῦσι χρήματα διδόναι, ὡς συμάχους εἶναι, εἶπερ βούλοιο τὴν ἀρχὴν ἀναλαβεῖν. ἐπεμπε δὲ καὶ πρὸς Δέρδαν τὸν Ἑλμίας ἀρχοντα, διδάσκων ὅτι οἱ Ὀλύνθιοι κατ- εστραμμένοι τὴν μείζω δύναμιν Μακεδονίας εἶεν, καὶ οὐκ ἀνήσουςι τὴν ἐλάττω, εἰ μὴ τις αὐτοὺς πανύσει τῆς ὕβρεως. 39 ταῦτα δὲ ποιῶν, μάλα πολλὴν ἔχων στρατιὰν ἀφίκετο εἰς τὴν

36. τὸ μὴ οὐ — εἶναι — als sachliches Objekt zu πείθειν zu nehmen. Die Negation μὴ οὐ steht, weil das regierende Verbum verneint ist.

37. συναπέστειλλον — Die Präposition συν bezieht sich wohl auf die Gemeinschaft mit den Bundesgenossen. — τὴν — σύνταξιν — S. zu § 20. — ἅπαντες — kann nicht richtig sein, wenn man nicht darunter die peloponnesischen Bundesgenossen, deren Truppen dann als lakedämonische anzusehen wären, mit verstehen und dieselben so als im Gegensatz zu den Bundesgenossen außerhalb des Peloponnes

stehend ansehen will. — οἷ τε ἄλλοι — καὶ ἡ — δέ — S. zu II, 4, 6. — ἅτε — ἀδελφοῦ — Es läßt dies voraussetzen, daß die Gewalthaber in Theben an dem Agesilaos eine besondere Stütze hatten und ihm deshalb verpflichtet waren.

38. Ἀμύνταν — S. § 12. — ὡς συμάχους εἶναι — Der Infinitiv mit ὡς zum Ausdruck der beabsichtigten Folge. Vgl. I, 6, 20; III, 4, 27; VI, 1, 13. Anab. I, 8, 10; III, 4, 25; V, 7, 18. — Ἑλμίας — Landschaft im westlichen Makedonien an der Grenze von Epirus.

39. ἐαυτῶν — der Seinigen, der Lakedämonier. S. zu IV, 8, 24. —

ἐαυτῶν συμμαχίδα. ἐπεὶ δ' ἦλθεν εἰς τὴν Ποτιδαίαν, ἐκεῖθεν συνταξάμενος ἐπορευέτο εἰς τὴν πολεμίαν. καὶ πρὸς μὲν τὴν πόλιν ἰὼν οὐτ' ἕκαεν οὐτ' ἔκοπτε, νομίζων, εἰ τι ποιήσεις 40 τούτων, ἐμποδῶν ἂν αὐτῷ πάντα γίνεσθαι καὶ προσιόντι καὶ ἀπιόντι· ὁπότε δὲ ἀναχωροῖ ἀπὸ τῆς πόλεως, τότε ὀρθῶς ἔχειν κόπτοντα τὰ δένδρα ἐμποδῶν καταβάλλειν, εἰ τις ὀπισθεν ἐπίοι. ὡς δὲ ἀπείχεν ἀπὸ τῆς πόλεως οὐδὲ δέκα 41 στάδια, ἔθετο τὰ ὄπλα, εὐώνυμον μὲν αὐτὸς ἔχων, οὕτω γὰρ συνέβαινε αὐτῷ κατὰ τὰς πύλας ἵεναι ἢ ἐξήεσαν οἱ πολέ- μιοι, ἢ δὲ ἄλλη γάλαξ τῶν συμάχων ἀπετέτατο πρὸς τὸ δεξιόν. καὶ τῶν ἱππέων δὲ τοὺς μὲν Λάκωνας καὶ τοὺς Θη- βαίους καὶ ὅσοι τῶν Μακεδόνων παρήσαν ἐπὶ τῷ δεξιῷ ἐτά- ξατο, παρὰ δὲ αὐτῷ εἶχε Δέρδαν τε καὶ τοὺς ἐκεῖνον ἱππέας ὡς εἰς τετρακοσίους διὰ τε τὸ ἄγασθαι τοῦτο τὸ ἱππικὸν καὶ διὰ τὸ θεραπεύειν τὸν Δέρδαν, ὡς ἠδόμενος παρείη. ἐπεὶ δὲ 42 καὶ οἱ πολέμιοι ἐλθόντες ἀντιπαρετάξαντο ὑπὸ τῷ τείχει, συσπειραθέντες αὐτῶν οἱ ἱππεῖς ἐμβάλλουσι κατὰ τοὺς Λά- κωνας καὶ Βοιωτοὺς. καὶ Πολύχαρμόν τε τὸν Λακεδαιμόνιον ἱππαρχον καταβάλλουσι ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ κείμενον πάμ- πολλα κατέτρωσαν, καὶ ἄλλους ἀπέκτειναν, καὶ τέλος τρέπου- ται τὸ ἐπὶ τῷ δεξιῷ κέρατι ἱππικόν. φευγόντων δὲ τῶν ἱππέων ἐνέκλιε καὶ τὸ ἐχόμενον πεζὸν αὐτῶν, καὶ ὅλον δ' ἂν ἐκινδύνευσεν ἠττηθῆναι τὸ στράτευμα, εἰ μὴ Δέρδας ἔχων τὸ ἑαυτοῦ ἱππικὸν εὐθὺς πρὸς τὰς πύλας τῶν Ὀλυνθίων ἤλασεν. ἐπήει δὲ καὶ ὁ Τελευτίας σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ἐν τάξει. ὡς 42 δὲ ταῦτα ἦσθοντο οἱ Ὀλύνθιοι ἱππεῖς, δεισαντες μὴ ἀποκλει- σθεῖεν τῶν πυλῶν, ἀναστρέψαντες ἀπεχώρουν πολλῇ σπουδῇ. ἐνθα δὴ ὁ Δέρδας παρελεύοντας παμπόλλους ἱππέας αὐτῶν ἀπέκτεινεν. ἀπεχώρησαν δὲ καὶ οἱ πεζοὶ τῶν Ὀλυνθίων εἰς τὴν πόλιν· οὐ μέντοι πολλοὶ αὐτῶν ἀπέθανον, ἅτε ἐγγὺς τοῦ

συνταξάμενος — d. i. mit vollständig geordnetem schlagfertigem Heere. Kyrop. II, 4, 32 αὐτὸς δὲ συνταξάμενος ἢ ἀριστον — ἐπορευέτο.

40. ἔθετο τὰ ὄπλα — damit das Heer sich zum Kampfe fertig mache. — εὐώνυμον — ἔχων — Der Platz des Anführers ist sonst auf dem rechten Flügel. εὐώνυμον

ohne Artikel auch IV, 4, 9; wie δεξιόν IV, 3, 16. — ὡς εἰς — ungefähr; eine Zusammenstellung gleichbedeutender Partikeln. Vgl. IV, 1, 18; V, 4, 14 ὡς περὶ ἑκατὸν καὶ πενήκοντα und zu VI, 2, 38.

41. αὐτῶν — abhängig von ἐχόμενον. Zur Wortstellung vgl. zu III, 4, 1.

43 τείχους ὄντος. ἐπεὶ δὲ τρόπαιόν τε ἐστάθη καὶ ἡ νίκη αὐτῆ τῷ Τελευτίᾳ ἐγγένητο, ἀπιδὼν δὴ ἔκοπτε τὰ δένδρα. καὶ τοῦτο μὲν στρατευσάμενος τὸ θέρος διήκε καὶ τὸ Μακεδονικὸν στρατεύμα καὶ τὸ τοῦ Λέρδα· πολλάκις μὲντοι καὶ οἱ Ὀλύνθιοι καταθέοντες εἰς τὰς τῶν Λακεδαιμονίων συμμαχίδας πόλεις ἐληλάτουν καὶ ἄνδρας ἀπεκτείνουον.

III. Ἄμα δὲ τῷ ἡρι ὑποφαινομένῳ οἱ μὲν Ὀλύνθιοι ἰππεῖς ὄντες ὡς ἐξακόσιοι κατεδεδραμήκεσαν εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν ἄμα μεσημβρία καὶ δισπαρμένοι ἐληλάτουν· ὁ δὲ Λέρδας ἐτύγγανε ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀφιγμένος μετὰ τῶν ἰππέων τῶν ἑαυτοῦ καὶ ἀριστοποιούμενος ἐν τῇ Ἀπολλωνίᾳ. ὡς δ' εἶδε τὴν καταδρομὴν, ἡσυχίαν εἶχε, τοὺς δ' ἵππους ἐπεσκενασμένους καὶ τοὺς ἀμβάτας ἐξωπλισμένους ἔχων. ἐπειδὴ δὲ καταφρονητικῶς οἱ Ὀλύνθιοι καὶ εἰς τὸ προάστειον καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πύλας ἤλαυνον, τότε δὴ συντεταγμένους ἔχων ἐξελαύνει. 2 οἱ δὲ ὡς εἶδον, εἰς φυγὴν ὤρμησαν. ὁ δ' ὡς ἄπαξ ἐτρέφετο, οὐκ ἀνῆκεν ἐνευήκοντα στάδια διώκων καὶ ἀποκιννύς, ἕως πρὸς αὐτὸ κατεδίωξε τῶν Ὀλυνθίων τὸ τεῖχος. καὶ ἐλέγετο ὁ Λέρδας ἀποκτεῖναι ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ περὶ ὀγδοήκοντα ἰππέας. καὶ ἀπὸ τούτου τειχῆρεις τε μᾶλλον ἦσαν οἱ πολέμιοι 3 καὶ τῆς χώρας ὀλίγην παντελῶς εἰργάζοντο. προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, καὶ τοῦ Τελευτίου ἐστρατευμένου πρὸς τὴν τῶν Ὀλυνθίων πόλιν, ὡς εἴ τι δένδρον ὑπόλοιπον ἦτι εἰργασμένον τοῖς πολεμίοις φθείροι, ἐξελθόντες οἱ Ὀλύνθιοι ἰππεῖς ἡσυχιοι πορευόμενοι διέβησαν τὸν παρὰ τὴν πόλιν ὄεοντα ποταμόν, καὶ ἐπορεύοντο ἡσυχῇ πρὸς τὸ ἐναντίον στρατεύμα. ὡς δ'

III. 1. ὑποφαινομένῳ — Sonst pflegt das Aktiv zu stehen. S. zu III, 4, 16. Es beginnt das Jahr 382 v. Chr. — κατεδεδραμήκεσαν — S. zu IV, 7, 6. — ἀμβάτας — ist die bei Xenophon öfter vorkommende, sonst in der attischen Prosa nicht übliche Form für ἀναβάτης. S. Komment. III, 3, 2; de re eq. 3, 12; 5, 7.

2. ἐλέγετο — S. zu III, 5, 21. — ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ — Vgl. zu VII, 2, 19. — τειχῆρεις — ἦσαν — Vgl. Andokid. v. Frieden 21 τειχῆρεις ἐγενόμεθα. Thukyd. II, 101 τειχῆρεις ποιήσας. IV, 25. — ὀλίγην παντελῶς S. zu IV, 2, 18.

3. εἴ τι — εἰργασμένον — Zuweilen wird ein mit εἴ τις eingeführter Satz als substantivischer Begriff behandelt, wie hier als Objekt zu φθείροι. Dabei wird in demselben bisweilen das Verbum ausgelassen, so daß dasselbe aus dem Hauptsatze zu wiederholen oder eine Form von εἶναι zu ergänzen ist. Vgl. zu IV, 2, 21. Kyrop. V, 2, 5 ἐλαύνοντας βοῦς, αἶγας, οἴς, σὺς καὶ εἴ τι βρωτόν. — ἡσυχιοι — wie § 4. S. zu VII, 1, 9. — τὸ ἐναντίον στρατεύμα = τὸ τῶν ἐναντίων στρατεύμα. Vgl. VII, 5, 25 τῆς ἐναντίας φάλαγγος.

εἶδεν ὁ Τελευτίας, ἀγανακτήσας τῇ τόλμῃ αὐτῶν εὐθύς Τημονίδαυ τὸν τῶν πελταστῶν ἄρχοντα δρόμῳ φέρεσθαι εἰς αὐτούς ἐκέλευσεν. οἱ δὲ Ὀλύνθιοι ὡς εἶδον προθέοντας τοὺς 4 πελταστάς, ἀναστρέφοντες ἀπεχώρουν ἡσυχιοι, καὶ διέβησαν πάλιν τὸν ποταμόν. οἱ δ' ἠκολούθουν μάλα θρασέως, καὶ ὡς φεύγουσι διώξαντες ἐπιδιέβαινον. ἐνθα δὴ οἱ Ὀλύνθιοι ἰππεῖς, ἠνίκα ἔτι εὐχείρωτοι αὐτοῖς ἐδόκουν εἶναι οἱ διαβεβηκότες, ἀναστρέφοντες ἐμβάλλουσιν αὐτοῖς, καὶ αὐτόν τε ἀπέκτειναν τὸν Τημονίδαυ καὶ τῶν ἄλλων πλείους ἢ ἑκατόν. ὁ δὲ Τελευτίας ὡς εἶδε τὸ γιννόμενον, ὀργισθεὶς, ἀναλαβὼν 5 τὰ ὄπλα ἤγε μὲν ταχὺ τοὺς ὀπλίτας, διώκειν δὲ καὶ τοὺς πελταστάς ἐκέλευε καὶ τοὺς ἰππέας καὶ μὴ ἀνίεναι. πολλοὶ μὲν οὖν δὴ καὶ ἄλλοι τοῦ καιροῦ ἐγγυτέρω τοῦ τείχους διώξαντες κακῶς ἀπεχώρησαν, καὶ ἐκεῖνοι δ' ἐπεὶ ἀπὸ τῶν πύργων ἐβάλλοντο, ἀποχωρεῖν τε ἠναγκάζοντο τεθορυβημένως καὶ προφυλάττεσθαι τὰ βέλη. ἐν τούτῳ δὴ οἱ Ὀλύνθιοι ἐπ- 6 ἐξελαύνουσι μὲν τοὺς ἰππεῖς, ἐβοήθουν δὲ καὶ οἱ πελτασταί· τέλος δὲ καὶ οἱ ὀπλίται ἐπεξέθεον, καὶ τεταραγμένη τῇ φάλαγγι προσπίπτουσι. καὶ ὁ μὲν Τελευτίας ἐνταῦθα μαχόμενος ἀποθνήσκει. τούτου δὲ γενομένου εὐθύς καὶ οἱ ἀμφ' αὐτόν ἐνέκλιναν, καὶ οὐδεὶς ἔτι ἴστατο, ἀλλὰ πάντες ἐφευγον, οἱ μὲν ἐπὶ Σπαρτώλου, οἱ δὲ ἐπὶ Ἀκάνθου, οἱ δὲ εἰς Ἀπολλωνίαν, οἱ πλείστοι δὲ εἰς Ποτίδαιαν. ὡς δ' ἄλλος ἄλλη ἐφευγον, οὕτω καὶ οἱ πολέμιοι ἄλλος ἄλλοσε διώκοντες πληθεῖς ἀπέκτειναν ἀνθρώπους καὶ ὅ,τιπερ ὄφελος ἦν τοῦ στρατεύματος.

Ἐκ μὲντοι γε τῶν τοιούτων παθῶν ἐγὼ φημι ἀνθρώ- 7

4. φεύγουσι — Dativ abhängig von ἐπιδιέβαινον.

5. πολλοὶ μὲν οὖν κτέ. — Der Satz enthält eine allgemeine Sentenz: es ist auch schon vielen andern so gegangen, wovon auf die Soldaten des Teletias, die durch ἐκεῖνον bezeichnet sind, die Anwendung gemacht wird. — τοῦ καιροῦ — S. zu II, 3, 24.

6. ἐπεξελαύνουσι — hier mit einem Objekte wie Herod. VII, 38 ὡς δὲ ἐξήλαυνε τὴν στρατιήν, während das Verbum ἐξελαύνειν gewöhnlich ohne ein solches mit der Bedeutung marschieren steht.

— Man muß annehmen, daß die § 3 erwähnten Reiter sich bereits in die Stadt zurückgezogen hatten, da hier und an jener Stelle der bestimmte Artikel darauf deutet, daß die ganze Reiterei der Olynthier gemeint sei. — ἴστατο — hielt Stand, wie Anab. I, 10, 1 οὐκέτι ἴστανται, ἀλλὰ φεύγουσι. — Σπάρταλος — makedonische Stadt in Bottiaea. — ἄλλος ἄλλη ἐφευγον — S. zu II, 3, 23. — ὅ,τιπερ ὄφελος ἦν — was tüchtig und kampffähig war, d. h. hier den Kern des Heeres. Vgl. VI, 2, 23.

πους παιδεύεσθαι μάλιστα μὲν οὖν ὡς οὐδ' οἰκείας χρῆ
 ὀργῆ κολάζειν· πολλάκις γὰρ καὶ δεσπόται ὀργιζόμενοι μετ' ἑ
 κακὰ ἐπαθον ἢ ἐποίησαν· ἀτὰρ ἀντιπάλους τὸ μετ' ὀργῆς
 ἀλλὰ μὴ γνώμη προσφέρεσθαι ὅλον ἀμάχημα. ἢ μὲν γὰρ
 ὀργῆ ἀπρονόητον, ἢ δὲ γνώμη σκοπεῖ οὐδὲν ἦττον μὴ τι πάθῃ
 ἢ ὅπως βλάβῃ τι τοὺς πολεμίους.

8 Τοῖς δ' οὖν Λακεδαιμονίοις, ἐπεὶ ἤκουσαν τὸ πρᾶγμα,
 βουλευόμενοι ἐδόκει οὐ φαύλην πεμπτόν δύναμιν εἶναι, ὅπως
 τὸ τε φρόνημα τῶν νευικητότων κατασβεσθείη καὶ μὴ μάτην
 τὰ πεποιημένα γένοιτο. οὕτω δὲ γνόντες ἡγεμόνα μὲν Ἀγησί-
 9 πολιν τὸν βασιλέα ἐπέμπουσι, μετ' αὐτοῦ δὲ ὥσπερ Ἀγησί-
 λάου εἰς τὴν Ἀσίαν τριάκοντα Σπαρτιατῶν, πολλοὶ δὲ αὐτῷ
 καὶ τῶν περιοίκων ἐθελονταὶ καλοὶ κἀγαθοὶ ἠκολούθουν, καὶ
 ξένοι τῶν τροφίμων καλουμένων, καὶ νόθοι τῶν Σπαρτια-
 τῶν, μάλα εὐειδεῖς τε καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει καλῶν οὐκ ἄπειροι.
 συνεστρατεύοντο δὲ καὶ ἐκ τῶν συμμαχίδων πόλεων ἐθελονταί,
 καὶ Θετταλῶν γε ἱππεῖς, γνωσθῆναι τῷ Ἀγησιπόλει βουλόμε-
 νοι, καὶ Ἀμύντας δὲ καὶ Λέρδας ἔτι προθυμότερον ἢ πρόσθεν.
 Ἀγησίπολις μὲν δὴ ταῦτα πράττων ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν Ὀλυνθον.
 10 Ἡ δὲ τῶν Φλιασίων πόλις, ἐπαινεθεῖσα μὲν ὑπὸ τοῦ
 Ἀγησιπόλιδος, ὅτι πολλὰ καὶ ταχέως αὐτῷ χρήματα εἰς τὴν

7. μάλιστα μὲν οὖν — Vgl. zu I, 4, 4. Dem gegenüber steht steigernd ἀτὰρ, aber vollends. Vgl. 4, 17. — γνώμη — mit Einsicht. Vgl. Anab. II, 6, 9 ἐκόλαξέ τε ἰσχυρῶς, καὶ ὀργῆ ἐνλοτε, ὡς καὶ αὐτῷ μεταμίλειν ἔσθ' ὅτε. καὶ γνώμη δ' ἐκόλαξεν. — ἀπρο- νόητον — nämlich ἐστὶ, mit aktiver Bedeutung: ist etwas, das nicht vorher überlegt. De re eq. 6, 13 ἀπρονόητος γὰρ ἢ ὀργῆ, ὡστε πολλάκις ἐξεργάζεται ὡν μεταμίλειν ἀνάγκη.

8. ὥσπερ Ἀγησιλάου — S. III, 4, 2. Die Präposition wird in Vergleichungen mit ὥσπερ gewöhnlich nur dann wiederholt, wenn diese Partikel mit dem zugehörigen Worte vor dem verglichenen Gegenstande steht.

9. ξένοι τῶν τροφίμων καλουμένων — Der Genetiv ist partitiv. Offenbar sind Jünglinge gemeint, die, nicht in Lakedämon einheimisch, dorthin geschickt wur-

den, um an der Erziehung der spartanischen Jugend teilzunehmen. Dies mochte wohl nicht selten geschehen, wie ja auch Xenophons Söhne sich in diesem Falle befanden. Diogen. Laert. II, 54. — νόθοι τῶν Σπαρτιατῶν — deren Mütter Sklavinnen waren. Diese gehörten, sobald sie mit den ebenbürtigen Knaben erzogen wurden, zur Klasse der μόθωνες oder μόθωνες und konnten selbst unter die Bürger aufgenommen werden. — τῶν ἐν τῇ πόλει καλῶν — der den Freien in Sparta zukommen- den Erziehung und der dadurch gewonnenen Rechte und eingegan- genen Pflichten. Vgl. 4, 32 u. 33. De rep. Laced. 3, 3 ἐπιθεῖς δὲ καὶ εἰ τις ταῦτα φύγοι, μηδενὸς ἔτι τῶν καλῶν τυγχάνειν. Kyrop. I, 2, 15. — ταῦτα πράττων — unter diesen (günstigen) Um- ständen.

10. εἰς τὴν στρατιάν — Vgl. Anab. I, 2, 27 Συνένσεις μὲν ἔδωκε

στρατιάν ἔδωσαν, νομίζουσα δ' ἔξω ὄντος Ἀγησιπόλιδος οὐκ
 ἂν ἐξελεῖν ἐπ' αὐτοὺς Ἀγησίλαον, οὐδ' ἂν γενέσθαι ὥστε
 ἅμα ἀμφοτέρους τοὺς βασιλέας ἔξω Σπάρτης εἶναι, θρασέως
 οὐδὲν τῶν δικαίων ἐποιοῦν τοῖς κατεληλυθόσιν. οἱ μὲν γὰρ
 δὴ φυγάδες ἤξιον τὰ ἀμφίλογα ἐν ἴσῳ δικαστηρίῳ κρίνεσθαι·
 οἱ δὲ ἠνάγκασον ἐν αὐτῇ τῇ πόλει διαδικάζεσθαι. λεγόντων
 δὲ τῶν κατεληλυθότων καὶ τίς ἂν αὐτῇ δίκη εἴη ὅπου αὐτοὶ
 οἱ ἀδικοῦντες δικάζοιεν, οὐδὲν εἰσήκουον. ἐκ τούτου μέντοι 11
 ἔρχονται εἰς Λακεδαίμονα οἱ κατελθόντες κατηγορήσονται τῆς
 πόλεως, καὶ ἄλλοι δὲ τῶν οἰκοθεν συνηκολούθουν, λέγοντες
 ὅτι πολλοῖς καὶ τῶν πολιτῶν οὐ δοκοῖεν δίκαια πάσχειν.
 ἀγανακτήσασα δὲ τούτοις τῶν Φλιασίων ἢ πόλις ἐξημίωσε
 πάντας ὅσοι μὴ πεμπούσης τῆς πόλεως ἦλθον εἰς Λακεδαί-
 12 μονα. οἱ δὲ ζημιωθέντες οἰκαδε μὲν ὤκνουν ἀπιέναι, μένον-
 τες δ' ἐδίδασκον ὡς οὗτοι μὲν εἴησαν οἱ βιαζόμενοι ταῦτα,
 οἵπερ σφᾶς τε ἐξέβαλον καὶ Λακεδαιμονίους ἀπέκλεισαν, οὗτοι
 δὲ οἱ πριάμενοι τε τὰ σφέτερα καὶ βιαζόμενοι μὴ ἀποδιδόναι,
 οὗτοι δὲ καὶ νῦν διαπεπραγμένοι εἰσὶ ζημιωθῆναι σφᾶς αὐ-
 13 τοὺς εἰς Λακεδαίμονα ἐλθόντας, ὅπως τοῦ λοιποῦ μηδεὶς
 τολμῆ ἰέναι δηλώσων τὰ ἐν τῇ πόλει γινόμενα. τῷ δ' ὄντι
 ὑβρίζειν δοκοῦντων τῶν Φλιασίων φρουρὰν φαίνουσιν ἐπ'
 αὐτοὺς οἱ ἔφοροι. ἦν δὲ οὐ τῷ Ἀγησιλάῳ ἀχθόμενῳ ταῦτα·
 καὶ γὰρ τῷ μὲν πατρὶ αὐτοῦ Ἀρχιδάμῳ ξένοι ἦσαν οἱ περὶ
 Ποδάμενον, καὶ τότε τῶν κατεληλυθότων ἦσαν· ἑαυτῷ δὲ οἱ

Κύρω χρήματα πολλὰ εἰς τὴν στρατιάν. — γενέσθαι ὥστε — Nach γίνεσθαι in der Bedeutung: es tritt der mögliche Fall ein, steht zuweilen statt des sonst üblichen Infinitivs der Infinitiv mit ὥστε. Anab. V, 6, 30 τοῦτ' ἂν ἐσκόπουν ἄρ' οὐκ ἂν γένοιτο ὥστε τὸν βουλόμενον ἀποπλεῖν ἤδη. Kyrop. VIII, 2, 2 ἐγένετο αὐτῷ ὥστε χρήμασιν ἐνεργεῖν. — τοῖς κατεληλυθόσιν — S. 2, 8—10. — ἐν ἴσῳ δικαστηρίῳ — vor einem unparteiischen Schiedsgerichte, das natürlich aus Fremden, namentlich aus Lakedämoniern bestehen sollte; daher der Gegensatz ἐν αὐτῇ τῇ πόλει. — καὶ τίς ἂν αὐτῇ δίκη εἴη — S. zu 2, 17 und über καὶ zu II, 3, 47. Vgl. § 15 ἐρωτώμενος δὲ καὶ τί τοῦτ

ἂν εἴη; Kyrop. V, 2, 9 ἤρετο· καὶ τί τοῦτ ἐστίν;

11. τῶν οἰκοθεν — S. zu III, 1, 18.

12. ἀπέκλεισαν — S. IV, 4, 15. — βιαζόμενοι μὴ ἀποδιδόναι — die es mit Gewalt durchzusetzen suchen, daß sie nicht zurückgeben. Thukyd. VII, 79 ἐβιάσαντο πρὸς τὸν λόφον ἐλθεῖν. — εἰσὶ statt des zu Anfang stehenden εἴησαν. Vgl. zu III, 5, 25. Über den folgenden Infinitiv s. zu IV, 4, 7.

13. ἦν — ἀχθόμενῳ — S. zu IV, 1, 11. — ἑαυτῷ weil der begründende Satz aus dem Sinne des Agesilaos genommen und dieser dem Gedanken nach Subjekt des Hauptsatzes ist. Vgl. Anab. II, 3, 25 οὐκ ἄξιόν ἐστι βασιλεῖ ἀφείναι τοὺς ἐφ' ἑαυτὸν στρατευσαμένους.

14 ἀμφὶ Προκλέα τὸν Ἰπποκρίτου. ὡς δὲ τῶν διαβατηρίων γενομένων οὐκ ἐμελλεν, ἀλλ' ἐπορεύετο, πολλαὶ πρεσβείαι ἀπήντων καὶ χρήματα ἐδίδοσαν, ὥστε μὴ ἐμβάλλειν. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο ὅτι οὐχ ἵνα ἀδικοίη στρατεύοιτο, ἀλλ' ὅπως τοῖς ἀδικουμένοις βοηθήσειεν. οἱ δὲ τελευτῶντες πάντα ἔφασκον ποιήσειν, ἐδέοντό τε μὴ ἐμβάλλειν. ὁ δὲ πάλιν ἔλεγεν ὡς οὐκ ἂν πιστεύσειε λόγοις, καὶ γὰρ τὸ πρότερον ψεύσασθαι αὐτούς, ἀλλ' ἔργον τινὸς πιστοῦ δεῖν εἶναι. ἐρωτώμενος δὲ καὶ τί τοῦτ' ἂν εἴη; πάλιν ἀπεκρίνατο, Ὅπερ καὶ πρόσθεν, εἶπεν, ποιήσαντες οὐδὲν ὑφ' ἡμῶν ἠδικήθητε. τοῦτο δὲ ἦν τὴν 15 ἀκρόπολιν παραδοῦναι. οὐκ ἐθέλοντων δὲ αὐτῶν τοῦτο ποιεῖν, ἐνέβαλέ τε εἰς τὴν χώραν καὶ ταχὺ περιτειχίσας ἐπολιόρκει αὐτούς. πολλῶν δὲ λεγόντων Λακεδαιμονίων ὡς ὀλίγων ἐνεκεν ἀνθρώπων πόλει ἀπεχθάνοιντο πλέον πεντακισχιλίων ἀνδρῶν καὶ γὰρ δὴ ὅπως τοῦτ' ἐνδηλον εἴη, οἱ Φλιάσιοι ἐν τῷ φανερωῖ τοῖς ἔξω ἐξεκλήσιαζον· ὁ μὲντοι Ἀγησίλαος πρὸς τοῦτο 17 ἀντεμηχανήσατο. ὁπότε γὰρ ἐξίοιεν ἢ διὰ φιλίαν ἢ διὰ συγγενεῖαν τῶν φυγάδων, ἐδίδασκε συσσίτιά τε αὐτῶν κατασκευάζειν καὶ εἰς τὰ ἐπιτήδεια ἱκανὸν διδόναι, ὁπόσοι γυμνάζεσθαι ἐθέ-

14. διαβατηρίων γενομένων — S. zu III, 1, 17 u. 4, 3. — ἐδίδοσαν — wollten geben. Vgl. III, 5, 18. — ὥστε — ähnlich wie ἐφ' ὅτε in dem Sinne, unter der Bedingung dafs. Anab. V, 6, 26 ταῦτα δὲ ἔλεγεν εἰδὼς ὅτι οἱ Σιωπεῖς ὑπισχνούντο ὥστε ἐκπεῖν.

15. τελευτῶντες — zuletzt. S. § 17; VI, 2, 15. Anab. IV, 5, 16; VI, 3, 8. — ἔργον πιστοῦ — einer Handlung die Sicherheit bietet, im Gegensatz zu den λόγοις. — ὅπερ καὶ πρόσθεν — S. IV, 4, 15.

16. ἐνέβαλε — im J. 381 v. Chr. — πολλῶν λεγόντων — Der Satz ist nicht zu Ende geführt, sondern an den unterbrechenden Zwischensatz eine neue Konstruktion mit ὁ μὲντοι angeknüpft. — πλέον — S. zu IV, 5, 4. — ἐν φανερωῖ τοῖς ἔξω — an einem für die Belagernden sichtbaren Platze. — πρὸς τοῦτο — nicht blofs gegen diese Schaustellung der großen Bürgerzahl von Phlius, sondern namentlich gegen den Vorwurf, dafs

er einer Anzahl von Flüchtlingen wegen, die geringer als die Zahl der Bürger in der Stadt wäre, den Spartanern Feindschaft mit den Phliasiern bereite.

17. ἐξίοιεν — nämlich aus der Stadt; das Subjekt ist allgemein zu denken = τινές. — αὐτῶν — auf das zu ἐδίδασκε zu ergänzende Objekt τοὺς φυγάδας zu beziehen. Wenn die Syssitien nicht bloße Tischgemeinschaften, sondern geschlossene Genossenschaften sind, die auch als Waffenverbrüderungen besonderen Wert haben, so möchte der Sinn sein: Agesilaos wies die Verbannten an, aus ihren Freunden und Verwandten derartige Genossenschaften zu bilden. Vgl. Oncken, Staatslehre des Aristoteles II, S. 326. — καὶ — διδόναι — Der Sinn dieser, wie es scheint, verderbten Worte ist wohl: sie sollten denen, welche beim Heere bleiben und an dessen Übungen und Kämpfen teilnehmen wollten, alles, was sie bedurften, in hinreichendem Mafse geben.

λοιεῖν καὶ ὄπλα δὲ ἐκπορίζειν ἅπασιν τοῖσι διεκελεύετο, καὶ μὴ ὄνειν εἰς ταῦτα χρήματα δανεῖσθαι. οἱ δὲ ταῦτα ὑπηρετοῦντες ἀπέδειξαν πλείους χιλίων ἀνδρῶν ἄριστα μὲν τὰ σώματα ἔχοντας, εὐτάκτους δὲ καὶ εὐοπλοτάτους· ὥστε τελευτῶντες οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔλεγον ὡς τοιούτων θέοιντο συστρατιωτῶν.

Καὶ Ἀγησίλαος μὲν δὴ περὶ ταῦτα ἦν. ὁ δὲ Ἀγησίπολις 18 εὐθύς ἐκ τῆς Μακεδονίας προσίων ἔθετο πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ὀλυνθίων τὰ ὄπλα. ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἀντεξῆει αὐτῷ, τότε τῆς Ὀλυνθίας εἰ τι ὑπόλοιπον ἦν ἐδήλον καὶ εἰς τὰς συμμαχίδας ἰὼν αὐτῶν ἐφθαιρε τὸν σῖτον· Τορώνην δὲ καὶ προσβαλῶν εἴλε κατά κράτος. ἐν δὲ τοῖσι ὄντα κατά θέρους ἀκμήν 19 καῦμα πυριφλεγῆς λαμβάνει αὐτόν. ὡς δὲ πρόσθεν ἑωρακότα τὸ ἐν Ἀφύτει τοῦ Διονύσου ἱερὸν ἔρωσ αὐτὸν τότε ἔσχε τῶν τε σκυρῶν σκηνημάτων καὶ τῶν λαμπρῶν καὶ ψυχρῶν ὑδάτων. ἐκομίσθη μὲν οὖν ἐκεῖσε ἐτι ζῶν, ὅμως μὲντοι ἐβδομαῖος ἀφ' οὗ ἔκαμεν ἔξω τοῦ ἱεροῦ ἐτελεύτησε. καὶ ἐκεῖνος μὲν ἐν μέλιτι τεθεῖς καὶ κομισθεὶς οἴκαδε ἔτυχε τῆς βασιλικῆς ταφῆς.

Ἀγησίλαος δὲ τοῦτο ἀκούσας οὐχ ἦ τις ἂν ᾤετο ἐφήσθη 20 ὡς ἀντιπάλῳ, ἀλλὰ καὶ ἐδάκρυσε καὶ ἐπόθησε τὴν συνουσίαν. συσκηνοῦσι μὲν γὰρ δὴ βασιλεῖς ἐν τῷ αὐτῷ, ὅταν οἴκοι ᾤσιν· ὁ δὲ Ἀγησίπολις τῷ Ἀγησίλαῳ ἱκανὸς μὲν ἦν καὶ ἡβητικῶν καὶ θηρευτικῶν καὶ ἰππικῶν καὶ παιδικῶν λόγων μετέχειν· πρὸς δὲ τοῖσι καὶ ὑψηλεῖτο αὐτὸν ἐν τῇ συσκηνοῖα, ὥσπερ εἰκὸς πρεσβύτερου. καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι

— ἄριστα — ist Adverb, τὰ σώματα Accusat. der Beziehung. Oekon. 21, 7 οἱ ἂν αὐτῶν ἄριστα τὸ σῶμα ἔχωσι. Kyrop. I, 6, 18 τὰ σώματα ἄριστα ἔχοντας παρασκευάσειν. Einen anderen Ausdruck für dieselbe Sache s. III, 4, 16. Vgl. VI, 2, 27. — εὐτάκτους καὶ εὐοπλοτάτους — Positiv und Superlativ auch verbunden Kyrop. II, 4, 29 τῶν δυνατοτάτων καὶ προθύμων.

18. Ἀγησίπολις — S. § 9.

19. κατά θέρους ἀκμήν — um die Mitte des Sommers. Vgl. Thukyd. II, 19 τοῦ θέρους καὶ

τοῦ αἴτον ἀκαμάζοντος. — Ἀφύτις — auf der chalkidischen Halbinsel Pallene. — ἐν μέλιτι τεθεῖς — Dasselbe erzählt Diodor XV, 93 und Nepos Agesil. 8 vom Leichname des Agesilaos. Vgl. Stob. Flor. VI, 3 ἀποθνήσκοντας δ' ἐν θυμιάμασι τὸ σῶμα κελνεῖν ἀποτίθεσθαι, τοὺς δ' ἐν μέλιτι, ὑπὲρ τοῦ μὴ ταχέως κατασπῆναι. — τῆς βασιλικῆς ταφῆς — S. zu III, 3, 1.

20. συσκηνοῦσι — siesspeisen zusammen. Vgl. zu IV, 8, 18. De rep. Laced. 15, 4. — ὥσπερ εἰκὸς πρεσβύτερον — nämlich ὑπαιδεῖσθαι.

ἀντ' ἐκείνου Πολυβιάδην ἀρμοστήν ἐπὶ τὴν Ὀλυμπὸν ἐκπέ-
 21 πουςιν. Ὁ δ' Ἀγησίλαος ἤδη μὲν ὑπερέβαλε τὸν χρόνον, ὅσον
 ἐλέγετο ἐν τῷ Φλιοῦντι σίτος εἶναι· τοσοῦτον γὰρ ἐγκράτεια
 γαστρὸς διαφέρει, ὥστε οἱ Φλιάσιοι τὸν ἡμισὺν ψηφισάμενοι
 22 σίτον τελεῖν ἢ πρόσθεν καὶ ποιοῦντες τοῦτο τὸν διπλάσιον
 αὐτοῦ εἰκότος χρόνον πολιορκούμενοι διήρκεσαν· καὶ τόλμα δὲ
 ἀτολμίας ἔσθ' ὅτε τοσοῦτον διαφέρει, ὥστε Δελφίων τις, λαμ-
 προς δοκῶν εἶναι, λαβῶν πρὸς αὐτὸν τριακοσίους ἄνδρας
 Φλιασίων ἱκανὸς μὲν ἦν κωλύειν τοὺς βουλομένους εἰρήνην
 ποιῆσθαι, ἱκανὸς δὲ οἷς ἠπίσται εἰρξας φυλάττειν, ἐδύνατο
 δὲ εἰς τε τὰς φυλακὰς ἀναγκάζειν τὸ πλῆθος ἰέναι καὶ τού-
 23 τους ἐφοδεύων πιστοὺς παρέχεσθαι. πολλὰκις δὲ μεθ' ὧν
 εἶχε περὶ αὐτὸν καὶ ἐκθέων ἀπέκρουε φύλακας ἄλλοτ' ἄλλη
 24 τοῦ περιτετειχισμένου κύκλου. ἐπεὶ μέντοι οἱ ἐπίλεκτοι οὗτοι
 πάντα τρόπον ζητοῦντες οὐχ εὗρισκον σίτον ἐν τῇ πόλει, ἐκ
 τούτου δὴ πέμψαντες πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ἐδέοντο σπείσα-
 σθαι πρεσβεία εἰς Λακεδαίμονα ἰούση· δεδόχθαι γὰρ σφίσι
 25 ἔφασαν ἐπιτρέπειν τοῖς τέλεσι τῶν Λακεδαιμονίων χρήσασθαι
 τῇ πόλει ὅτι βούλονται. ὁ δὲ ὀργισθεὶς ὅτι ἄκυρον αὐτὸν
 ἐποίουν, πέμψας μὲν πρὸς τοὺς οἰκοφίλους διεπραξάτο
 ἐαντιῶ ἐπιτραπῆναι τὰ περὶ Φλιοῦντος, ἐσπείσατο δὲ τῇ πρε-
 σβείᾳ. φυλακῇ δὲ ἐτι ἰσχυροτέρα ἢ πρότερον ἐφύλαττεν, ἵνα
 μηδεὶς τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἐξίῃ. ὅμως μέντοι ὁ γε Δελφίων
 καὶ στιγματίας τις μετ' αὐτοῦ, ὃς πολλὰ ὑφείλετο ὄπλα τῶν
 26 πολιορκούντων, ἀπέδρασαν νύκτωρ. ἐπεὶ δὲ ἦγον ἐκ τῆς Λα-
 κεδαιμόνος ἀπαγγέλλοντες, ὅτι ἡ πόλις ἐπιτρέπει Ἀγησίλαῳ
 διαγνῶναι τὰ ἐν Φλιοῦντι ὅπως αὐτῷ δοκοίη, Ἀγησίλαος δὴ

21. ὅσον — Genetiv des Betrages, abhängig von σίτος. Thukyd. II, 23 χρόνον ἐμμείναντες ὅσον εἶχον τὰ ἐπιτήδεια. III, 1 ἐμμείναντες χρόνον οὐ εἶχον τὰ σιτία. — γαστρὸς — Völlerei, abhängig von διαφέρει. — τελεῖν — aufzuwenden, zu verbrauchen. Photios: τελεῖν: ἀναλίσκεν, δαπανᾶν. Athen. II S. 40° τελεῖν τὸ δαπανᾶν. Demokrit in Stob. Floril. LXXXIII, 25 ἐν γὰρ τῷ ξυγῶ τὰ τελεῖμενα οὐκ ἀνιῶ ὥσπερ ἰδίη.

22. κύκλου — S. zu IV, 4, 11.

23. οἱ ἐπίλεκτοι — die Mannschaft des Delphion. — σπείσασθαι — um sicher nach Lakēdāmon gehen zu können. Vgl. Anab. II, 3, 7. — χρήσασθαι — βούλονται — S. zu II, 4, 37. —

24. τῶν ἐκ τῆς πόλεως — S. zu III, 1, 22.

25. ἀπαγγέλλοντες — nämlich τινές. S. zu VI, 5, 25. — τῶν

οὕτως ἔγνω, πενήκοντα μὲν ἄνδρας τῶν κατεληλυθότων,
 πενήκοντα δὲ τῶν οἰκοθεν πρώτον μὲν ἀνακρίναι ὄντινά τε
 ζῆν ἐν τῇ πόλει καὶ ὄντινα ἀποθανεῖν δίκαιον εἶη· ἔπειτα δὲ
 νόμους θεῖναι, καθ' οὓς πολιτεύοιντο· ἕως δ' ἂν ταῦτα δια-
 27 πράξωνται, φυλακὴν καὶ μισθὸν τοῖς φρουροῖς ἕξ μηνῶν κατ-
 ἔλιπε. ταῦτα δὲ ποιήσας τοὺς μὲν συμμάχους ἀφῆκε, τὸ δὲ
 πολιτικὸν οἰκαδὲ ἀπήγαγε. καὶ τὰ μὲν περὶ Φλιοῦντα οὕτως
 αὐ ἐπετετέλεστο ἐν ὀκτώ μηνσι καὶ ἐνιαυτῷ.

Καὶ ὁ Πολυβιάδης δὲ παντάπασιν κακῶς ἔχοντας λιμῶ²⁸
 τοὺς Ὀλυμπίους διὰ τὸ μήτε ἐκ τῆς γῆς λαμβάνειν μήτε κατὰ
 θάλατταν εἰσάγεσθαι σίτον αὐτοῖς, ἠνάγκασε πέμψαι εἰς Λα-
 κεδαιμόνα περὶ εἰρήνης. οἱ δ' ἐλθόντες πρέσβεις αὐτοκράτο-
 28 ρες συνθήκας ἐποίησαντο τὸν αὐτὸν μὲν ἐχθρὸν καὶ φίλον
 Λακεδαιμονίοις νομίζειν, ἀκολουθεῖν δὲ ὅποι ἂν ἤγῳνται καὶ
 σύμμαχοι εἶναι. καὶ ὁμόσαντες ταύταις ἐμμενεῖν οὕτως ἀπ-
 ἦλθον οἰκαδὲ.

Προκεχωρηκότων δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις ὥστε Θηβαίους²⁷
 μὲν καὶ τοὺς ἄλλους Βοιωτοὺς παντάπασιν ἐπ' ἐκείνοις εἶναι,
 Κορινθίους δὲ πιστοτάτους γεγενησθαι, Ἀργείους δὲ τεταπει-
 νῶσθαι διὰ τὸ μηδὲν ἐτι ὠφελεῖν αὐτοὺς τῶν μηνῶν τὴν
 ὑποφοράν, Ἀθηναίους δὲ ἡρημῶσθαι, τῶν δ' αὐτῶν συμμάχων
 κεκολασμένων οὐ δυσμένως εἶχον αὐτοῖς, παντάπασιν ἤδη κα-
 29 λῶς καὶ ἀσφαλῶς ἡ ἀρχὴ ἐδόκει αὐτοῖς κατεσκευασθαι.

Πολλὰ μὲν οὖν ἂν τις ἔχοι καὶ ἄλλα λέγειν καὶ Ἑλληνικά^{IV}.
 καὶ βαρβαρικά, ὡς θεοὶ οὔτε τῶν ἀσεβούντων οὔτε τῶν ἀνόσια
 ποιούντων ἀμελοῦσι· νῦν γε μὴν λέξω τὰ προκειμένα. Λακε-
 30 δαιμόνιοι τε γὰρ οἱ ὁμόσαντες αὐτουόμους ἐάσειν τὰς πόλεις
 τὴν ἐν Θήβαις ἀκρόπολιν κατασχόντες ὑπ' αὐτῶν μόνων τῶν

οἰκοθεν — S. zu III, 1, 18. Gemeint sind damit die in Phlius befindlichen Bürger. — αὐ — S. zu 2, 10. — ἐν ὀκτώ μηνσι καὶ ἐνιαυτῷ — Das Ende der Unternehmung gegen Phlius fällt also in das Jahr 379 v. Chr.

26. τὸν αὐτὸν — νομίζειν — S. zu II, 2, 20. — οὕτως — S. zu III, 2, 9; IV, 7, 5.

27. προκεχωρηκότων — S. zu II, 4, 29. Xenophon faßt nun den Zustand der lakēdāmonischen Herrschaft nach den bisherigen

Begebenheiten kurz zusammen. — τῶν μηνῶν τὴν ὑποφοράν — S. zu IV, 7, 2. — ἡρημῶσθαι — indem ihre Bundesgenossenschaft aufgelöst war.

IV. 1. Πολλὰ μὲν — Dem μὲν entspricht γε μὴν; s. zu IV, 2, 17. — ἀμελοῦσι — unbestraft lassen, wie sonst auch περιορᾶν. Das Gegenteil ist μέλειν. Vgl. zu VI, 4, 30. — ὁμόσαντες — S. 1, 32. — ὑπ' αὐτῶν μόνων — von den Unterdrückten für sich allein. αὐτός steht zuweilen zur

ἀδικηθέντων ἐκολάσθησαν, πρῶτον οὐδ' ὑφ' ἐνὸς τῶν πάποτε ἀνθρώπων κρατηθέντες, τοὺς τε τῶν πολιτῶν εἰσαγαγόντας εἰς τὴν ἀκρόπολιν αὐτοὺς καὶ βουλευθέντας Λακεδαιμονίοις δουλεύειν τὴν πόλιν, ὥστε αὐτοὶ τυραννεῖν, τὴν τούτων ἀρχὴν ἐπὶ μόνου τῶν φυγόντων ἤρκεσαν καταλύσαι. ὡς δὲ τοῦτ' ἐγένετο διηγήσομαι.

2 Ἦν τις Φυλλίδας, ὃς ἐγραμμάτευε τοῖς περὶ Ἀρχίαν πολεμάρχοις, καὶ τάλλα ὑπηρέτει, ὡς ἐδόκει, ἄριστα. τούτῳ δ' ἀφιγμένῳ Ἀθήναζε κατὰ πρᾶξιν τινα καὶ πρόσθεν γνώριμος ὢν Μέλων τῶν Ἀθήναζε πεφηνότων Θηβαίων συγγίγνεται, καὶ διαπυθόμενος μὲν τὴν περὶ Ἀρχίαν τε τὸν πολεμαρχοῦντα καὶ τὴν περὶ Φίλιππον τυραννίδα, γνούς δὲ μισοῦντα αὐτὸν ἔτι μᾶλλον αὐτοῦ τὰ οἰκοί, πιστὰ δούς καὶ λαβῶν συνέθετο 3 ὡς δεῖ ἕκαστα γίνεσθαι. ἐκ δὲ τούτου προσλαβῶν ὁ Μέλων 4 ἔξ τούτων ἐπιτηδειοτάτους τῶν φενηγόντων ξιφίδια ἔχοντας καὶ

Verstärkung vor μόνος. Kyrop. III, 3, 38 ὁ δὲ τὴν τούτων ὑπόμνησιν αὐτοῦ μόνος ἔχων εἰκότως ἂν ημιτελή αὐτὸν νομίζοι. — πρῶτον — mülste für πρότερον gebraucht sein, wie es sich ähnlich Hiero 4, 2 καὶ τούτων πρὶν ἀπάρεσθαι τοῖς θεοῖς τοὺς διακόνοισι πρῶτον κελεύουσιν ἀπογεύσασθαι findet, wenn man es nicht lieber mit ἐκολάσθησαν verbinden will: sie, die niemals von irgend jemand überwältigt worden waren, erlitten zum ersten Male eine Züchtigung. — οὐδ' ὑφ' ἐνός — ὑπ' οὐδενός. οὐδεὶς und μηδεὶς werden öfter in ihre Bestandteile zerlegt, indem Präpositionen oder die Partikel ἂν zwischen dieselben treten. Vgl. II, 2, 10 οὐδ' ἐπὶ μιᾷ αἰτία. — τῶν πάποτε ἀνθρώπων — Vgl. III, 5, 14 μεγίστους τῶν πάποτε γενέσθαι. Lykurg. geg. Leokr. 134 τῶν πάποτε προδοτῶν. — κρατηθέντες — überwältigt, denn besiegt worden waren die Lakedämonier öfter. — τοὺς εἰσαγαγόντας — καὶ βουλευθέντας — Der Accus. ist gleichsam im voraus als Objekt zum Verbum finitum gesetzt, während dann dafür τὴν τούτων ἀρχὴν eintritt. Vgl. auch zu § 40. — ὥστε αὐτοὶ τυραννεῖν — Der Nominativ statt des regelmässigen

Accusativs beim Infinitiv, als ob statt εἰσαγαγόντας ein Relativsatz οὗ εἰσαγαγονοὶ stände.

2. τοῖς περὶ Ἀρχίαν πολεμάρχοις — Da nur Archias und Philippos wirklich Polemarchen waren, denn das Leontiades, den Plutarch Agesil. 24 als Polemarchen bezeichnet, nicht zu denselben gehörte, geht aus § 7 hervor, so kann Xenophon mit οἱ περὶ Ἀρχίαν πολεμάρχοι nur diese beiden Personen meinen. So sagt auch Plutarch Caesar 31 οἱ περὶ Ἀντίον ὑπατεύοντες und Diodor II, 60 τοὺς περὶ τὸν Ιαμβούλον vom Iambulos und dessen einzigen Begleiter. — πρόσθεν ἂν — S. zu § 29. — τῶν Ἀθήναζε πεφηνότων — S. 2, 31. — καὶ τὴν περὶ Φίλιππον — Der Artikel ist wiederholt, obgleich die Tyrannis beider eine gemeinschaftliche ist, um das getrennte Mitwirken beider, welches diese eine Tyrannis hervorbrachte, anzudeuten. Vgl. Anab. III, 1, 17 καὶ τοῦ ὁμομητοῦ καὶ τοῦ ὁμοπατρῶν ἀδελφοῦ καὶ τεθνηκότος ἤδη ἀποτεμῶν τὴν κεφαλὴν. — αὐτοῦ = ἡ αὐτῶν.

3. ἔξ — Nach Plutarch Pelop. 8 und de genio Socr. 2 S. 576^c waren es im ganzen zwölf. — οἱ ἀπὸ τῶν ἔργων ὀψιαίτατοι — erg. ἀπιόντες ἦλθον.

ἄλλο ὄπλον οὐδὲν, ἐρχεται πρῶτον μὲν εἰς τὴν χώραν νυκτός· ἔπειτα δὲ ἡμερεύσαντες ἐν τινι τόπῳ ἐρήμῳ πρὸς τὰς πύλας ἦλθον, ὡς δὴ ἐξ ἀγροῦ ἀπιόντες, ἠνίκαπερ οἱ ἀπὸ τῶν ἔργων ὀψιαίτατοι. ἐπεὶ δ' εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, διενυκτέρευσαν μὲν ἐκείνην τὴν νύκτα παρὰ Χάρωνί τινι, καὶ τὴν ἐπιούσαν δ' ἡμέραν διημέρευσαν. ὁ μὲν οὖν Φυλλίδας τὰ τε ἄλλα 4 ἐπεμελεῖτο τοῖς πολεμάρχοις, ὡς Ἀφροδίσια ἄγονσιν ἐπ' ἐξόδῳ τῆς ἀρχῆς, καὶ δὴ καὶ γυναικας πάλα ὑπισχνούμενος ἄξειν αὐτοῖς τὰς σεμνοτάτας καὶ καλλίστας τῶν ἐν Θήβαις τότ' ἔφη ἄξειν. οἱ δὲ, ἦσαν γὰρ τοιοῦτοι, μάλα ἠδέως προσεδέχοντο νυκτερεῖν. ἐπεὶ δὲ εἰδείνησάν τε καὶ συμπροθυμοῦ- 5 μένου ἐκείνου ταχὺ ἐμεθύσθησαν, πάλα κελεύοντων ἄγειν τὰς ἐταίρας, ἐξελθῶν ἤγαγε τοὺς περὶ Μέλωνα, τρεῖς μὲν στείλας ὡς δεσποίνας, τοὺς δ' ἄλλους ὡς θεραπαίνας. κάκει- 6 νους μὲν εἰσήγαγεν εἰς τὸ ταμείον τοῦ πολεμαρχείου, αὐτὸς δ' εἰσελθῶν εἶπε τοῖς περὶ Ἀρχίαν, ὅτι οὐκ ἂν φασιν εἰσελθεῖν αἱ γυναῖκες, εἰ τις τῶν διακόνων ἐνδον ἔσοιτο. ἐνθεν οἱ μὲν ταχὺ ἐκέλευον πάντας ἐξίεναι, ὁ δὲ Φυλλίδας δούς οἶνον εἰς ἐνὸς τῶν διακόνων ἐξέπεμψεν αὐτούς. ἐκ δὲ τούτου εἰσήγαγε τὰς ἐταίρας δὴ, καὶ ἐκάθιζε παρ' ἕκαστῳ. ἦν δὲ σύνθημα, ἐπεὶ καθίζοντο, παῖν ἐνθὺς ἀνακαλυψαμένους. οἱ μὲν δὴ οὕτω λέγουσιν αὐτοὺς ἀποθανεῖν, οἱ δὲ καὶ ὡς 7 κωμαστὰς εἰσελθόντας τοὺς ἀμφὶ Μέλωνα ἀποκτεῖναι τοὺς πολεμάρχους. λαβῶν δὲ ὁ Φυλλίδας τρεῖς αὐτῶν ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν τοῦ Λεοντιάδου οἰκίαν· κόψας δὲ τὴν θύραν εἶπεν, ὅτι παρὰ τῶν πολεμαρχῶν ἀπαγγεῖλαι τι βούλοιο. ὁ δὲ ἐτύγγανε μὲν χωρὶς κατακείμενος ἔτι μετὰ δειπνον καὶ ἡ

4. ἐπεμελεῖτο — machte die Besorgungen. Der Accus. wie IV, 1, 40 τὰ τ' ἄλλα ἐπεμελεῖτο αὐτοῦ. Comment. II, 9, 4 τὰ τοιαῦτα πάντα ἐπεμελεῖτο. — Ἀφροδίσια kein Fest zu Ehren der Göttin, sondern ein ausschweifendes Gelage zur Feier der glücklich beendeten Amtsführung, wie es unter demselben Namen die Seeleute zur Feier einer glücklich vollbrachten Seefahrt zu halten pflegten. Vgl. Plutarch Vergl. des Kimon und Lucull. 1 ἤδη λοιπὸν Ἀφροδίσια τῶν πολέμων καὶ στρατηγιῶν ἄγοντα παίζειν. — τοιοῦτοι — nämlich,

dass ihnen dieses Anerbieten angenehm war. Vgl. Anab. III, 1, 30. 6. εἰς ἐνός — nämlich Haus oder Gemach. So stehen oft die Präpositionen ἐν und εἰς neben einem Genetiv mit Auslassung der zugehörigen Lokalitätsbezeichnung. Vgl. VI, 5, 30. — δὴ — mit ironischem Sinne, um anzudeuten, dass die Bezeichnung als ἐταῖραι nur dem entspricht, was sie zu sein vorgaben. — ἀνακαλυψαμένους — Subjekt zu παῖν.

7. οἱ δὲ καὶ κτέ. — Diese Erzählung giebt Plutarch de genio Socr. 30 S. 596^d. — ἐτύγγανε — δειπνον

γυνή ἐριουργοῦσα παρεκάθητο. ἐκέλευσε δὲ τὸν Φυλλίδαυ πιστὸν νομιζῶν εἰσεῖναι. οἱ δ' ἐπεὶ εἰσῆλθον, τὸν μὲν ἀποκτείναντες, τὴν δὲ γυναῖκα φοβήσαντες κατεσιώπησαν. ἔξιόντες δὲ εἶπον τὴν θύραν κεκλεισθαι· εἰ δὲ λήφωιντο ἀνεφραγμένον, ἠπειλήσαν ἀποκτεῖναι ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἐπέπρακτο, λαβὼν δύο ὁ Φυλλίδας τῶν ἀνδρῶν ἦλθε πρὸς τὸ ἀναγκαῖον, καὶ εἶπε τῷ εἰρημοφύλακι, ὅτι ἀνδρα ἄγοι παρὰ πολεμάρχων, ὃν εἰρξαι θεοί. ὡς δὲ ἀνέφραξε, τοῦτον μὲν εὐθύς ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ δεσμώτας ἔλυσαν. καὶ τούτους μὲν ταχὺ τῶν ἐκ τῆς στοᾶς ὅπλων καθελόντες ὅπλισαν καὶ ἀγαγόντες ἐπὶ τὸ Ἀμφεῖον θέσθαι ἐκέλευον τὰ ὅπλα. ἐκ δὲ τούτου εὐθύς ἐκήρυττον ἐξιέναι πάντας Θηβαίους, ἰππέας τε καὶ ὀπλίτας, ὡς τῶν τυράννων τεθνεώτων. οἱ δὲ πολῖται, ἕως μὲν νύξ ἦν, ἀπιστοῦντες ἤσυχίαν εἶχον· ἐπεὶ δ' ἡμέρα τ' ἦν καὶ φανερόν ἦν τὸ γεγενημένον, ταχὺ δὴ καὶ οἱ ὀπλίται καὶ οἱ ἰππεῖς σὺν τοῖς ὅπλοις ἐξεβόηθον. ἐπεμψαὶ δ' ἰππέας οἱ κατεληλυθότες καὶ ἐπὶ τοὺς πρὸς τοῖς ὀρίοις Ἀθηναίων δύο τῶν στρατηγῶν. οἱ δ' εἰδότες τὸ πρᾶγμα, ἐφ' ὃ ἀπεστάλκεσαν* ὁ μέντοι ἐν τῇ ἀκροπόλει ἀρμοστής ἐπεὶ ἦσθετο τὸ νυκτερινὸν κήρυγμα, εὐθύς ἐπεμψεν εἰς Πλαταιάς καὶ Θεσπιάς ἐπὶ βοήθειαν. καὶ τοὺς μὲν Πλαταιάς αἰσθό-

— Er lag nach der Mahlzeit noch auf dem Ruhebett, auf welchem die Griechen auch bei der Mahlzeit zu liegen pflegten, und zwar hatte er weiter keine Gesellschaft bei sich (*χωρίς*) als seine Gemahlin. — τὸν — κατεσιώπησαν — Die Verbindung mit μὲν — δὲ ist angewendet, als ob beide Objekte zu dem Verbum finitum κατεσιώπησαν gehörten. — In transitiver Bedeutung steht II, 4, 20 das Medium κατεσιώπησάμενος. — κεκλεισθαι — geschlossen zu halten. Das Perfectum steht, um eine Handlung, die alsbald eintreten soll, und den durch dieselbe hervorgebrachten dauernden Zustand zugleich zu bezeichnen. Vgl. VI, 2, 15 ἐκήρυξεν πεπραῶσθαι. VI, 4, 25 παρήγγειλαν συνεσκευασθαι πάντας. So auch der Imperativ πεποιήσο Kyrop. IV, 2, 7. — ἀποκτεῖναι — S. zu I, 6, 14.

8. τὸ ἀναγκαῖον — das Ge-

fängnis, wie § 14. Es scheint dies eine den Böotern eigentümliche Benennung zu sein. — τῶν — ὀπλῶν — partitiver Genetiv; s. zu IV, 4, 13. Es sind erbeutete Waffen gemeint, die in den öffentlichen Hallen als Siegeszeichen aufgehängt waren. Plutarch de genio Socr. 34 S. 598^a τοῖς δὲ ὄχλοις ὅπλα παρείχον αἱ στοᾶι πλήρεις οὖσαι παντοδαπῶν λαφύρων.

9. ἐξιέναι — nämlich aus den Häusern. — δύο τῶν στρατηγῶν — Vgl. § 19. In dem folgenden lückenhaften und wohl auch sonst verderbten Satze war vielleicht eine Aufklärung darüber gegeben, wie es kam, daß zwei athenische Strategen mit einer Heeresabteilung an der Grenze standen. Die Erzählung bei Diodor XV, 25f. von der Beteiligung der Athener weicht wesentlich von Xenophons Angaben ab.

10. Πλαταιάς — S. zu § 14.

μενοι προσιόντας οἱ τῶν Θηβαίων ἰππεῖς ἀπαντήσαντες ἀπέκτειναν αὐτῶν πλεον ἢ εἴκοσιν· ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθον ταῦτα πράξαντες καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τῶν ὀρίων ἤδη παρήσαν, προσέβαλον πρὸς τὴν ἀκρόπολιν. ὡς δὲ ἔγνωσαν οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει ὀλίγοι ὄντες, τὴν τε προθυμίαν τῶν προσιόντων ἀπάντων ἐώρων, καὶ τῶν κηρυγμάτων μεγάλων γιγνομένων τοῖς πρώτοις ἀναβάσιν, ἐκ τούτων προθυμίαν μετὰ τῶν ὀπλων ἀπιούσι ἀπίοιεν ἄν, εἰ σφίσιον ἀσφάλειαν μετὰ τῶν ὀπλων ἀπιούσι διδοίεν. οἱ δὲ ἄσμενοί τε ἔδοσαν ἃ ἤτουν καὶ σπεισάμενοι καὶ ὄρκους ὁμόσαντες ἐπὶ τούτοις ἐξέπεμπον. ἔξιόντων μὲν-12 τοι, ὅσους ἐπέγνωσαν τῶν ἐχθρῶν ὄντας, συλλαμβάνοντες ἀπέκτειναν. ἦσαν δὲ τινες οἱ καὶ ὑπὸ Ἀθηναίων τῶν ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐπιβοηθησάντων ἐξεκλάπησαν καὶ διεσώθησαν. οἱ μέντοι Θηβαῖοι καὶ τοὺς παῖδας τῶν ἀποθανόντων, ὅσοις ἦσαν, λαβόντες ἀπέσφαξαν.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐπύθοντο οἱ Λακεδαιμόνιοι, τὸν μὲν ἀρ-13 μοστήν τὸν ἐγκαταλιπόντα τὴν ἀκρόπολιν καὶ οὐκ ἀναμεινάντα τὴν βοήθειαν ἀπέκτειναν, φρουρὰν δὲ φαίνουσιν ἐπὶ τοὺς Θηβαίους. καὶ Ἀγησίλαος μὲν λέγων, ὅτι ὑπὲρ τετραράκοντα ἀφ' ἧβης εἶη, καὶ ὥσπερ τοῖς ἄλλοις τοῖς τηλικούτοις οὐκέτι ἀνάγκη εἶη τῆς ἑαυτῶν ἔξω στρατεῦσθαι, οὕτω δὴ καὶ βα-

11. ὀλίγοι ὄντες — abhängig von ἔγνωσαν: als sie wahrnahmen, daß sie im Verhältnis zu den Angreifenden zu gering an Zahl waren. — ἀναβάσιν — nämlich εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Man hatte große Preise für die ausgesetzt, welche die Burg zuerst ersteigen würden. — ἐκ τούτων — die einzelnen Glieder des Vordersatzes zusammenfassend. Vgl. Kyrop. III, 3, 9.

12. ἐξιόντων — Das Subjekt ist aus dem Vorhergehenden zu ergänzen. Vgl. zu I, 1, 26. — τῶν ἐχθρῶν — die nicht zu der spartanischen Besatzung, sondern zu der thebanischen Partei der Tyrannen gehörten und nach dem Tode der letzteren sich auf die Burg geflüchtet hatten. — ἐξεκλάπησαν — wurden heimlich weggebracht. Anab. IV, 1, 14 οἱ στρατηγοὶ ἀφῆρουντο, οἱ δ' ἐπέιθοντο, πλὴν εἰ τίς τι ἐκλεψεν.

Thukyd. VII, 85 τὸ μὲν ἀθροισθὲν τοῦ στρατεύματος εἰς τὸ κοινὸν οὐ πολὺ ἐγένετο, τὸ δὲ διακλαπὲν πολὺ. Plutarch Nikias 27 πολλοὶ διεκλάπησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. Vgl. auch ebend. 29. Perikl. 25. Thukyd. I, 115, 5.

13. τὸν μὲν ἀρμοστήν — ἀπέκτειναν — Nach Plutarch Pelop. 13 und Diodor XV, 27 wären von den drei spartanischen Befehlshabern in der Kadmeia (Plutarch nennt sie ἀρμοσταί, Diodor ἡγεμόνες) zwei zum Tode verurteilt, einer mit einer hohen Geldstrafe belegt worden. — ὑπὲρ τετραράκοντα — S. zu II, 4, 32 u. III, 4, 23. — τῆς ἑαυτῶν — ihrer Heimat. — ἐν εἰδῶς — παρῆχοι — Schon bei der Unternehmung gegen Phlius war ihm von vielen Spartanern derselbe Vorwurf gemacht worden. S. 3, 16. — εἰλα — τούτων — d. h. er nahm auch

σιλεύσει τὸν αὐτὸν νόμον ὄντα ἀπεδείκνυε. κακείνος μὲν δὴ λέγων ταῦτα οὐκ ἐστρατεύετο. οὐ μέντοι τούτου γε ἔνεκεν κατέμεινε, ἀλλ' εὖ εἰδώς, ὅτι εἰ στρατηγήσῃ, λείψει οἱ πολῖται, ὡς Ἀγησίλαος, ὅπως βοηθήσειε τοῖς τυράννοις, πράγματα τῇ πόλει παρέχοι. εἶα οὖν αὐτοὺς βουλευέσθαι ὁποῖόν τι βούλονται περὶ τούτων. οἱ δ' ἔφοροι διδασκόμενοι ὑπὸ τῶν μετὰ τὰς ἐν Θήβαις σφαγὰς ἐκπεπρωκότων Κλεόμβροτον ἐκπέμπουσι, πρῶτον τότε ἡγούμενον, μάλα χειμῶνος ὄντος. τὴν μὲν οὖν δι' Ἐλευθερῶν ὁδὸν Χαβρίας ἔχων Ἀθηναίων πελταστὰς ἐφύλαττεν· ὁ δὲ Κλεόμβροτος ἀνέβαινε κατὰ τὴν εἰς Πλαταιὰς φέρουσαν. προϊόντες δὲ οἱ πελτασταὶ περιτυγγάνουσιν ἐπὶ τῷ ἄκρῳ φυλάττουσι τοῖς ἐκ τοῦ ἀναγκαίου λελυμένοις, ὡς περὶ ἑκατὸν καὶ πενήκοντα οὔσι. καὶ τούτους μὲν ἅπαντας, εἰ μὴ τις ἐξέφυγεν, οἱ πελτασταὶ ἀπέκτειναν· αὐτὸς δὲ κατέβαινε πρὸς τὰς Πλαταιὰς, ἔτι φιλίας οὔσας.

14 ἐπεὶ δὲ εἰς Θεσπιάς ἀφίκετο, ἐκείθεν ὀρηγεῖς εἰς Κυνὸς κεφαλὰς οὔσας Θηβαίων ἐστρατοπεδεύσατο. μείνας δὲ ἐκεῖ περὶ ἑκαίδεκα ἡμέρας ἀπεχώρησε πάλιν εἰς Θεσπιάς. κακεί μὲν ἀρμοστὴν κατέλιπε Σφοδρίαν καὶ ἀπὸ τῶν συμμαχῶν τὸ τρίτον μέρος ἐκάστων· παρέδωκε δὲ αὐτῷ καὶ χρήματα, ὅσα ἐτύγγανεν οἰκοθεν ἔχων, καὶ ἐκέλευσε ξενικὸν προσμύθεσθαι. καὶ ὁ μὲν Σφοδρίας ταῦτ' ἐπραττεν. ὁ δὲ Κλεόμβροτος ἀπῆγεν ἐπ' οἶκον τὴν διὰ Κρεύσιος τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ στρατιώτας καὶ μάλα ἀπορούοντας πότερὰ ποτε πόλεμος πρὸς Θηβαίους ἢ εἰρήνη εἴη· ἦγαγε μὲν γὰρ εἰς τὴν τῶν Θηβαίων τὸ στρατεύμα, ἀπῆλθε δὲ ὡς ἐδύνατο ἐλάχιστα κα-

an den weiteren Beratungen keinen Teil.

14. Κλεόμβροτον — den Bruder und Nachfolger des verstorbenen Königs Agesipolis. — μάλα χειμῶνος ὄντος — im Anfange des Jahres 378 v. Chr. Über das Adverb. beim Substantiv s. zu II, 4, 2. — τοῖς λελυμένοις — S. § 8. — ὡς περὶ — S. zu 2, 40. — Πλαταιὰς — οὔσας — Plataeae 427 v. Chr. von den Spartanern zerstört (Thukyd. III, 68) wurde nach dem Antalkidischen Frieden von denselben wiederhergestellt (Pausan. IX, 1, 4) und die Platäer, welche in Athen Auf-

nahme gefunden hatten, dort wieder angesiedelt. Seit der Zeit war Plataeae ganz von den Spartanern abhängig geworden. Vgl. Isokr. Plataik. 12 ff.

15. Κυνὸς κεφαλὰί — ein böotischer Flecken in der Nähe von Theben. — ἀπὸ τῶν συμμαχῶν — Die Präposition ἀπὸ zur Bezeichnung der Menge oder des Ganzen, wovon ein Teil genommen ist. 1, 11 ἀπὸ τῶν πληρωμάτων — ἐκήρυξε βοηθεῖν ὅσοι ἐλεύθεροι εἴεν.

16. καὶ μάλα — S. zu II, 4, 2. — ποτε — zur Verstärkung des Fragewortes πότερα: ob denn.

κουργήσας. ἀπίοντι γὰρ μὴν ἄνεμος αὐτῷ ἐξαίσιος ἐπεγένετο, 17 ὃν καὶ οἰωνίζοντό τινες σημαίνειν πρὸ τῶν μελλόντων. πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλα βλαία ἐποίησεν, ἀτὰρ καὶ ὑπερβάλλοντος αὐτοῦ μετὰ τῆς στρατιᾶς ἐκ τῆς Κρεύσιος τὸ καθῆκον ἐπὶ θάλατταν ὄρος πολλοὺς μὲν ὄνους κατεκρήμνισεν αὐτοῖς σκεύεσι, πάμπολλα δὲ ὄπλα ἀφαρπασθέντα ἐξέπνευσεν εἰς τὴν θάλατταν. τέλος δὲ πολλοὶ οὐ δυνάμενοι σὺν τοῖς ὄπλοις 18 πορεύεσθαι, ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ ἄκρου κατέλιπον λίθων ἐμπλήσαντες ὑπτίας τὰς ἀσπίδας. καὶ τότε μὲν τῆς Μεγαρικῆς ἐν Αἰγιοσθένειος ἐδεῖλησαν ὡς ἐδύνατο· τῇ δ' ὑστεραία ἐλθόντες ἐκομίσαντο τὰ ὄπλα. καὶ ἐκ τούτου οἰκαδε ἦδη ἕκαστοι ἀπῆσαν· ἀπῆκε γὰρ αὐτοὺς ὁ Κλεόμβροτος.

Οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι ὀρώντες τὴν τῶν Λακεδαιμονίων 19 φάμην καὶ ὅτι πόλεμος ἐν Κορίνθῳ οὐκέτι ἦν, ἀλλ' ἦδη παριόντες τὴν Ἀττικὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰς τὰς Θήβας ἐνέβαλλον, οὕτως ἐφοβοῦντο ὥστε καὶ τὸ δύο στρατηγῶ, ᾧ συνημιστάσθην τὴν τοῦ Μέλωνος ἐπὶ τοὺς περὶ Λεοντιάδην ἐπανάστασιν, κρίναντες τὸν μὲν ἀπέκτειναν, τὸν δέ, ἐπεὶ οὐχ ὑπέμεινε, ἐφργάδευσαν.

Οἱ δ' αὖ Θηβαῖοι καὶ αὐτοὶ φοβούμενοι, εἰ μηδένας ἄλλοι 20 ἢ αὐτοὶ πολεμήσοιεν τοῖς Λακεδαιμονίοις, τοιόνδε εὐρίσκουσι μηχανήμα. πείθουσι τὸν ἐν ταῖς Θεσπιάς ἀρμοστὴν Σφοδρίαν, χρήματα δόντες, ὡς ὑπαπτεύετο, ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἵν' ἐκπολεμήσειε τοὺς Ἀθηναίους πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους. κακείνος πειθόμενος αὐτοῖς, προσποιησάμενος τὸν Πειραιᾶ καταλήψεσθαι, ὅτι δὴ ἀπύλωτος ἦν, ἦγεν ἐκ τῶν

17. σημαίνειν πρὸ τῶν μελλόντων — ein Vorzeichen dessen geben, was geschehen wird. Arrian Anab. VII, 22, 3 τοῦτό τε οὖν αὐτῷ πρὸ τῶν μελλόντων σημεῖον. — ἀτὰρ — S. zu 3, 7. — τὸ καθῆκον — ὄρος — ein Ausläufer des Kithäron. — αὐτοῖς σκεύεσι — samt dem Gepäck. S. zu I, 2, 12.

18. ὑπτίας — von Schilden auch bei Thukyd. VII, 82. Aristoph. Acharn. 583. Lysist. 185.

19. πόλεμος ἐν Κορίνθῳ — wie bis zum Abschluss des Antalkidischen Friedens, ein Krieg, durch welchen die Lakedämonier ge-

hindert waren, über die Grenzen des Peloponnes hinaus zu gehen. — τὸ δύο στρατηγῶ — Vgl. § 9.

20. εἰ μηδένας κτέ. — es möchte niemand anders als sie die Lakedämonier bekämpfen. Die Verba der Furcht haben zuweilen εἰ und εἰ μὴ statt μὴ und μὴ οὐ nach sich. Kyrop. VI, 1, 17 ὁ δὲ ἴσως ἂν τινες ὑμῶν φοβηθεῖεν, εἰ δεήσει πόρρω τῆς ἑαυτῶν φρονεῖν. — ἐκπολεμήσειε — verfeindete, statt ἐκπολεμάσειε. Die überlieferte Form ist durch das Zeugnis des Harpokration gesichert. Vgl. Thu-

Θεσπιῶν προὐ δειπνήσαντας τοὺς στρατιώτας, φάσκων προὐ
 21 ἡμέρας κατανύσειν εἰς τὸν Πειραιᾶ. Θριαῖσι δ' αὐτῷ ἡμέρα
 ἐπεγένετο, καὶ οὐδὲν ἐντεῦθεν ἐποίησεν ὥστε λαθεῖν, ἀλλ'
 ἐπεὶ ἀπετράπετο, βοσκήματα διήρπασε καὶ οἰκίας ἐπόρθησε.
 τῶν δὲ ἐντυχόντων τινὲς τῆς νυκτὸς φεύγοντες εἰς τὸ ἄστυ
 ἀπήγγελλον τοῖς Ἀθηναίοις, ὅτι στρατεύματα πάμπολυ προσίοι.
 οἱ μὲν δὴ ταχὺ ὀπλισάμενοι καὶ ἵππεις καὶ ὀπλίται ἐν φυ-
 22 λακῇ τῆς πόλεως ἦσαν. τῶν δὲ Λακεδαιμονίων καὶ πρέσβεις
 ἐτύγγανον Ἀθήνησιν ὄντες παρὰ Καλλιᾶ τῷ προξένῳ Ἐτυ-
 μοκλῆς τε καὶ Ἀριστόλοχος καὶ Ὀκυλλος· οὓς οἱ Ἀθηναῖοι,
 ἐπεὶ τὸ πρᾶγμα ἠγγέλθη, συλλαβόντες ἐφύλαττον, ὡς καὶ
 τούτους συνεπιβουλεύοντας. οἱ δὲ ἐκπεληγμένοι τε ἦσαν τῷ
 πράγματι καὶ ἀπελογοῦντο ὡς οὐκ ἂν ποτε οὕτω μαροὶ ἦσαν
 ὡς, εἰ ἤδεσαν καταλαμβανόμενον τὸν Πειραιᾶ, ἐν τῷ ἄστυ
 ἂν ὑποχειρίους αὐτοὺς παρεῖχον, καὶ ταῦτα παρὰ τῷ προ-
 23 ξένῳ, οὗ τάχιστ' ἂν εὐρέθησαν. ἔτι δ' ἔλεγον, ὡς εὐδελον
 καὶ τοῖς Ἀθηναίοις ἔσοιτο, ὅτι οὐδ' ἡ πόλις τῶν Λακεδαιμο-
 νίων ταῦτα συνήδει. Σφοδρίαν γὰρ εὐ εἰδέναι ἔφασαν ὅτι
 ἀπολωλότα πεύσονται ὑπὸ τῆς πόλεως. κάκεινοι μὲν κριθέν-
 24 τες μηδὲν συνειδέναί ἀφείθησαν. οἱ δ' ἔφοροι ἀνεκάλεσάν
 τε τὸν Σφοδρίαν καὶ ὑπῆγον θανάτου. ἐκεῖνος μέντοι φο-
 βούμενος οὐχ ὑπήκουσεν· ὅμως δὲ κάλεσεν οὐχ ὑπακούων εἰς
 τὴν κρίσιν ἀπέφυγε. καὶ πολλοῖς ἔδοξεν αὕτη δὴ ἀδικώ-

kyd. VIII, 57, 1. — ἀπύλωτος — Die von Konon erneuerte Befestigung war demnach auf der Landseite unvollendet geblieben. — κατανύσειν — mit Ergänzung von τὴν ὁδόν, welches sich § 49 hinzugefügt findet, so viel als: dahin gelangen. In derselben Bedeutung VII, 1, 15; διανύτειν Diodor XVI, 68; περαίνειν VI, 2, 30; ἀνύτειν und τελειν Thukyd. II, 97 und IV, 78; διατελεῖν Anab. I, 5, 7. Herod. VI, 139 u. 140.

21. Θριαῖσι — Lokativform wie Ἀθήνησι, Πλαταιῶσι. Thria ist ein attischer Demos unweit Eleusis. — ὥστε λαθεῖν — S. zu VI, 5, 4. — ἐν φυλακῇ τῆς πόλεως ἦσαν — sie bewachten die Stadt. Vgl. Kyneg. 6, 12 τὸν μὲν ἀρκυαρῶν εἶναι ἐν φυλακῇ.

22. ὡς — παρεῖχον = ὥστε.

S. zu IV, 1, 33. — καὶ ταῦτα — und zwar. Man pflegt mit diesen Worten, die den Inhalt des voraufgehenden Satzes noch einmal andeuten, meistens eine Participialkonstruktion anzuknüpfen. Anab. II, 4, 15 Μένωνα δὲ οὐχ ἐξήτει καὶ ταῦτα παρ' Ἀριαίου ὄν. Vgl. I, 4, 12.

23. Verbinde εὐ εἰδέναι ἔφασαν ὅτι πεύσονται Σφοδρίαν ἀπολωλότα.

24. ὑπῆγον θανάτου — S. zu I, 3, 19. — εἰς τὴν κρίσιν — wegen des aus ὑπακούειν zu nehmenden Begriffes: sich stellen. Ähnliche Ausdrucksweise auch bei Verben des Befehlens; s. zu II, 3, 20. — ἀπέφυγε — wurde freigesprochen. — τοῦτο — folgendes. Vgl. zu II, 3, 53.

τατα ἐν Λακεδαίμονι ἢ δίκη κριθῆναι. ἐγένετο δὲ τοῦτο τὸ αἴτιον.

Ἦν υἱὸς τῷ Σφοδρίᾳ, Κλεώνυμος ὄνομα, ἡλικίαν τε 25 ἔχων τὴν ἄρτι ἐκ παιδῶν καὶ ἄμα κάλλιστός τε καὶ εὐδοκίματάτος τῶν ἡλικίων. τούτου δὲ ἐρῶν ἐτύγγανεν Ἀρχίδαμος ὁ Ἀγησίλαου. οἱ μὲν οὖν τοῦ Κλεομβρότου φίλοι, ἅτε ἑταῖροι ὄντες τῷ Σφοδρίᾳ, ἀπολυτικῶς αὐτοῦ εἶχον, τὸν δὲ γε Ἀγησίλαου καὶ τοὺς ἐκείνου φίλους ἐφοβοῦντο, καὶ τοὺς διὰ μέσου δέ· δεινὰ γὰρ ἐδόκει πεποιημένα. ἐκ τούτου δὲ ὁ μὲν 26 Σφοδρίας εἶπε πρὸς τὸν Κλεώνυμον· Ἐξέστι σοι, ὦ υἱέ, σῶσαι τὸν πατέρα, δεηθέντι Ἀρχιδάμου εὐμενῇ Ἀγησίλαου ἐμοὶ εἰς τὴν κρίσιν παρασχεῖν. ὁ δὲ ἀκούσας ἐτόλμησεν ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἀρχίδαμον καὶ εἶδετο σωτήρα αὐτῷ τοῦ πατρὸς γενέσθαι. ὁ μὲντοι Ἀρχίδαμος ἰδὼν μὲν τὸν Κλεώ- 27 νυμον κλάοντα συνεδάκρυσ παρεστηκῶς· ἀκούσας δὲ δεομένου ἀπεκρίνατο· Ἀλλ', ὦ Κλεώνυμε, ἴσθι μὲν, ὅτι ἐγὼ τῷ ἐμῷ πατρὶ οὐδ' ἀντιβλέπειν δύναμαι, ἀλλὰ κἂν τι βούλωμαι διαπράξασθαι ἐν τῇ πόλει, πάντων μᾶλλον ἢ τοῦ πατρὸς δέομαι· ὅμως δ', ἐπεὶ σὺ κελεύεις, νόμιζε πᾶσάν με προθυμίαν ἔχειν 28 ταῦτά σοιπραχθῆναι. καὶ τότε μὲν δὴ ἐκ τοῦ φιλιτίου εἰς 29 τὸν οἶκον ἐλθὼν ἀνεπαύετο· τοῦ δ' ὄρθρου ἀναστὰς ἐφύλαττε μὴ λάθοι αὐτὸν ὁ πατὴρ ἐξελεσθῶν. ἐπεὶ δὲ εἶδεν αὐτὸν ἐξιόντα, πρῶτον μὲν, εἰ τις τῶν πολιτῶν παρῆν, παρῖε τούτους διαλέγεσθαι αὐτῷ, ἔπειτα δ', εἰ τις ξένος, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν θεραπεύοντων τῷ δεομένῳ παρεχόμενος. τέλος δ', ἐπεὶ

25. ἡλικίαν — τὴν ἄρτι ἐκ παιδῶν — das Alter, wo er eben aus den Knabenjahren getreten war. — ἀπολυτικῶς αὐτοῦ εἶχον — waren geneigt ihn frei zu sprechen. Vgl. Plutarch Cicero 30 συμβατικῶς ἔχειν. Pelopid. 15 ἀποστατικῶς ἔχειν. Der objektive Genetiv steht regelmässig nach den Adjektiven auf ἰκός. VII, 1, 18 ἀναγαροῦντες δὲ ἐκείθεν μᾶλα πάντων ὑπεροπτικῶς τῶν ἐναντίων. — τοὺς διὰ μέσου — die weder zu der Partei des Sphodrias, noch zu der des Agesilaos gehörten; denn nach Plutarch. Ages. 25 war Sphodrias ἐκ τῶν διαφόρων τοῦ Ἀγησίλαου. Vgl. Thukyd. VIII, 75 ὑπὸ τῶν διὰ μέσου κωλυθέντες.

27. πᾶσάν με προθυμίαν ἔχειν — das ich mich auf jede Weise bemühen werde. Platon Protag. S. 327^b εἰ πᾶσαν προθυμίαν καὶ ἀφθονίαν ἔχομεν ἀλλήλους διδάσκουσιν.

28. φιλιτίου — Der Ort, wo die gemeinschaftlichen Mahlzeiten der Spartaner gehalten wurden. De republ. Laced. 3, 5. Auch die Mahlzeiten selbst wurden so genannt. Plutarch Lykurg. 12. — πρῶτον μὲν — Aus dem folgenden geht hervor, das er, was Xenophon nicht ausdrücklich sagt, dem Vater auf Schritt und Tritt folgte. — παρῖε — synonym dem folgenden παρεχώρει: er liefs ihnen den Vortritt.

ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα ἀπιὼν ὁ Ἀγησίλαος εἰσῆλθεν οἰκαδε, ἀπιὼν
 ᾤχετο οὐδὲ προσελθῶν. καὶ τῇ ὑστεραίᾳ δὲ ταῦτά ταῦτα
 29 ἐποίησεν. ὁ δ' Ἀγησίλαος ὑπώπτενε μὲν ὦν ἔνεκεν ἐφοίτα,
 οὐδὲν μέντοι ἠρώτα, ἀλλ' εἶα αὐτόν. ὁ δ' αὖ Ἀρχίδαμος
 ἐπεθύμει μὲν, ὥσπερ εἰκός, ὄραν τὸν Κλεώνυμον· ὅπως μὲν-
 τοι ἔλθοι πρὸς αὐτόν μὴ διαλεγόμενος τῷ πατρὶ περὶ ὧν ἐκεῖ-
 νος ἐδεήθη οὐκ εἶχεν. οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Σφοδρίαν οὐχ ὀρών-
 τες τὸν Ἀρχίδαμον λόντα, πρόσθεν δὲ θαμίζοντα, ἐν παντὶ
 30 ἦσαν, μὴ λελοιδωρημένος ὑπ' Ἀγησιλάου εἶη, τέλος μέντοι ὁ
 Ἀρχίδαμος ἐτόλμησε προσελθεῖν καὶ εἰπεῖν· ὦ πάτερ, Κλεώ-
 νυμός με κελεύει σου δεηθῆναι σώσαι οἱ τὸν πατέρα· καὶ
 ἐγὼ ταῦτά σου δέομαι, εἰ δυνατόν. ὁ δ' ἀπεκρίνατο· Ἀλλὰ
 σοὶ μὲν ἔγωγε συγγνώμην ἔχω· αὐτὸς μέντοι ὅπως ἂν συγ-
 γνώμης τύχοιμι παρὰ τῆς πόλεως ἄνδρα μὴ καταγινώσκων
 31 ἀδικεῖν οἷς ἐχρηματίσατο ἐπὶ κακῷ τῆς πόλεως οὐχ ὀρῶ. ὁ
 δὲ τότε μὲν πρὸς ταῦτα οὐδὲν εἶπεν, ἀλλ' ἠττηθεὶς τοῦ δικαίου
 ἀπῆλθεν. ὑστερον δὲ ἢ αὐτὸς νοήσας ἢ διδαχθεὶς ὑπὸ τοῦ
 εἶπεν ἐλθῶν· Ἀλλ' ὅτι μὲν, ὦ πάτερ, εἰ μὴδὲν ἠδίκηει Σφο-
 δρίας, ἀπέλυσας ἂν αὐτὸν οἶδα· νῦν δέ, εἰ ἠδίκηκέ τι, ἡμῶν
 ἔνεκα συγγνώμης ὑπὸ σοῦ τυχέτω. ὁ δὲ εἶπεν· Οὐκοῦν ἂν
 μέλλη καλὰ ταῦθ' ἡμῖν εἶναι, οὕτως ἔσται. ὁ μὲν δὴ ταῦτα

29. *λόντα* — S. zu IV, 8, 5. —
πρόσθεν θαμίζοντα — Das
 Particip. Praesentis, welches an
 und für sich nur die Dauer der
 Handlung ohne Zeitbestimmung
 bezeichnet, erhält durch den Zusatz
 von *πρόσθεν* oder *πρότερον* die
 Beziehung auf die Vergangenheit
 und dadurch nur scheinbar den
 Begriff der vollendeten Handlung.
 Vgl. § 45; VII, 4, 6 *κρατουμένους*
πρόσθεν. Komment. III, 5, 4 *οἱ*
πρόσθεν τοιμῶντες. Thukyd. I, 42
τῆς ὑπαρχούσης πρότερον ὑποψίας.
 — *ἐν παντὶ ἦσαν* — waren in
 höchster Besorgnis. VI, 1, 12
εἰς πᾶν ἐφίκετο. Platon Gastm.
 S. 194^a *εὐ καὶ μάλ' ἂν φοβοῖο καὶ*
ἐν παντὶ εἴης. Auch in der Be-
 deutung: in der äußersten Ge-
 fahr sein. Demosth. geg. Konon
 13 *εἰς πᾶν ἐλθῶν διὰ τὴν ὕβριν*
καὶ τὴν ἀσέλγειαν τὴν τούτων.
 Es ist wohl dabei ein Genetiv zu

denken, wie Herod. VII, 118 *εἰς*
πᾶν κακοῦ ἀπίκατο. Thukyd. VII,
 55 *οἱ Ἀθηναῖοι ἐν παντὶ δὴ*
ἀθυμίας ἦσαν. Pausan. VII, 12, 3
ἀφικνεῖτο εἰς πᾶν ὁ Μεγακίδας
κινδύνου zur genaueren Bestimmung
 gesetzt ist.

30. *ἄνδρα* — Dem Accus. cum
 Inf. bei *καταγινώσκων* entsprechend
 die passive Konstruktion I, 7, 20.
 Vgl. auch I, 7, 33. — *ἀδικεῖν*
οἷς ἐχρηματίσατο = *ἀδικεῖν*
τούτοις οἷς: daß er darin ein Un-
 recht begangen hat, worin er zum
 Nachteil des Staates für sich Vor-
 teile suchte.

31. *ἠττηθεὶς τοῦ δικαίου* —
 nichts gegen die Gerechtig-
 keit einzuwenden im stande.
 S. zu 2, 5. — *ἠδίκηει* — mit Plus-
 quamperfektbedeutung. S. zu I, 7, 20.
 — *ὑπὸ σοῦ* — Kyrop. I, 6, 10 *ὑπ'*
ἄλλων αἰδούς τεύξῃ. Komment.
 IV, 8, 10 *ἐπιμελείας τεύξομαι ὑπ'*

ἀκούσας μάλα δύσελις ὦν ἀπῆει. τῶν δὲ τοῦ Σφοδρία 32
 φίλων τις διαλεγόμενος Ἐτυμοκλεῖ εἶπεν, Ὑμεῖς μὲν, οἶμαι,
 ἔφη, πάντες οἱ Ἀγησιλάου φίλοι ἀποκτενεῖτε τὸν Σφοδρίαν.
 καὶ ὁ Ἐτυμοκλῆς, Μὰ Δία οὐκ ἄρα ταῦτ', ἔφη, ποιήσομεν
 Ἀγησιλάω, ἐπεὶ ἐκεῖνός γε πρὸς πάντας ὅσοις διείλεκται ταῦτά
 λέγει, μὴ ἀδικεῖν μὲν Σφοδρίαν ἀδύνατον εἶναι· ὅστις μὲν-
 τοι παῖς τε ὦν καὶ παιδίσκος καὶ ἡβῶν πάντα τὰ καλὰ ποιῶν
 διετέλεσε, χυλεπὸν εἶναι τοιοῦτον ἄνδρα ἀποκτινύναι· τὴν
 γὰρ Σπάρτην τοιούτων δεῖσθαι στρατιωτῶν. ὁ οὖν ἀκούσας 33
 ταῦτα ἀπήγγειλε τῷ Κλεωνύμω. ὁ δ' ἠσθεὶς, εὐθύς ἐλθὼν
 πρὸς τὸν Ἀρχίδαμον εἶπεν· Ὅτι μὲν ἡμῶν ἐπιμελῆ ἦδη ἴσμεν·
 εὐ δ' ἐπίστω, Ἀρχίδαμε, ὅτι καὶ ἡμεῖς πειρασόμεθα ἐπιμε-
 λείσθαι ὡς μήποτε σὺ ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ φιλίᾳ αἰσχυρῆθῃς. καὶ
 οὐκ ἐψεύσατο, ἀλλὰ καὶ ζῶν ἅπαντ' ἐποίησεν ὅσα καλὰ ἐν τῇ
 Σπάρτῃ, καὶ ἐν Λεύκτροις πρὸ τοῦ βασιλέως μαχόμενος σὺν
 Λείνωι τῷ πολεμάρχῳ τρεῖς πεσῶν πρώτος τῶν πολιτῶν ἐν
 μέσοις τοῖς πολεμίοις ἀπέθανε. καὶ ἠνίασε μὲν εἰς τὰ ἔσχατα
 Ἀρχίδαμον, ὡς δ' ὑπέσχετο, οὐ κατήσχυνεν, ἀλλὰ μᾶλλον
 ἐκόσμησε. τοιοῦτῳ μὲν δὴ τρόπῳ Σφοδρίας ἀπέφυγε.

Τῶν μέντοι Ἀθηναίων οἱ βοιωτιάζοντες ἐδίδασκον τὸν 34
 δῆμον ὡς οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐχ ὅπως τιμωρήσαντο, ἀλλὰ
 καὶ ἐπαινέσειαν τὸν Σφοδρίαν, ὅτι ἐπεβούλευσε ταῖς Ἀθή-
 ναις. καὶ ἐκ τούτου οἱ Ἀθηναῖοι ἐπύλωσάν τε τὸν Πειραιᾶ,
 ναῦς τε ἐναντηγοῦντο, τοῖς τε Βοιωτοῖς πάσῃ προθυμίᾳ
 ἐβόηθουν. οἱ δ' αὖ Λακεδαιμόνιοι φρουρὰν τε ἔφηναν ἐπὶ 35
 τοῖς Θηβαίοις, καὶ τὸν Ἀγησίλαον νομίσαντες φρονιμώτερον
 ἂν σφίσι τοῦ Κλεομβρότου ἠγεῖσθαι ἐδέοντο αὐτοῦ ἄγειν
 τὴν στρατιάν. ὁ δὲ εἰπὼν, ὅτι οὐδὲν ἂν ὁ τῇ πόλει δοκοῖη

ἀνθρώπων. Kyneg. 1, 11 *τοσαύτης*
ἔτιχε τιμωρίας ὑπὸ θεῶν.

32. Ἐτυμοκλεῖ — S. § 22. —
 τὰ καλὰ — S. zu 3, 9.

33. ἐν Λεύκτροις — S. VI, 4,
 14. — *τρεῖς πεσῶν* — Plutarch
 Ages. 28 *ἐν οἷς καὶ Κλεωνύμων φασὶ*
τὸν Σφοδρίον τὸν καλὸν τρεῖς
πεσόντα πρὸ τοῦ βασιλέως καὶ
τοσαυταῖς ἔξαναστάνα καὶ μαχό-
μενον τοῖς Θηβαίοις ἀποθανεῖν.
 — *εἰς τὰ ἔσχατα* — aufs
 äußerste, außerordentlich.

De republ. Laced. 1, 2 *τούτων καὶ*
θανυμάζω καὶ εἰς τὰ ἔσχατα μάλα
σοφὸν ἠγοῦμαι.

34. *οὐχ ὅπως* — S. zu II, 4, 14.
 — *καὶ ἐκ τούτου* — Von dieser
 Zeit an beginnt die Bildung einer
 neuen athenischen Bundesgenossen-
 schaft, welcher die Thebaner gleich
 in der ersten Zeit beitraten. Diodor
 XV, 28 ff.

35. *σφίσι* — S. zu IV, 2, 9. —
 ὅτι — *ἀντιπεῖν* — Über ὅτι
 beim Infinitiv s. zu II, 2, 2.

36 ἀντιπεῖν παρεσκευάζετο εἰς τὴν ἔξοδον. γινώσκων δ' ὅτι εἰ μὴ τις προκαταλήψοιτο τὸν Κιθαιρῶνα, οὐ ῥάδιον ἔσται εἰς τὰς Θήβας ἐμβαλεῖν, μαθῶν πολεμοῦντας τοὺς Κλειτορίους τοῖς Ὀρχομενίοις καὶ ξενικὸν τρέφοντας, ἐκοινολογήσατο 37 αὐτοῖς, ὅπως γένοιτο τὸ ξενικὸν αὐτῶ, εἴ τι δεηθεῖη. ἐπεὶ δὲ τὰ διαβατήρια ἐγένετο, πέμψας, πρὶν ἐν Τεγέα αὐτὸς εἶναι, πρὸς τὸν ἄρχοντα τῶν παρὰ τοῖς Κλειτορίοις ξένων καὶ μισθὸν δούς μὴδὲ ἐκέλευε προκαταλαβεῖν αὐτοὺς τὸν Κιθαιρῶνα. τοῖς δ' Ὀρχομενίοις εἶπεν, ἕως στρατεία εἴη, παύσασθαι τοῦ πολέμου· εἰ δὲ τις πόλις στρατιᾶς οὔσης ἔξω ἐπὶ 38 πόλιν στρατεύσοι, ἐπὶ ταύτην ἔφη πρῶτον ἵεναι κατὰ τὸ δόγμα τῶν συμμάχων. ἐπεὶ δὲ ὑπερέβαλε τὸν Κιθαιρῶνα, ἑλθὼν εἰς Θεσπιάς ἐκεῖθεν ὀρμηθεὶς ἦεν ἐπὶ τὴν τῶν Θηβαίων χώραν. εὐρὼν δὲ ἀποτεταφρευμένον τε καὶ ἀπεσταυρωμένον κύκλῳ τὸ πεδίου καὶ τὰ πλείστου ἄξια τῆς χώρας, στρατοπεδουόμενος ἄλλοτε ἄλλη καὶ μετ' ἄριστον ἐξάγων ἐδήον τῆς 39 χώρας τὰ πρὸς ἑαυτοῦ τῶν σταυρωμάτων καὶ τῆς τάφρου. οἱ γὰρ πολέμιοι, ὅπου ἐπιφαίνοιτο ὁ Ἀγησίλαος, ἀντιπαρήσαν αὐτῶ ἐντὸς τοῦ χαρακώματος ὡς ἀμυνομένοι. καὶ ποτε ἀποχωροῦντος αὐτοῦ ἤδη τὴν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, οἱ τῶν Θηβαίων ἱππεῖς τέως ἀφανεῖς ὄντες ἐξαίφνης διὰ τῶν ὁδοποιημένων τοῦ χαρακώματος ἐξόδων ἐξελαύνουσι, καὶ οἷα δὴ ἀπιόντων πρὸς δεῖπνον καὶ συσκευαζομένων τῶν πελταστῶν, τῶν δὲ ἱππέων τῶν μὲν ἔτι καταβεβηκότων, τῶν δ' ἀναβαινόντων, ἐπελαύνουσι· καὶ τῶν τε πελταστῶν συχνοὺς κατέβαλον καὶ τῶν ἱππέων Κλέαν καὶ Ἐπικυδίαν Σπαρτιάτας, καὶ τῶν περιοίκων ἕνα, Εὐδικον, καὶ τῶν Θηβαίων τινὰς

36. Κλειτόριοι — Ὀρχομενίοι — in Arkadien. — ὅπως γένοιτο — αὐτῶ — d. h. dafs er die Söldner hätte, d. h. dafs sie zu seiner Verfügung gestellt würden.

37. πρῶτον — Das Adverb. steht, weil der Sinn ist: das erste, was er thun werde, werde sein, gegen diese Stadt zu ziehen. Ebenso VII, 1, 36. Komment. III, 11, 18 Χρῆσον τοῖνυν μοι τὴν ἰγγα, ἵνα ἐπὶ σοὶ πρῶτον ἔλκω αὐτήν. Vgl. zu IV, 3, 3.

38. τὰ — τῶν σταυρωμάτων

— das was auf der ihm zugewendeten Seite der Verschanzung lag. Der Genetiv mit πρὸς dient zur Bezeichnung der Richtung, nach der hin etwas liegt, wie § 49 πρὸς ἕω; der Genetiv σταυρωμάτων ist von dem lokalen Begriffe πρὸς ἑαυτοῦ abhängig. Vgl. Herod. II, 32 νέμεται τὴν Σύριον τε καὶ τὴν πρὸς ἠῶ χώραν τῆς Σύριος, und IV, 5, 15.

39. οἷα δὴ — zur Bezeichnung des wirklich vorhandenen bekannten Grundes, wofür gewöhnlicher ἄτε. Vgl. IV, 5, 4; VI, 4, 26.

φυγάδας, οὐπω ἀναβεβηκότας ἐπὶ τοὺς ἵππους. ὡς δὲ ἀνα- 40 στρέψας σὺν τοῖς ὀπλίταις ἐβοήθησεν ὁ Ἀγησίλαος, οἱ τε ἱππεῖς ἤλαυνον ἐναντίον τοῖς ἱππεῦσι καὶ τὰ δέκα ἀφ' ἧβης ἐκ τῶν ὀπλιτῶν ἔθει σὺν αὐτοῖς. οἱ μὲντοι τῶν Θηβαίων ἱππεῖς ἐφώκεσαν ὑποπεπωκόσι που ἐν μεσημβρίᾳ· ὑπέμενον μὲν γὰρ τοῖς ἐπελαύνουσιν ὥστ' ἐξακοντίζειν τὰ δόρατα, ἐξικνοῦντο δ' οὐ. ἀναστρέφοντες δὲ ἐκ τοσούτου ἀπέθανον αὐτῶν δώδεκα. ὡς δὲ κατέγνω ὁ Ἀγησίλαος, ὅτι αἰὲ μετ' 41 ἄριστον καὶ οἱ πολέμιοι ἐφαίνοντο, θυσάμενος ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ἦγεν ὡς οἶόν τε τάχιστα, καὶ παρήλθε δι' ἐρημίας εἰς τῶν χαρακωμάτων. ἐκ δὲ τούτου τὰ ἐντὸς ἔτεμνε καὶ ἕκαε μέχρι τοῦ ἄστεως. ταῦτα δὲ ποιήσας καὶ πάλιν ἀποχωρήσας εἰς Θεσπιάς, ἐτείχεσε τὸ ἄστυ αὐτοῖς· καὶ ἐκεῖ μὲν Φοιβίδαυ κατέλιπεν ἀρμοστήν, αὐτὸς δ' ὑπερβαλὼν πάλιν εἰς τὰ Μέγαρα τοὺς μὲν συμμάχους διῆκε, τὸ δὲ πολιτικὸν στρατεύμα ἐπ' οἴκου ἀπήγαγεν.

Ἐκ δὲ τούτου ὁ Φοιβίδαυ ἐκπέμπων μὲν ληστήρια ἔφερε 42 καὶ ἦγε τοὺς Θηβαίους, καταδρομὰς δὲ ποιούμενος ἐκακούργει τὴν χώραν. οἱ δ' αὖ Θηβαῖοι ἀντιτιμωρεῖσθαι βουλόμενοι στρατεύουσι πανδημεὶ ἐπὶ τὴν Θεσπιέων χώραν. ἐπεὶ δ' ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ, ὁ Φοιβίδαυ σὺν τοῖς πελτασταῖς προσκείμενος οὐδαμοῦ εἶα αὐτοὺς ἀποσκεδάινυσθαι τῆς φάλαγγος· ὥστε οἱ Θηβαῖοι μάλα ἀχθόμενοι τῇ ἐμβολῇ θάπτονα τὴν ἀποχώρησιν ἐποιούντο, καὶ οἱ ὄρεωκόμοι δὲ ἀπορριπτοῦντες ὄν εἰλήφεσαν καρπὸν ἀπήλαννον οἰκαδε· οὕτω δεινὸς φόβος τῶ

40. τὰ δέκα ἀφ' ἧβης — S. zu III, 4, 23. — ὑποπεπωκόσι ἐν μεσημβρίᾳ — die also auf eine ganz ungewöhnliche Weise aufgeregt und unbesonnen gemacht waren. Vgl. VI, 4, 8 ἐν δὲ τῇ μεσημβρίᾳ ὑποκινῶντων καὶ τὸν οἶνον παροξύναι τι αὐτοὺς ἔλεγον. — τοῖς ἐπελαύνουσι — ungewöhnliche Konstruktion, da μένειν und dessen Composita in der Bedeutung erwarten sonst den Accusativ bei sich haben. — ἀναστρέφοντες — auf alle bezogen, während als Subjekt des Satzes dann nur ein Teil derselben, δώδεκα αὐτῶν, eintritt. VI, 3, 19 ἀπογραφάμενοι οἱ Θηβαῖοι, προσελθόντες οἱ πρόσβεις αὐτῶν ἐκέλευον.

Vgl. zu IV, 4, 1. — ἐκ τοσούτου — S. zu IV, 4, 16.

41. δι' ἐρημίας — d. i. während die Feinde die Zugänge noch nicht besetzt hatten. Vgl. III, 4, 21 δι' ἐρημίας πολεμίων πορευόμενος. — ὑπερβαλὼν — εἰς τὰ Μέγαρα — nachdem er über das Gebirge gegangen und nach Megara gekommen war. Vgl. § 55 und IV, 4, 19. — Bei dem eben erzählten Vordringen des Agesilaos gegen Theben war es, wo Chabrias durch die bekannte Stellung, die er seine Peltesten einnehmen liefs, denselben von einem Angriffe zurückschreckte. Diodor XV, 32. Nepos Chabrias 1.

42. θάπτονα — schneller, als sie es sonst gethan haben würden.

43 στρατεύματι ἐπέπεσεν. ὁ δὲ ἐν τούτῳ θρασέως ἐπέκειτο, περὶ αὐτὸν μὲν ἔχων τὸ πελταστικόν, τὸ δ' ὀπλιτικὸν ἐν τάξει ἐπεσθαι κελεύσας. καὶ ἐν ἐλπίδι ἐγένετο τροπὴν τῶν ἀνδρῶν ποιήσασθαι· αὐτὸς τε γὰρ ἐρωμένως ἤγειτο, καὶ τοῖς ἄλλοις ἄπεισθαι τῶν ἀνδρῶν παρεκελεύετο, καὶ τοὺς τῶν Θεσ-
44 πίων ὀπλίτας ἀκολουθεῖν ἐκέλευεν. ὡς δὲ ἀποχωροῦντες οἱ τῶν Θεβαίων ἱππεῖς ἐπὶ νάπη ἀδιαβάτω ἐγίνοντο, πρῶτον μὲν ἠθροίσθησαν, ἔπειτα δὲ ἀνέστρεφον διὰ τὸ ἀπορεῖν ὄπη διαβαῖεν. οἱ μὲν οὖν πελτασταὶ ὀλίγοι ὄντες οἱ πρῶτοι φοβηθέντες αὐτοὺς ἔφυγον· οἱ δὲ ἱππεῖς αὐ τοῦτο ὡς εἶδον, ἐδι-
45 δάχθησαν ὑπὸ τῶν φευγόντων ἐπιθέσθαι αὐτοῖς. καὶ ὁ μὲν δὴ Φοιβίδας καὶ δύο ἢ τρεῖς μετ' αὐτοῦ μαχόμενοι ἀπέθανον, οἱ δὲ μισθοφόροι τούτου γενομένου πάντες ἔφυγον. ἐπεὶ δὲ φεύγοντες ἀφίκοντο πρὸς τοὺς ὀπλίτας τῶν Θεσπιέων, κἀκεῖνοι, μάλα πρόσθεν μέγα φρονοῦντες μὴ ὑπέβηεν τοῖς Θεβαίοις, ἔφυγον, οὐδὲν τι πᾶν διωκόμενοι· καὶ γὰρ ἦν ἤδη ὄψε· καὶ ἀπέθνησκον μὲν οὐ πολλοί, ὅμως δὲ οὐ πρόσθεν ἔστησαν
46 οἱ Θεσπιεῖς, πρὶν ἐν τῷ τείχει ἐγένοντο. ἐκ δὲ τούτου πάλιν αὐ τὰ τῶν Θεβαίων ἀνεξωπυρεῖτο, καὶ ἐστρατεύοντο εἰς Θεσπιᾶς καὶ εἰς τὰς ἄλλας τὰς περιοικίδας πόλεις. ὁ μὲντοι δῆμος ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς Θήβας ἀπεχώρει· ἐν πάσαις γὰρ ταῖς πόλεσι δυναστεῖαι καθειστήκεισαν, ὥσπερ ἐν Θήβαις. ὥστε καὶ οἱ ἐν ταύταις ταῖς πόλεσι φίλοι τῶν Λακεδαιμονίων βοηθείας ἐδέοντο. μετὰ δὲ τὸν Φοιβίδα θάνατον πολέμαρχον μὲν καὶ μόραν οἱ Λακεδαιμόνιοι κατὰ θάλατταν πέμψαντες τὰς Θεσπιᾶς ἐφύλαττον.
47 Ἐπεὶ δὲ τὸ ἔαρ ἐπέστη, πάλιν ἔφαινον φρουρὰν οἱ ἔφοροι εἰς τὰς Θήβας, καὶ τοῦ Ἀγησιλάου, ἥπερ τὸ πρόσθεν,

43. ἐν ἐλπίδι ἐγένετο — wie sonst ἢ ἐν ἐλπίδι. Anab. I, 4, 17. Der Infinitiv Aoristi nach ἐλπίς ἐστὶ auch VI, 3, 20; 5, 35. Anab. II, 1, 19. Kyrop. II, 4, 23; IV, 5, 25.

45. μέγα φρονοῦντες — den prahlerischen Glauben hegend. S. zu IV, 5, 12 und über das Partic. Praes. zu § 29.

46. πάλιν αὐ — S. zu VII, 4, 1. — δῆμος — wie oft, die demokratische Partei; dagegen sind δυναστεῖαι die aus der oligarchischen Partei hervorgegangenen Regierungen, wie in Theben die

Partei des Leontides, welche den Spartanern die Kadmeia in die Hände geliefert hatte. So sagt auch Andokid. v. d. Rückk. 27 mit Bezug auf die Oligarchie in Athen: ἐκ δημοκρατίας δυναστεῖαν καταστήσαντες.

47. τὸ ἔαρ — des Jahres 377 v. Chr. — ὑπέρο = περὶ, mit welcher Präposition sonst γινώσκειν in der Bedeutung eine Ansicht haben regelmäßig verbunden wird. Der Gebrauch von ὑπέρο = περὶ findet sich häufiger erst bei späteren Schriftstellern. Vgl. Demosth. geg. Meid. 152

ἐδέοντο ἠγεῖσθαι. ὁ δ' ὑπέρο τῆς ἐμβολῆς ταῦτ' ἀποπέμπειν, πρὶν καὶ τὰ διαβατήρια θύεσθαι, πέμψας πρὸς τὸν ἐν Θεσπιᾶς πολέμαρχον ἐκέλευε προκαταλαβεῖν τὸ ὑπέρο τῆς κατὰ τὸν Κιθαιρῶνα ὁδοῦ ἄκρον καὶ φυλάττειν, ἕως ἂν αὐτὸς ἔλθῃ. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ὑπερβαλὼν ἐν ταῖς Πλαταιαῖς ἐγένετο, πάλιν προσεποιήσατο εἰς τὰς Θεσπιᾶς πρῶτον ἵεναι, καὶ πέμ-
48 πων ἀγορὰν τε ἐκέλευε παρασκευάζειν καὶ τὰς πρεσβείας ἐκεῖ περιμένειν· ὥστε οἱ Θεβαῖοι ἰσχυρῶς τὴν πρὸς Θεσπιῶν ἐμβολὴν ἐφύλαττον. ὁ δὲ Ἀγησίλαος τῇ ὑστεραίᾳ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ θυσάμενος ἐπορεύετο τὴν ἐπ' Ἐρυθρᾶς· καὶ ὡς στρα-
49 τεύματι δυοῖν ἡμέραιν ὁδὸν ἐν μιᾷ κατανύσας ἐφθασεν ὑπερβάς τὸ κατὰ Σκῶλον σταύρωμα, πρὶν ἔλθειν τοὺς Θεβαίους ἀπὸ τῆς φυλακῆς, καθ' ἣν τὸ πρόσθεν εἰσῆλθε. τοῦτο δὲ ποιήσας τὰ πρὸς ἕω τῆς τῶν Θεβαίων πόλεως ἐδήον μεχρὶ τῆς Ταναγραίων· ἔτι γὰρ τότε καὶ τὴν Ταναγραν οἱ περὶ Ἐπατόδωρον, φίλοι ὄντες τῶν Λακεδαιμονίων, εἶχον· καὶ ἐκ τούτου δὴ ἀπήει ἐν ἀριστερᾷ ἔχων τὸ τεῖχος. οἱ δὲ Θεβαῖοι ὑπελθόντες ἀντιτάξαντο ἐπὶ Γραῶς στήθει, ὅπισθεν ἔχοντες
50 τὴν τε τάφρον καὶ τὸ σταύρωμα, νομίζοντες καλὸν εἶναι ἐν-

ὑπέρο τῶν τούτων λειτουργιῶν καὶ τριηραρχιῶν καὶ τῶν τοιούτων λόγων ὡδὶ γινώσκω. — ταῦτ' αὐτὰ — dasselbe wie früher; s. § 36.

48. τὰς πρεσβείας — die Gesandtschaften, welche die anderen Griechen schickten. Polyæn. II, 1, 11 Ἀγησίλαος πυθόμενος Θεβαίους τὴν κατὰ Σκῶλον φυλάττειν πάροδον, πάσας τὰς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων πρεσβείας ἐν Θεσπιᾶς ἀναμένειν συνέταξεν. — ἐμβολὴν — den Pass, wie IV, 3, 10 u. 7, 7. εἰσβολή VI, 2, 1. Anab. I, 2, 21. Thukyd. III, 112.

49. ὡς — κατανύσας — ὡς ist mit στρατεύματι zu verbinden: einen Weg von zwei Tagen, insofern er für ein Heer berechnet wird, wie ihn ein Heer in zwei Tagen zurücklegt. Sophokl. Oed. Kolon. 20 μακρὰν γὰρ ὡς γέροντι προστάλης ὁδόν. Ähnlich Kyrop. II, 1, 6 πελτασταὶ δὲ καὶ τοξόται γέροντι ἂν, ὡς ἐπὶ τῆς ἡμετέρας, κἂν ἐξακισμύριοι. — Σκῶλος —

ein Ort am Asopos, vierzig Stadien unterhalb der Stelle, wo der Weg von Plataeae nach Theben diesen Fluß kreuzt. Pausan. IX, 4, 4. — ἀπὸ τῆς φυλακῆς, καθ' ἣν — d. h. von der von ihnen besetzten Stelle, wo er das vorige Mal eingedrungen war. — πρὸς ἕω — S. zu § 38.

50. Γραῶς στήθεις — ein Hügel bei Tanagra. — Wahrscheinlich lautet der Name Γραῖας ἔδος, denn nach Pausan. IX, 20, 2 wurde Tanagra selbst nach der Gemahlin des Poemandros, des Gründers dieser Stadt, welche eigentlich Tanagra hieß, aber später wegen ihres hohen Alters den Beinamen Γραῖα erhielt, auch Γραῖα benannt, und wahrscheinlich steht auch der hier erwähnte Hügel in irgend welcher Beziehung zu jener Frau. Bei Polyæn. II, 1, 12 heißt er Πείας ἔδος. Vgl. Stephan. Byzant. unter Ταναγρα· Τὴν δὲ Γραῖαν ἔπειτα λέγουσι τὸν τῆς Θεβαλκῆς καλούμενον ἔδος.

ταῦθα διακινδυνεύειν· καὶ γὰρ στενὸν ἦν ταύτῃ ἐπιεικῶς καὶ
 δύσβατον τὸ χωρίον. ὁ δ' Ἀγησίλαος ἰδὼν ταῦτα πρὸς ἐκεί-
 51 νους μὲν οὐκ ἤγεν, ἐπισιμώσας δὲ πρὸς τὴν πόλιν ἦει. οἱ
 δ' αὖ Θηβαῖοι δείσαντες περὶ τῆς πόλεως, ὅτι ἐρήμη ἦν,
 ἀπολιπόντες ἔνθα παρατεταγμένοι ἦσαν δρόμῳ ἔθειον εἰς τὴν
 πόλιν τὴν ἐπὶ Ποτνιαῖς ὁδόν. ἦν γὰρ αὕτη ἀσφαλεστέρα.
 καὶ μέντοι ἐδόκει καλὸν γενέσθαι τὸ ἐνθύμημα τοῦ Ἀγησι-
 52 λάου, ὅτι πόρρω ἀπαγαγὼν ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀποχωρεῖν
 δρόμῳ αὐτοὺς ἐποίησεν· ὅμως μέντοι ἐπὶ παραθέοντας αὐ-
 52 τούς τῶν πολεμάρχων τινὲς ἐπέδραμον σὺν ταῖς μόραις. οἱ
 μέντοι Θηβαῖοι ἀπὸ τῶν λόφων τὰ δόρατα ἐξηκόντιζον, ὥστε
 καὶ ἀπέθανεν Ἀλύπητος, εἷς τῶν πολεμάρχων, ἀκουτισθεὶς
 δόρατι· ὅμως δὲ καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ λόφου ἐτράπησαν οἱ
 Θηβαῖοι· ὥστε ἀναβάντες οἱ Σκιρίται καὶ τῶν ἱππέων τινὲς
 53 ἔπειον τοὺς τελευταίους τῶν Θηβαίων παρελαύνοντας εἰς τὴν
 πόλιν. ὡς μέντοι ἐγγὺς τοῦ τείχους ἐγένοντο, ὑποστρέφουσιν
 οἱ Θηβαῖοι· οἱ δὲ Σκιρίται ἰδόντες αὐτοὺς θάττον ἢ βᾶδην
 ἀπῆλθον. καὶ ἀπέθανε μὲν οὐδεὶς αὐτῶν· ὅμως δὲ οἱ Θη-
 54 βαῖοι τρόπαιον ἐστήσαντο, ὅτι ἀπεχώρησαν οἱ ἀναβάντες. ὁ
 μέντοι Ἀγησίλαος, ἐπεὶ ὥρα ἦν, ἀπελθὼν ἐστρατοπεδεύσατο,
 ἔνθαπερ τοὺς πολεμίους εἶδε παρατεταγμένους· τῇ δ' ὑστε-
 ραία ἀπήγαγε τὴν ἐπὶ Θεσπιάς. θρασέως δὲ παρακολου-
 θούντων τῶν πελταστῶν, οἳ ἦσαν μισθοφόροι τοῖς Θηβαίοις,
 καὶ τὸν Χαβρίαν ἀνακαλούντων, ὅτι οὐκ ἠκολούθει, ὑποστρα-
 φέντες οἱ τῶν Ὀλυνθίων ἱππεῖς, ἤδη γὰρ κατὰ τοὺς ὄρκους
 συνεστρατεύοντο, ἐδίωξάν τε αὐτοὺς πρὸς ὄρθιον, καθάπερ
 ἠκολούθουν, καὶ ἀπέκτειναν αὐτῶν μάλα πολλούς· ταχὺ γὰρ
 55 πρὸς ἄναντες εὐήλατον ἀλίσκονται πεζοὶ ὑφ' ἱππέων. ἐπεὶ
 δ' ἐγένετο ὁ Ἀγησίλαος ἐν ταῖς Θεσπιαῖς, εὐρῶν στασιάζον-
 τας τοὺς πολίτας, καὶ βουλομένων τῶν φασκόντων λακωνίζειν
 ἀποκτεῖναι τοὺς ἐναντίους, ὧν καὶ Μένων ἦν, τοῦτο μὲν οὖν

51. ἔνθα παρατεταγμένοι ἦσαν — Der Relativsatz vertritt die Stelle des Objekts: sie verließen den Ort, wo etc. Vgl. Komment. II, 1, 16 κλέπτειν κωλύουσιν ἀποκλείοντες ὅθεν ἂν τι λαβεῖν ἦ. S. auch VI, 1, 2. — Ποτνιαῖς — südlich von Theben in einer Entfernung von zehn Stadien. Pausan. IX, 8, 1.

52. δόρατα ἐξηκόντιζον — Vgl. II, 4, 15. — οἱ Σκιρίται — S. zu 2, 24.

54. τὸν Χαβρίαν — S. § 14 und zu § 41. — κατὰ τοὺς ὄρκους — S. 3, 26. — καθάπερ ἠκολούθουν — wie sie gerade hinter ihnen her waren.

55. οὕτως — S. zu III, 2, 9.

οὐκ ἐπέτρεψε· διαλλάξας δὲ αὐτοὺς καὶ ὄρκους ὁμοῖαι ἀλλή-
 λοις ἀναγκάσας, οὕτως ἀπῆλθε πάλιν διὰ τοῦ Κιθαιρώνος
 τὴν ἐπὶ Μέγαρα. καὶ ἐκεῖθεν τοὺς μὲν συμμάχους ἀφήκε, τὸ
 δὲ πολιτικὸν στράτευμα οἰκαδε ἀπήγαγε.

Μάλα δὲ πιεζόμενοι οἱ Θηβαῖοι σπάνει σίτου διὰ τὸ 56
 δυοῖν ἐτοῖν μὴ εἰληφέναι καρπὸν ἐκ τῆς γῆς πέμπουσιν ἐπὶ
 δυοῖν τριήρῳι ἄνδρας εἰς Παγασάς ἐπὶ σίτον δέκα τάλαντα
 δόντες. Ἀλκίτας δὲ ὁ Λακεδαιμόνιος φυλάττων Ὁρεόν, ἐν
 ᾧ ἐκεῖνοι τὸν σίτον συνεινωοῦντο, ἐπληρώσατο τρεῖς τριήρεις,
 ἐπιμεληθεὶς ὅπως μὴ ἐξαγγελθείη. ἐπεὶ δὲ ἀπήγετο ὁ σίτος,
 λαμβάνει ὁ Ἀλκίτας τὸν τε σίτον καὶ τὰς τριήρεις, καὶ τοὺς
 ἄνδρας ἐξώρρησεν οὐκ ἐλάτους ὄντας ἢ τριακοσίους. τού-
 57 τούς δὲ εἶρξεν ἐν τῇ ἀκροπόλει, οὐπερ αὐτὸς ἐσκήνον. ἀκο-
 λουθοῦντος δὲ τινος τῶν Ὁρειῶν παιδός, ὡς ἔφασαν, μάλα
 καλοῦ τε κάγαθοῦ, καταβαίνων ἐκ τῆς ἀκροπόλεως περὶ τοῦ-
 τον ἦν. καταγνόντες δὲ οἱ αἰχμάλωτοι τὴν ἀμέλειαν, κατα-
 λαμβάνουσι τὴν ἀκρόπολιν, καὶ ἡ πόλις ἀφίσταται· ὥστ' εὐ-
 πόρως ἤδη οἱ Θηβαῖοι σίτον παρεκομίζοντο.

Ἵποφαίνοντος δὲ πάλιν τοῦ ἦρος ὁ μὲν Ἀγησίλαος κλινο- 58
 πετῆς ἦν. ὅτε γὰρ ἀπῆγε τὸ στράτευμα ἐκ τῶν Θηβῶν, ἐν
 τοῖς Μεγάρῳις ἀναβαίνοντος αὐτοῦ ἐκ τοῦ Ἀφροδισίου εἰς τὸ
 ἀρχεῖον ὀγγνυται ὅποια δὴ φλέψ, καὶ ἐρρῆν τὸ ἐκ τοῦ σώ-
 ματος αἷμα εἰς τὸ ὑγιὲς σκέλος. γενομένης δὲ τῆς κνήμης
 ὑπερόγκου καὶ ὀδυνῶν ἀφορήτων, Συρακόσιός τις ἰατρός
 σχάζει τὴν παρὰ τῷ σφυρῷ φλέβα αὐτοῦ. ὡς δὲ ἅπαξ ἤρ-
 ξατο, ἔρρει αὐτῷ νύκτα τε καὶ ἡμέραν τὸ αἷμα, καὶ πάντα
 ποιοῦντες οὐκ ἐδύνατο σχεῖν τὸ ζεῦμα πρὶν ἐλιποψύχησε·

56. δυοῖν ἐτοῖν — Der Genetiv eines Substantivs mit einer Kardinalzahl bezeichnet den Betrag der Zeit: seit zwei Jahren. — Παγασαί thessalische Hafenstadt, Hauptausfuhrort für die Landesprodukte. — Ὁρεός — auch Histiaea genannt, im nördlichen Euboea. S. II, 2, 3. — ἐν ᾧ — temporal; während.

57. ἀκολουθοῦντος — er pflegte ihn zu begleiten und um ihn zu sein. — περὶ τοῦτον ἦν — er beschäftigte sich mit diesem.

58. τοῦ ἦρος — des Jahres 376

v. Chr. — ὅποια δὴ — irgend eine, ich weiß nicht welche. Der Übergang aus der Bedeutung eines Relativs in die eines Indefinitums erklärt sich durch Auslassung des Verbum finitum, so daß der Ausdruck = ὅποια δὴ ἦν ist: was es auch für eine sein mochte. — τὸ ὑγιὲς σκέλος — Agesilaos war auf einem Fuße lahm. S. III, 3, 3. — ἀφορήτων — nämlich γενομένων. Vgl. VI, 1, 8 Φαρσάλου προσγενομένης καὶ τῶν ἐξ ὑμῶν ἡττημένων πόλεων. — πάντα ποιοῦντες — trotz aller Bemühungen.

τότε μέντοι ἐπαύσατο. καὶ οὕτως ἐκεῖνος μὲν ἀποκομισθεὶς εἰς Λακεδαιμόνα ἠρρώσκει τό τε λοιπὸν θέρους καὶ διὰ χειμῶνος.

59 Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, ἐπεὶ ἔαρ ὑπέφαινε, πάλιν φρουρὰν τε ἔφαινον καὶ Κλεόμβροτον ἠγείσθαι ἐκέλευον. ἐπεὶ δ' ἔχων τὸ στράτευμα πρὸς τῷ Κιθαιρῶνι ἐγένετο, προήεσαν αὐτῷ οἱ πελτασταὶ ὡς προκαταληψόμενοι τὰ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ. Θηβαίων δὲ καὶ Ἀθηναίων προκατέχοντες τινες τὸ ἄκρον τέως μὲν εἶων αὐτοὺς ἀναβαίνειν· ἐπεὶ δ' ἐπ' αὐτοῖς ἦσαν, ἐξαναστάντες ἐδίωκον καὶ ἀπέκτειναν περὶ τετταράκοντα. τούτου δὲ γενομένου ὁ Κλεόμβροτος ἀδύνατον νομίσας τὸ ὑπερβῆναι εἰς τὴν τῶν Θηβαίων ἀπήγῃ τε καὶ διῆκε τὸ στράτευμα.

60 Συλλεγόντων δὲ τῶν συμμάχων εἰς Λακεδαιμόνα λόγοι ἐρίγγοντο ἀπὸ τῶν συμμάχων, ὅτι διὰ μαλακίαν κατατριβήσονται ὑπὸ τοῦ πολέμου. ἔξειναι γὰρ σφίσι ναῦς πληρώσαστας πολὺ πλείους τῶν Ἀθηναίων ἐλεῖν λιμῶ τὴν πόλιν αὐτῶν· ἔξειναι δὲ ἐν ταῖς αὐταῖς ταύταις ναυσὶ καὶ εἰς Θήβας στράτευμα διαβιβάξαι, εἰ μὲν βούλονται, ἐπὶ Φωκέων, εἰ δὲ 61 βούλονται, ἐπὶ Κρεύσιος. ταῦτα δὲ λογισάμενοι ἐξήκοντα μὲν τριήρεις ἐπλήρωσαν, Πόλλις δ' αὐτῶν ναύαρχος ἐγένετο. καὶ μέντοι οὐκ ἐψεύσθησαν οἱ ταῦτα γνόντες, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολιορκούντο· τὰ γὰρ σιταγωγὰ αὐτοῖς πλοῖα ἐπὶ μὲν τὸν Γεραιστὸν ἀφίκετο, ἐκεῖθεν δ' οὐκέτι ἤθελε παραπλεῖν, τοῦ ναυτικοῦ ὄντος τοῦ Λακεδαιμονίων περὶ τε Αἴγινα καὶ Κέα καὶ Ἄνδρον. γνόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀνάγκην ἐνέβησαν αὐτοὶ εἰς τὰς ναῦς καὶ ναυμαχήσαντες πρὸς τὸν Πόλλιν

59. αὐτῷ — S. zu VII, 2, 22. — τὰ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ — dasselbe wie § 47 τὸ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ ἄκρον.

60. ἀπὸ τῶν συμμάχων — ἀπὸ bezeichnet hier mehr den Ausgangspunkt der Thätigkeit, als die Person, welche dieselbe vollzieht. Thukyd. VIII, 93 ἀπὸ πολλῶν καὶ πρὸς πολλοὺς λόγων γιγνομένων. VI, 76 τοὺς μέλλοντας ἀπ' αὐτῶν λόγους. So auch VI, 3, 10 οὐκ ἐγγεγένηται ἀμαρτήματα καὶ ἀφ' ἡμῶν καὶ ἀφ' ὑμῶν. VII, 1, 5 ἀπὸ τῶν θεῶν δέδοται

ὑμῶν εὐτυχεῖν. Vgl. VI, 5, 41 ἐκ θεῶν τινος παραγγένηται und zu III, 1, 6. — σφίσι — πληρώσαστας — S. zu IV, 1, 35.

61. ἐπολιορκούντο — S. zu IV, 7, 1. — ἤθελε — vermochten. Platon Phaedr. S. 230^a τὰ χωρία καὶ τὰ δένδρα οὐδὲν μ' ἐθέλει διδάσκειν. — αὐτοὶ — die Bürger von Athen, nicht Söldner oder Bundesgenossen, wie es sonst zu geschehen pflegte. — ναυμαχήσαντες — Eine genauere Erzählung von der Schlacht bei Diodor XV, 34f. Sie fand bei

Χαβρίου ἠγουνμένοι νικᾶσι τῇ ναυμαχίᾳ. καὶ ὁ μὲν στος τοῖς Ἀθηναίοις οὕτω παρεκομισθῆ. παρασκευαζομένων δὲ 62 τῶν Λακεδαιμονίων στράτευμα διαβιβάξαι ἐπὶ τοὺς Βοιωτούς, ἐδεήθησαν οἱ Θηβαῖοι τῶν Ἀθηναίων περὶ Πελοπόννησον στράτευμα πέμψαι, νομίσαντες εἰ τοῦτο γένοιτο, οὐ δυνατὸν ἔσεσθαι τοῖς Λακεδαιμονίοις ἅμα μὲν τὴν ἑαυτῶν χώραν φυλάττειν, ἅμα δὲ τὰς περὶ ἐκεῖνα τὰ χωρία συμμαχίδας πόλεις, ἅμα δὲ στράτευμα διαβιβάξαι ἱκανὸν πρὸς 63 ἑαυτούς. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μέντοι ὀργιζόμενοι τοῖς Λακεδαιμονίοις διὰ τὸ Σφοδρία ἔργον προθύμως ἐξέπεμψαν περὶ τὴν Πελοπόννησον ναῦς τε ἐξήκοντα πληρώσαντες καὶ στρατηγὸν αὐτῶν Τιμόθεον ἐλόμενοι. ἄτε δὲ εἰς τὰς Θήβας οὐκ ἐμβεβληκῶτων τῶν πολεμίων οὐτ' ἐν ᾧ Κλεόμβροτος ἦγε τὴν στρατιάν ἔτι οὐτ' ἐν ᾧ Τιμόθεος περιέπλευσε, θρασέως δὴ ἐστρατεύοντο οἱ Θηβαῖοι ἐπὶ τὰς περιουκίδας πόλεις καὶ πάλιν αὐτὰς ἀνελάμβανον. ὁ μέντοι Τιμόθεος περιπλεύσας 64 Κέρκυραν μὲν εὐθύς ὑφ' ἑαυτῷ ἐποίησατο· οὐ μέντοι ἠνδραποδίσαστο οὐδὲ ἄνδρας ἐφυγάδευσεν οὐδὲ νόμους μετέστησεν· ἐξ ὧν τὰς περὶ ἐκεῖνα πόλεις ἀπάσας εὐμενεστέρας ἔσχεν. ἀντεπλήρωσαν δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ναυτικὸν καὶ Νικό- 65 λοχον ναύαρχον, μάλα θρασὺν ἄνδρα, ἐξέπεμψαν· ὃς ἐπειδὴ εἶδε τὰς μετὰ Τιμοθέου ναῦς, οὐκ ἐμέλλησε, καίπερ ἔξ νεῶν αὐτῷ ἀπουσῶν τῶν Ἀμβρακιωτῶν, ἀλλὰ πέντε καὶ πενήκοντα ἔχων ναῦς ἐξήκοντα οὔσαις ταῖς μετὰ Τιμοθέου ἐναμάχησε. καὶ τότε μὲν ἠττήθη, καὶ τρόπαιον ὁ Τιμόθεος ἔστησεν ἐν Ἀλυζίᾳ. ὁ δὲ ἀνελκυσμένων τῶν Τιμοθέου νεῶν 66 καὶ ἐπισκευαζομένων, ἐπεὶ παρεγένοντο αὐτῷ αἱ Ἀμβρακιῶτι-

Naxos am 16. Boedromion (im September) statt. Plutarch Phokion 6; Camill. 19.

62. διαβιβάξαι — d. i. über den korinthischen Meerbusen. Die nächsten Ereignisse fallen in das Jahr 375 v. Chr. — περὶ Πελοπόννησον — d. h. um die Küsten des Peloponnes zu beunruhigen.

63. τὸ Σφοδρία ἔργον — S. § 20. — ἐστρατεύοντο οἱ Θηβαῖοι — Während dieser Kämpfe wurde das berühmte Gefecht bei Tegyra geliefert, in welchem Pe-

lopidas die an Zahl überlegenen Gegner unter Anführung des spartanischen Harmosten aus Orchomenos schlug. Plutarch Pelopid. 17. Diodor XV, 37.

64. ὑφ' ἑαυτῷ — S. zu II, 3, 46. — τὰς περὶ ἐκεῖνα πόλεις — S. zu 1, 7. Nähere Angaben über die Bundesgenossen, die er den Athenern erwarb, bei Diodor XV, 36. Nepos Timoth. 2.

65. Ἀλυζία — in Akarnanien, gegenüber der Insel Leukas.

66. κάκεινος — ebenfalls. Vgl. Kyrop. VII, 3, 15. — πλείον

δες ἕξ τριήρεις, ἐπὶ τὴν Ἀλυζίαν ἐπλευσεν, ἔνθα ἦν ὁ Τιμόθεος. ὡς δ' οὐκ ἀντανῆγε, τρόπαιον αὐτὸν κάκεινος ἐστήσατο ἐν ταῖς ἐγγυτάτω νήσοις. ὁ δὲ Τιμόθεος ἐπεὶ ἄς τε εἶχεν ἐπισκεύασε καὶ ἐν Κερκύρας ἄλλας προσεπληρώσατο, γενομένων αὐτῷ τῶν πασῶν πλέον ἢ ἑβδομήκοντα, πολὺ δὲ ὑπερεἶχε ναυτικῶν χρήματα μέντοι μετεπέμπετο Ἀθήνηθεν· πολλῶν γὰρ ἔδειτο, ἅτε πολλὰς ναῦς ἔχων.

5.

1 Οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι περὶ ταῦτα ἦσαν. οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐπεὶ κατεστρέψαντο τὰς ἐν τῇ Βοιωτίᾳ πόλεις, ἐστράτευσεν καὶ εἰς τὴν Φωκίδα. ὡς δ' αὐτὸν καὶ οἱ Φωκεῖς ἐπρέσβενον εἰς τὴν Λακεδαίμονα καὶ ἔλεγον, ὅτι εἰ μὴ βοηθήσοιεν, οὐ δυνήσονται μὴ πείθεσθαι τοῖς Θηβαίοις, ἐκ τούτου οἱ Λακεδαιμόνιοι διαβιβάξουσιν κατὰ θάλατταν εἰς Φωκίας Κλεόμβροτον τε τὸν βασιλέα καὶ μετ' αὐτοῦ τέτταρας μόρας καὶ τῶν συμμάχων τὸ μέρος.

2 Σχεδὸν δὲ περὶ τούτου τὸν χρόνον καὶ ἐν Θετταλίᾳ ἀφικνεῖται πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Λακεδαιμονίων Πολυδάμας Φαρσάλιος. οὗτος δὲ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ Θετταλίᾳ μάλα εὐδοκίμει, καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει οὕτως ἐδόκει καλὸς τε κἀγαθὸς εἶναι, ὥστε καὶ στασιάσαντες οἱ Φαρσάλιοι παρακατέθεντο αὐτῷ τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰς προσόδους ἐπέτρεψαν

ἢ — S. zu IV, 5, 4. — πολλῶν γὰρ ἔδειτο — Er hatte beim Beginn der Expedition nur dreizehn Talente von den Athenern erhalten (Isokrat. v. Umtausch 109), eine Summe, die so ungenügend war, daß Isokrates a. a. O. 120 sagen konnte: συνίσασιν (οἱ συνεστρατευμένοι) γὰρ αὐτῷ κατὰ μὲν ἀρχὰς τῶν πολέμων διὰ τὸ μηδὲν παρὰ τῆς πόλεως λαμβάνειν εἰς τὰς ἐσχάτας ἐνδείας καθιστάμενον.

Sechstes Buch.

1. 1. κατεστρέψαντο — S. V,

4, 63. — εἰς τὴν Φωκίδα — Die Phoker waren schon früher mit den Thebanern in Feindschaft (III, 5, 4) und auch noch in der letzten Zeit Bundesgenossen der Lakedämonier gewesen, worauf auch V, 4, 60 hinzudeuten scheint. Diodor XV, 31. — μὴ πείθεσθαι — statt des gewöhnlichen μὴ οὐ. S. zu V, 2, 1. — τὸ μέρος — den Teil, welcher auf vier spartianische Moren kommt. S. IV, 6, 3. Vgl. Anab. V, 3, 4 διέλαβον οἱ στρατηγοὶ τὸ μέρος ἑκάστοις.

2. ὅσα ἐγγράπτο — Der Re-

λαμβάνοντι, ὅσα ἐγγράπτο ἐν τοῖς νόμοις, εἰς τε τὰ ἱερὰ ἀναλίσκειν καὶ εἰς τὴν ἄλλην διοίκησιν. κάκεινος μέντοι ἀπὸ 3 τούτων τῶν χρημάτων τὴν τε ἄκραν φυλάττων διέσωξεν αὐτοῖς καὶ τὰλλα διοικῶν ἀπελογίζετο κατ' ἐνιαυτὸν. καὶ ὅποτε μὲν ἐνδείης εἶη, παρ' ἑαυτοῦ προσετίθει, ὅποτε δὲ περιγένοιτο τῆς προσόδου, ἀπελάμβανεν. ἦν δὲ καὶ ἄλλως φιλόξενός τε καὶ μεγαλοπρεπῆς τὸν Θετταλικὸν τρόπον. οὗτος οὖν ἐπεὶ ἀφίκετο εἰς τὴν Λακεδαίμονα, εἶπε τοιαῦτα:

Ἐγὼ, ὦ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, πρόξενος ὑμῶν ὦν καὶ 4 εὐεργέτης ἐκ πάντων ὧν μεμνήμεθα προγόνων ἀξιώ, εἴαν τέ τι ἀπορῶ, πρὸς ὑμᾶς ἵνα, εἴαν τέ τι χαλεπὸν ὑμῖν ἐν τῇ Θετταλίᾳ συνιστῆται, σημαίνειν. ἀκούετε μὲν οὖν εὖ οἶδ' ὅτι καὶ ὑμεῖς Ἰάσονος ὄνομα· ὁ γὰρ ἀνὴρ καὶ δύναμιν ἔχει μεγάλην καὶ ὄνομαστός ἐστιν. οὗτος δὲ σπονδὰς ποιησάμενος

lativsatz als Objekt zu ἀναλίσκειν. Vgl. zu V, 4, 51.

3. ἀπὸ τούτων τῶν χρημάτων — indem er dieses Geld dazu verwandte. Vgl. zu IV, 2, 7. — τὴν ἄκραν — d. i. τὴν ἀκρόπολιν wie IV, 4, 15. — ἐνδείης εἶη — Man mußte nach dem Folgenden etwa προσόδου ergänzen, wenn man nicht vielleicht nach Dindorfs Vorschlag ἐνδείης, als unpersönliche Form mit der Bedeutung: wenn etwas fehlte, schreiben will. — παρ' ἑαυτοῦ — aus seinen Mitteln. Herod. II, 129 τῷ ἐπιμεμνημένῳ ἐκ τῆς δίκης παρ' ἑαυτοῦ δίδόντα ἄλλα ἀπομιπλᾶναι αὐτοῦ τὸν θυμὸν. VII, 29 τὰς τετρακοσίας μυριάδας τοῖς τῶν στατήρων ἀποπλήσῃ παρ' ἑμαυτοῦ. VIII, 5 ὡς παρ' ἑαυτοῦ δίδους. — τῆς προσόδου — als partitiver Genitiv ohne hinzugefügtes τι dürfte schwerlich an Stelle des Subjektes zu περιγένοιτο stehen können. — μεγαλοπρεπῆς — τρόπον — Die Thessaler waren im Altertum ihrer Prachtliebe und Verschwendung wegen bekannt, Eigenschaften, die durch den Reichtum ihres fruchtbaren Landes begünstigt wurden. Vgl. Athen. XIV S. 662f. ὁμολογοῦνται δὲ οἱ Θετταλοὶ πολυτελέστατοι περὶ τε τὰς

ἐσθῆτας καὶ τὴν διαίταν. Vgl. XII S. 527.

4. εὐεργέτης — Ein Ehrentitel, welchen die Staaten anderen ganzen Staaten oder einzelnen Männern erteilten, die sich um sie verdient gemacht hatten, und welcher sich wohl in derselben Familie fort-erben mochte, wie es auch mit der Proxenie stattfand. Mit diesem Titel sind gewisse Vorteile und Ehrenrechte verbunden, wie sie in inschriftlich erhaltenen Ehrendekreten aufgeführt werden: προξενία, προμαντεία, προεδρία, προδικία, ἀσπλία, ἀτέλεια πάντων καὶ τὰλλα ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις προξένοις καὶ εὐεργέταις. Vgl. I, 1, 26; v. d. Einkünften 3, 11. Demosth. v. d. Trugges. 330. — τί ἀπορῶ — Der Accusativ auch Thukyd. V, 40 ἀποροῦντες ταῦτα, und von einem Substantiv Herod. III, 4 ἀποροῦντι τὴν ἱλασιν. IV, 179 ἀποροῦντι τὴν ἐξαγωγήν. — εὖ οἶδ' ὅτι — elliptischer Zwischensatz, zu dem das Verbum des Hauptsatzes in Gedanken zu ergänzen ist. Vgl. § 10. Thukyd. VI, 34 ἀγγελλοίμεθα δ' ἂν εὖ οἶδ' ὅτι ἐπὶ τὸ πλεῖον. So auch VII, 1, 44 εὖ ἴστε ὅτι. — Ἰάσονος — Herrscher in Pherae in Thessalien. S. auch zu § 8. — σπονδὰς ποιησάμενος — denn er hatte

5 συνεγένετό μοι, καὶ εἶπε τάδε· Ὅτι μὲν, ὦ Πολυδάμα, καὶ ἄκουσαν τὴν ὑμετέραν πόλιν δυναίμην ἂν παραστήσασθαι, ἔξεστί σοι ἐκ τῶνδε λογιζέσθαι. ἐγὼ γάρ, ἔφη, ἔχω μὲν Θετταλίας τὰς πλείστας καὶ μεγίστας πόλεις συμμάχους· καταστρεψάμην δ' αὐτὰς ὑμῶν σὺν αὐταῖς τὰ ἐναντία ἐμοὶ στρατευομένων. καὶ μὴν οἶσθά γε, ὅτι ξένους ἔχωμισθοφόρους εἰς ἑξακισχιλίους, οἷς, ὡς ἐγὼ οἶμαι, οὐδεμία πόλις δύναται ἂν ἑαδίως μάχεσθαι. ἀριθμὸς μὲν γάρ, ἔφη, καὶ ἄλλοθεν οὐκ ἂν ἐλάττων ἐξέλθοι· ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκ τῶν πόλεων στρατεύματα τοὺς μὲν προεληλυθότας ἤδη ταῖς ἡλικίαις ἔχει, τοὺς δ' οὐπω ἀκμάζοντας· σωμασκοῦσί γε μὴν μάλα ὀλίγοι τινὲς ἐν ἐκάστη πόλει· παρ' ἐμοὶ δὲ οὐδεὶςμισθοφορεῖ, ὅστις
6 μὴ ἱκανὸς ἐστὶν ἐμοὶ ἴσα ποιεῖν. αὐτὸς δ' ἐστὶ, λέγειν γὰρ χρὴ πρὸς ὑμᾶς τάληθῆ, καὶ τὸ σῶμα μάλα εὖρωστος καὶ ἄλλως φιλόπονος. καὶ τοίνυν τῶν παρ' αὐτῷ πείραν λαμβάνει καθ' ἐκάστην ἡμέραν· ἡρεῖται γὰρ σὺν τοῖς ὅπλοις καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ὅταν ποι στρατεύηται. καὶ οὖς μὲν ἂν μαλακούς τῶν ξένων αἰσθάνηται, ἐκβάλλει, οὖς δ' ἂν ὄρε φιλοπόνως καὶ φιλοκινδύνως ἔχοντας πρὸς τοὺς πολέμους, τιμᾶ τοὺς μὲν διμοιρίαις, τοὺς δὲ τριμοιρίαις, τοὺς δὲ καὶ τετραμοιρίαις, καὶ ἄλλοις δώροις καὶ νόσων γε θεραπείαις καὶ περὶ ταφὰς κόσμῳ· ὥστε πάντες ἴσασι οἱ παρ' ἐπεινῶ ξένοι, ὅτι ἡ πολεμικὴ αὐτοῖς ἀρετὴ ἐντιμωτάτην τε βίον καὶ
7 ἀφθονώτατον παρέχεται. ἐπεδείκνυε δὲ μοι εἰδότε, ὅτι καὶ

mit den Pharsaliern Krieg geführt, wie gleich nachher die Worte ὑμῶν τὰ ἐναντία ἐμοὶ στρατευομένων zeigen.

5. Πολυδάμα — Der Vokativ der Eigennamen auf ας — αντος, die von dem Verbum δάμνω gebildet sind, wird auch bei den Attikern auf ᾶ statt auf αν gebildet. S. Choerobosk. in Bekker Anecd. Gr. S. 1183. — ξένους —μισθοφόρους — ist keine Tautologie, sondern die ξένοι sind im Gegensatze gegen die Thessaler zu nehmen, über die er außerdem verfügen konnte. — τὰ ἐκ τῶν πόλεων στρατεύματα — die aus den Bürgern selbst bestehenden Heere, die sonst häufig τὰ πολι-

τικὰ στρατεύματα genannt werden. Vgl. IV, 4, 19; V, 3, 25. — ὅστις μὴ ἱκανὸς ἐστὶν — In Relativsätzen, die eine notwendige Bestimmung enthalten, findet sich meistens die Negation οὐ, zuweilen, wenn der Inhalt nur ein gedachter ist, μή. Vgl. VII, 5, 17.

6. διμοιρίαις — d. i. mit doppeltem Solde. — περὶ ταφὰς κόσμῳ — Mit einem Substantive kann auch ohne dabeistehenden Artikel ein Substantiv mit einer Präposition als Attribut verbunden werden. Thukyd. IV, 10, 4 καὶ οὐκ ἐν γῆ στρατός ἐστίν, es ist nicht ein auf dem Lande befindliches Heer.

7. μοι εἰδότε — mir, der ich

ὑπήκοοι ἤδη αὐτῷ εἶεν Μαρακοὶ καὶ Δόλοπες καὶ Ἀλκίτας ὁ ἐν τῇ Ἠπειρῷ ὑπαρχος· ὥστε, ἔφη, τί ἂν ἐγὼ φοβούμενος οὐ ἑαδίως ἂν ὑμᾶς οἰοίμην καταστρέψασθαι; τάχα οὖν ὑπολάβοι ἂν τις ἐμοῦ ἄπειρος, τί οὖν μέλλεις καὶ οὐκ ἤδη στρατεύεις ἐπὶ τοὺς Φαρσαλίους; ὅτι νῆ Δία τῷ παντὶ κρείττον μοι δοκεῖ εἶναι ἐκόντας ὑμᾶς μᾶλλον ἢ ἄκοντας προσαγαγέσθαι. βιασθέντες μὲν γὰρ ὑμεῖς τ' ἂν βουλευοίσθε ὅτι δύνασθε κακὸν ἐμοί, ἐγὼ τ' ἂν ὑμᾶς ὡς ἀσθενεστάτους βουλοίμην εἶναι· εἰ δὲ πεισθέντες μετ' ἐμοῦ γένοισθε, δῆλον ὅτι αὐξοίμεν ἂν ὅτι δυναίμεθα ἀλλήλους. γιννώσκω μὲν οὖν, 8 ὦ Πολυδάμα, ὅτι ἡ σὴ πατρίς εἰς σὲ ἀποβλέπει· ἐὰν δὲ μοι φιλικῶς αὐτὴν ἔχειν παρασκευάσης, ὑπισχνούμαι σοι, ἔφη, ἐγὼ μέγιστόν σε τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι μετ' ἐμὲ καταστήσειν. οἷων δὲ πραγμάτων τὰ δευτέρᾳ σοι δίδωμι ἄκουε, καὶ μηδὲν πιστευέ μοι ὅτι ἂν μὴ λογιζομένῳ σοι ἀληθῆς φαίνεται. οὐκ οὖν τοῦτο μὲν εὐδηλον ἦμιν, ὅτι Φαρσάλου προσγενομένης καὶ τῶν ἐξ ὑμῶν ἠρημένων πόλεων εὐπετῶς ἂν ἐγὼ ταγὸς Θετταλῶν ἀπάντων κατασταίην· ὡς γε μὴν, ὅταν ταγεύηται Θετταλία, εἰς ἑξακισχιλίους μὲν οἱ ἱππεύοντες γίνονται, ὀπλί-

es auch schon so wufste. — Μαρακοὶ καὶ Δόλοπες — itolische Völkerschaften. — Ἀλκίτας — König der Molosser in Epirus. Vgl. 2, 10. — τί ἂν ἐγὼ φοβούμενος — ἂν οἰοίμην — Die Partikel ἂν ist wiederholt, so daß dieselbe an der ersten Stelle die potentiale Ausdrucksweise des Verbum finitum gleichsam auf das begründete Participium überträgt: Was sollte ich fürchten, so daß ich deshalb meinen sollte? Vgl. VI, 4, 11. — ἤδη — gleich jetzt, wie sonst öfter mit dem Futurum. Vgl. zu IV, 1, 14. — τῷ παντὶ — S. zu II, 3, 22. — μᾶλλον — verstärkt den komparativen Begriff, indem es denselben noch einmal erneuert. Anab. IV, 6, 11 πολὺ οὖν κρείττον τοῦ ἐρήμου ὄρους καὶ κλέψαι τι πειροσθαι, μᾶλλον ἢ πρὸς ἰσχυρὰ χωρία καὶ ἀνδρας κατασκευασμένους μάχεσθαι. VII, 4, 12. Demosth. Olynth. 3, 12 εἰς τὸ λοιπὸν μᾶλλον ἔτι ἢ νῦν τὰ βέλτεστα λέγειν φοβερώτερον ποιῆσαι.

8. παρασκευάσης — mit dem Accus. cum. Infin. wie συμπράττειν II, 3, 13. — πόλεων — nämlich — προσγενομένων. Vgl. zu V, 4, 58. — ταγός — Thessalien bestand aus einer Anzahl selbständiger Staaten, die jedoch in einer Art Bundesverhältnis standen, auch wohl im Falle der Not einen gemeinschaftlichen Anführer erwählten, der den Namen ταγός führte. Das Wort ταγός ist eigentümlich thessalisch (Pollux I, 128) und wird auch von den militärischen Befehlshabern einzelner Städte gebraucht. Corp. Inscr. Gr. Nr. 1770 Κρητιῶν τοῖς ταγοῖς. — ὡς γε μὴν — dem τοῦτο μὲν entsprechend. S. zu IV, 2, 17. — ἑξακισχιλίους — Die im Verhältnis zum Fußvolk starke Zahl der Reiterei erklärt sich aus den eigentümlichen Verhältnissen Thessaliens, wo die herrschenden Stände meist nur zu Pferde dienten. Vgl. IV, 3, 9. Isokrates vom Frieden 118 berechnet die thessalische Reiterei auf mehr als 3000 Mann.

9 ται δὲ πλείους ἢ μύριοι καθίστανται. ὦν ἐγὼ καὶ τὰ σώ-
ματα καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν ὄρων οἶμαι ἂν αὐτῶν εἰ καλῶς
τις ἐπιμελοῖτο, οὐκ εἶναι ἔθνος ὁποῖον ἂν ἀξιόσαιεν ὑπήκοοι
εἶναι Θετταλοί. πλατυτάτης γε μὴν γῆς οὕσης Θετταλίας,
πάντα τὰ κύκλω ἔθνη ὑπήκοα μὲν ἐστίν, ὅταν ταρὸς ἐνθάδε
καταστῇ· σχεδὸν δὲ πάντες οἱ ταύτη ἀκοντισταὶ εἰσιν. ὥστε
10 καὶ πελαστικῶ εἰκὸς ὑπερέχειν τὴν ἡμετέραν δύναμιν. καὶ
μὴν Βοιωτοὶ γε καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ὅσοι Λακεδαιμονίοις πο-
λεμοῦντες ὑπάρχουσιν μοι σύμμαχοι· καὶ ἀκολουθεῖν τοίνυν
ἀξιούσιν ἐμοί, ἂν μόνον ἀπὸ Λακεδαιμονίων ἐλευθερῶ αὐ-
τούς. καὶ Ἀθηναῖοι δὲ εὖ οἶδ' ὅτι πάντα ποιήσαιεν ἂν ὥστε
σύμμαχοι ἡμῖν γενέσθαι· ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἂν μοι δοκῶ πρὸς
αὐτοὺς φιλίαν ποιήσασθαι. νομίζω γὰρ ἔτι ῥᾶον τὴν κατὰ
11 θάλατταν ἢ τὴν κατὰ γῆν ἀρχὴν παραλαβεῖν ἂν. εἰ δὲ
εἰκότα λογιζομαι, σκόπει, ἔφη, καὶ ταῦτα. ἔχοντες μὲν γε
Μακεδονίαν, ἐνθεν καὶ Ἀθηναῖοι τὰ ξύλα ἄγονται, πολὺ δή-
που πλέονας ἐκείνων ἱκανοὶ ἐσόμεθα ναῦς ποιήσασθαι. ἀν-
δρῶν γε μὴν ταύτας πληροῦν πότερον Ἀθηναίους ἢ ἡμᾶς
εἰκὸς μᾶλλον δύνασθαι, τοσοῦτους καὶ τοιούτους ἔχοντας
πενέστας; τοὺς γε μὴν ναύτας τρέφειν πότερον ἡμᾶς ἱκανω-
τέρους εἰκὸς εἶναι τοὺς δι' ἀφθονίαν καὶ ἄλλοσε σίτον ἐκ-
πέμποντας ἢ Ἀθηναίους τοὺς μὴδ' αὐτοῖς ἱκανὸν ἔχοντας,
12 ἂν μὴ πρόϊονται; καὶ χρήμασί γε εἰκὸς δήπου ἡμᾶς ἀφθονω-

9. οἶμαι ἂν — ἂν gehört zu εἶναι. Vgl. 4, 2. — οἱ ταύτη — d. i. die hier wohnenden.

10. ὅσοι — πολεμοῦντες — Das Participle mit einem zu ergänzenden Verbum finitum. De re eq. 11, 12 πάντες ὅσοι συμπαραπέμπομενοι ἀξιοθέατοι ἂν φαίνονται. Vgl. auch zu 2, 27. — πάντα ποιήσαιεν ἂν ὥστε — Dieselbe Konstruktion auch Komment. II, 9, 6 πάντ' ἐποίησε ὥστε ἀπαλλαγῆναι τοῦ Λοχεδήμου. Sonst pflegt ein Finalsatz mit ὅπως oder ὡς zu folgen: IV, 1, 40; VII, 4, 21. Anab. III, 1, 18 u. 35. Komment. II, 2, 6. Vgl. zu 5, 4.

11. εἰ λογιζομαι — ob meine Berechnung sachgemäß ist.

Über die Konstruktion s. zu II, 3, 27. — τὰ ξύλα — Holz zum Bau der Schiffe wurde von den Athenern damals noch größtenteils aus Makedonien bezogen. Vgl. V, 2, 16. Thukyd. IV, 108. Demosth. geg. Timothee. 26. 29. Diodor. XX, 46. Plutarch. Demetr. 10. — πενέστας — S. zu II, 3, 36. — Ἀθηναίους — πρόϊονται — Der nicht sehr fruchtbare Boden Attikas konnte trotz der trefflichen Bebauung der dichten Bevölkerung nicht hinreichend Lebensmittel gewähren, so dass viel Getreide von außerhalb eingeführt werden musste. Vgl. I, 1, 35; V, 4, 61.

12. νησῦδρια — Den größten Teil seiner Einkünfte, in der besten Zeit gegen 1200 Talente, hatte Athen von seinen Bundesgenossen und

τέροις χρῆσθαι μὴ εἰς νησῦδρια ἀποβλέποντας, ἀλλ' ἡπειρω-
τικὰ ἔθνη καρπομένους. πάντα γὰρ δήπου τὰ κύκλω φόρον
φέρει, ὅταν ταγεύηται τὰ κατὰ Θετταλίαν. οἶδα δὲ δήπου
ὅτι καὶ βασιλεὺς ὁ Περσῶν οὐ νήσους ἀλλ' ἡπειρον καρπού-
μενος πλουσιώτατος ἀνθρώπων ἐστίν· ὃν ἐγὼ ὑπήκοον ποιή-
σασθαι ἔτι εὐκατεργαστότερον ἡγοῦμαι εἶναι ἢ τὴν Ἑλλάδα.
οἶδα γὰρ πάντας τοὺς ἐκεῖ ἀνθρώπους πλὴν ἐνὸς μᾶλλον
δουλείαν ἢ ἀλκὴν μεμελετηκότας, οἶδα δὲ ὑφ' οἷας δυνάμεως
καὶ τῆς μετὰ Κύρον ἀναβάσεως καὶ τῆς μετ' Ἀγησιλάου εἰς
πᾶν ἀφίκετο βασιλεὺς. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' εἰπόντος αὐτοῦ ἐγὼ 13
ἀπεκρινάμην ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἀξιόσκεπτα λέγει, τὸ δὲ Λακε-
δαιμονίοις ὄντας φίλους ἀποστῆναι πρὸς τοὺς ἐναντίους, μη-
δὲν ἔχοντας ἐγκαλεῖν, τοῦτ', ἔφη, ἀπορὸν μοι δοκεῖ εἶναι·
ὁ δ' ἐπαυνέσας με καὶ εἰπὼν, ὅτι μᾶλλον ἐκτέον μου εἶη, ὅτι
τοιούτος εἶην, ἀφῆκέ μοι ἐλθόντι πρὸς ὑμᾶς λέγειν τάληθῆ,
ὅτι διανοοῖτο στρατεύειν ἐπὶ Φαρσαλίους, εἰ μὴ πεισοίμεθα.
αἰτεῖν οὖν ἐκέλευε βοήθειαν παρ' ὑμῶν. καὶ ἐὰν μὲν σοι,
ἔφη, διδῶσιν ὥστε σε κείθειν ἱκανὴν πέμπειν συμμαχίαν ὡς
ἐμοὶ πολεμεῖν, ἄγ', ἔφη, καὶ τούτῳ χρώμεθα ὅτι ἂν ἀπο-
βαίνη ἐκ τοῦ πολέμου· ἂν δέ σοι μὴ δοκῶσιν ἱκανῶς βοη-
θεῖν, οὐκ ἤδη ἀνέγμλητος ἂν δικαίως εἴης, εἰ τῇ πατρίδι,

Unterthanen, meist Inselbewohnern, gezogen. — Das Deminutiv νησῦδρια ist in geringschätzender Weise im Gegensatz zu ἡπειρωτικὰ ἔθνη gesetzt. — ὃν ἐγὼ κτέ. — Dass Iason wirklich an einen Angriff auf das persische Reich gedacht, bestätigt Isokrat. Philipp. 119, der von ihm sagt: ἐποιεῖτο γὰρ τοὺς λόγους ὡς εἰς τὴν ἡπειρον διαβησόμενος καὶ βασιλεὶ πολέμησον. — πάντα — μεμελετηκότας — S. zu III, 1, 26. — εἰς πᾶν ἀφίκετο — S. zu V, 4, 29. Die Thatssachen siehe im dritten Buche.

13. ἐπεὶ δὲ κτέ. — Die Konstruktion ist dadurch etwas verwickelt, dass, anstatt das zweite mit τὸ δὲ beginnende Satzglied einfach von ἀπεκρινάμην abhängen zu lassen, in dasselbe noch ein ἔφην eingeschaltet, und durch Hinzufügung des zusammenfassenden τοῦτο der Satz wie ein unabhängiger behandelt ist. Eben deshalb ist

auch der Satz, welcher eigentlich grammatisch der Nachsatz sein sollte, mit δὲ eingeführt. Vgl. V, 1, 28. — ἐκτέον μου — Das Adjectiv. verbale steht hier im Sinne des Mediums ἔχεσθαι τινος an etwas festhalten. — διδῶσιν — kann unmöglich das einzig zu denkende Subjekt die Lakedaemonier haben. Dem erwarteten Sinne: wenn es dir glücklich gemäß sind die Vorschläge, zu lesen: ἐὰν μὲν σοι θεοὶ δῶσιν, oder besser als diese zu feierliche Ausdrucksweise: ἐὰν μὲν θεοὶ διδῶσι. — συμμαχίαν — Hilfs- truppen. S. IV, 8, 24. Thukyd. VI, 73 πρόσβεις ἀπέστειλαν, ὅπως ἐνυμαχία αὐτοῖς παραγένηται. — ὡς ἐμοὶ πολεμεῖν — um mit mir Krieg zu führen. Vgl. zu V, 2, 38. Nach ἱκανὸς steht sonst gewöhnlich der bloße Infinitiv, wie § 14. — τούτῳ χρώ- μεθα — wir wollen das über

14 ἢ σε τιμᾶ, καὶ σὺ πράττοις τὰ κράτιστα; περὶ τούτων δὴ ἐγὼ ἦκω πρὸς ὑμᾶς καὶ λέγω πάντα, ὅσα ἐκεῖ αὐτός τε ὄρω καὶ ἐκείνον ἀκήκοα. καὶ νομίζω οὕτως ἔχειν, ὃ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, ὡς εἰ μὲν πέμψετε ἐκεῖσε δύναμιν μὴ ἐμοὶ μόνου ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις Θετταλοῖς ἱκανὴν δοκοῦσαν εἶναι πρὸς Ἰάσονα πολεμεῖν, ἀποστήσονται αὐτοῦ αἱ πόλεις· πᾶσαι γὰρ φοβοῦνται ὅποι ποτὲ προβήσεται ἢ τοῦ ἀνδρὸς δύναμις· εἰ δὲ νεοδαμῶδεις καὶ ἄνδρα ἰδιώτην οἴεσθε ἀρκέσειν, συμβουλεύω ἡσύχλιαν ἔχειν. εὖ γὰρ ἴσται, ὅτι πρὸς τε μεγάλην ἔσται θώμην ὁ πόλεμος καὶ πρὸς ἄνδρα, ὃς φρόνιμος μὲν οὕτω στρατηγὸς ἔστιν, ὡς ὅσα τε λανθάνειν καὶ ὅσα φθάνειν καὶ ὅσα βιάζεσθαι ἐπιχειρεῖ οὐ μάλᾳ ἀφαιμαρτάνει. ἱκανὸς γὰρ ἔστι καὶ νυκτὶ ὅσαπερ ἡμέρα χρῆσθαι, καὶ ὅταν σπεύδῃ, ἀριστον καὶ δεῖπνον ποιησάμενος ἅμα πονεῖσθαι. οἴεται δὲ καὶ ἀναπαύεσθαι χρῆναι, ὅταν ἀφίκηται ἐνθ' ἂν ὠρημένος ἢ καὶ διαπράξεται ἂ δει· καὶ τοὺς μεθ' αὐτοῦ δὲ ταῦτα εἰδικεν. ἐπίσταται δὲ καὶ ὅταν ἐπιπονήσαντες ἀγαθόν τι πράξωσιν οἱ στρατιῶται, ἐκπλήσαι τὰς γνώμας αὐτῶν· ὥστε καὶ τοῦτο μεμαθήκασι πάντες οἱ μετ' αὐτοῦ, ὅτι ἐκ τῶν πόνων καὶ τὰ

16 μαλακὰ γίνονται. καὶ μὴ ἐγκρατέστατός γέ ἐστιν ὧν ἐγὼ οἶδα τῶν περὶ τὸ σῶμα ἡδονῶν· ὥστε οὐδὲ διὰ ταῦτα ἀσχολίαν ἔχει τὸ μὴ πράττειν ἀεὶ τὸ δεόμενον. ὑμεῖς οὖν σκεψάμενοι εἶπατε πρὸς ἐμέ, ὥσπερ ὑμῖν προσήκει, ὅποια δυνήσεσθε τε καὶ μέλλετε ποιήσειν.

uns ergehen lassen. — καὶ σὺ πράττοις τὰ κράτιστα — wenn du für dein Vaterland das Nützlichste zu erreichen suchtest, d. h. wenn du dich mit mir verbindest.

14. ὡς ἀποστήσονται — S. zu IV, 1, 33. — ἰδιώτην — einen Privatmann, nicht einen König selbst.

15. θώμην — Heeresmacht, statt des üblichen δύναμις auch VII, 4, 16. Anab. III, 3, 14. — ὡς — ἀφαιμαρτάνει — S. zu IV, 1, 33 und vgl. Kyrop. III, 1, 19 ἂ δὲ ὠήθη χρῆναι λαθεῖν ἢ φθάσαι ἢ ἀποβιάσασθαι, οὐδὲν τούτων ἱκανὸς γενόμενος διαπράξασθαι. — νυκτὶ ὅσαπερ ἡμέρα χρῆσθαι — von der Nacht wie vom Tage Gebrauch

machen, die Nacht benutzen als ob sie Tag wäre. Agesil. 6, 6. Kyrop. I, 5, 12. De rep. Laced. 5, 7 τῇ ὄρῃ ὅσα ἡμέρα χρῆστέον. Der Accusativ ὅσαπερ dient zur Bestimmung der Art des Gebrauchs. Vgl. II, 1, 2; VI, 2, 27 τοῖς ἀνακτίοις ὀλίγα ἐχρήτο. — ἐκπλήσαι τὰς γνώμας — die Wünsche befriedigen, Anab. I, 7, 8 ὃ δὲ ἐμπιπλᾶς ἀπάντων τὴν γνώμην ἀπέπεμπε.

16. τὸ μὴ πράττειν — abhängig von ἀσχολία als einem negativen Begriffe. S. zu IV, 8, 6. — τὸ δεόμενον — nämlich πράττεισθαι. Vgl. Kyrop. II, 3, 3 οὐδὲν αὐτοῖς ἀργεῖται τῶν πραττέσθαι δεομένων. Oekon. 12, 11 τὸ μεθῆναι λήθην ἐμποεῖ πάντων τῶν πραττέσθαι δεομένων.

Ὁ μὲν ταῦτα εἶπεν. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τότε μὲν ἀνε-17 βάλοντο τὴν ἀπόκρισιν· τῇ δ' ὑστεραία καὶ τῇ τρίτῃ λογισάμενοι τὰς τ' ἔξω μόρας ὅσαι αὐτοῖς εἶεν καὶ τὰς περὶ Λακεδαίμονα πρὸς τὰς ἔξω τῶν Ἀθηναίων τριήρεις καὶ τὸν πρὸς τοὺς ὁμόρους πόλεμον ἀπεκρίναντο, ὅτι ἐν τῷ παρόντι οὐκ ἂν δύναιτο ἱκανὴν αὐτῷ ἐπέμψαι ἐπικουρίαν, ἀλλ' ἀπίοντα συντίθεσθαι αὐτὸν ἐκέλευον ὅπῃ δύνατο ἄριστα τὰ τε ἑαυτοῦ καὶ τὰ τῆς πόλεως. κἀκεῖνος μέντοι ἐπαινέσας 18 τὴν ἀπλότητα τῆς πόλεως ἀπῆλθε. καὶ τὴν μὲν ἀκρόπολιν τῶν Φαρσαλίων ἐδεῖτο τοῦ Ἰάσονος μὴ ἀναγκάσαι αὐτὸν παραδοῦναι, ὅπως τοῖς παρακαταθεμένοις διασώξῃ· τοὺς δὲ ἑαυτοῦ παῖδας ἔδωκεν ὁμήρους, ὑποσχόμενος αὐτῷ τὴν τε πόλιν πείσας ἐκοῦσαν σύμμαχον ποιήσειν καὶ ταχὺν συγκαταστήσειν αὐτόν. ὡς δὲ τὰ πιστὰ ἔδοσαν ἀλλήλοις, εὐθύς μὲν οἱ Φαρσάλιοι εἰρήνην ἤγγον, ταχὺ δὲ ὁ Ἰάσων ὁμολογουμένως ταχὺς τῶν Θετταλῶν καθειστήκει. ἐπεὶ γε μὴν ἐτάγηνσε, 19 διέταξεν ἱππικόν τε ὅσον ἐκάστη πόλις δυνατὴ ἦν παρέχειν καὶ ὀπλιτικόν. καὶ ἐγένοντο αὐτῷ ἱππεῖς μὲν σὺν τοῖς συμμάχοις πλείους ἢ ὀκτανισχίλιοι, ὀπλιταὶ δὲ ἐλογίσθησαν οὐκ ἐλάττους δισμυριάων, πελταστικόν γε μὴν ἱκανὸν πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἀντιταχθῆναι· ἔργον γὰρ ἐκείνων γε καὶ τὰς πόλεις ἀριθμῆσαι. προεῖπε δὲ καὶ τοῖς περιοίκοις πᾶσι τὸν φόρον ὥσπερ ἐπὶ Σκόπα τεταγμένος ἦν φέρειν. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐπεραίνετο· ἐγὼ δὲ κάλιν ἐπάνειμι, ὅθεν εἰς τὰς περὶ Ἰάσονος πράξεις ἐξέβην.

17. τὰς περὶ — τριήρεις — die in den Meeren bei Lakēdāmon selbst waren, um das Land gegen die Angriffe der athenischen Schiffe zu beschützen. Das Wort ἔξω ist entweder ganz zu streichen, oder dafür nach V, 4, 63 ἐξήκοντα zu schreiben.

18. τὴν ἀκρόπολιν — S. § 2. — πείσας ἐκοῦσαν — Vgl. Anab. V, 1, 14 τὰς δὲ πόλεις ἐκούσας ἐπέσειν ὁδοποιεῖν.

19. ἐπεὶ γε μὴν — S. zu III, 5, 7. — ἐτάγηνσε — S. zu II, 2, 24 ἐτηράνησε. — ἔργον — nämlich ἐστὶ, es ist schwierig. — καὶ τὰς πόλεις — auch nur

die Städte. — ἐπὶ Σκόπα — thessalischer Fürst in Krannon zur Zeit der Perserkriege. Die Skopaden und Aleuaden beherrschten fast ganz Thessalien, bis Lykophron von Pherae daselbst eine Herrschaft für sich gründete. Vgl. II, 3, 4. — τὰς περὶ Ἰάσονος πράξεις — Statt περὶ mit dem Accusativ steht bei dem Neutrum des Artikels oder bei Substantiven diese Präposition mit dem Genetiv in der Regel nur dann, wenn der ganze Ausdruck von einem Verbum abhängig ist, das περὶ mit dem Genetiv nach sich haben kann. I, 6, 28 ἔφρασε τὰ περὶ τοῦ Ἐτεονίκου. VI, 2, 31 τὰ περὶ Μνασίππου

II. Οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι συνελέγοντο εἰς τοὺς Φωκίας, οἱ δὲ Θηβαῖοι ἀναχωρήσαντες εἰς τὴν αὐτῶν ἐφύλαττον τὰς εἰσβολάς. οἱ δ' Ἀθηναῖοι αὐξανομένους μὲν ὀρῶντες διὰ σφᾶς τοὺς Θηβαίους χρήματά τε οὐ συμβαλλομένους εἰς τὸ ναυτικόν, αὐτοὶ δὲ ἀποκναυόμενοι καὶ χρημάτων εἰσφοραῖς καὶ ληστειαῖς ἐξ Αἰγίνης καὶ φυλακαῖς τῆς χώρας, ἐπεθύμησαν παύσασθαι τοῦ πολέμου, καὶ πέμψαντες πρέσβεις εἰς Λακεδαίμονα εἰρήνην ἐποιήσαντο.

2 Εὐθύς δ' ἐκεῖθεν δύο τῶν πρέσβεων πλεύσαντες κατὰ δόγμα τῆς πόλεως εἶπον τῷ Τιμοθέῳ ἀποπλεῖν οἰκαδε ὡς εἰρήνης οὔσης· ὁ δ' ἅμα ἀποπλεῖν τοὺς τῶν Ζακυνθίων φυγάδας ἀπεβίβασεν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. ἐπεὶ δὲ οἱ ἐκ τῆς πόλεως Ζακύνθιοι πέμψαντες πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἔλεγον, οἷα πεπονθότες εἶεν ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου, εὐθύς οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀδικεῖν τε ἠγοῦντο τοὺς Ἀθηναίους καὶ ναυτικὸν πάλιν κατεσκευάζον καὶ συνετάττοντο εἰς ἐξήκοντα ναῦς ἀπ' αὐτῆς τε τῆς Λακεδαίμονος καὶ Κορίνθου καὶ Λευκάδος καὶ

ἠηκόει. VII, 3, 4 διατελέσαι βούλομαι τὰ περὶ Εὐφρονος. VII, 4, 18 ἦσαντο τὰ περὶ Ὀλοῦρου. VII, 4, 1 τὰ περὶ Εὐφρονος εἰρηται. Anab. II, 5, 37 ὅπως μάθου τὰ περὶ Προξένου. Kyrop. V, 3, 26 ἐπεὶ πύθοιτο τὰ περὶ τοῦ φρονιῶν. Dagegen mit dem Accus. I, 6, 36 ἐξηγγεῖλε τὰ περὶ τὴν ναυμαχίαν. Wie hier findet sich der Genetiv bei dem Substantiv πράξις auch Thukyd. VI, 88 ἐφοβεῖτο γὰρ αὐτοὺς διὰ τὴν περὶ τῶν Μαντινικῶν πράξιν, und nach dem Verbum πράττειν Hellen. V, 2, 7 u. 10; VI, 3, 3. Anab. I, 6, 6, während unten 5, 1 ὅσα περὶ Ἰάσονα ἐπράχθη. I, 4, 1 τὰ περὶ τὸ Βυζάντιον πεπραγμένα steht.

II. 1. Die im vorigen Kapitel § 1 abgebrochene Erzählung wird fortgesetzt. Es fallen diese Begebenheiten in das Jahr 374 v. Chr. — εἰσβολάς — S. zu V, 4, 48. — αὐξανομένους — S. V, 4, 62f. — συμβαλλομένων — wie es die übrigen Mitglieder der neugebildeten athenischen Bundesgenossenschaft thaten (s. zu V, 4,

34). Das Verbum συμβάλλεσθαι erinnert an den Namen σύνταξις, welchen die Athener jetzt den Beiträgern der Bundesgenossen statt des früher gebräuchlichen φόρος gaben. — ληστειαῖς ἐξ Αἰγίνης — Vgl. V, 1, 1.

2. Τιμοθέῳ — der mit einer Flotte gegen den Peloponnes ausgesandt worden war und sich nun an der akarnanischen Küste befand. S. V, 4, 66. — τῶν Ζακυνθίων — Die Parteien waren auch in Zakynthos zum offenen Ausbruch gekommen; die vertriebene, den Spartanern feindliche Partei hatte auf der Flotte des Timotheos Zuflucht gefunden. Diodor XV, 46. — εἰς τὴν χώραν — Diodor a. a. O. κατελάβοντο χώραν ὄρηθον παρὰ θάλατταν. ἐκ τούτου δὲ ὀρῶμενοι καὶ βοηθῶν ἔχοντες τὸν Τιμόθεον ἐκακοποίησαν τοὺς ἐν τῇ πόλει.

3. οἱ ἐκ τῆς πόλεως — S. zu III, 1, 22. — συνετάττοντο — S. zu V, 2, 20. Es folgen die Ereignisse des Jahres 373 v. Chr.

Ἀμβρακίας καὶ Ἠλιδος καὶ Ζακύνθου καὶ Ἀχαιῶν καὶ Ἐπιδάουρου καὶ Τροιζήνης καὶ Ἐρμιόνης καὶ Ἀλιέων. ἐπιστήσαντες δὲ ναύαρχον Μνάσιππον ἐκέλευον τῶν τε ἄλλων ἐπιμελεῖσθαι τῶν κατ' ἐκείνην τὴν θάλατταν καὶ στρατεύειν ἐπὶ Κέρκυραν. ἔπεμψαν δὲ καὶ πρὸς Διονύσιον διδάσκοντες, ὡς καὶ ἐκεῖνος χρήσιμον εἶη τὴν Κέρκυραν μὴ ὑπ' Ἀθηναίους εἶναι. καὶ ὁ μὲν δὴ Μνάσιππος, ἐπεὶ συνελέγη αὐτῷ τὸ ναυτικόν, ἔπλευσεν εἰς τὴν Κέρκυραν· εἶχε δὲ καὶ μισθοφόρους σὺν τοῖς ἐκ Λακεδαίμονος μετ' αὐτοῦ στρατενομένοις οὐκ ἐλάττους χιλίων καὶ πεντακοσίων. ἐπεὶ δὲ ἀπέβη, ἐκράτει τε τῆς γῆς καὶ ἐδήον ἐξειργασμένην μὲν παγκάλως καὶ πεφυτευμένην τὴν χώραν, μεγαλοπρεπεῖς δὲ οἰκῆσεις καὶ οἰνωνας κατεσκευασμένους ἐπὶ τῶν ἀγρῶν· ὥστ' ἔφασαν τοὺς στρατιώτας εἰς τοῦτο τρυφῆς ἐλθεῖν, ὥστ' οὐκ ἐθέλειν πίνειν, εἰ μὴ ἀνθοσμίας εἶη. καὶ ἀνδράποδα δὲ καὶ βοσκήματα πάμπολλα ἠλίσκετο ἐκ τῶν ἀγρῶν. ἔπειτα δὲ κατεστρατοπεδεύσατο τῷ μὲν πεζῷ ἐπὶ λόφῳ ἀπέχοντι τῆς πόλεως ὡς πέντε στάδια, πρὸ τῆς χώρας ὄντι, ὅπως ἀποτέμναιτο ἐντεῦθεν, εἰ τις ἐπὶ τὴν χώραν τῶν Κερκυραίων ἐξίει· τὸ δὲ ναυτικὸν εἰς τὰ πάλι θάτερα τῆς πόλεως κατεστρατοπέδευσεν, ἔνθεν ᾧτ' ἂν τὰ προσπλέοντα καὶ προαισθάνεσθαι καὶ διακωλύειν. πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἐπὶ τῷ λιμένι, ὅποτε μὴ χειμῶν κωλύοι, ἐφώρμει ἐπολιόρχει μὲν δὴ οὕτω τὴν πόλιν. ἐπεὶ δὲ οἱ Κερκυραῖοι ἐκ μὲν τῆς γῆς οὐδὲν ἐλάμβανον διὰ τὸ κρατεῖσθαι κατὰ γῆν, κατὰ θάλατταν δὲ οὐδὲν εἰσῆγετο αὐτοῖς διὰ τὸ ναυκρατεῖ-

4. ἐπὶ Κέρκυραν — Die Spartaner waren nach Diodor XV, 46 zu dieser Unternehmung von einer lakonischen Partei in Kerkyra aufgefordert worden, welche ihre Hülfe zur Unterwerfung dieser wichtigen Insel versprach. — πρὸς Διονύσιον — den Herrscher von Syrakus, den ersten des Namens. — χρήσιμον — weil Kerkyra auf der Überfahrt nach Sicilien lag (§ 9) und auch schon früher bei der Expedition nach Sicilien von den Athenern als Sammelplatz benutzt worden war. S. Thukyd. VI, 32 u. 42.

6. ἔφασαν — S. zu III, 5, 21. — οὐκ ἐθέλειν — Die Negation

ού ist hier bei dem Infinitiv nach ὥστε gesetzt, weil derselbe nur infolge der indirekten Rede steht. — πίνειν — Das in Gedanken vorschwebende Objekt οἶνον ergießt sich aus dem vorangehenden οἰνωνας. Dasselbe Wort ist auch bei ἀνθοσμίας zu ergänzen. — ἠλίσκετο ἐκ τῶν ἀγρῶν — Vgl. III, 2, 26.

7. εἰς τὰ πάλι θάτερα — auf die andere Seite. Vgl. Anab. V, 4, 10 εἰσβάλλειν ἐκ τοῦ ἐπὶ θάτερα. Ohne Präposition lokal gebraucht VII, 4, 30 οἱ Ἠλείοι τὰ πάλι θάτερα τοῦ ποταμοῦ παρετάξαντο.

8. ναυκρατεῖσθαι — Das Subjekt sollte αὐτοῖς sein, ist aber

9 σθαι, ἐν πολλῇ ἀπορία ἦσαν· καὶ πέμποντες πρὸς τοὺς Ἀθηναίους βοηθεῖν τε ἐδέοντο καὶ ἐδίδασκον ὡς μέγα μὲν ἀγαθὸν ἀποβάλοιεν ἂν, εἰ Κερκύρας στερηθεῖεν, τοῖς δὲ πολεμίοις μεγάλην ἂν ἰσχύην προσβάλοιεν· ἐξ οὐδεμιᾶς γὰρ πόλεως πλήν γε Ἀθηναίων οὔτε ναῦς οὔτε χρήματα πλεονα ἂν γενέσθαι. ἔτι δὲ κείσθαι τὴν Κέρκυραν ἐν καλῷ μὲν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τῶν πόλεων, αἱ ἐπὶ τούτου καθήκουσιν, ἐν καλῷ δὲ τοῦ τὴν Λακωνικὴν χώραν βλάπτειν, ἐν καλλίστῳ δὲ τῆς τε ἀντιπέραν Ἠπείρου καὶ τοῦ εἰς Πελοπόννησον ἀπὸ
10 Σικελίας παράπλου. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμισαν ἰσχυρῶς ἐπιμελητέον εἶναι, καὶ στρατηγὸν πέμπουσι Σιτησιακία εἰς ἑξακοσίους ἔχοντα πελταστάς, Ἀλκίτου δὲ ἐδεήθησαν συνδιαβιβάσαι τούτους. καὶ οὗτοι μὲν νυκτὸς διακομισθέντες πρὸς τῆς χώρας εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν. ἐψηφίσαντο δὲ καὶ ἐξήκοντα ναῦς πληροῦν, Τιμόθεον δ' αὐτῶν
12 στρατηγὸν ἐχειροτόνησαν. ὁ δ' οὐ δυνάμενος αὐτόθεν τὰς ναῦς πληρῶσαι, ἐπὶ νήσων πλεῦσας ἐκείθεν ἐπειράτο συμπλη-

teils des unmittelbar vorangehenden αὐτοῖς, teils der Parallelität mit κρατεῖσθαι wegen fortgeblieben.

9. ἐδίδασκον — Die folgenden Worte sind offenbar mit Rücksicht auf die Rede geschrieben, welche bei Thukyd. I, 32—36 die Kerkyräer bei einer ähnlichen Gelegenheit in Athen hielten. Man vergleiche mit den Worten ὡς μέγα — προσβάλοιεν 36, 3 τρία μὲν ὄντα λόγου ἀξία τοῖς Ἑλλήσι ναυτικά, τὸ παρ' ὑμῖν καὶ τὸ ἡμέτερον καὶ τὸ Κορινθίων, τούτων δ' εἰ περιόψεσθε τὰ δύο εἰς ταῦτον ἐλθεῖν καὶ Κορινθιοὶ ἡμᾶς προκαταλήφονται, Κερκυραίοις τε καὶ Πελοποννησίοις ἅμα ναυμαγήσετε· δεξιόμενοι δὲ ἡμᾶς ἔξετε πρὸς αὐτοὺς πλείοσι ναυσὶ ταῖς ἡμετέραις ἀγωνίζεσθαι; mit ἐξ οὐδεμιᾶς — γενέσθαι 33, 1 ναυτικόν τε κερτιμεθὰ πλήν τοῦ παρ' ὑμῖν πλείστον; mit ἔτι δὲ — παράπλου 36, 2 τῆς τε γὰρ Ἰταλίας καὶ Σικελίας καλῶς παράπλου κείται. — ἐν καλῷ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. — Wie von Adverbien (s. zu IV, 5, 15), so hängt hier von dem Neutrum eines Adjektivs mit einer

Präposition verbunden, das gleichfalls mit adverbialer Bedeutung steht, ein Genetiv zur Bestimmung der Beziehung ab: es liege Kerkyra günstig in Bezug auf den korinthischen Meerbusen. Isokrat. vom Umtausch 108 τίς γὰρ οὐκ οἶδε Κέρκυραν μὲν ἐν ἐπικαιροτάτῳ καὶ καλλίστῳ κειμένην τῶν περὶ Πελοπόννησον. Vgl. die oben angeführte Stelle aus Thukyd. I, 36, 2 und über ἐν καλῷ zu IV, 3, 5.
40. Ἀλκίτου — S. 1, 7. — συνδιαβιβάσαι — beim Übersetzen behilflich sein. Die athenischen Truppen gingen zu Lande nach der Küste von Epirus, um von da nach Kerkyra überzusetzen.

11. πον — weil aus dem Verbum διακουλίζεσθαι ein Begriff des Landens oder Gelandetseins zu entnehmen ist.

12. αὐτόθεν — d. h. von den in Athen befindlichen zum Seediens tauglichen Leuten. — ἐπὶ νήσων — S. zu IV, 8, 7. — Seine Abfahrt von Athen fand im Munychion (April) d. J. 373 v. Chr. statt. Demosth.

ροῦν, οὐ φαῦλον ἡρούμενος εἶναι ἐπὶ συγκεκριημένης ναῦς εἰκῆ περιπλεῦσαι. οἱ δ' Ἀθηναῖοι νομίζοντες αὐτὸν ἀναλοῦν 13 τὸν τῆς ὄρας εἰς τὸν περίπλου χρόνον, συγγνώμην οὐκ ἔχον αὐτῷ, ἀλλὰ καύσαντες αὐτὸν τῆς στρατηγίας Ἰφικράτην ἀνθαιροῦνται. ὁ δ' ἐπεὶ κατέστη στρατηγός, μάλα ὀξέως τὰς 14 ναῦς ἐπληροῦτο καὶ τοὺς τριηράρχους ἠνάγκαζε. προσέλαβε δὲ παρὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ εἰ ποῦ τις ναῦς περὶ τὴν Ἀττικὴν ἔπλει καὶ τὴν Πάραλον καὶ τὴν Σαλαμινίαν, λέγων, ὡς ἐὰν τάκει καλῶς γένηται, πολλὰς αὐτοῖς ναῦς ἀποπέμψοι. καὶ ἐγένοντο αὐτῷ αἱ ἅπασαι περὶ ἑβδομήκοντα. ἐν δὲ τούτῳ 15 τῷ χρόνῳ οἱ Κερκυραῖοι οὕτω σφόδρα ἐπέινων, ὥστε διὰ τὸ πλῆθος τῶν αὐτομολούντων ἐκήρυξεν ὁ Μνάσιππος πεπραῖσθαι ὅστις αὐτομολοίη. ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἦττον ἠτομόλουν, τελευτῶν καὶ μαστιγῶν ἀπέπεμπεν. οἱ μέντοι ἐνδοθεν τοὺς γε δούλους οὐκ ἐδέχοντο πάλιν εἰς τὸ τεῖχος, ἀλλὰ πολλοὶ ἔξω ἀπέθνησκον. ὁ δ' αὖ Μνάσιππος ὄρων ταῦτα ἐνόμιζε τε 16 ὅσον οὐκ ἦδη ἔχειν τὴν πόλιν καὶ περὶ τοὺς μισθοφόρους ἐκαινούργει καὶ τοὺς μὲν τινὰς αὐτῶν ἀπομίσθους ἐπεποιήκει, τοῖς δ' οὐσι καὶ δυοῖν ἦδη μνηοῖν ὄφειλε τὸν μισθόν, οὐκ

geg. Timoth. 6. — φαῦλον — hier = leicht zu nehmen, unbedeutend. — συγκεκριημένης ναῦς — mit wohlgeübter Rudermannschaft versehene Schiffe. Das Particip gehört eigentlich dem Sinne nach zu der Mannschaft, nicht zu den Schiffen. Polyb. I, 61 πληρώματα συγκεκριημένα. Thukyd. VIII, 95 ἀσυνκροτήτοις πληρώμασι χρῆσασθαι. Lukian. Hahn 24 ἵππος συγκεκριημένη.

13. ἀναλοῦν — statt des üblicheren ἀναλίσκεν auch Hiero 11, 1. Thukyd. III, 81; IV, 48. — καύσαντες — Timotheos wurde zwar in der gegen ihn eingeleiteten Untersuchung, wohl auf Verwendung des Iason und Alketas, die zu seinen Gunsten Zeugnis abzulegen selbst nach Athen kamen, freigesprochen, erhielt aber nicht wieder ein Kommando.

14. ἠνάγκαζε — Die reicheren Bürger Athens waren zur Leistung der Trierarchie verpflichtet, d. h.

sie mußten ein vom Staate geliefertes Schiff auf eigene Kosten unterhalten, auch den Befehl desselben als Trierarch führen, in der Regel auf ein Jahr. Bei dem sinkenden Patriotismus der Athener fehlte es nun nicht an Ausflüchten, sich dieser Leistung zu entziehen. — εἰ ποῦ — ἐπλει — d. i. die Schiffe, welche zur Sicherung der attischen Küste dort kreuzten. — τὴν Πάραλον — S. zu II, 1, 28.

15. πεπραῖσθαι — Über das Perfekt s. zu V, 4, 7 und vgl. (Demosth.) geg. Neaera 17 ὁ νόμος — πεπραῖσθαι κελύει. Lukian. Göttergespr. 24, 2 ἠδέως ἂν ἤξισα πεπραῖσθαι, ὥστε οἱ ἐν γῆ κακῶς δουλεύοντες. — τελευτῶν — zuletzt. Vgl. V, 3, 15. — οἱ ἐνδοθεν — S. zu III, 1, 18.

16. ὅσον οὐκ — fast, wie sonst μόνον οὐ. So auch § 24; V, 2, 13. Anab. VII, 2, 5 ἐλέγετο ὅτι Πάλος ὅσον οὐ παρήη ἦδη. — τοὺς μὲν τινὰς κτέ. — gewöhn-

ἀπορῶν, ὡς ἐλέγετο, χρημάτων· καὶ γὰρ τῶν πόλεων αἱ
πολλοὶ αὐτῷ ἀργύριον ἀντὶ τῶν ἀνδρῶν ἐπεμπον, ἅτε καὶ
17 διαποντίου τῆς στρατείας οὐσης. κατιδόντες δὲ ἀπὸ τῶν
πύργων οἱ ἐκ τῆς πόλεως τὰς τε φυλακὰς χειρὸν ἢ πρόσθεν
φυλαττομένας ἐσπαρμένους τε κατὰ τὴν χώραν τοὺς ἀνθρώ-
πους, ἐπεκδρομόντες τοὺς μὲν τινὰς αὐτῶν ἔλαβον, τοὺς δὲ
18 κατέκοψαν. αἰσθόμενος δὲ ὁ Μνάσιππος αὐτὸς τε ἐξωπλί-
ζετο καὶ ὄσους εἶχεν ὀπλίτας ἅπασιν ἐβοήθει καὶ τοὺς λοχα-
γούς καὶ τοὺς ταξιάρχους ἐξάγειν ἐκέλευε τοὺς μισθοφόρους.
19 ἀποκριναμένων δὲ τινῶν λοχαγῶν, ὅτι οὐ ῥάδιον εἴη μὴ δι-
δόντας τάπιτῆδεια πειδομένους παρέχειν, τὸν μὲν τινὰ βα-
κτηρία, τὸν δὲ τῷ στύρακι ἐπάταξεν. οὕτω μὲν δὴ ἀθύμως
ἔχοντες καὶ μισοῦντες αὐτὸν συνεξῆλθον πάντες· ὅπερ ἦκιστα
20 εἰς μάχην συμφέρει. ὁ δ' ἐπεὶ παρετάξατο, αὐτὸς μὲν τοὺς
κατὰ τὰς πύλας τῶν πολεμίων τρεψάμενος ἐπεδίωκεν· οἱ δ'
ἐπεὶ ἐγγὺς τοῦ τείχους ἐγένοντο, ἀναστρέφοντό τε καὶ ἀπὸ
τῶν μνημάτων ἐβαλλον καὶ ἠκόντιζον· ἄλλοι δ' ἐκδρομόντες
21 καθ' ἑτέρας πύλας ἐπιτίθενται ἀθρόοι τοῖς ἐσχάτοις· οἱ δ'
ἐπ' ὀκτῶ τεταγμένοι, ἀσθενὲς νομίσαντες τὸ ἄκρον τῆς φά-

lich erklärt; die einen hatte er aus dem Sold entlassen, den andern, die noch blieben, schuldete er den Sold für zwei Monate. Mag nun ἀπόμισθος bedeuten, wer den verdienten Sold nicht erhält (Demosth. Philipp. I, 46 ὅταν ἡγήται ὁ στρατηγὸς ἀθλίων ἀπομισθῶν ξένων u. dazu die Scholien: ἀπόμισθοι καὶ οἱ μὴ πεπληρωμένοι τὸν ὁμολογημένον μισθὸν καὶ οἱ διὰ κακίαν καὶ δειλίαν μὴ ἀξιούμενοι μισθοῦ), oder aus dem Dienst entlassen (Demosth. geg. Aristokr. 154 ἐκείνος ἀπόμισθος γίγνεται παρὰ τοῦ Τιμοθέου τότε. Harpokration u. d. W.), so bildet doch τοῖς δ' οὐσί dazu keinen Gegensatz und kann nicht heißen, die welche noch blieben. Der Sinn wird offenbar der sein: eini- gen hatte er ganz den Sold entzogen (ob entlassen, mag unent- schieden bleiben), anderen (ob den übrigen allen, möchte fraglich sein) war er zweimonatlichen Sold schul- dig; so dafs vielleicht τοῖς δέ τισι

für τοῖς δ' οὐσί zu lesen ist. — ἀργύριον — ἐπεμπον — S. über diese Geldleistungen zu V, 2, 21. 17. ἐσπαρμένους — S. zu III, 4, 22. 18. ἅπασιν — mit allen. 20. ἀναστρέφοντο — im Me- dium von denen gesagt, die mit der Flucht einhalten und umkehren; auch Kyrop. II, 1, 9. Anab. I, 10, 12. De re eq. 6, 5. — μνημάτων — S. zu III, 2, 14. Es war allge- mein Sitte bei den Griechen, die Verstorbenen ausserhalb der Stadt, namentlich zur Seite der Land- strassen zu bestatten. Vgl. VII, 1, 19. — τοῖς ἐσχάτοις — d. i. denen, die auf dem äussersten Ende des Flügels standen. Da diese angegriffen die Tiefe des Flügels (τὸ ἄκρον) der Phalanx von acht Mann für zu schwach zum Wider- stande halten, so wollen sie durch Einschwenken (ἀναστρέφειν) die Tiefe verstärken, und indem zu diesem Zwecke ein Teil der Rotten kehrt macht, erweckt er in den Feinden den Glauben, er fliehe.

λαγγος ἔχειν, ἀναστρέφειν ἐπειρῶντο. ὡς δ' ἤρξαντο ἐπανα-
χωρεῖν, οἱ μὲν πολέμιοι ὡς φεύγουσιν ἐπέθεντο, οἱ δ' οὐκέτι
ἐπανέστρεψαν· καὶ οἱ ἐχόμενοι δ' αὐτῶν εἰς φρυγὴν ὤρμων.
ὁ δὲ Μνάσιππος τοῖς μὲν πιεζομένοις οὐκ ἐδύνατο βοηθεῖν²²
διὰ τοὺς ἐκ τοῦ κατ' ἀντικρὺ προσκειμένους, αἰεὶ δ' ἐλείπετο
σὺν ἐλάττοσι. τέλος δ' οἱ πολέμιοι ἀθρόοι γενόμενοι πάντες
ἐπετίθεντο τοῖς περὶ τὸν Μνάσιππον, ἤδη μάλ' ὀλίγοις οὐσί.
καὶ οἱ πολῖται ὄρῶντες τὸ γινόμενον ἐπεξήεσαν. ἐπεὶ δ'²³
ἐκείνον ἀπέκτειναν, ἐδίωκον ἤδη ἅπαντες. ἐκινδύνευσαν δ'
ἂν καὶ τὸ στρατόπεδον εἰεῖν σὺν τῷ χαράκωματι, εἰ μὴ οἱ
διώκοντες τὸν ἀγοραῖον τε ὄχλον ἰδόντες καὶ τὸν τῶν θερα-
πόντων καὶ τὸν τῶν ἀνδραπόδων, οἰηθέντες ὄφελός τι αὐτῶν
εἶναι, ἀπεστρέφοντο. καὶ τότε μὲν τρόπαιόν τε ἴστασαν οἱ²⁴
Κερκυραῖοι τοὺς τε νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀπεδίδοσαν. ἐκ δὲ
τούτου οἱ μὲν ἐν τῇ πόλει ἐρωμενεστεροὶ ἐγεγένητο, οἱ δ'
ἔξω ἐν πάσῃ δὴ ἀθυμία ἦσαν. καὶ γὰρ ἐλέγετο ὅτι Ἰφι-
κράτης τε ὅσον οὐκ ἤδη παρείη, καὶ οἱ Κερκυραῖοι δὲ τῷ
ὄντι ναῦς ἐπλήρουν. Ὑπερμένης δέ, ὃς ἐτύγγαεν ἐπιστολία-²⁵
φόρος τῷ Μνασίππῳ ὦν, τό τε ναυτικὸν πᾶν ὅσον ἦν ἐκεῖ
συνεπλήρωσε, καὶ περιπλεύσας πρὸς τὸ χαράκωμα τὰ πλοῖα
πάντα γεμίσας τῶν τε ἀνδραπόδων καὶ τῶν χρημάτων ἀπέ-
στελλεν· αὐτὸς δὲ σὺν τε τοῖς ἐπιβάταις καὶ τοῖς περισω-
θεῖσι τῶν στρατιωτῶν διεφύλαττε τὸ χαράκωμα· τέλος δὲ²⁶
καὶ οὗτοι μάλ' ἑταραγμένοι ἀναβάντες ἐπὶ τὰς τριήρεις
ἀπέπλεον, πολὺν μὲν σίτον, πολὺν δὲ οἶνον, πολλὰ δὲ ἀνδρά-
ποδα καὶ ἀσθενοῦντας στρατιώτας καταλιπόντες· δεινῶς
γὰρ ἐπεφόβητο μὴ καταληφθεῖεν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ
νήσῳ. καὶ ἐκεῖνοι μὲν εἰς Λευκάδα ἀπεσώθησαν.

Ὁ δὲ Ἰφικράτης ἐπεὶ ἤρξατο τοῦ περιπλοῦ, ἅμα μὲν²⁷

21. οὐκέτι ἐπανέστρεψαν — sie führten ihre Schwenkung nicht weiter aus.

22. αἰεὶ — mit ἐλάττοσι zu verbinden.

23. τὸν ἀγοραῖον ὄχλον — die Menge von Leuten, welche im Lager Handel mit Lebensmitteln und anderen Dingen trieben. Vgl. I, 6, 37; VI, 4, 9. — ὄφελος — S. zu V, 3, 6.

24. ἐν πάσῃ δὴ ἀθυμία —

in gänzlicher, äusserster Mutlosigkeit. Vgl. Kyrop. IV, 5, 7 πάσης εὐθυμίας ἐνεπίπλαντο. Die Partikel δὴ zur Hervorhebung nach πᾶς auch Anab. I, 9, 22; IV, 5, 4.

25. ἐπιστολιαφόρος — der Unterbefehlshaber auf der spartanischen Flotte, sonst ἐπιστολιεύς genannt. S. I, 1, 23.

27. ὅσα εἰς ναυμαχίαν — nämlich ἐστί; alles was zu einer

ἔπλει, ἅμα δὲ πάντα ὅσα εἰς ναυμαχίαν παρεσκευάζετο· εὐ-
 θὺς μὲν γὰρ τὰ μεγάλα ἱστία αὐτοῦ κατέλιπεν, ὡς ἐπὶ ναυ-
 μαχίαν πλέων· καὶ τοῖς ἀνατίοις δέ, καὶ εἰ φορὸν πνεῦμα
 εἶη, ὀλίγα ἐχρήτο· τῇ δὲ κόπῃ τὸν πλοῦν ποιούμενος ἄμει-
 νὸν τε τὰ σώματα ἔχειν τοὺς ἄνδρας καὶ ἄμεινον τὰς ναῦς
 28 πλεῖν ἐποίει. πολλάκις δὲ καὶ ὅπου μέλλοι ἀριστοποιεῖσθαι
 τὸ στράτευμα ἢ δειπνοποιεῖσθαι, ἐπανήγαγεν ἂν τὸ κέρας
 ἀπὸ τῆς γῆς κατὰ ταῦτα τὰ χωρία. ἐπεὶ δ' ἐπιστρέψας ἂν
 καὶ ἀντιπρόφους καταστήσας τὰς τριήρεις ἀπὸ σημείου ἀφίει
 ἀνθαμιλλᾶσθαι εἰς τὴν γῆν, μέγα δὲ νικητήριον ἦν τὸ πρῶ-
 τους καὶ ὕδωρ λαβεῖν καὶ εἰ τοῦ ἄλλου ἐδέοντο καὶ πρώτους
 ἀριστῆσαι· τοῖς δ' ὑστάτοις ἀφικόμενοις μεγάλη ζημία ἦν
 τό τε ἐλαττωθῆναι πᾶσι τούτοις καὶ ὅτι ἀνάγεσθαι ἅμα ἔδει,
 ἐπεὶ σημήνεις· συνέβαινε γὰρ τοῖς μὲν πρώτοις ἀφικνουμένοις
 καθ' ἡσυχίαν ἅπαντα ποιεῖν, τοῖς δὲ τελευταίοις διὰ σπουδῆς.
 29 φυλακίας γε μὴν, εἰ τύχοι ἐν τῇ πολεμῖα ἀριστοποιούμενος,
 τὰς μὲν ἐν τῇ γῇ, ὡς περὶ προσήκει, καθίστη, ἐν δὲ ταῖς ναυ-
 σὶν αἰρόμενος αὐ τοὺς ἱστῶς ἀπὸ τούτων ἐσκοπεῖτο. πολὺ

Seeschlacht erforderlich ist. S. § 30; VII, 2, 21 ὁπλῖται ὅσα εἰς πλεῖν παρεσκευάζοντο. Kyrop. VII, 5, 10 κνήκω διαμετρούσας περὶ τὸ τεῖχος, ἀπολιπὼν ὅσον τῶσσεσι μεγάλας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, ὥρσασεν. Vgl. auch zu I, 10. — τὰ μεγάλα ἱστία — Die Trieren führten außer dem Hauptmast (ἱστὸς μέγας) in der Mitte des Schiffes in der Regel noch einen kleineren (ἱστὸς ἀκᾶτειος); an jedem von beiden befanden sich zwei Segel, von denen die am Hauptmast μεγάλα ἱστία, die am kleineren ἱστία ἀκᾶτεια oder ἀκᾶτεια hießen. S. Böckh Urkunden über das Seew. S. 139 ff. Über das Zurücklassen der Segel s. zu I, 1, 13. — ὀλίγα ἐχρήτο — S. zu I, 15. — τῇ κόπῃ — kollektiv, das Ruderwerk. Vgl. Resp. Ath. I, 19 μανθάνοντες ἐλαύνειν τῇ κόπῃ. — ἄμεινον τὰ σώματα ἔχειν — S. zu V, 3, 17.

28. ἐπανήγαγεν ἂν — Mit dem Imperfectum und bei Dichtern so auch bei Xenophon mit dem

Indicativ. Aoristi verbunden bezeichnet ἂν die öftere Wiederholung einer Handlung. Anab. I, 9, 19; II, 3, 11; III, 4, 22. Kyrop. VII, 1, 10 u. 14; VIII, 1, 17. Ebenso auch mit dem Particip. Aoristi nachher ἐπιστρέψας ἂν; 4, 11. Kyrop. VIII, 3, 8. Der Sinn der Worte ist: in der Nähe der Orte, wo er landen wollte, zog er den Flügel, welcher die Spitze der κατὰ κέρας (s. zu I, 7, 29) fahrenden Flotte bildete, vom Lande weg, und stellte die Schiffe dann parallel mit dem Lande in einer Linie so auf, daß die Vorderteile dem Lande zugekehrt waren (ἀντιπρόφους). — ἀπὸ σημείου — auf ein Zeichen, wie § 30 ἀπὸ σημείων. Anab. II, 5, 32. De re eq. II, 6. — ἅμα — zu gleicher Zeit mit denen, die früher an das Land gekommen waren. — σημήνεις — nämlich der, dessen Amt dies war, ὁ σαλπικτής. Vgl. Anab. III, 4, 4; V, 2, 12.

29. πολὺ — von dem Komparativ getrennt wie Kyrop. VII, 1, 21

οὖν ἐπὶ πλέον οὗτοι καθεώρων ἢ οἱ ἐκ τοῦ ὀμαλοῦ, ἀφ' ὑψηλοτέρου καθορῶντες. ὅπου δὲ δειπνοποιεῖτο καὶ καθεύδοι, ἐν μὲν τῷ στρατοπέδῳ νύκτωρ πῦρ οὐκ ἔκαε, πρὸ δὲ τοῦ στρατεύματος φῶς ἐποίει, ἵνα μηδεὶς λάθῃ προσιών. πολλάκις δέ, εἰ εὐδρία εἶη, εὐθύς δειπνήσας ἀνήγετο· καὶ εἰ μὲν αὔρα φέροι, θέοντες ἅμα ἀνεπαύοντο· εἰ δὲ ἐλαύνειν δέοι, κατὰ μέρος τοὺς ναύτας ἀνέπαινε. ἐν δὲ τοῖς μεθ' 30 ἡμέραν πλοῖς ἀπὸ σημείων τοτὲ μὲν ἐπὶ κέρας ἦγε, τοτὲ δ' ἐπὶ φάλαγγος· ὥστε ἅμα μὲν ἐπλεον, ἅμα δὲ πάντα ὅσα εἰς ναυμαχίαν καὶ ἡσκηότες καὶ ἐπιστάμενοι εἰς τὴν ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὡς ὄντο, κατεχομένην θάλατταν ἀφικνοῦντο. καὶ τὰ μὲν πολλὰ ἐν τῇ πολεμῖα καὶ ἡρόστων καὶ ἐδείπνου· διὰ δὲ τὸ τὰναγκαῖα μόνον πράττειν καὶ τὰς βοηθείας ἐφθάνειν ἀναγόμενος καὶ ταχὺ ἐπέβαινε. περὶ δὲ τὸν Μνασίππου θά-31 νατον ἐτύγγαθεν ὡν τῆς Λακωνικῆς περὶ τὰς Σφαγίας. εἰς τὴν Ἠλείαν δὲ ἀφικόμενος καὶ παραπλεύσας τὸ τοῦ Ἀλφειοῦ στόμα ὑπὸ τὸν Ἰχθῦν καλούμενον ὠρμίσατο. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐντεῦθεν ἀνήγετο ἐπὶ τῆς Κεφαλληνίας, οὕτω καὶ τεταγμένος καὶ τὸν πλοῦν ποιούμενος ὡς, εἰ δέοι, πάντα ὅσα χρή παρεσκευασμένους ναυμαχοῖη. καὶ γὰρ τὰ περὶ τοῦ Μνασίππου

πολὺ ἐν ἀσφαλεστέρω. Anab. III, 2, 19 πολὺ ἡμεῖς ἐπ' ἀσφαλεστέρον ὁμήματος ἔσμεν. — ὅπου — προσιών — Zur Sache vgl. Anab. VII, 2, 18 κατέμαθεν, ὅτι τοῦτου ἔνεκα τὰ πρῶτὰ κεκαυμένα εἶη τῷ Σενύθῃ πρὸ τῶν νυκτοφυλάκων, ὅπως οἱ μὲν φύλακες μὴ ὄρωντο ἐν τῷ σκότει ὄντες μήτε ὁποῖοι μήτε ὅπου εἶεν, οἱ δὲ προσιόντες μὴ λανθάνοιεν, ἀλλὰ διὰ τὸ φῶς καταφανεῖς εἶεν. Kyrop. III, 3, 25. — θέοντες — segelnd, im Gegensatz zu ἐλαύνειν rudern. Aristoph. Ekkles. 109 γὺν μὲν γὰρ οὔτε θέομεν οὔτ' ἐλαύνομεν, wo der Scholiast erklärt: οὔτε ἀνέμοις οὔτε κώπαις πλέομεν. Vgl. auch I, 1, 35. — κατὰ μέρος — S. zu VII, 1, 24.

30. ἐπὶ κέρας — Die Aufstellung eines Heeres oder einer Flotte in der Art, daß die Tiefe der Linienaufstellung (ἐπὶ φάλαγγος) die Spitze des Zuges bildet. Vgl.

I, 7, 29. Kyrop. VI, 3, 34. Ebenso wird auch κατὰ κέρας gebraucht. VII, 4, 23. Kyrop. I, 6, 43, wo demselben auch ἐπὶ φάλαγγος entgegengesetzt ist. Diese Aufstellung ist die gewöhnliche Marschordnung eines Heeres oder einer Flotte. S. VII, 4, 23. — ὅσα εἰς ναυμαχίαν — wie § 27. — τὰς βοηθείας ἐφθάνειν ἀναγόμενος — er stach eher wieder in See, als feindliche Truppen auf die Nachricht von seiner Landung herankommen konnten. — ἐπέβαινε — S. zu V, 4, 20.

31. τὰς Σφαγίας — Drei kleine Inseln vor dem messenischen Pylos. Das Land wird Λακωνική genannt, weil Messenien lange Zeit einen Teil des lakonischen Landes bildete. — τὸν Ἰχθῦν — Vor- gebirge in Elis. Vgl. Thukyd. II, 25. — τὰ περὶ τοῦ Μνασίππου — S. zu I, 19. — μὴ — wegen des in ὑπόπτειε liegenden

αὐτόπτου μὲν οὐδενὸς ἠκηκόει, ὑπώπτευσεν δὲ μὴ ἀπάτης ἕνεκεν λέγοιτο, καὶ ἐφυλάττετο· ἐπεὶ μέντοι ἀφίκετο εἰς τὴν Κεφαλληνίαν, ἐνταῦθα δὴ σαφῶς ἐπύθτετο καὶ ἀνέπανε τὸ στρατεύμα.

32 Οἶδα μὲν οὖν ὅτι ταῦτα πάντα, ὅταν οἴωνται ναυμαχήσειν ἄνθρωποι, καὶ ἀσκέεται καὶ μελετᾶται· ἀλλὰ τοῦτο ἐπαινώ, ὅτι ἐπεὶ ἀφικέσθαι ταχὺ ἔδει ἐνθα τοῖς πολεμίοις ναυμαχήσειν ᾤετο, εὔρετο ὅπως μῆτε διὰ τὸν πλοῦν ἀνεπιστήμονας εἶναι τῶν εἰς ναυμαχίαν μῆτε διὰ τὸ ταῦτα μελετᾶν βραδύτερόν τι ἀφικέσθαι.

33 Καταστρεφάμενος δὲ τὰς ἐν τῇ Κεφαλληνίᾳ πόλεις ἐπλευσεν εἰς Κέρκυραν. ἐκεῖ δὲ πρῶτον μὲν ἀκούσας ὅτι προσπλέοιεν δέκα τριήρεις παρὰ Διονυσίου βοηθήσουσαι τοῖς Λακεδαιμονίοις, αὐτὸς ἔλθων καὶ σκεψάμενος τῆς χώρας ὅθεν τοὺς τε προσπλέοντας δυνατὸν ἦν ὄρᾶν καὶ τοὺς σημαίνοντας εἰς τὴν πόλιν καταφανεῖς εἶναι, ἐνταῦθα κατέστησε τοὺς σκο-

34 πούς. κἀκείνοις μὲν συνέθετο προσπλέοντων τε καὶ ὁμοούτων ὡς δέοι σημαίνειν· αὐτὸς δὲ τῶν τριηράρχων προσέταξεν εἰκοσίν, οὓς δεήσοι, ἐπεὶ κηρύξειεν, ἀκολουθεῖν· εἰ δὲ τις μὴ ἀκολουθήσοι, προείπε μὴ μέμψασθαι τὴν δίκην. ἐπεὶ δ' ἐσημάνθησαν προσπλέονσαι καὶ ἐκηρύχθη, ἀξία ἐγένετο θεάς ἢ σπουδῆ· οὐδεὶς γὰρ ὅστις οὐ δρόμῳ τῶν μελλόντων πλεῖν

35 εἰσέβη εἰς τὰς ναῦς. πλεύσας δὲ ἐνθα ἦσαν αἱ πολέμια τριήρεις, καταλαμβάνει ἀπὸ μὲν τῶν ἄλλων τριήρων εἰς τὴν γῆν τοὺς ἄνδρας ἐκβεβηκότας, Μελάμπρος μὲντοι ὁ Ῥόδιος

Begriffes der Furcht. Anab. III, 1, 5 ὑποπτεύσας μὴ τι πρὸς τῆς πόλεως ἐπαίτιον εἶη. Kyrop. V, 2, 9 ὑποπτεύσας μὴ τὴν θύγατέρα εἰποι.

32. ὅπως — mit dem Infinitiv auch Oekon. 7, 29 πειράσθαι ὅπως ὡς βέλτεστα τὰ προσήκοντα ἐκείνους ἡμῶν διαπραττεσθαι.

33. πρῶτον μὲν — dem entsprechend ἐπεὶ δ' ἐσημάνθησαν § 34. — παρὰ Διονυσίου — S. § 4. — τῆς χώρας — abhängig von ὅθεν. — καὶ τοὺς σημαίνοντας — εἶναι — abhängig von δυνατὸν ἦν: von wo aus die Wachen, wenn sie das Zeichen nach der Stadt hin gäben, in der Stadt sichtbar wären.

34. προσπλέοντων — σημαίνειν — was für ein Zeichen sie geben sollten, wenn die Feinde herankämen und was für eins, wenn sie vor Anker lägen. Über das ausgelassene Subjekt der Participien s. zu I, 1, 29. — μὴ μέμψασθαι τὴν δίκην — er sollte seine Strafe nicht für gering anzu sehen haben. Herod. VIII, 106 θεούς, οἳ σε ποιήσαντα ἀνόσια, νόμῳ δίκαιῳ χρεώμενοι ὑπήγαγον ἐς χεῖρας τὰς ἐμὰς, ὥστε σε μὴ μέμψασθαι τὴν ἀπ' ἐμοῦ σοι ἐσομένην δίκην. Platon Ges. IV S. 716^b ὑποσχῶν τιμωρίαν οὐ μεμπτήν. — οὐδεὶς ὅστις οὐ. — S. zu V, 1, 3.

τοῖς τε ἄλλοις συνεβούλευε μὴ μένειν ἐνταῦθα καὶ αὐτὸς πληρωσάμενος τὴν ναῦν ἐξέπλει. ἐκεῖνος μὲν οὖν καίπερ ἀπαντῶν ταῖς ἴφικράτους ναυσὶν ὅμως ἀπέφυγεν· αἱ δὲ ἀπὸ Συρακουσῶν νῆες ἅπασαι ἐάλωσαν αὐτοῖς ἀνδράσιν. ὁ μὲντοι 36 Ἴφικράτης τὰς μὲν τριήρεις ἀκρωτηριασάμενος ἔλκων κατηγάγετο εἰς τὸν Κερκυραίων λιμένα, τῶν δὲ ἀνδρῶν συνέβη ἐκάστῳ τακτὸν ἀργύριον ἀποτίσαι, πλὴν Κρινίππου τοῦ ἀρχοντος· τοῦτον δ' ἐφύλαττεν, ὡς ἢ πραξόμενος πάμπολλα χρήματα ἢ ὡς πωλήσων. κἀκείνος μὲν ὑπὸ λύπης ἀνθαιρέτω θανάτῳ ἀποθνήσκει, τοὺς δ' ἄλλους ὁ Ἴφικράτης ἀφήκε, Κερκυραίους ἐγγυητὰς δεξάμενος τῶν χρημάτων. καὶ τοὺς 37 μὲν ναύτας γεωργοῦντας τοῖς Κερκυραίοις τὸ πλεῖστον διέτρεφε, τοὺς δὲ πελταστὰς καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν νεῶν ὀπλίτας ἔχων διέβαινε εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν· καὶ ἐκεῖ ταῖς μὲν φιλίαις πόλεσιν ἐπεκουρεύει, εἰ τίς τι δέοιτο, Θυριεῦσι δέ, μάλα καὶ ἀνδράσιν ἀλκίμοις καὶ χωρίον καρτερόν ἐχουσιν, ἐπολέμει· καὶ τὸ ἀπὸ Κερκύρας ναυτικὸν προσλαβῶν, σχεδὸν περὶ ἐνε- 38 νήκοντα ναῦς, πρῶτον μὲν εἰς Κεφαλληνίαν πλεύσας χρήματα ἐπράξατο, τὰ μὲν παρ' ἐκόντων, τὰ δὲ παρ' ἀκόντων· ἔπειτα δὲ παρεσκευάζετο τὴν τε τῶν Λακεδαιμονίων χώραν κακῶς ποιεῖν καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατ' ἐκεῖνα πόλεων πολεμίων οὐσῶν τὰς μὲν ἐθελούσας προσλαμβάνειν, τοῖς δὲ μὴ πειθο- μένοις πολεμεῖν.

Ἐγὼ μὲν δὴ ταύτην τὴν στρατηγίαν τῶν Ἴφικράτους 39 οὐχ ἦκιστα ἐπαινώ, ἔπειτα καὶ τὸ προσελέσθαι κελεῦσαι

35. αὐτοῖς ἀνδράσιν — S. zu I, 2, 12.

36. ἀκρωτηριασάμενος — Er nahm die an den Vordertheilen der Schiffe befindlichen Zieraten als Siegeszeichen ab. Vgl. II, 3, 8. Herodot III, 59 τῶν νηῶν καρπίους ἐχουσίαν τὰς πρῶτας ἠκρωτηρίασαν καὶ ἀνέθεσαν εἰς τὸ ἱερόν τῆς Ἀθηναίης. — συνέβη — er kam mit ihnen überein. Wenn ἐκάστῳ richtig ist, wird es zu τακτὸν zu ziehen sein. — ὡς ἢ — ἢ ὡς — Eine ähnliche Wiederholung von ὡς s. III, 5, 5 und mit gleicher Stellung Anab. V, 7, 32 πῶς ἢ θεοῖς θύσομεν ἠδέως ποιῶντες ἔργα ἀσεβῆ, ἢ πολέμοις πῶς μαχοῦμεθα. Vgl. auch Kyrop. II, 3,

23 καλῶ τοίνυν ὑμᾶς, ὅτι ἅμα μὲν τὰς τάξεις μελετᾶτε καὶ προσιόντες καὶ ἀπιόντες, ἅμα δὲ ὅτι καὶ ἡμέρας καὶ νυκτός, ἅμα δὲ ὅτι τὰ τε σώματα περιπατοῦντες ἀσκεῖτε καὶ τὰς ψυχὰς ἀφελεῖτε διδάσκοντες.

37. τὸ πλεῖστον — temporal. — μάλα — mit ἀλκίμοις und mit ἐχουσιν zu verbinden.

38. σχεδὸν περὶ — pleonastisch wie Anab. IV, 8, 15 σχεδὸν εἰς τοὺς ἑκατόν. Kyrop. II, 1, 6 σχεδὸν ἀμφὶ τοὺς ἡμίσεις. Vergl. auch zu V, 2, 40. — κατ' ἐκεῖνα — S. zu V, 1, 7. — τοῖς πειθομένοις — dem Sinne nach konstruiert, als ob πολίταις voranginge.

ἐαυτῷ Καλλίστρατον τε τὸν δημηγόρον, οὐ μάλᾳ ἐπιτήδειον ὄντα, καὶ Χαβρίαν, μάλᾳ στρατηγὸν νομιζόμενον. εἴτε γὰρ φρονίμους αὐτοὺς ἠγούμενος εἶναι συμβούλους λαβεῖν ἐβούλετο, σῶφρόν μοι δοκεῖ διαπραξασθαι, εἴτε ἀντιπάλους νομίζων, οὕτω θρασείως μῆτε καταραθνυμῶν μῆτε καταμελῶν μηδὲν φαίνεσθαι, μεγάλα φρονούντος ἐφ' ἐαυτῷ τοῦτό μοι δοκεῖ ἀνδρὸς εἶναι. κάκεινος μὲν δὴ ταῦτ' ἔπραττεν.

III. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐκπεπωκότας μὲν ὀρώντες ἐκ τῆς Βοιωτίας Πλαταιάς, φίλους ὄντας, καὶ καταπεφευγότας πρὸς αὐτοὺς, ἰκετεύοντας δὲ Θεσπίας μὴ σφᾶς περιδεῖν ἀπόλιδας γενομένους, οὐκέτι ἐπήνουν τοὺς Θηβαίους, ἀλλὰ πολεμεῖν μὲν αὐτοῖς τὰ μὲν ἡσχύνοντο, τὰ δὲ ἀσυμφόρως ἔχειν ἐλογίζοντο· κοινωνεῖν γε μὴν αὐτοῖς ὧν ἔπραττον οὐκέτι ἤθελον, ἐπεὶ ἐάρων στρατεύοντάς τε αὐτοὺς ἐπὶ φίλους ἀρχαίους τῆ πόλει

39. Καλλίστρατον — das Haupt der den Thebanern feindlichen Partei in Athen. Er war 377 v. Chr. mit Timotheos und Chabrias Feldherr gewesen. Diodor XV, 29. Den VI, 3, 2 erwähnten Melanopos nennt Plutarch Demosth. 15 als seinen Gegner. — οὐ μάλᾳ ἐπιτήδειον ὄντα — Man könnte mit Bezug auf das gleich folgende ἀντιπάλους erklären: obgleich er nicht eben sein Freund war; allein da dies auch vom Chabrias galt, so war es unnütz, es beim Kallistratos besonders zu erwähnen; oder man könnte übersetzen: der nicht besonders dazu geeignet war, nämlich zur Führung des ihm übertragenen Amtes, allein dies steht mit dem φρονίμους αὐτοὺς ἠγούμενος εἶναι einigermaßen im Widerspruch. Man erwartet vielmehr parallel mit dem beim Chabrias hervorgehobenen Vorzug μάλᾳ στρατηγόν auch hier die Angabe einer bestimmten guten Eigenschaft, wofür auch Böckhs Vorschlag ἐν μάλᾳ ἐπιτήδειον kaum ausreicht. — μάλᾳ στρατηγόν — S. zu II, 4, 2. — οὕτω θρασείως — φαίνεσθαι — Die Stelle ist offenbar verderbt. Der erste Teil der Periode bietet in dem σῶφρον διαπραξασθαι Schwierigkeiten, insofern σῶφρον seiner Bedeutung nach unmöglich als Objekt genommen und

mit: etwas Weises, eine weise Maßregel übersetzt werden kann. Ferner erwartet man nicht διαπραξασθαι, durchsetzen, sondern ein bloßes Verbum des Thuns. Der zweite Teil giebt keinen genügenden Sinn, selbst wenn man zu dem Infinitiv φαίνεσθαι das Verbum ἐβούλετο ergänzen und οὕτω in dem zu III, 2, 9 besprochenen Sinne angewendet glauben wollte.

III. 1. Die Bewohner der wieder aufgebauten Stadt Plataeae (s. zu V, 4, 15) hatten, nachdem seit 376 v. Chr. die Spartaner aus Bötien verdrängt waren, den Thebanern gegenüber ihre Selbständigkeit nicht behaupten können. Sie wendeten sich deshalb an die Athener in der Absicht, sich dem Bunde derselben anzuschließen; die Thebaner aber überfielen die Stadt, vertrieben die Bewohner und schleiften alles mit Ausnahme der Heiligtümer. Die vertriebenen Platäer fanden wieder Aufnahme in Athen. Diodor XV, 46. Pausan. IX, 1, 4—8. Aus gleichen Gründen war Thespieae bald darauf von den Thebanern zerstört worden. Diodor a. a. O. Dies war bereits im J. 373 geschehen; die hier zunächst erzählten Ereignisse sind die des Jahres 371.

φίλους ἀρχαίους — Die Phokeer, obgleich seit längerer Zeit

Φωκίας, καὶ πόλεις πιστάς τ' ἐν τῷ πρὸς τὸν βάρβαρον πολέμῳ καὶ φίλας ἑαυτοῖς ἀφανίζοντας. ἐκ τούτων δὲ ψηφισάμενος ὁ δῆμος εἰρήνην ποιήσασθαι πρῶτον μὲν εἰς Θῆβας πρέσβεις ἐπεμψε παρακαλοῦντας ἀκολουθεῖν, εἰ βούλοιντο, εἰς Λακεδαιμόνα περὶ εἰρήνης· ἐπειτα δὲ ἐξέπεμψαν καὶ αὐτοὶ πρέσβεις. ἦν δὲ τῶν ἀρεθέντων Καλλίας Ἰπποῦνικον, Αὐτοκλῆς Στρομβιχίδου, Δημόστρατος Ἀριστοφῶντος, Ἀριστοκλῆς, Κηφισόδοτος, Μελάνωπος, Ἀνκαίδος. [ἐπεὶ δὲ 3 προσήλθον ἐπὶ τοὺς ἐκκλήτους τε τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τοὺς συμμαχούς.] καὶ Καλλίστρατος δὲ ὁ δημηγόρος παρῆν' ὑποσχόμενος γὰρ Ἰφικράτει, εἰ αὐτὸν ἀφείη, ἢ χρήματα πέμψειν τῷ ναυτικῷ ἢ εἰρήνην ποιήσειν, οὕτως Ἀθήνησιν τε ἦν καὶ ἔπραττε περὶ εἰρήνης· ἐπεὶ δὲ κατέστησαν ἐπὶ τοὺς ἐκκλήτους τε τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τοὺς συμμαχούς, πρῶτος ἔλεξεν αὐτῶν Καλλίας ὁ δαδοῦχος. ἦν δὲ οὗτος οἶος μηδὲν ἤττον ἤδεσθαι ὑφ' αὐτοῦ ἢ ὑπ' ἄλλων ἐπαινούμενος· καὶ τότε δὴ ἤρξατο ὡδέ πως·

Ὁ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, τὴν μὴν προξενίαν ὑμῶν οὐκ ἔγῳ μόνος, ἀλλὰ καὶ πατρὸς πατῆρ πατρῶν ἔχων παρεδίδου τῷ γένει. βούλομαι δὲ καὶ τοῦτο ὑμῖν δηλώσαι, ὡς ἔχουσα ἡ πόλις διατελεῖ πρὸς ἡμᾶς. ἐκείνη γάρ, ὅταν μὲν πόλεμος ἦ, στρατηγούς ἡμᾶς ἀρεῖται, ὅταν δὲ ἡσυχίας ἐπιθυμήσῃ, εἰρηνοποιούς ἡμᾶς ἐπέμψει. κἀγὼ πρόσθεν δις ἤδη ἦλθον περὶ πολέμου καταλύσεως καὶ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς πρεσβείαις

meist auf Seiten der Spartaner (vgl. III, 5, 3; IV, 3, 15; VI, 1, 1) hatten doch schon in alter Zeit mit den Athenern in freundschaftlichen Verhältnissen gestanden. Vgl. Thukyd. III, 95 Φωκίης προθύμως ἐδόκουν κατὰ τὴν Ἀθηναίων αἰεὶ ποτε φίλλαν ξυστρατεύειν. Sie hatten sich auch dem Antrage der Thebaner auf Zerstörung Athens (s. II, 19) widersetzt. Demosthenes v. d. Trugges. 65. — πόλεις — ἀφανίζοντας — Die Platäer waren die einzigen, welche bei Marathon die Athener unterstützt hatten (Herod. VI, 108); Thespieer waren allein mit den Spartanern bei Thermopylae geblieben (Herod. VII, 222 u. 226); die übrigen Thespieer hatten bei Plataeae mit-

gekämpft (Herod. IX, 30). Auf die Perserkriege weisen die Athener zurück, weil gerade die Thebaner sich damals den Barbaren angeschlossen hatten.

2. Καλλίστρατος — S. zu 2, 39. — χρήματα πέμψειν — Die 2, 37f. angeführten Thatsachen deuten darauf hin, daß Iphikrates von Hause nicht die nötigen Geldmittel erhielt. — ἐκκλήτους — S. zu II, 4, 38. — δαδοῦχος — S. zu II, 4, 20. — οἶος — ἤδεσθαι S. zu II, 3, 35.

4. οὐκ ἔγῳ — zu denken ἔγῳ aus dem folgenden ἔχων παρεδίδου. Zur Sache vgl. VI, 1, 4. — πρόσθεν δις ἤδη — vielleicht mit den II, 2, 17 und II, 4, 37 erwähnten Gesandtschaften.

διεπραξάμην καὶ ὑμῖν καὶ ἡμῖν εἰρήνην· νῦν δὲ τρίτον ἤνω
5 καὶ ἠγοῦμαι πολὺ δικαιοτάτα νῦν ἂν διαλλαγῆς τυχεῖν. ὄρω
γὰρ οὐκ ἄλλα μὲν ὑμῖν, ἄλλα δὲ ἡμῖν δοκοῦντα, ἀλλ' ὑμᾶς
τε ἀχθομένους καὶ ἡμᾶς τῇ Πλαταιῶν τε καὶ Θεσπιῶν ἀναι-
ρήσει. πῶς οὖν οὐκ εἰκὸς τὰ αὐτὰ γινώσκοντας φίλους
μᾶλλον ἀλλήλοις ἢ πολεμίους εἶναι; καὶ σφαιρόντων μὲν δῆπον
ἔστι μὴδὲ εἰ μικρὰ τὰ διαφέροντα εἴη πόλεμον ἀναιρεῖσθαι·
6 εἰ δὲ δὴ καὶ ὁμογνωμοιοῦμεν, οὐκ ἂν πάντων θαναμαστῶν
ἐπὶ μὴ εἰρήνην ποιείσθαι; δίκαιον μὲν οὖν ἦν μὴδὲ ὄπλα
ἐπιφέρειν ἀλλήλοις ἡμᾶς, ἐπεὶ λέγεται μὲν Τριπτόλεμος ὁ
ἡμέτερος πρόγονος τὰ Διμήτρος καὶ Κόρης ἄρρητα ἱερὰ
πρώτοις ξένοις δεῖξαι Ἡρακλεῖ τε τῷ ὑμετέρῳ ἀρχηγέτῃ καὶ
Διοσκόροιν τοῖν ὑμετέροιν πολίταιν καὶ τοῦ Διμήτρος δὲ
καρποῦ εἰς πρώτην τὴν Πελοπόννησον σπέρμα δωρησάσθαι.
πῶς οὖν δίκαιον ἢ ὑμᾶς, παρ' ὧν ἐλάβετε σπέρματα, τὸν
τούτων ποτὲ καρπὸν ἐλθεῖν δηώσοντας, ἡμᾶς τε, οἷς ἐδώκα-
μεν, μὴ οὐχὶ βούλεσθαι ὡς πλείστην τούτοις ἀφθονίαν τρο-
φῆς γενέσθαι; εἰ δὲ ἄρα ἐκ θεῶν πεπωμένον ἔστι πολέμους
ἐν ἀνθρώποις γίνεσθαι, ἡμᾶς δὲ χρὴ ἄρχεσθαι μὲν αὐτοῦ
ὡς σχολαίτατα, ὅταν δὲ γένηται, καταλύεσθαι ἢ δυνατὸν
τάχιστα.

5. τῶν θαναμαστῶν — parti-
tiver Genetiv: es gehörte zu den
wunderbaren Dingen = es
wäre wunderbar. Komment.
IV, 6, 10 Ἄνδρῶν ἄρα τῶν καλῶν
νομίζεις εἶναι.

6. Τριπτόλεμος — Die Bezug-
nahme auf diesen Heros, der mit
den eleusinischen Mysterien in enger
Verbindung stand (s. Preller, griech.
Mythol. I S. 602 der zweiten Aufl.)
erklärt sich aus dem priesterlichen
Amte des Kallias. — ἱερὰ δεῖξαι
— stehender Ausdruck für das
Zulassen zu den Darstellungen der
heiligen Ceremonien bei den My-
sterien. S. Lobeck Aglaophamus
I S. 51. — Herakles hatte sich
vor seinem Gange in die Unter-
welt in die Mysterien einweihen
lassen, die Dioskuren Kastor und
Polydeukes nach Eroberung der
attischen Stadt Aphidna, Apollodor.
II, 5, 12. Plutarch Theseus 33.
Da früher nur Einheimische ein-
geweiht worden waren, so war

Herakles zuvor vom Pylios, die
Dioskuren vom Aphidnos adoptiert
worden. — σπέρμα — Nach atti-
scher Sage war von Attika aus
der Ackerbau durch den Triptole-
mos verbreitet worden. Vgl. Ovid
Metamorph. V, 645 ff. Wie stolz
die Athener auf diese Wohlthat,
die sie anderen Völkern erwiesen
waren, und mit welchen Ehren sie
von den übrigen Griechen für die-
selbe belohnt wurden, ist aus
Isokrat. Paneg. 28 ff. zu ersehen.
— ἢ ὑμᾶς — ἡμᾶς τε — ungewöhn-
liche Partikelverbindung. Homer.
Ilias β, 289 ὥστε γὰρ ἢ παῖδες
νεαροὶ χῆραὶ τε γυναῖκες ἀλλήλοισιν
ὀδύρονται οἰκόνδε νέεσθαι. Häu-
figer ist die Verbindung durch τε
— ἢ. Komment. I, 7, 3. Oekon.
20, 12. — ἐκ θεῶν — S. zu III,
1, 6. — ἡμᾶς δὲ — Die Partikel
δὲ im Nachsatze, um den Gegen-
satz zu ἐκ θεῶν πεπωμένον her-
vorzuheben. S. zu IV, 1, 33. —
καταλύεσθαι — nämlich αὐτόν.

Μετὰ τοῦτον Ἀυτοκλήης, μάλα δοκῶν ἐπιστροφῆς εἶναι 7
ῥήτωρ, ὧδε ἠγόρευεν· Ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, ὅτι μὲν ἂ
μέλλω λέγειν οὐ πρὸς χάριν ὑμῖν ῥηθήσεται οὐκ ἀγνωσ-
τὰ ἀλλὰ δοκεῖ μοι, οἷτινες βούλονται ἦν ἂν ποιήσονται φιλλαν,
ταύτην ὡς πλείστον χρόνον διαμένειν, διδακτέον εἶναι ἀλλή-
λους τὰ αἰτία τῶν πολέμων. ὑμεῖς δὲ αἰεὶ μὲν φατε ὡς αὐτο-
νόμους τὰς πόλεις χρὴ εἶναι, αὐτοὶ δὲ ἔστε μάλιστα ἐμποδῶν
τῇ αὐτονομίᾳ. συντίθεσθε μὲν γὰρ πρὸς τὰς συμμαχίδας
πόλεις τοῦτο πρῶτον, ἀκολουθεῖν ὅποι ἂν ὑμεῖς ἤγησθε.
καίτοι τί τοῦτο αὐτονομία προσήκει; ποιείσθε δὲ πολεμίους 8
οὐκ ἀνακοινοῦμενοι τοῖς συμάχοις, καὶ ἐπὶ τούτους ἠγείσθε·
ὥστε πολλάκις ἐπὶ τοὺς εὐμενεστάτους ἀναγκάζονται στρα-
τεύειν οἱ λεγόμενοι αὐτόνομοι εἶναι. ἔτι δὲ τὸ πάντων ἐναν-
τιώτατον αὐτονομία, καθίστατε ἐνθα μὲν δεκαρχίας, ἐνθα
δὲ τριακονταρχίας· καὶ τούτων τῶν ἀρχόντων ἐπιμελείσθε
οὐχ ὅπως νομίμως ἄρχωσιν, ἀλλ' ὅπως δύνωνται βία κατέχειν
τὰς πόλεις. ὥστ' εἰκόκατε τυραννίσαι μᾶλλον ἢ πολιτείας
ἠδόμενοι. καὶ ὅτε μὲν βασιλεὺς προσέταττεν αὐτονόμους τὰς 9
πόλεις εἶναι, μάλα γινώσκοντες ἐφραίνεσθε, ὅτι εἰ μὴ ἔασοιεν

Das Medium steht für das in dieser
Verbindung sonst gebräuchliche
Aktiv in dem Sinne von unter
einander beilegen, wie Ando-
kid. über den Frieden 17 ἐνθυ-
μήθητε οὖν τῶν πόλεων τὰς
μεγίστας τίνι τρόπῳ τὸν πόλεμον
καταλύονται.

7. διδακτέον — zu ergänzen
τούτοις. — φατέ ὡς — Nach
φημί steht sehr selten die Kon-
struktion mit ὡς oder ὅτι statt des
Infinitivs. Demosth. Philipp. I, 48
οἱ δὲ φασὶ ὡς πρέσβεις πέμπομεν
ὡς βασιλέα. Platon Gorgias S. 487^a
καὶ μὴν ὅτι γε οἷος παρησιαῖζεσθαι
καὶ μὴ αἰσχύνεσθαι, αὐτὸς τε
φῆς καὶ ὁ λόγος ὁμολογεῖ σοι; wie
in letzterem Falle bei der Ver-
bindung mit anderen Verben
Kyrop. III, 3, 19 καὶ ὁ πατήρ
λέγει καὶ σὺ φῆς καὶ οἱ ἄλλοι δὲ
πάντες ὁμολογοῦσιν, ὡς αἱ μάχαι
κρίνονται μᾶλλον ταῖς ψυχαῖς ἢ
ταῖς τῶν σωμάτων ὁμαίς. — ἀκο-
λουθεῖν — ἠγήσθε — Vgl. II,
2, 20.

8. τὸ — ἐναντιώτατον —

was am meisten im Wider-
spruch steht. Die absolute
Konstruktion zur Ankündigung des
Folgenden, wie häufig τὸ δὲ
μεγίστον. Vgl. Resp. Laced. 10, 8
τὸ πάντων θαναμαστότατον, ἐπι-
νοῦσαι μὲν πάντες τὰ τοιαῦτα
ἐπιτηδεύματα und τὸ λεγόμενον
zu § 20. — δεκαρχίας — S. zu
III, 4, 2. — τριακονταρχίας —
wie in Athen. — εἰκόκατε —
ἠδόμενοι — Der Nominativ des
Participis statt des sonst gebräuch-
lichen Dativs oder statt des Infi-
nitivs. Komment. IV, 3, 8 ταῦτα
παντάσῃσιν εἰκον ἀνθρώπων ἔνεκα
γινόμενα. Einen Unterschied der
Bedeutung zwischen den drei er-
wähnten Konstruktionen glaubt
Krüger Gr. Gramm. § 56, 4, 9 ge-
funden zu haben. — πολιτείας
— Verfassungen freier Staaten,
wo die Bürger sich selbst re-
gieren.

9. προσέταττεν — S. V, 1, 31.
Auch Isokr. Paneg. 176 nennt voller
Entrüstung über den Antalkidischen
Frieden denselben πρόσταγμα καὶ

οἱ Θηβαῖοι ἐκάστην τῶν πόλεων ἄρχειν τε ἑαυτῆς καὶ οἷς ἂν βούληται νόμοις χρῆσθαι, οὐ ποιήσουσι κατὰ τὰ βασιλέως γράμματα· ἐπεὶ δὲ παρελάβετε τὴν Καδμείαν, οὐδ' αὐτοῖς Θηβαίοις ἐπετρέπετε αὐτονόμους εἶναι. δεῖ δὲ τοὺς μέλλοντας φίλους ἔσεσθαι οὐ παρὰ τῶν ἄλλων μὲν ἀξιούν τῶν δικαίων τυγχάνειν, αὐτοὺς δὲ ὅπως ἂν πλείστα δύνωνται πλεονεκτοῦντας φαίνεσθαι.

- 10 Ταῦτα εἰπὼν σιωπῆν μὲν παρὰ πάντων ἐποίησεν, ἡδομέ-
 νους δὲ τοὺς ἀχθομένους τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐποίησε. μετὰ
 τοῦτον Καλλίστρατος ἔλεξεν· Ἄλλ' ὅπως μὲν, ὃ ἄνδρες Λακε-
 δαιμόνιοι, οὐκ ἐγγεγένηται ἁμαρτήματα καὶ ἀφ' ἡμῶν καὶ
 ἀφ' ὑμῶν, ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν ἔχειν μοι δοκῶ εἰπεῖν· οὐ μέντοι
 οὕτω γινώσκω, ὡς τοῖς ἁμαρτάνουσιν οὐδέποτε ἐτι χρησιτέον·
 ὁρῶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων οὐδένα ἀναμάρτητον διατελοῦντα·
 δοκοῦσι δὲ μοι καὶ εὐπορώτεροι ἐνίοτε γίνεσθαι ἄνθρωποι
 11 ἁμαρτάνοντες, ἄλλως τε καὶ ἐὰν κολασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἁμαρ-
 τημάτων, ὡς ἡμεῖς. καὶ ὑμῖν δὲ ἐργαγε ὁρῶ διὰ τὰ ἀγνωμό-
 νωςπραχθέντα ἔστιν ὅτι πολλὰ ἀντίτυπα γινόμενα· ὦν
 ἦν καὶ ἡ καταληφθεῖσα ἐν Θήβαις Καδμεία· νῦν γοῦν, ὡς
 ἔσπονδάσατε αὐτονόμους τὰς πόλεις γενέσθαι, πᾶσαι πάλιν,
 ἐπεὶ ἡδικήθησαν οἱ Θηβαῖοι, ἐπ' ἐκείνοις γεγένηται. ὥστε
 πεπαιδευμένους ἡμᾶς, ὡς τὸ πλεονεκτεῖν ἀκερδὲς ἔστι, νῦν
 ἐλπίζω πάλιν μετρίους ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους φιλίᾳ ἔσεσθαι.
 12 ἂ δὲ βουλόμενοί τινες ἀποτρέπειν τὴν εἰρήνην διαβάλλουσι,

οὐ συνθήκας. — ὅπως — muß wie sonst ὡς beim Superlativ mit δύνασθαι gebraucht sein, wenn man den Satz ὅπως — δύνωνται nicht von πλεονεκτοῦντας abhängen lassen will, wie Kyrop. VIII, 3, 6 ἐκέλευε ἐπιμελεσθῆναι, ὅπως ἂν οὕτω γένηται αἰρίον ἢ ἐξέλασις, wobei sich freilich eine gewisse Tautologie ergibt.

10. παρὰ πάντων — Der Genetiv, um den Ausgangspunkt des Schweigens anzudeuten. — ἐποίησεν — ἐποίησε — S. zu IV, 5, 17. — ἀφ' ἡμῶν — S. zu V, 4, 60. — ἀναμάρτητον διατελοῦντα — διατελεῖν ohne ein Particip, namentlich ohne eine bei einem Adjektiv zu erwartende Form von ὦν ist nicht selten. S. II, 3, 25; VII, 3, 1. Komment. I, 6, 2

ἀγίων διατελεῖς. Kyrop. I, 5, 10 εἰ τις ἀναγώνιστος διατελέσειεν. Agesil. 1, 37 ἐποίησεν ὥστε εὐδαίμονας τὰς πόλεις διατελεῖσαι. 6, 8 ὥστε ἀκαταφρόνητος διετέλεσεν. Vgl. auch zu IV, 3, 3. — εὐπορώτεροι — klüger, gewitzter. Oekon. 9, 5 οἱ πονηροὶ (οἰκέται) συζηγέτες εὐπορώτεροι πρὸς τὸ κακοφρεῖν γίνονται.

11. νῦν γοῦν κτλ. — als Beweis für die Richtigkeit des vorangehenden Satzes: Denn, während ihr strebtet, daß die Städte selbständig würden, sind durch das an den Thebanern begangene Unrecht alle wieder in deren Hände gekommen. Die Partikel ὥς ist schwerlich richtig. Vgl. Anhang.

12. ἂ — διαβάλλουσι — Vgl. II, 3, 45. — μὴ Ἀνταλκίδας

ὡς ἡμεῖς οὐ φιλίας δεόμενοι, ἀλλὰ φοβούμενοι μὴ Ἀνταλκί-
 δας ἔλθῃ ἔχων παρὰ βασιλέως χρήματα, διὰ τοῦθ' ἤκομεν,
 ἐνθυμήθητε ὡς φλυαροῦσι. βασιλεὺς μὲν γὰρ δήπου ἐγραψε
 πᾶσας τὰς ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεις αὐτονόμους εἶναι· ἡμεῖς δὲ
 ταῦτα ἐκείνῳ λέγοντές τε καὶ πράττοντες τί ἂν φοβούμεθα
 βασιλέα; ἢ τοῦτο οἰεται τις, ὡς ἐκείνος βούλεται χρήματα
 ἀναλώσας ἄλλους μεγάλους ποιῆσαι μᾶλλον ἢ ἄνευ δαπάνης
 ἂ ἔγνω ἄριστα εἶναι, ταῦτα ἑαυτῷ πεποῶσθαι; εἶεν. τί μὴν 13
 ἤκομεν; ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἀποροῦντες γινώητε ἂν, εἰ μὲν βού-
 λεσθε, πρὸς τὰ κατὰ θάλατταν ἰδόντες, εἰ δὲ βούλεσθε,
 πρὸς τὰ κατὰ γῆν ἐν τῷ παρόντι. τί μὴν ἔστιν; εὐδηλον
 ὅτι εἰ τῶν συμμάχων τινὲς οὐκ ἀρεστὰ πράττουσιν ἡμῖν ἢ
 ὑμῖν ἀρεστά. ἴσως δὲ καὶ βουλοίμεθ' ἂν ὦν ἔνεκα περιε-
 σῶσατε ἡμᾶς ἂ ὀρθῶς ἐγνωμεν ὑμῖν ἐπιδειξά. ἵνα δὲ καὶ 14
 τοῦ συμφόρου ἐτι ἐπιμνησθῶ, εἰσὶ μὲν δήπου πασῶν τῶν
 πόλεων αἱ μὲν τὰ ὑμέτερα, αἱ δὲ τὰ ἡμέτερα φρονοῦσαι, καὶ
 ἐν ἐκάστη πόλει οἱ μὲν λακωνίζουσιν, οἱ δὲ ἀττικίζουσιν. εἰ
 οὖν ἡμεῖς φίλοι γενοίμεθα, πόθεν ἂν εἰκότως χαλεπὸν τι προσ-
 δοκῆσαιμεν; καὶ γὰρ δὴ κατὰ γῆν μὲν τίς ἂν ὑμῶν φίλων
 ὄντων ἱκανὸς γένοιτο ἡμᾶς λυπῆσαι; κατὰ θάλατταν γε μὴν

ἔλθῃ — Es läßt sich aus diesen Worten schließen, daß die Lake-
 dämonier wieder den Antalkidas
 geschickt hatten, um die Einwir-
 kung des Königs auf Herstellung
 des Friedens anzurufen. Auch
 Diodor XV, 50 giebt an, der
 König Artaxerxes habe wieder Ge-
 sandte geschickt, die zum Frieden
 auffordern sollten. — διὰ τοῦτο
 — d. i. διὰ τὸ φοβεῖσθαι. Hieron
 4, 6 πλείω ἔχων τῶν ἰδιωτῶν κτή-
 ματα ὁ τύραννος διὰ τοῦτο καὶ
 πλείω ἀπ' αὐτῶν εὐφραίνεται.
 Vgl. Kyrop. IV, 2, 42. — αὐτο-
 νόμους εἶναι — sollten selbst-
 ständig sein; denn in ἐγραψε
 liegt der Begriff des Befehlens.

13. ὅτι — ἀποροῦντες —
 nämlich ἤκομεν. — εὐδηλον —
 ἀρεστά — Der Satz ist vollständig
 verderbt. Daß nach dem τί μὴν
 ἔστιν; was ist nun der Grund
 unseres Erscheins? nach der
 bisher vorgebrachten Ablehnung
 von Gründen, die man etwa auf-

stellen könnte, ein positiver Grund
 folgen muß, ist klar, doch läßt
 sich aus den überlieferten Worten
 der Sinn nicht erraten, da auch
 im folgenden jede Beziehung auf
 denselben fehlt. Die bloße An-
 gabe, daß sie nach Frieden ver-
 langten, weil sie mit dem Verfahren
 einiger Bundesgenossen (d. h. doch
 nur der Thebaner) nicht zufrieden
 seien, kann als ein ausreichender
 Grund schwerlich angesehen wer-
 den. — ὦν ἔνεκα = τούτων
 ἔνεκα ὅτι. Vgl. 5, 43. Die Be-
 ziehung des Satzes ist dadurch,
 daß derselbe mit dem vorhergehen-
 den in notwendigem Zusammen-
 hange steht, unverständlich ge-
 worden. Das περιεσῶσατε ἡμᾶς
 wird wohl von der Ablehnung des
 Vorschlags, Athen nach der Nie-
 derlage bei Aigospotamoi zu zer-
 stören, verstanden werden müssen.
 S. II, 2, 20.

14. κατὰ γῆν μὲν — κατὰ θά-
 λαττάν γε μὴν — S. zu IV, 2, 17.

- 15 τίς ἂν ὑμᾶς βλάψαι τι ἡμῶν ὑμῖν ἐπιτηδείων ὄντων; ἀλλὰ μέντοι ὅτι μὲν πόλεμοι αἰεὶ ποτε γίνονται καὶ ὅτι καταλύονται πάντες ἐπιστάμεθα, καὶ ὅτι ἡμεῖς, ἂν μὴ νῦν, ἀλλ' αὐθις ποτε εἰρήνης ἐπιθυμήσομεν. τί οὖν δεῖ ἐκείνον τὸν χρόνον ἀναμένειν, ἕως ἂν ὑπὸ πλήθους κακῶν ἀπέλωμεν, μᾶλλον ἢ οὐχ ὡς τάχιστα πρὶν τι ἀνήμεστον γενέσθαι τὴν εἰρήνην
- 16 ποιήσασθαι; ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἐκείνους ἔγωγ' ἐπαινώ οὔτινες ἀγωνιστὰι γενόμενοι καὶ νεικηκότες ἤδη πολλάκις καὶ δόξαν ἔχοντες οὕτω φιλονεικοῦσιν ὥστε οὐ πρότερον παύονται, πρὶν ἂν ἠττηθέντες τὴν ἀσκησιν καταλύσωσιν, οὐδέ γε τῶν κυβερτῶν οὔτινες αὐτὰν ἐν τι ἐπιτύχωσι, περὶ διπλασίων κυβεύουσιν ὁρῶ γὰρ καὶ τῶν τοιούτων τοὺς πλείους ἀπόρους παν-
- 17 τάσασι γιγνομένους. ἂ χρὴ καὶ ἡμᾶς ὁρῶντας εἰς μὲν τοιοῦτον ἀγῶνα μηδέποτε καταστῆναι, ὥστ' ἢ πάντα λαβεῖν ἢ πάντ' ἀποβαλεῖν, ἕως δὲ καὶ ἐρῶμεθα καὶ εὐτυχοῦμεν, φίλους ἀλλήλοις γενέσθαι. οὕτω γὰρ ἡμεῖς τ' ἂν δι' ὑμᾶς καὶ ὑμεῖς δι' ἡμᾶς ἔτι μείζους ἢ τὸν παρελθόντα χρόνον ἐν τῇ Ἑλλάδι ἀναστρεφοίμεθα.
- 18 Δοξάντων δὲ τούτων καλῶς εἰπεῖν, ἐψηφίσαντο καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι δέχεσθαι τὴν εἰρήνην ἐφ' ᾧ τοὺς τε ἀρμοστὰς ἐκ τῶν πόλεων ἐξάγειν, τὰ τε στρατόπεδα διαλύειν καὶ τὰ ναυτικά καὶ τὰ περὶ τὰς πόλεις αὐτονομοῦς εἶναι. εἰ δὲ τις παρὰ ταῦτα ποιῶν, τὸν μὲν βουλούμενον βοηθεῖν ταῖς ἀδικουμέναις πόλεσι, τῷ δὲ μὴ βουλούμενῳ μὴ εἶναι ἐνορκον
- 19 συμμαχεῖν τοῖς ἀδικουμένοις. ἐπὶ τούτοις ὤμοσαν Λακεδαιμόνιοι μὲν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τῶν συμμαχῶν, Ἀθηναῖοι δὲ καὶ

15. ὅτι μὲν — S. zu V, 2, 12. — ἢ οὐχ — Nach μᾶλλον in einem negativen Satze kann statt ἢ auch ἢ οὐ folgen, so hier, weil der Fragesatz negativen Sinn hat. Herod. IV, 118 ἦκει γὰρ ὁ Πέρσης οὐδὲν μᾶλλον ἐπ' ἡμέας ἢ οὐ καὶ ὑμέας. Thukyd. II, 62 οὐδ' εἰκὸς χαλεπῶς φέρειν αὐτῶν μᾶλλον ἢ οὐ — ὀλιγοῦνται.

16. τὴν ἀσκησιν — das Handwerk der Athleten. Vgl. Koment. III, 14, 3 ἔαν τις ἀνευ τοῦ σίτου τὸ ὄψον αὐτὸ ἐσθίη, μὴ ἀσιήσῃ, ἀλλ' ἡδονῆς ἕνεκα, πότερον ὄψορα γίνονται δοκεῖ ἢ οὐ. — αὐ — stellt den Relativsatz in eine Art von Gegensatz zu dem

vorhergehenden Relativsatz οὔτινες — παύονται. — ἀπόρους — mittellos, Bettler.

17. ὥστε — auf τοιοῦτον zu beziehen: ein Kampf, wo es Bedingung ist, entweder u. s. w. S. zu V, 3, 14 und vgl. VI, 4, 22. — ἀναστρεφοίμεθα — eigentlich sich aufhalten, dann abgeschwächt sein. Vgl. VII, 3, 2 ἐν ταύτῃ τῇ συμμαχίᾳ ἀναστρέφετο. Anab. II, 5, 14 ἐν γε τοῖς περὶ οἴκοις — ὡς δεσπότης ἀναστρέφοιο.

18. τὴν εἰρήνην — Geschlossen wurde derselbe im Monat Skirophorion (Juni) des Jahres 371 v. Chr. Plutarch Agesil. 28. — τῷ δὲ μὴ — ἀδικουμένοις — Hierdurch ist

οἱ σύμμαχοι κατὰ πόλεις ἕκαστοι. ἀπογραφάμενοι δ' ἐν ταῖς ὁμομοκίαις πόλεσι καὶ οἱ Θηβαῖοι, προσελθόντες πάλιν τῇ ὑστεραία οἱ πρόσβεις αὐτῶν ἐκέλευον μεταγράψαι ἀντὶ Θηβαίων Βοιωτοὺς ὁμομοκότας. ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἀπεκρίνατο, ὅτι μεταγράψει μὲν οὐδὲν ὦν τὸ πρῶτον ὤμοσάν τε καὶ ἀπεγράψαντο· εἰ μέντοι μὴ βούλοιντο ἐν ταῖς σπονδαῖς εἶναι, ἐξαλείψει ἂν ἔφη, εἰ κελεύοιεν. οὕτω δὲ εἰρήνην τῶν ἄλλων 20 πεποιημένων, πρὸς δὲ Θηβαίους μόνους ἀντιλογίας οὔσης, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι οὕτως εἶχον τὴν γνώμην, ὡς νῦν Θηβαίους τὸ λεγόμενον δὴ δεκατευθῆναι ἐλπίς εἴη, αὐτοὶ δὲ οἱ Θηβαῖοι παντελῶς ἀθύμως ἔχοντες ἀπῆλθον.

Ἐκ δὲ τούτου οἱ μὲν Ἀθηναῖοι τὰς τε φρουρὰς ἐκ τῶν IV πόλεων ἀπῆγον καὶ Ἰφικράτην καὶ τὰς ναῦς μετεπέμποντο, καὶ ὅσα ὑστερον ἔλαβε μετὰ τοὺς ὅρκους τοὺς ἐν Λακεδαιμόνι γεινομένους, πάντα ἠνάγκασαν ἀποδοῦναι. Λακεδαιμόνιοι 2 μέντοι ἐκ μὲν τῶν ἄλλων πόλεων τοὺς τε ἀρμοστὰς καὶ τοὺς φρουροὺς ἀπῆγαγον, Κλεόμβροτον δὲ ἔχοντα τὸ ἐν Φωκεῦσι στρατεύμα καὶ ἐπερωτῶντα τὰ οἴκοι τέλη τί χρὴ ποιεῖν, Προθόου λέξαντος, ὅτι αὐτῷ δοκοίη διαλύσαντας τὸ στρατεύμα

der entsprechende Artikel des Antalkidischen Friedens (V, 1, 31) abgeändert, welcher die Teilnehmer des Friedens verpflichtete, den Geschädigten zu helfen.

19. ὑπὲρ — im Namen. Vgl. III, 4, 6. — οἱ Θηβαῖοι — Zu dem Verbum finitum tritt statt des Ganzen, welches vorläufig als Subjekt gesetzt ist, ein Teil οἱ πρόσβεις αὐτῶν, als Subjekt ein. Vgl. zu V, 4, 41. — οἱ πρόσβεις — ἐκέλευον κτλ. — Nach Plutarch Agesil. 28 hatte Epaminondas, der sich unter den Gesandten befand, verlangt, daß auch die Spartaner den Lakoniern die Selbständigkeit gäben, wenn die Thebaner den Böotern die Freiheit gewähren sollten, und dadurch den Agesilaos so gereizt, daß er den Namen der Thebaner in dem Friedensdokumente strich.

20. τὸ λεγόμενον — wie man zu sagen pflegte. S. zu § 8 und vgl. 5, 35. — δεκατευθῆναι — Über den Inf. Aor. s. zu V, 4, 43. — Die Griechen hatten beim Eindringen der Perser in Griechenland geschworen, von dem Eigentum der-

jenigen Griechen, welche sich freiwillig dem Feinde angeschlossen hätten, dem delphischen Gotte den zehnten Teil zu weihen, oder wohl vielmehr in der Weise ihr Eigentum zehntpflichtig zu machen, daß sie vom Ertrage ihrer Grundstücke den Zehnten zu zahlen hätten. Herod. VII, 132. Dies galt nun namentlich auch von den Thebanern. — Daß die Thebaner durch ihre Weigerung, den Frieden anzunehmen, aus dem athenischen Bunde ausschieden, ist selbstverständlich.

IV. 1. Ἰφικράτην — S. 2, 13 ff. 2. Κλεόμβροτον — Der Satz ist, unterbrochen durch die Rede des Prothoos, nicht fortgeführt, sondern mit veränderter Konstruktion durch Κλεομβρότῳ ἐπέστειλαν wieder aufgenommen. Das Anakoluth ist wohl dadurch veranlaßt, daß aus der abhängigen Konstruktion Προθόου λέξαντος in die selbständige οὕτω γὰρ ἔφη und ἢ δὲ ἐκκλησία ἤγαστο übergegangen ist. Vgl. Anab. VII, 1, 34 ἀκούονσι ταῦτα τοῖς στρατιώταις — ἐκ τούτου οἱ στρατιῶται τὸν τε Κοιρατάδην δέχονται. — ἐν Φω-

κατὰ τοὺς ὄρκους καὶ περιαγγείλαντας ταῖς πόλεσι συμβαλέσθαι εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ὁπόσον βούλοιο ἐκάστη πόλις, ἔπειτα εἰ μή τις ἐφ' αὐτονόμους τὰς πόλεις εἶναι, τότε πάλιν παρακαλέσαντας, ὅσοι τῇ αὐτονομίᾳ βούλοιο βοηθεῖν, ἄγειν ἐπὶ τοὺς ἐναντιομένους· οὕτω γὰρ ἂν ἐφη οἰεσθαι τοὺς τε θεοὺς εὐμενεστάτους εἶναι καὶ τὰς πόλεις ἥμιστ' ἂν ἀχθεσθαι· ἢ δ' ἐκκλησία ἀκούσασα ταῦτα ἐκείνων μὲν φλυαρεῖν ἠγγήσατο· ἦδη γάρ, ὡς εἰκε, τὸ δαιμόνιον ἦγεν· ἐπέστειλαν δὲ τῷ Κλεόμβροτῳ μὴ διαλύειν τὸ στρατεύμα, ἀλλ' εὐθύς ἄγειν ἐπὶ τοὺς Θηβαίους, εἰ μὴ αὐτονόμους ἀφίοιεν τὰς πόλεις. [ὁ δὲ Κλεόμβροτος, ἐπειδὴ ἐπύθετο τὴν εἰρήνην γεγενημένην, πέμψας πρὸς τοὺς ἐφόρους ἠρώτα τί χρὴ ποιεῖν· οἱ δ' ἐκέλευσαν αὐτὸν στρατεῦν ἐπὶ τοὺς Θηβαίους, εἰ μὴ ἀφίοιεν τὰς Βοιωτίας πόλεις αὐτονόμους.] ἐπεὶ οὖν ἦσθετο οὐχ ὅπως τὰς πόλεις ἀφιέντας, ἀλλ' οὐδὲ τὸ στρατεύμα διαλύοντας, ὡς ἀντιτάττοιτο πρὸς αὐτόν, οὕτω δὲ ἄγει τὴν στρατιάν εἰς τὴν Βοιωτίαν. καὶ ἦ μὲν οἱ Θηβαῖοι ἐμβαλεῖν αὐτὸν ἐκ τῶν Φωκῶν προσεδόκων καὶ ἐπὶ στενῷ τι ἐφύλαττον, οὐκ ἐμβάλλει· διὰ Θισβῶν δὲ ὄρεινὴν καὶ ἀπροςδόκητον πορευθεὶς ἀφικνεῖται εἰς Κρεῦσιν καὶ τὸ τεῖχος αἰρεῖ, καὶ τριήρεις τῶν Θηβαίων δώδεκα λαμβάνει. ταῦτα δὲ ποιήσας καὶ ἀναβὰς ἀπὸ τῆς θαλάττης, ἐστρατοπεδεύσατο ἐν Λενίτροις τῆς Θεσπικῆς. οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐστρατοπεδεύσαντο ἐπὶ τῷ ἀπαντικρῷ λόφῳ οὐ πολὺ διαλείποντες, οὐδένας ἔχοντες συμμάχους ἀλλ' ἢ τοὺς Βοιωτοὺς. ἐνθα δὲ τῷ Κλεόμβροτῳ οἱ μὲν φίλοι προσιόντες ἔλεγον· ὦ Κλεόμβροτε, εἰ ἀφήσεις τοὺς Θηβαίους ἄνευ μάχης, κινδυνεύσεις ὑπὸ τῆς πόλεως τὰ

κεῖσι — S. 1, 1, und 2, 1. — συμβαλέσθαι — einen Beitrag zur Führung des gemeinschaftlichen Krieges geben. Der Apollotempel, in welchem einstweilen diese Beiträge niedergelegt werden sollten, ist wohl der in Delphi. — εἰ μή τις ἐφ' — Vgl. I, 7, 12. — γὰρ ἂν — ἂν gehört zu εἶναι. Vgl. 1, 9.

3. τὸ δαιμόνιον ἦγεν — die Gottheit führte sie ihrem vom Schicksal bestimmten Verderben entgegen. — οὐχ ὅπως — S. zu II, 4, 14. — ἐπὶ στενῷ τι — Diodor XV, 52 Ἐπαμεινώνδας

προκαταλαβόμενος τὰ περὶ τὴν Κορώνειαν στενά καταστρατοπέδουσαν. — ὄρεινὴν καὶ ἀπροςδόκητον — nämlich ὄδον. Dieser Weg führte nicht weit von der Küste über den Helikon. Diodor a. a. O. διεξελθὼν τὴν παραθαλάττιαν ὄδον. — τὸ τεῖχος — d. i. die Befestigungswerke der Stadt und die Stadt selbst. Vgl. VII, 5, 8.

4. οὐ πολὺ διαλείποντες — in geringer Entfernung. — ἀλλ' ἢ — nach negativen Ausdrücken = als, aufser. Vgl. I, 7, 16.

ἔσχατα παθεῖν. ἀναμνησθήσονται γὰρ σου καὶ ὅτε εἰς Κυνὸς κεφαλὰς ἀφικόμενος οὐδὲν τῆς χώρας τῶν Θηβαίων ἐδήσασας καὶ ὅτε ὕστερον στρατεύων ἀπεκρούσθης τῆς ἐμβολῆς, Ἀγησιλάου ἀεὶ ἐμβάλλοντος διὰ τοῦ Κιθαιρώνας. εἶπερ οὖν ἦσαν τοῦ κήδη ἢ τῆς πατρίδος ἐπιθυμῆς, ἀκτίον ἐπὶ τοὺς ἄνδρας. οἱ μὲν φίλοι τοιαῦτα ἔλεγον· οἱ δ' ἐναντίοι, Νῦν δὴ, ἔφασαν, δηλώσει ὁ ἀνὴρ, εἰ τῷ ὄντι κήδεταί τῶν Θηβαίων, ὥσπερ λέγεται. ὁ μὲν δὲ Κλεόμβροτος ταῦτα ἀκούων παρωξύνετο πρὸς τὸ μάχην συνάπτειν. τῶν δ' αὖ Θηβαίων οἱ προσετιώτερες ἐλογίζοντο, ὡς εἰ μὴ μαχοῖντο, ἀποστήσονται μὲν αἱ περιοικίδες αὐτῶν πόλεις, αὐτοὶ δὲ πολιορκήσονται· εἰ δὲ μὴ ἔξοι ὁ δῆμος ὁ Θηβαίων τάπιτήδεια, ὅτι κινδυνεύσοι καὶ ἡ πόλις αὐτοῖς ἐναντία γενέσθαι. ἄτε δὲ καὶ πεφραγότες πρόσθεν πολλοὶ αὐτῶν ἐλογίζοντο κρεῖττον εἶναι μαχομένους ἀποθνήσκειν ἢ πάλιν φεύγειν. πρὸς δὲ τούτοις παρεθάρρυνε τὸ μὲν τι αὐτοὺς καὶ ὁ χρησμὸς ὁ λεγόμενος ὡς δέοι ἐνταῦθα Λακεδαιμονίους ἠττηθῆναι, ἐνθα τὸ τῶν παρθένων ἦν μνῆμα, αἱ λέγονται διὰ τὸ βιασθῆναι ὑπὸ Λακεδαιμονίων τινῶν ἀποκτεῖναι ἑαυτάς. καὶ ἐκόσμησαν δὲ τοῦτο τὸ μνῆμα οἱ Θηβαῖοι πρὸ τῆς μάχης. ἀπηγγέλλετο δὲ καὶ ἐκ τῆς πόλεως αὐτοῖς, ὡς οἱ τε νεῶ πάντες αὐτόματοι ἀνεφώγοντο αἱ τε ἑρέλαι λέγοιεν, ὡς νίκην οἱ θεοὶ φαίνοιεν. ἐκ δὲ τοῦ Ἡρακλείου καὶ τὰ ὄπλα ἔφασαν ἀφανῆ εἶναι, ὡς τοῦ Ἡρακλέους εἰς τὴν μάχην ἐξωρημένον. οἱ μὲν δὲ τινες λέγουσιν, ὡς ταῦτα πάντα τεχνάσματα ἦν τῶν προσετηκότων. εἰς δ' οὖν τὴν 8

5. ἀναμνησθήσονται σου ὅτε — sie werden an dich denken von der Zeit her, wo — Vgl. 5, 46 τῶν μὲν οὖν ἡμετέρων προγονῶν καλὸν λέγεται, ὅτε — οὐκ εἴσαν. 5, 39. Kyrop. I, 6, 12 οὐ γὰρ μνῆμαι ὅτε ἐγὼ μὲν πρὸς σε ἦλθον ἐπ' ἀργύριον. — Zur Sache s. V, 4, 15 und über den zweiten Vorfall V, 4, 59. — τῆς πατρίδος ἐπιθυμῆς — wenn du dein Vaterland wiedersehen und nicht verbannt werden willst. — κήδεταί — d. h. sie begünstigt, es mit ihnen hält.

6. πολιορκήσονται — mit passiver Bedeutung wie VII, 5, 18. Kyrop. VI, 1, 15. — πεφραγότες

— die nach der Besetzung der Kadmeia durch die Spartaner aufser Landes gegangen waren.

7. ὁ χρησμὸς — Die Thebaner erfuhren dies Orakel durch einen flüchtigen Spartaner, namens Leandridas. — τῶν παρθένων — Molpia und Hippos, Töchter des Leuktros und Skedasos. Diodor XV, 54 vgl. mit Plutarch Pelop. 20 und Paus. IX, 13, 5. Wann der Vorfall mit den beiden Mädchen stattgefunden, ist nicht bekannt: Plutarch nennt ihn πολὺ τῶν Λενιτροκῶν παλαιότερον. — ἀνεφώγοντο — λέγοιεν — Über den Wechsel des Modus s. zu III, 5, 25. — τεχνάσματα — nach Phavorinus

μάχην τοῖς μὲν Λακεδαιμονίοις πάντα τάναντία ἐρίγγετο, τοῖς δὲ πάντα καὶ ὑπὸ τῆς τύχης κατορθοῦτο. ἦν μὲν γὰρ μετ' ἄριστον τῷ Κλεομβρότῳ ἡ τελευταία βουλή περὶ τῆς μάχης· ἐν δὲ τῇ μεσημβρίᾳ ὑποπινόντων καὶ τὸν οἶνον παροξύναι τι αὐτοὺς ἔλεγον. ἐπεὶ δὲ ὠπλίζοντο ἐκάτεροι καὶ πρόδηλον ἦδη ἦν ὅτι μάχη ἔσοιτο, πρῶτον μὲν ἀπιέναι ὠρημένων ἐκ τοῦ Βοιωτίου στρατεύματος τῶν τὴν ἀγορὰν παρεσκευακότων καὶ σκευοφόρων τινῶν καὶ τῶν οὐ βουλομένων μάχεσθαι, περιόντες κύκλῳ οἱ τε μετὰ τοῦ Ἰέρωνος μισθοφόροι καὶ οἱ τῶν Φωκίων πελτασταὶ καὶ τῶν ἱππέων Ἡρακλεῶται καὶ Φλιάσιοι ἐπιθέμενοι τοῖς ἀπιούσιν ἐπίστρεψάν τε αὐτοὺς καὶ κατεδίωξαν πρὸς τὸ στρατόπεδον τὸ τῶν Βοιωτῶν· ὥστε πολὺ μὲν ἐποίησαν μείζον τε καὶ ἀθροώτερον ἢ πρόσθεν τὸ τῶν Βοιωτῶν στρατεύμα. ἔπειτα δέ, ἅτε καὶ πεδίου ὄντος τοῦ μεταξὺ, προετάξαντο μὲν τῆς ἐαυτῶν φάλαγγος οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς ἱππέας, ἀντετάξαντο δ' αὐτοῖς καὶ οἱ Θηβαῖοι τοὺς ἐαυτῶν. ἦν δὲ τὸ μὲν τῶν Θηβαίων ἱππικὸν μεμελετηκὸς διὰ τε τὸν πρὸς Ὀρχομενίους πόλεμον καὶ διὰ τὸν πρὸς Θεσπιάς, τοῖς δὲ Λακεδαιμονίοις κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον πονηρότατον ἦν τὸ ἱππικόν. ἔτρεφον μὲν γὰρ τοὺς ἵππους οἱ πλουσιώτατοι· ἐπεὶ δὲ φρουρὰ φανθείη, τότε ἦκεν ὁ συντεταγμένος· λαβὼν δ' ἂν τὸν ἵππον καὶ ὄπλα ὅποια δοθῆι αὐτῷ ἐκ τοῦ παραχρημα ἂν ἐστρατεύετο· τῶν δ' αὖ στρα-

ein ionisches Wort. — τῶν προσηκόντων — nach Diodor des Epaminondas.

8. τὴν μάχην — Die Schlacht bei Leuktra wurde den 5. Hekatombaeon (im Juli) des Jahres 371 v. Chr. geliefert. Plutarch Camill. 19; Agesil. 28. — τάναντία — adverbial mit ἐρίγγετο zu verbinden Vgl. I, 5. — ἐν τῇ μεσημβρίᾳ — Vgl. V, 4, 40. — ὑποπινόντων — absoluter Genetiv statt des erwarteten Accusativs. Vgl. zu IV, 8, 9 und Kyrop. I, 4, 2 ἀσθενήσαντος αὐτοῦ (τοῦ πάππου) οὐδέποτε ἀπέλειπε τὸν πάππον. — ἔλεγον — S. zu III, 5, 21.

9. τῶν — παρεσκευακότων — S. zu 2, 23. — οὐ βουλομένων — Epaminondas hatte aus Furcht vor Verrat denen, die am Kampfe nicht teilnehmen wollten,

erlaubt, fortzugehen. Davon hatten namentlich die Thespier Gebrauch gemacht. Pausan. IX, 13, 8.

10. τοῦ μεταξὺ — der Raum zwischen beiden Heeren. Vgl. Thukyd. IV, 124 πεδίου δὲ τοῦ μέσου ὄντος. — κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον — Die Reiterei der Spartaner und überhaupt der Peloponnesier war nie gut gewesen. Vgl. von früherer Zeit Pausan. IV, 8, 12 οὐ γὰρ τι ἀγαθὸν τότε ἱππεύειν ἦσαν οἱ Πελοποννησίοι.

11. ὁ συντεταγμένος — der, welcher zum Dienst als Reiter bestimmt und dem jenes Pferd zugewiesen war. Vgl. III, 3, 7. — λαβὼν ἂν — ἂν ἐστρατεύετο — S. zu 2, 28 und über die Wiederholung von ἂν zu 1, 7. — ἐκ τοῦ παραχρημα — d. i. ohne Vorbereitung und Übung.

τιωτῶν οἱ τοῖς σώμασιν ἀδυνατάτατοι καὶ ἥμισθα φιλότιμοι ἐπὶ τῶν ἵππων ἦσαν. τοιοῦτον μὲν οὖν τὸ ἱππικὸν ἐκατέρωθεν¹² ἦν. τῆς δὲ φάλαγγος τοὺς μὲν Λακεδαιμονίους ἔφασαν εἰς τρεῖς τὴν ἐνωμοτίαν ἄγειν· τοῦτο δὲ συμβαίνειν αὐτοῖς οὐ πλέον ἢ εἰς δώδεκα τὸ βάθος. οἱ δὲ Θηβαῖοι οὐκ ἔλαττον ἢ ἐπὶ πενήτηντα ἀσπίδων συνεστραμμένοι ἦσαν, λογιζόμενοι ὡς εἰ νικήσειαν τὸ περὶ τὸν βασιλέα, τὸ ἄλλο πᾶν εὐχείρωτον ἔσοιτο. ἐπεὶ δὲ ἤρξατο ἄγειν ὁ Κλεομβροτος πρὸς τοὺς¹³ πολεμίους, πρῶτον μὲν πρὶν καὶ αἰσθῆσθαι τὸ μετ' αὐτοῦ στρατεύμα ὅτι ἦγοιτο, καὶ δὴ καὶ οἱ ἱππεῖς συνεβεβλήκεισαν καὶ ταχὺ ἤτηντο οἱ τῶν Λακεδαιμονίων· φεύγοντες δὲ ἐνεπεπτώκεισαν τοῖς ἐαυτῶν ὀπλίταις, ἐτι δὲ ἐνέβαλλον οἱ τῶν Θηβαίων λόχοι. ὅμως δὲ ὡς οἱ μὲν περὶ τὸν Κλεομβροτον τὸ πρῶτον ἐκράτουν τῇ μάχῃ, σαφεῖς τούτῳ τεκμηρίῳ γνοίη τις ἂν· οὐ γὰρ ἂν ἠδύναντο αὐτὸν ἀνελέσθαι καὶ ζῶντα

12. ἔφασαν — S. zu III, 5, 21. — εἰς τρεῖς — S. zu III, 1, 22. — τὴν ἐνωμοτίαν — Die ganze spartanische Heeresmacht zu Fuß wurde in sechs Moren eingeteilt, von denen eine jede aus vier λόχοι bestand, der λόχος wiederum aus zwei πεντημοστῆς oder vier ἐνωμοτίαι. Die μόρα wurde von einem πολέμαρχος, der λόχος von einem λοχαγός, die πεντημοστῆς von einem πεντημοστής, die ἐνωμοτία von einem ἐνωμοστάρχης befehligt. Xenoph. de rep. Laced. 11, 4 und 13, 4. In gleicher Weise wurde auch wohl die Reiterei in sechs Moren eingeteilt. S. IV, 5, 11. De rep. Laced. 11, 4. — Die ἐνωμοτία ist hier in drei Rotten von je 12 Mann aufgestellt, so daß ihre Stärke etwa sechsunddreißig Mann beträgt, eine Zahl, die mit der von Thukyd. V, 68 gegebenen Aufstellung ziemlich übereinstimmt, wo vier Rotten zu je acht Mann die ἐνωμοτία bilden. Suidas unter ἐνωμοτία giebt ihre Stärke auf fünfundzwanzig Mann an. Die Stärke mußte natürlich wechseln, je nachdem eine Aushebung mehr oder weniger Altersklassen umfaßte. Vgl. § 17. — συμβαίνειν — bezeichnet das Ergebnis der Rechnung. Die Konstruktion mit

dem doppelten Accusativ ist wohl in derselben Weise wie beim Verbum γίνεσθαι aufzufassen. — πλέον — ἔλαττον = εἰς πλέονας — ἐπὶ ἐλαττόνων. Vgl. III, 4, 13 πλέον = εἰς πλέονας. IV, 2, 7 ἔλαττον = ἀπὸ ἐλαττόνων. Kyrop. V, 3, 28 οὐκ ἂν δύναίω μείον ἢ ἐν ἕξ ἡμέραις ἔλθειν. Ages. 2, 1 μείον ἢ ἐν μηνί. Oekon. 21, 3 πλείον ἢ ἐν διπλάσι χρόνῳ. — ἀσπίδων — statt der Leute selbst gesetzt. Vgl. II, 4, 11; VI, 5, 19. Anab. I, 7, 10. Herod. V, 30. — συνεστραμμένοι — dicht geschlossen. Diodor XV, 55 τῶν περὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν διὰ τε τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν πυκνότητα τῆς τάξεως πλεονεκτούντων. — Die von Epaminondas getroffene Anordnung ist die erste Anwendung der schiefen Schlachtordnung, welche darin bestand, daß er seine ganze Kraft auf den linken Flügel concentrierte und mit demselben zum entscheidenden Angriff vorrückte, während Centrum und rechter Flügel mehr zurückblieben. Ausführlicheres s. bei Diodor a. a. O.

13. καὶ δὴ = ἤδη. Vgl. Anab. I, 10, 10 ἐν ᾧ δὲ ἐβουλεύοντο καὶ δὴ βασιλεὺς κατέστησεν ἀντίαν τὴν φάλαγγα. — τούτῳ τεκμηρίῳ — S. zu V, 2, 17. — γὰρ — zur Ein-

ἀπενεργεῖν, εἰ μὴ οἱ πρὸ αὐτοῦ μαχόμενοι ἐπεκράτουν ἐν ἐκείνῳ
 14 τῷ χρόνῳ. ἐπεὶ μέντοι ἀπέθανε Λείνων τε ὁ πολέμαρχος
 καὶ Σφοδρίας τῶν περὶ δαμοσίαν καὶ Κλεώνυμος ὁ υἱὸς
 αὐτοῦ, καὶ οἱ μὲν ἵπποι καὶ οἱ συμφορεῖς τοῦ πολεμάρχου
 καλούμενοι οἱ τε ἄλλοι ὑπὸ τοῦ ὄχλου ὠθούμενοι ἀνεχώρουν,
 οἱ δὲ τοῦ εὐνούμου ὄντες τῶν Λακεδαιμονίων ὡς ἑώρων τὸ
 δεξιὸν ὠθούμενοι, ἐνέκλιναν· ὅμως δὲ πολλῶν τεθνεώτων
 καὶ ἡττημένων, ἐπεὶ διέβησαν τὴν τάφρον, ἢ πρὸ τοῦ στρατο-
 πέδου ἔτυχεν οὕσα αὐτοῖς, ἔθεντο τὰ ὄπλα κατὰ χώραν ἐνθεν
 ὠρμητο. ἦν μέντοι οὐ πᾶν ἐν ἐπιπέδῳ, ἀλλὰ πρὸς ὀρθίῳ
 μᾶλλον τι τὸ στρατόπεδον. ἐκ δὲ τούτου ἦσαν μὲν τινες τῶν
 Λακεδαιμονίων, οἱ ἀφόρητον τὴν συμφορὰν ἠγούμενοι τό τε
 τρόπαιον ἔφασαν χρῆναι κωλύειν ἰστάναι τοὺς πολεμίους,
 τοὺς τε νεκροὺς μὴ ὑποσπόνδους, ἀλλὰ διὰ μάχης πειραῖσθαι
 15 ἀναιρεῖσθαι. οἱ δὲ πολέμαρχοι ὀρῶντες μὲν τῶν συμπάντων
 Λακεδαιμονίων τεθνεώτας ἐγγὺς χιλίους, ὀρῶντες δ' αὐτῶν
 Σπαρτιατῶν, ὄντων τῶν ἐκεῖ ὡς ἑπτακοσίων, τεθνηκότας
 περὶ τετρακοσίους, αἰσθανόμενοι δὲ τοὺς συμμαχοὺς πάντας
 μὲν ἀθύμως ἔχοντας πρὸς τὸ μάχεσθαι, ἔστι δὲ οὓς αὐτῶν
 οὐδὲ ἀχθομένους τῷ γεγενημένῳ, συλλέξαντες τοὺς ἐπικαιριώ-

führung des hier mit dem Pron.
 demonstr. angekündigten Beweises,
 wie häufig nach der Formel
 τεκμηρίον δέ. Vgl. Kyrop. II, 4,
 26 und zu II, 3, 53. — ἐπεκράτουν
 — Wenigstens hielten sie eine Zeit-
 lang stand. Pausan. IX, 13, 10
 ὅς δὲ ἄλλοι τε Λακεδαιμονίων
 τῶν ἐν τέλει καὶ ὁ βασιλεὺς ἐτε-
 θνήκει Κλεόμβροτος. ἐνταῦθα τοὺς
 Σπαρτιατῶν καὶ ταλαιπωρούμενους
 ἐπελάμβανεν ἀνάγκη μὴ ἐνδιδοῖναι
 παρὰ γὰρ τοῖς Λακεδαιμονίοις
 αἰσχιστον ἐδέδοκτο εἶναι βασιλέως
 νεκρὸν ἐπὶ ἀνδράσι πολεμίοις γε-
 νόμενον περιφθῆναι. Der Tod
 eines spartanischen Königs in der
 Schlacht war übrigens etwas Uner-
 hörtes. Plutarch Agis 21 Βασιλεὺς
 γὰρ ὡς εἰοικε, Λακεδαιμονίων οὐδὲ
 οἱ πολέμιοι θραδίως ἐν ταῖς μάχαις
 ἀπαντῶντες προσέφερον τὰς χεῖρας,
 ἀλλ' ἀπετρέποντο δεδιότες καὶ
 σεβόμενοι τὸ ἄξιωμα. Διὸ καὶ
 πολλῶν γεγονότων Λακεδαιμονίοις
 ἀγῶνων πρὸς Ἑλλάδας εἰς μόνος

ἀνγρέθη πρὸ τῶν Φιλιππικῶν
 δόρατι πληγείς περὶ Λεύκτρα
 Κλεόμβροτος.

14. τῶν περὶ δαμοσίαν —
 S. zu IV, 5, 8. — καὶ οἱ μὲν
 ἵπποι — Hier beginnt der Nach-
 satz. Die Worte können unmög-
 lich richtig sein; vielleicht ist zu
 lesen οἱ μὲν ἱππεῖς, die Leibgarde
 des Königs. S. zu III, 3, 9. —
 οἱ συμφορεῖς — nur hier vor-
 kommendes Wort, dessen Bedeu-
 tung unsicher ist. — ὅμως — S.
 zu V, 1, 3. — ἔτυχεν οὕσα —
 Der Graben war nicht etwa zur
 Sicherung des Lagers gezogen;
 wie überhaupt nach Polyb. VI, 42
 die Griechen künstliche Befestigun-
 gen des Lagers nicht liebten. —
 πᾶν ἐν ἐπιπέδῳ — Die Wort-
 stellung wie Kyrop. II, 4, 13 αἱ
 μὲν οἰκίσσεις οὐ πᾶν ἐν ἐπιπέδῳ.
 Vgl. auch IV, 5, 4.

15. οὐδὲ ἀχθομένους — Vgl.
 Pausan. IX, 13, 9 ὅς δὲ ἐς χεῖ-
 ρας συνήσαν, ἐνταῦθα οἱ σύμμαχοι

τάτους ἐβουλευόντο τί χρὴ ποιεῖν. ἐπεὶ δὲ πᾶσιν ἐδόκει ὑπο-
 σπόνδους τοὺς νεκροὺς ἀναιρεῖσθαι, οὕτω δὲ ἐπεψαν κήρυκα
 περὶ σπονδῶν. οἱ μέντοι Θηβαῖοι μετὰ ταῦτα καὶ τρόπαιον
 ἐστήσαντο καὶ τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀπέδωσαν.

Γενομένων δὲ τούτων, ὁ μὲν εἰς τὴν Λακεδαίμονα ἀγγε-
 16 λῶν τὸ πάθος ἀφικνεῖται γυμνοπαιδιῶν τε οὔσης τῆς τελευ-
 ταίας καὶ τοῦ ἀνδρικοῦ χοροῦ ἔνδον ὄντος· οἱ δὲ ἔφοροι
 ἐπεὶ ἤκουσαν τὸ πάθος, ἔλυπούντο μὲν, ὡσπερ, οἶμαι, ἀνάγκη·
 τὸν μέντοι χορὸν οὐκ ἐξήγαγον, ἀλλὰ διαγωνίσασθαι εἶπεν.
 καὶ τὰ μὲν ὀνόματα πρὸς τοὺς οἰκείους ἐκάστου τῶν τεθνεώ-
 των ἀπέδωσαν· προεῖπαν δὲ ταῖς γυναῖξι μὴ ποιεῖν κρᾶνγῆν,
 ἀλλὰ σιγῇ τὸ πάθος φέρειν. τῇ δ' ὑστεραία ἦν ὄρᾶν, ὣν
 μὲν ἐτέθνασαν οἱ προσήκοντες, λιπαροὺς καὶ φαιδροὺς ἐν τῷ
 φανερωῷ ἀναστρεφόμενους, ὣν δὲ ζῶντες ἡγγεγμένοι ἦσαν,
 ὀλίγους ἂν εἶδες, τούτους δὲ σκυθρωποὺς καὶ ταπεινοὺς
 περιούνας.

Ἐκ δὲ τούτου φρουρὰν μὲν ἔφαινον οἱ ἔφοροι ταῖν ὑπο-
 17 λοίποιον μόραιν μέχρι τῶν τετταράκοντα ἀφ' ἧβης· ἐξέπεμ-
 πον δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἕξω μορῶν μέχρι τῆς αὐτῆς ἡλικίας· τὸ
 γὰρ πρόσθεν εἰς τοὺς Φωκίας μέχρι τῶν πέντε καὶ τριάκοντα
 ἀφ' ἧβης ἐστράτευντο· καὶ τοὺς ἐπ' ἀρχαῖς δὲ τότε κατα-
 18 λειφθέντας ἀκολουθεῖν ἐκέλευον. ὁ μὲν οὖν Ἀγησίλαος ἐκ
 τῆς ἀσθενείας οὐπω ἴσχυεν· ἡ δὲ πόλις Ἀρχίδαμον τὸν υἱὸν

τῶν Λακεδαιμονίων, αἶτε αὐτοῖς
 καὶ τὸν πρὸ τοῦ χρόνου οὐκ ἀρεσκό-
 μενοι, τὸ ἔχθος ἐπεδείκνυντο, οὔτε
 κατὰ χώραν μένειν ἐθέλοντες, ἐνδι-
 δόντες δὲ ὄπη σφίσιν οἱ πολέμιοι
 προσφέρουντο. — τοὺς ἐπικαιριώ-
 τᾶτους — S. zu III, 3, 11. Die-
 selbe Bezeichnung für Männer, die
 zu Beratungen zugezogen werden,
 auch Kyrop. VII, 4, 4; VIII, 4, 32;
 6, 2.

16. γυμνοπαιδιῶν — ein mit
 Gesang, Tanz und gymnastischen
 Übungen der Jugend verbundenes
 Fest der Spartaner. Pausan. III,
 11, 9. Vgl. die Nachahmung unsrer
 Stelle bei Plutarch Agesil. 29. —
 τῆς τελευταίας — ἡμέρας, wie
 IV, 4, 2 Εὐκλείων τὴν τελευταίαν
 προεῖλοντο. — ἔνδον — Plutarch
 a. a. O. ἀγωνιζομένων χορῶν ἐν

τῷ θεάτρῳ. — ποιεῖν κρᾶνγῆν
 — für κρᾶνγῆν ποιεῖσθαι, schrei-
 en, auch Anab. II, 2, 17. Kyrop.
 III, 1, 4. Demosth. gegen Konon
 5. Vgl. zu VII, 2, 20. — ἂν
 εἶδες — man hätte sehen
 können. Eine ähnliche Scene
 IV, 5, 10.

17. ἐξέπεμπον — d. i. sie
 sandten auch die zu den im Aus-
 lande befindlichen Moren gehörigen
 Mannschaften von den Alters-
 klassen des 35. bis 40. Dienst-
 jahres nach. Es sind dies aber
 die ältesten Dienstpflichtigen. S.
 zu V, 4, 13. — ἐπ' ἀρχαῖς — um
 Staatsämter zu verwalten.

18. ἐκ τῆς ἀσθενείας — S.
 V, 4, 58. — οἱ περὶ Στάσιππον
 — Vgl. 5, 6—10. Aus dem dort
 erzählten Ende, welches diese Partei

ἐκέλευεν αὐτοῦ ἡγεῖσθαι. προθύμως δ' αὐτῷ συνεστρατεύοντο Τεγεᾶται· ἐτι γὰρ ἔξω οἱ περὶ Στάσιππον, λακωνίζοντες καὶ οὐκ ἐλάχιστον δυνάμενοι ἐν τῇ πόλει. ἐρωσμένως δὲ καὶ οἱ Μαντινεῖς ἐκ τῶν κωμῶν συνεστρατεύοντο· ἀριστοκρατούμενοι γὰρ ἐτύγχανον. καὶ Κορίνθιοι δὲ καὶ Σικωνῖοι καὶ Φλιάσιοι καὶ Ἀχαιοὶ μάλα προθύμως ἠκολούθουν, καὶ ἄλλαι δὲ πόλεις ἐξέπεμπον στρατιώτας. ἐπλήρουν δὲ καὶ τριήρεις 19 αὐτοὶ τε οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ Κορίνθιοι, καὶ ἐδέοντο καὶ Σικωνίαν συμπληροῦν, ἐφ' ᾧν διενουῦντο τὸ στρατεύμα διαβιβάσειν. καὶ ὁ μὲν δὴ Ἀρχίδαμος ἐθύετο ἐπὶ τῇ διαβάσει.

Οἱ δὲ Θηβαῖοι εὐθύς μὲν μετὰ τὴν μάχην ἐπεμψαν εἰς Ἀθήνας ἄγγελον ἐστεφανωμένον, καὶ ἅμα μὲν τῆς νίκης τὸ 20 μέγεθος ἐφράζον, ἅμα δὲ βοηθεῖν ἐκέλευον λέγοντες, ὡς νῦν ἐξείη Λακεδαιμόνιους πάντων ὧν ἐπεποιήκεσαν αὐτοὺς τιμωρήσασθαι. τῶν δὲ Ἀθηναίων ἡ βουλή ἐτύγχανεν ἐν ἀκροπόλει καθημένη. ἐπεὶ δ' ἤκουσαν τὸ γεγενημένον, ὅτι μὲν σφόδρα ἠνιάθησαν πᾶσι δῆλον ἐγένετο· οὔτε γὰρ ἐπὶ ξένια τὸν κῆρυκα ἐκάλεσαν περὶ τε τῆς βοηθείας οὐδὲν ἀπεκρίναντο. 21 καὶ Ἀθήνηθεν μὲν οὕτως ἀπῆλθεν ὁ κῆρυξ. πρὸς μέντοι Ἰάσονα, σύμμαχον ὄντα, ἐπεμπον σπουδῇ οἱ Θηβαῖοι κελύοντες βοηθεῖν, διαλογοζόμενοι πῆ τὸ μέλλον ἀποβήσοιτο. ὁ δ' εὐθύς τριήρεις μὲν ἐπλήρουν, ὡς βοηθήσων κατὰ θάλατταν, συλλαβῶν δὲ τό τε ξενικὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἰππεῖς, καίπερ ἀκηρύκτῳ πολέμῳ τῶν Φωκίων χρωμένων, περὶ διεπορεύθη εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἐν πολλαῖς τῶν πόλεων πρότερον ὄφθεις 22 ἢ ἀγγελθεῖς ὅτι πορεύοιτο. πρὶν οὖν συλλέγεσθαι τι πανταχόθεν ἐφθανε πόρρω γιγνόμενος, δῆλον ποιῶν, ὅτι πολλαχοῦ τὸ τάχος μᾶλλον τῆς βίας διαπράττεται τὰ δέοντα. ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο εἰς τὴν Βοιωτίαν, λεγόντων τῶν Θηβαίων, ὡς καιρὸς

nahm, erklärt sich der Ausdruck ἔξω. — ἀριστοκρατούμενοι — S. V, 2, 7.

19. ἐθύετο ἐπὶ τῇ διαβάσει — dasselbe was sonst ἐθύετο τὰ διαβατήρια. S. zu III, 4, 3. — τιμωρήσασθαι — mit dem Genetiv der Sache auch Anab. VII, 1, 25 und 4, 23.

20. ὅτι μὲν — S. zu V, 2, 12.

— ἐπὶ ξένια — Die Gesandten galten als Gäste des Staates, an den sie geschickt waren, und daher war es Brauch, ihnen auf Kosten des Staates gastfreie Aufnahme zu gewähren. — Ἰάσονα — S. 1, 4ff.

21. διεπορεύθη — durch Phokis. — ὅτι πορεύοιτο — dafs er auf dem Marsche wäre. Vgl. VII, 1, 5.

εἴη ἐπιτίθεσθαι τοῖς Λακεδαιμόνιοις, ἄνωθεν μὲν ἐκείνον σὺν τῷ ξενικῷ, σφᾶς δὲ ἀντιπροσώπους, ἀπέτρεπεν αὐτοὺς ὁ Ἰάσον διδάσκων, ὡς καλοῦ ἔργου γεγενημένου οὐκ ἄξιον αὐτοῖς εἶη διακινδυνεύσαι, ὥστε ἢ ἐτι μείζω καταπράξει ἢ στερεθῆναι καὶ τῆς γεγενημένης νίκης. οὐχ ὁρᾶτε, ἔφη, ὅτι καὶ 23 ὑμεῖς, ἐπεὶ ἐν ἀνάγκῃ ἐγένεσθε, ἐκρατήσατε; οἰεσθαι οὖν χρῆ καὶ Λακεδαιμόνιους ἂν, εἰ ἀναγκάζονται ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν, ἀπονοηθέντας διαμάχεσθαι. καὶ ὁ θεὸς δέ, ὡς ἔοικε, πολ- λάκις χαιρεῖ τοὺς μὲν μικροὺς μεγάλους ποιῶν, τοὺς δὲ μεγά- λους μικροὺς. τοὺς μὲν οὖν Θηβαίους τοιαῦτα λέγων ἀπέ- 24 τρεπε τοῦ διακινδυνεύειν· τοὺς δ' αὖ Λακεδαιμόνιους ἐδί- δασκευ, οἶον μὲν εἶη ἠττημένον στρατεύμα, οἶον δὲ νευικηκός. εἰ δ' ἐπιλαθέσθαι, ἔφη, βούλεσθε τὸ γεγενημένον πάθος, συμβουλευώ ἀναπνεύσαντας καὶ ἀναπανσαμένους καὶ μείζων γεγενημένους τοῖς ἀητιήτοις οὕτως εἰς μάχην ἵεναι. νῦν δέ, ἔφη, εὐ ἴσθε, ὅτι καὶ τῶν συμμάχων ὑμῖν εἰσὶν οἱ διαλέγονται περὶ φιλίας τοῖς πολεμίοις· ἀλλὰ ἐκ παντὸς τρόπου πειράσθε σπουδᾶς λαβεῖν. ταῦτα δ', ἔφη, ἐγὼ προθυμοῦμαι, σῶσαι ὑμᾶς βουλόμενος διὰ τε τὴν τοῦ πατρὸς φιλίαν πρὸς ὑμᾶς καὶ διὰ τὸ προξενεῖν ὑμῶν. ἔλεγε μὲν οὖν τοιαῦτα, ἐκρατε 25 δ' ἴσως ὅπως διάφοροι καὶ οὗτοι ἀλλήλοις ὄντες ἀμφοτέροι ἐκείνου δέοντο. οἱ μὲντοι Λακεδαιμόνιοι, ἀκούσαντες αὐτοῦ, πράττειν περὶ τῶν σπουδῶν ἐκέλευον· ἐπεὶ δ' ἀπηγγέλη, ὅτι εἶησαν αἱ σπονδαί, παρήγγειλαν οἱ πολέμαρχοι δειπνήσαντας συνεσκευάσθαι πάντας, ὡς τῆς νυκτὸς πορευσομένους, ὅπως ἅμα τῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὸν Κιθαιρῶνα ἀναβαίνοιν. ἐπεὶ δ' ἐδείκνησαν, πρὶν καθεύδειν παραγγείλαντες ἀκολουθεῖν, ἤγρουντο

22. ἄνωθεν — von der Höhe her, an deren Fusse nach § 14 die Spartaner ihr Lager hatten. — ὡς τε — S. zu V, 3, 14 u. vgl. VI, 3, 17.

23. ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν — am Leben verzweifeln.

24. ἐπιλαθέσθαι — πάθος — Der Sinn muß sein: wenn ihr die erlittene Niederlage in Vergessenheit bringen, d. h. wieder gut machen wollt; dies kann jedoch das Verbum ἐπιλαθέσθαι kaum bedeuten. —

οὕτως — den Inhalt der Participien aufnehmend. Vgl. zu III, 2, 9. — εἰς μάχην ἵεναι — mit dem Dativ wie häufig εἰς χειρὸς ἵεναι.

25. καὶ οὕτως — Die Beziehung des καὶ ist nicht klar. — ἐκείνου — oft auf das unmittelbar vorangehende bezogen. Vgl. § 27. Anab. VII, 3, 4 Σεύθης δὲ φησιν, ἂν πρὸς ἐκείνον ἴητε, εὐ ποιήσειν ὑμᾶς. S. auch zu I, 1, 27. — συνεσκευάσθαι — das Gepäck fertig zu halten. S. zu V, 4, 7. — ἀφ' ἑσπέρας — nach Einbruch des Abends. Anab.

εὐθύς ἀφ' ἐσπέρας τὴν διὰ Κρῆσιος, τῷ λαθεῖν πιστεύοντες
 26 μᾶλλον ἢ ταῖς σπονδαῖς. μάλα δὲ χαλεπῶς πορευόμενοι, ὅσα
 δὴ ἐν νυκτί τε καὶ ἐν φόβῳ ἀπιόντες καὶ χαλεπὴν ὁδόν, εἰς
 Αἰγόσθενα τῆς Μεγαρικῆς ἀφικνοῦνται. ἐκεῖ δὲ περιτυγχά-
 νουσι τῷ μετὰ Ἀρχιδάμου στρατεύματι. ἔνθα δὴ ἀναμείνας,
 ἕως καὶ οἱ σύμμαχοι πάντες παρεγένοντο, ἀπῆγε πᾶν ὁμοῦ
 τὸ στρατεύμα μέχρι Κορίνθου· ἐκεῖθεν δὲ τοὺς μὲν συμμά-
 χους ἀφῆκε, τοὺς δὲ πολίτας οἴκαδε ἀπήγαγεν.
 27 Ὁ μέντοι Ἰάσων ἀπιὼν διὰ τῆς Φωκίδος Ἰαμπολιτῶν
 μὲν τό τε προάστειον εἶλε καὶ τὴν χώραν ἐπόρθησε καὶ ἀπέ-
 κτεινε πολλούς· τὴν δ' ἄλλην Φωκίδα διήλθεν ἀπραγμόνως.
 ἀφικόμενος δὲ εἰς Ἡράκλειαν κατέβαλε τὸ Ἡρακλειωτῶν τείχος,
 δῆλον ὅτι οὐ τοῦτο φοβούμενος, μή τινες ἀναπεπταμένης ταύ-
 τῆς τῆς παρόδου πορεύσονται ἐπὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν, ἀλλὰ
 μᾶλλον ἐνθουμούμενος, μή τινες τὴν Ἡράκλειαν ἐπὶ στενωπῷ οὖσαν
 καταλαβόντες εἰργοίην αὐτόν, εἰ ποὶ βούλοιο τῆς Ἑλλάδος
 28 πορευέσθαι. ἐπεὶ δ' ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὴν Θετταλίαν, μέγας
 μὲν ἦν καὶ διὰ τὸ τῷ νόμῳ Θετταλῶν ταγὸς καθεστάναι καὶ
 διὰ τὸ μισθοφόρους πολλούς τρέφειν περὶ αὐτόν καὶ πεζοὺς
 καὶ ἵππεάς, καὶ τούτους ἐκπεπονημένους ὡς ἂν κράτιστοι εἶεν·
 ἔτι δὲ μέζων καὶ διὰ τὸ συμμάχους πολλούς τοὺς μὲν ἦδη
 εἶναι αὐτῷ, τοὺς δὲ καὶ ἔτι βούλεσθαι γίνεσθαι. μέγιστος
 δ' ἦν τῶν καθ' αὐτόν τῷ μηδ' ὑφ' ἐνὸς εὐκαταφρόνητος
 29 εἶναι. ἐπιόντων δὲ Πυθίων παρήγγειλε μὲν ταῖς πόλεσι βοῦς
 καὶ οἶς καὶ αἶγας καὶ ὕς παρασκευάζεσθαι ὡς εἰς τὴν θυσίαν·

VI, 3, 23 οἱ Θραῖες εὐθύς ἀφ' ἐσπέρας ᾤχοντο ἀπιόντες. Thukyd. III, 112 ὁ δὲ Δημοσθένης δειπνήσας ἔλασεν καὶ τὸ ἄλλο στρατεύμα ἀφ' ἐσπέρας εὐθύς.

26. οἶα δὴ — S. zu V, 4, 39.

27. τὸ — τείχος — die Stadt. Vgl. § 4. Diodor XV, 57 τὴν μὲν Ἡράκλειαν τὴν ἐν Τραχινίᾳ διὰ προδοσίας ἐλὼν ἀνάστατον ἐποίησε. — ἐπὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν — in feindlicher Absicht gegen seine Macht. Über ἐκείνου s. zu I, 1, 27. — ἐπὶ στενωπῷ — an dem engen Wege, der längs des malischen Meerbusens aus Thessalien nach Hellas führt.

28. ταγὸς — S. 1, 18. — ὡς —

wie ὅπως mit dem Optativ. potential. S. zu IV, 8, 16. — τῶν καθ' αὐτόν — von seinen Zeitgenossen.

29. ἐπιόντων δὲ Πυθίων — Die Pythischen Spiele fanden im Spätsommer jedes dritten Jahres der Olympiaden statt, also hier Ol. 92, 3 = 370 v. Chr. — ὡς εἰς τὴν θυσίαν — Wie nach παρασκευάζεσθαι beim Particip. Futur. ὡς zu stehen pflegt (vgl. zu IV, 1, 41), so steht diese Partikel auch bei dem mit einer Präposition gebildeten Ausdruck des Zweckes. Vgl. III, 4, 11 συσκευάζεσθαι ὡς εἰς στρατίαν. IV, 2, 19 διασκευάζεσθαι ὡς εἰς μάχην. S. auch zu II, 4, 38. —

καὶ ἔφασαν πᾶν μετρίως ἐκάστη πόλει ἐπαγγελλομένων γενέ-
 σθαι βοῦς μὲν οὐκ ἐλάττους χιλίων, τὰ δὲ ἄλλα βοσκήματα
 πλείω ἢ μύρια. ἐκήρυξε δὲ καὶ νικητήριον χρυσοῦν στέφανον
 ἔσεσθαι, ἣτις τῶν πόλεων βοῦν ἡγεμόνα κάλλιστον τῷ θεῷ
 θρῆψει. παρήγγειλε δὲ καὶ ὡς στρατευσομένοις εἰς τὸν περὶ 30
 τὰ Πύθια χρόνον Θετταλοῖς παρασκευάζεσθαι· διενοεῖτο
 γὰρ, ὡς ἔφασαν, καὶ τὴν πανήγυριν τῷ θεῷ καὶ τοὺς ἀγῶ-
 νας αὐτὸς διατιθέναι. περὶ μέντοι τῶν ἱερῶν χρημάτων ὅπως
 μὲν διενοεῖτο ἔτι καὶ νῦν ἄδηλον· λέγεται δὲ ἐπερομένων τῶν
 Δελφῶν, τί χρῆ ποιεῖν, ἐὰν λαμβάνῃ τῶν τοῦ θεοῦ χρημά-
 των, ἀποκρίνασθαι τὸν θεόν, ὅτι αὐτῷ μελήσει. ὁ δ' οὖν 31
 ἀνὴρ τηλικούτος ὦν καὶ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα διανοούμενος,
 ἐξέτασιν πεποιηκῶς καὶ δοκιμασίαν τοῦ Φεραιῶν ἱππικοῦ,
 καὶ ἦδη καθήμενος καὶ ἀποκρινόμενος, εἴ τις δεόμενός του
 προσίοι, ὑπὸ νεανίσκων ἐπιτὰ προσελθόντων ὡς διαφερομένων
 τι ἀλλήλοις ἀποσφάττεται καὶ κατακόπτεται. βοηθησάντων 32
 δὲ ἐρρωμένως τῶν παραγενομένων δορυφόρων εἰς μὲν ἔτι
 τύπτων τὸν Ἰάσονα λόγῃ πληγῆς ἀποθνήσκει· ἕτερος δὲ
 ἀναβαίνων ἐφ' ἵππον ἐγκαταληφθεὶς καὶ πολλὰ τραύματα
 λαβὼν ἀπέθανεν· οἱ δ' ἄλλοι ἀναπηθήσαντες ἐπὶ τοὺς παρε-
 σκευασμένους ἵππους ἀπέφυγον· ὅποι δὲ ἀφίκοιντο τῶν Ἑλ-
 ληνίδων πόλεων, ἐν ταῖς πλείσταις ἐτιμῶντο. ᾧ καὶ δῆλον ἐγέ-
 νετο, ὅτι ἰσχυρῶς ἔδεισαν οἱ Ἕλληνες αὐτὸν μὴ τύραννος γένοιτο.
 Ἀποθανόντος μέντοι ἐκείνου Πολύδωρος ἀδελφὸς αὐτοῦ 33

ἐπαγγελλομένων — passiv, als Subjekt ist zu denken βοῶν u. s. w. — βοῦν ἡγεμόνα — wohl der, welcher den ganzen Zug der Opfertiere anführen sollte, wie bei Pausan. II, 19, 4 λύκος προσπεσῶν ἐμάχετο πρὸς ταῦρον ἡγεμόνα τῶν βοῶν. Vgl. Athen. VI S. 235^b ἐν τῷ ἀνακείῳ ἐπὶ τινος στήλης γέγραπται· τοῖν δὲ βοῶν τοῖν ἡγεμόνοι τοῖν ἔξαιρουμένοι τοῖ μὲν τρίτον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, τὰ δὲ δύο μέρη τὸ μὲν ἕτερον τῷ ἱερεῖ, τὸ δὲ τοῖς παρασίτοις. In einer delphischen Inschrift Corp. Inscr. Gr. Nr. 1688 βοῦς ἦρας.

30. παρήγγειλε — Verbinde παρήγγειλε δὲ καὶ τοῖς Θετταλοῖς παρασκευάζεσθαι εἰς τὸν περὶ τὰ Πύθια χρόνον ὡς στρατευσομένοις. — αὐτὸς διατιθέναι — Die

Leitung der Pythischen Spiele kam den Amphiktyonen zu. — ἱερῶν χρημάτων — die Tempelschätze in Delphi. — ὅτι αὐτῷ μελήσει — dafs er selbst den Schutz oder die Bestrafung übernehmen werde. Vgl. Anab. V, 3, 13 ἂν δὲ τις μὴ ποιῇ ταῦτα, τῷ θεῷ μελήσει und zu V, 4, 1. Eine ähnliche Antwort des Gottes Herod. VIII, 36.

32. τῶν πόλεων — abhängig von ὅποι. — ἐν ταῖς πλείσταις — nämlich πόλεσι, ein eigentümlich beschränkender Zusatz zu dem alle Städte umfassenden ὅποι — ἀφίκοιντο.

33. ὁ δὲ Πολύδωρος — Nach Diodor XV, 61 wurde er von seinem Bruder Alexander vergiftet.

καὶ Πολύφρων ταροὶ κατέστησαν. καὶ ὁ μὲν Πολύδωρος, πορευομένων ἀμφοτέρων εἰς Λάρισαν, νύκτωρ καθεύδων ἀποθνήσκει ὑπὸ Πολύφρονος τοῦ ἀδελφοῦ, ὡς ἐδόκει· ὁ γὰρ θάνατος αὐτοῦ ἐξαπναιῶς τε καὶ οὐκ ἔχων φανεράν πρόφα-
 34 σιν ἐγένετο. ὁ δ' αὖ Πολύφρων ἤρξε μὲν ἐμᾶντόν, κατεσκενάσατο δὲ τὴν ταγείαν τυραννίδι ὁμοίαν. ἐν τε γὰρ Φαρσάλῳ τὸν Πολυδάμαντα καὶ ἄλλους τῶν πολιτῶν ὀκτὼ τοὺς κρατίστους ἀπέκτεινεν, ἐκ τε Λαρίσης πολλοὺς φυγάδας ἐποίησε. ταῦτα δὲ ποιῶν καὶ οὗτος ἀποθνήσκει ὑπ' Ἀλεξάνδρου, ὡς τιμωροῦντος τῷ Πολυδώρῳ καὶ τὴν τυραννίδα καταλύοντος.
 35 ἐπεὶ δ' αὐτὸς παρέλαβε τὴν ἀρχήν, χαλεπὸς μὲν Θετταλοῖς ταγὸς ἐγένετο, χαλεπὸς δὲ Θηβαίοις καὶ Ἀθηναίοις πολέμιος, ἀδικος δὲ ληστής καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. τοιοῦτος δ' ὢν καὶ αὐτὸς αὐτὸ ἀποθνήσκει, αὐτοχειρία μὲν ὑπὸ τῶν
 36 τῆς γυναικὸς ἀδελφῶν, βουλῇ δὲ ὑπ' αὐτῆς ἐκείνης. τοῖς τε γὰρ ἀδελφοῖς ἐξηγγεῖλεν, ὡς ὁ Ἀλέξανδρος ἐπιβουλεύει αὐτοῖς καὶ ἐκρυψεν αὐτοὺς ἐνδον ὄντας ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ δεξιμένη μεθύοντα τὸν Ἀλέξανδρον, ἐπεὶ κατεκοίμισεν, ὁ μὲν λύχνος ἐκάετο, τὸ δὲ ξίφος αὐτοῦ ἐξήνεγκεν. ὡς δ' ἦσθετο ὀκνοῦντας εἰσιέναι ἐπὶ τὸν Ἀλέξανδρον τοὺς ἀδελφούς, εἶπεν, ὡς εἰ μὴ ἤδη πράξοιεν, ἐξεγερεῖ αὐτόν. ὡς δ' εἰσῆλθον, ἐπισπάσασα τὴν θύραν εἶχετο τοῦ ῥόπτρου, ἕως ἀπέθανεν ὁ
 37 ἀνὴρ. ἡ δὲ ἔχθρα λέγεται αὐτῇ πρὸς τὸν ἄνδρα γενέσθαι ὑπὸ μὲν τινῶν ὡς ἐπεὶ ἔδῃσε τὰ ἑαυτοῦ παιδικὰ ὁ Ἀλέξανδρος, νεανίσκον ὄντα καλόν, δεηθείσης αὐτῆς λῦσαι ἐξαγαγὼν αὐτόν ἀπέσφαξεν· οἱ δὲ τινες ὡς ἐπεὶ παῖδες αὐτῷ οὐκ ἐγίνοντο ἐκ ταύτης, ὅτι πέμπων εἰς Θήβας ἐμνήστευε τὴν Ἰάσο-

34. ταγείαν τυραννίδι ὁμοίαν — Vgl. zu diesem Gegensatze Thukyd. I, 95 τυραννίδος μᾶλλον ἐφαίνετο μίμησις ἢ στρατηγία. — Πολυδάμαντα — S. 1, 2 ff.

35. ληστής — Er unternahm besonders gegen die Inseln Raubzüge. Diodor XV, 95. — ἀποθνήσκει — Über die Zeit s. Einl. S. 8 A. 4. — αὐτοχειρία — die Ausführung der That, im Gegensatz zur βουλή. Ähnlich Sophokl. Oedip. Tyr. 1332. — τῆς γυναικὸς — der Thebe, einer Tochter des Iason. Plutarch Pelop. 28. Ihre Brüder waren

Tisiphonos, Pytholaos, Lykophron. Vgl. die Erzählung bei Plutarch a. a. O. 35 und bei Konon in Photios Bibl. S. 236.

36. δεξιμένη — als ob nur der Hauptsatz τὸ ξίφος ἐξήνεγκεν folgte. — ἦδη — gleich jetzt. Vgl. IV, 1, 14.

37. τὰ — παιδικὰ — nach Plutarch der jüngste Bruder der Thebe. — ὡς — ὅτι — Dieselbe Wiederholung wegen des eingeschobenen Satzes auch VI, 5, 13. Anab. V, 6, 19; VII, 4, 5. Kyrop. V, 3, 30; VI, 4, 5. Hieron. 1, 23.

νος γυναικα λαβεῖν. τὰ μὲν οὖν αἰτία τῆς ἐπιβουλῆς ὑπὸ τῆς γυναικὸς οὕτω λέγεται· τῶν δὲ ταῦτα πραξάντων ἄκρι οὐ ὅδε ὁ λόγος ἐγράφετο Τισίφρονος πρεσβύτατος ὢν τῶν ἀδελφῶν τὴν ἀρχὴν εἶχε.

Καὶ τὰ μὲν Θετταλικὰ, ὅσα περὶ Ἰάσονα ἐπράχθη καὶ V. μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον μέχρι τῆς τοῦ Τισιφρόνου ἀρχῆς δεδήλωται· νῦν δ' ἐπάνειμι ἐνθεν ἐπὶ ταῦτα ἐξέβην. ἐπεὶ γὰρ Ἀρχίδαμος ἐκ τῆς ἐπὶ Λεῦκτρα βοηθείας ἀπήγαγε τὸ στρατεύμα, ἐνθυμηθέντες οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι ἔτι οἴονται χρῆναι ἀκολουθεῖν καὶ οὐπω διακείντο οἱ Λακεδαιμόνιοι ὥσπερ τοὺς Ἀθηναίους διέθεσαν, μεταπέμπονται τὰς πόλεις ὅσαι βούλοιντο τῆς εἰρήνης μετέχειν, ἢν βασιλεὺς κατέπεμψεν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, δόγμα ἐποιήσαντο μετὰ τῶν κοινῶν βουλομένων ὁμοῖαι τόνδε τὸν ὄρκον· Ἐμμενῶ ταῖς σπονδαῖς, ἃς βασιλεὺς κατέπεμψε καὶ τοῖς ψηφίσμασι τοῖς 2 Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων. εἰάν τις στρατεύῃ ἐπὶ τινα πόλιν τῶν ὁμοσασῶν τόνδε τὸν ὄρκον, βοηθήσω παντὶ σθένει. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες ἔχαιρον τῷ ὄρκῳ· Ἡλείοι δὲ ἀντέλεγον ὡς οὐ δέοι αὐτουόμους ποιεῖν οὔτε Μαργαεῖς οὔτε

Vect. 5, 1. — ὑπὸ τῆς γυναικὸς — wie beim Passiv steht ὑπὸ auch bei Verbalsubstantiven mit passivem Sinn. Vgl. zu I, 5, 19. Kyrop. III, 3, 2 τῇ ὑπὸ πάντων τιμῇ. Komment. IV, 4, 4 τὴν ὑπὸ Μεληῖτον γραφήν. Der nach gewöhnlichem Sprachgebrauche vor ὑπὸ τῆς γυναικὸς zu wiederholende Artikel τῆς ist ausgelassen wie Platon. Republ. II S. 378^a τὰ τοῦ Κρόνου ἔργα καὶ πάθη ὑπὸ τοῦ υἱέος. S. 383^a τὴν τοῦ ἐννεπίου πομπὴν ὑπὸ Διός. In den Stellen Hellen. III, 5, 3 λύειν τὰς σπονδὰς πρὸς τοὺς συμμάχους und Anab. V, 2, 6 ἢν γὰρ ἐφ' ἐνὸς ἢ κατὰ βασίς ἐκ τοῦ χωρίου εἰς τὴν χαράδραν ist der Artikel wohl weggelassen, weil der ganze Ausdruck nicht Attribut zu dem Substantiv, sondern von dem aus diesem Substantiv und dem Verbum zu bildenden Verbalbegriff abhängig ist.

V. 1. ἐπεὶ — ἀπήγαγε — S. 4, 26. — ἐνθυμηθέντες — διέ-

θεσαν — Die Athener sahen, daß die Peloponnesier sich noch als unter der Hegemonie Spartas stehend betrachteten und daß die Lakedämonier noch nicht in die Lage gekommen wären, in welche sie die Athener gebracht hatten, nämlich den Bundesgenossen die Selbständigkeit gewähren zu müssen. — μεταπέμπονται — d. h. sie laden sie zu einem Kongresse ein. — τῆς εἰρήνης — des Antalkidischen. S. V, 1, 28.

2. τῶν συμμάχων — Hiermit sind höchst wahrscheinlich nicht die Teilnehmer an dem Kongresse und dem Vertrage, sondern die athenischen Bundesgenossen gemeint. Welches Inhalts die ψηφίσματα waren, ist unbekannt. — σθένει — Das poetische Wort scheint in der Prosa nur in der Verbindung παντὶ σθένει gebräuchlich zu sein. Kyrop. VI, 1, 42; VIII, 5, 25. De rep. Laced. 4, 5. Thukyd. I, 86. Demosth. Olynth. 3, 6. Platon Gesetze I

Σκιλλωντίους οὔτε Τριφυλίους· σφετέρως γὰρ εἶναι ταύτας
3 τὰς πόλεις. οἱ δ' Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι ψηφισάμενοι, ὥσπερ
βασιλεὺς ἔγραψεν, αὐτονόμους εἶναι ὁμοίως καὶ μικρὰς καὶ
μεγάλας πόλεις, ἐξέπεμψαν τοὺς ὀρκωτάς καὶ ἐκέλευσαν τὰ
μέγιστα τέλη ἐν ἐκάστη πόλει ὀρκῶσαι. καὶ ὤμοσαν πάντες
πλὴν Ἡλείων.

Ἐξ ὧν δὴ καὶ οἱ Μαντινεῖς, ὡς ἤδη αὐτόνομοι παντά-
πασιν ὄντες, συνῆλθόν τε πάντες καὶ ἐψηφίσαντο μίαν πόλιν
4 τὴν Μαντινείαν ποιεῖν καὶ τειχίζειν τὴν πόλιν. οἱ δ' αὖ
Λακεδαιμόνιοι ἠγούντο, εἰ τοῦτο ἄνευ τῆς σφετέρως γνώμης
ἔσοιτο, χαλεπὸν ἔσεσθαι. πέμπουσιν οὖν Ἀγησίλαον πρεσβευ-
τὴν πρὸς τοὺς Μαντινεάς, ὅτι ἐδόκει πατρικὸς φίλος αὐτοῖς
εἶναι. ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο πρὸς αὐτούς, τὸν μὲν δῆμον τῶν Μαν-
τινείων οἱ ἄρχοντες οὐκ ἠθέλον συλλέξαι αὐτῷ, πρὸς δὲ σφᾶς
ἐκέλευον λέγειν ὅτου δέοιτο. ὁ δὲ ὑπισχεῖτο αὐτοῖς, ἐὰν νῦν
ἐπίσχωσι τῆς τειχίσεως, ποιήσειν ὥστε μετὰ τῆς Λακεδαίμο-
5 νος γνώμης καὶ μὴ δαπανηρῶς τειχισθῆναι τὸ τεῖχος. ἐπεὶ
δὲ ἀπεκρίναντο, ὅτι ἀδύνατον εἶη ἐπισχεῖν, δόγματος γεγενη-
μένου πάσῃ τῇ πόλει ἤδη τειχίζειν, ἐκ τούτου ὁ μὲν Ἀγησί-
λαος ἀπῆε ὀργιζόμενος· στρατεύειν γε μέντοι ἐπ' αὐτούς
οὐ δυνατὸν ἐδόκει εἶναι, ἐπ' αὐτονομία τῆς εἰρήνης γεγενη-
μένης. τοῖς δὲ Μαντινεῦσιν ἔπεμπον μὲν καὶ τῶν Ἀρκαδικῶν
πόλεων τινες συντειχιούντας, οἱ δὲ Ἡλείοι καὶ ἄργυρίον τρία
τάλαντα συνεβάλλοντο αὐτοῖς εἰς τὴν περὶ τὸ τεῖχος δαπάνην.
καὶ οἱ μὲν Μαντινεῖς περὶ ταῦτ' ἦσαν.

6 Τῶν δὲ Τεγεατῶν οἱ μὲν περὶ τὸν Καλλίβιον καὶ Πρόξε-
νον συνῆγον ἐπὶ τὸ συνιέναι τε πᾶν τὸ Ἀρκαδικόν, καὶ ὅ,τι

S. 646^a; IX S. 854^b. — Μαργανεῖς
— Vgl. III, 2, 30. Die Eleer
hatten nach der Schlacht bei
Leuktra diese Städte wieder in
Besitz genommen.

3. αὐτονόμους εἶναι — S. zu
V, 1, 32. — Μαντινεῖς — S. V,
2, 5. — μίαν πόλιν — da sie
von den Spartanern in vier Ort-
schaften aufgelöst worden war.

4. πατρικὸς φίλος — S. V,
2, 3. — ποιήσειν ὥστε — Sonst
steht nach ποιεῖν gewöhnlicher
der Accus. cum Infin. ohne ὥστε
oder ὅπως mit dem Indicat. Futuri;

jedoch wie hier auch V, 4, 21;
VII, 5, 26. Anab. I, 6, 2 u. 6.
Agesil. 1, 37. Vgl. πείθειν ὥστε
Thukyd. III, 102. Über διαπρατ-
τεσθαι ὥστε s. zu IV, 4, 7, und
über ὥστε zur Bezeichnung der
Absicht zu III, 1, 10 u. VI, 1, 10.

6. συνῆγον — sie suchten
die ganze Bevölkerung von
Arkadien zum Zwecke einer
Vereinigung zusammenzu-
bringen. Die Präposition συν ist
vielleicht mit Rücksicht auf συνιέναι
gewählt. Das endliche Resultat
dieser Bemühungen war die Zu-

νικῶν ἐν τῷ κοινῷ, τοῦτο κύριον εἶναι καὶ τῶν πόλεων· οἱ
δὲ περὶ τὸν Στάσιππον ἔπραττον ἐὰν τε κατὰ χώραν τὴν
πόλιν καὶ τοῖς πατρίοις νόμοις χρῆσθαι. ἠττώμενοι δὲ οἱ 7
περὶ τὸν Πρόξενον καὶ Καλλίβιον ἐν τοῖς θεαροῖς, νομίσαν-
τες, εἰ συνέλθοι ὁ δῆμος, πολὺ ἂν τῷ πλήθει κρατῆσαι, ἐκφέ-
ρονται τὰ ὄπλα. ἰδόντες δὲ τοῦτο οἱ περὶ τὸν Στάσιππον,
καὶ αὐτοὶ ἀνθωπλίσαντο, καὶ ἀριθμῷ μὲν οὐκ ἐλάττους ἐγέ-
νοντο· ἐπεὶ μέντοι εἰς μάχην ὄρμησαν, τὸν μὲν Πρόξενον
καὶ ἄλλους ὀλίγους μετ' αὐτοῦ ἀποκτείνουσι, τοὺς δ' ἄλλους
τρεψάμενοι οὐκ ἐδίωκον· καὶ γὰρ τοιοῦτος ὁ Στάσιππος
ἦν οἷος μὴ βούλεσθαι πολλοὺς ἀποκτινύναι τῶν πολιτῶν.
οἱ δὲ περὶ τὸν Καλλίβιον ἀνακεχωρηκότες ὑπὸ τὸ πρὸς Μαν- 8
τινείαν τεῖχος καὶ τὰς πύλας, ἐπεὶ οὐκέτι αὐτοῖς οἱ ἐναντίοι
ἐπεχείρουν, ἡσυχίαν εἶχον ἠθροισμένοι. καὶ πάλα μὲν ἐπε-
πόμφεσαν ἐπὶ τοὺς Μαντινεάς βοηθεῖν κελεύοντες· πρὸς δὲ
τοὺς περὶ Στάσιππον διελέγοντο περὶ συναλλαγῶν. ἐπεὶ δὲ
καταφανεῖς ἦσαν οἱ Μαντινεῖς προσιόντες, οἱ μὲν αὐτῶν
ἀναπηδῶντες ἐπὶ τὸ τεῖχος ἐκέλευον βοηθεῖν τὴν ταχίστην,
καὶ βοῶντες σπεύδειν διεκελεύοντο· ἄλλοι δὲ ἀνοίγουσι τὰς
πύλας αὐτοῖς. οἱ δὲ περὶ τὸν Στάσιππον ὡς ἦσθοντο τὸ 9
γιγνόμενον, ἐκπίπτουσι κατὰ τὰς ἐπὶ τὸ Παλλάντιον φερούσας
πύλας καὶ φθάνουσι πρὶν καταληφθῆναι ὑπὸ τῶν διωκόν-
των εἰς τὸν τῆς Ἀρτέμιδος νεῶν καταφυγόντες, καὶ ἐγκλει-
σάμενοι ἡσυχίαν εἶχον. οἱ δὲ μεταδιώξαντες ἐχθροὶ αὐτῶν
ἀναβάντες ἐπὶ τὸν νεῶν καὶ τὴν ὀροφὴν διελόντες ἔπαιον

sammensiedelung von vierzig Ort-
schaften zu der einen Stadt Mega-
lopolis. Diodor XV, 72. Pausan.
VIII, 27, 1—8. Xenophon spricht
nicht ausdrücklich von dieser That-
sache, erwähnt aber VII, 5, 5 die
Einwohner der Stadt. — ὅ,τι
νικῶν — was die Stimmen-
mehrheit erhielt. Vgl. VII,
1, 28. Anab. VI, 1, 18; 2, 12. —
εἶναι — abhängig von dem in
συνῆγον liegenden: sie machten
den Vorschlag. — κύριον — τῶν
πόλεων — bestimmende Kraft
über die Städte habend, d. h.
bindend für dieselben. — κατὰ
χώραν — eigentlich an Ort und
Stelle, hier also: unverändert in
ihrem bisherigen Zustande, im

Gegensätze zu der Vereinigung mit
den übrigen zu einer Stadt.

7. θεαροῖς — dorische Form
für θεωροῖς. Vielleicht bildeten
diese eine Behörde oder einen Aus-
schuß, wie er unter diesem Namen
auch in Mantinea (Thukyd. V, 47)
und bei den Lokrern (Corp. Inscr.
Gr. Nr. 1756) bestand. — ἐκφέ-
ρονται τὰ ὄπλα — sie ver-
sammelten sich öffentlich
mit ihren Waffen, um ihren
Willen mit Gewalt durchzusetzen.
Vgl. III, 2, 28. — οἷος — βού-
λεσθαι — S. zu II, 3, 45.

8. τὰς πύλας — d. i. τὰς πρὸς
Μαντινείαν.

9. Παλλάντιον — arkadische
Stadt im W. von Tegea. — ἀνα-

ταῖς κεραιαῖσιν. οἱ δ' ἐπεὶ ἐγνωσαν τὴν ἀνάγκην, παύεσθαι τε ἐκέλευον καὶ ἐξιέναι ἔφασαν. οἱ δ' ἐναντίοι ὡς ὑποχειρίους ἔλαβον αὐτούς, δῆσαντες καὶ ἀναβαλόντες ἐπὶ τὴν ἀρμάμαξαν ἀπήγαγον εἰς Τεγέαν. ἐκεῖ δὲ μετὰ τῶν Μαντινέων καταγνόντες ἀπέκτειναν.

- 10 Τούτων δὲ γιγνομένων ἐφυγον εἰς Λακεδαιμόνα τῶν περὶ Στάσιππον Τεγεατῶν περὶ ὀκτακοσίους. μετὰ δὲ ταῦτα τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐδόκει βοηθητέον εἶναι κατὰ τοὺς ὅρκους τοῖς τεθνεῶσι τε τῶν Τεγεατῶν καὶ ἐκπεπωκόσι· καὶ οὕτω στρατεύουσιν ἐπὶ τοὺς Μαντινέας, ὡς παρὰ τοὺς ὅρκους σὺν ὀπλοῖς ἐληλυθότων αὐτῶν ἐπὶ τοὺς Τεγεάτας. καὶ φρουρὰν μὲν οἱ 11 ἔφθοροι ἔφαινον, Ἀγησίλαον δ' ἐκέλευεν ἢ πόλις ἡγεῖσθαι. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι Ἀρκαῖδες εἰς Ἀσίαν συνελέγοντο· Ὀρχομενίων δὲ οὐκ ἐθελόντων κοινωνεῖν τοῦ Ἀρκαδικοῦ διὰ τὴν πρὸς Μαντινέας ἔχθραν, ἀλλὰ καὶ δεδερμένων εἰς τὴν πόλιν τὸ ἐν Κορίνθῳ συνειλεγμένον ξενικόν, οὗ Πολύτροπος ἤρχεν, ἔμενον οἴκοι οἱ Μαντινεῖς τούτων ἐπιμελόμενοι. Ἡραιεῖς δὲ καὶ Αεπρεῶται συνεστρατεύοντο τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπὶ τοὺς Μαντινέας.
- 12 ὁ δὲ Ἀγησίλαος, ἐπεὶ ἐγένετο αὐτῷ τὰ διαβατήρια, εὐθὺς ἐχώρει ἐπὶ τὴν Ἀρκαδίαν. καὶ καταλαβὼν πόλιν ὄμορον οὖσαν Εὐτταίαν, καὶ εὐρὼν ἐκεῖ τοὺς μὲν πρεσβυτέρους καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας οἰκοῦντας ἐν ταῖς οἰκίαις, τοὺς δ' ἐν τῇ στρατευσίμῳ ἡλικίᾳ οἰχομένους εἰς τὸ Ἀρκαδικόν, ὅμως οὐκ ἠδίκησε τὴν πόλιν, ἀλλ' εἰα τε αὐτούς οἰκεῖν, καὶ ἀνοῦμενοι ἐλάμβανον ὅσαν δέοντο· εἰ δέ τι καὶ ἠρπάσθη, ὅτε εἰσῆιε εἰς τὴν πόλιν, ἔξευρὼν ἀπέδωκε. καὶ ἐπρωδοῦμι δὲ τὸ

βάντες κτέ. — Vgl. den ähnlichen Vorfall Thukyd. IV, 48. — τὴν ἀρμάμαξαν — den dazu bestimmten und dazu mitgebrachten Wagen. Zum Transport von Gefangenen werden auch III, 3, 9 Wagen gebraucht.

10. κατὰ τοὺς ὅρκους — S. 3, 18f. — ἐληλυθότων — Genetiv. absol. statt eines auf Μαντινέας bezogenen Accusativs. Vgl. zu III, 5, 8.

11. Ἀσίαν — Flecken im südlichen Arkadien. Auf dieser allgemeinen Versammlung scheint der definitive Beschluss, eine Gesamtstadt zu bauen, gefasst worden zu sein. — τὴν πρὸς Μαντινέας

ἔχθραν — der seit langer Zeit bestand. Vgl. Thukyd. V, 61. — τούτων — die Orchomenier und ihre Hilfstruppen. Zu dem Gebrauch von ἐπιμελεσθαι vgl. I, 1, 22.

12. τὰ διαβατήρια — S. zu III, 5, 7. — ἐν τῇ στρατευσίμῳ ἡλικίᾳ — So auch Kyrop. VI, 2, 37 ἄξω δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἡλικίᾳ, wofür sonst kurz οἱ ἐν ἡλικίᾳ. Vgl. auch Pollux I, 177 u. II, 11 τοὺς τὴν στρατευσίμον ἡλικίαν ἔχοντας. — τὸ Ἀρκαδικόν — d. i. die eben erwähnte Versammlung in Asea. — ἐλάμβανον — Übergang von dem Feldherrn auf die Soldaten.

τείχος αὐτῶν ὅσα εἶδειτο, ἕωσπερ αὐτοῦ διέτριβεν ἀναμένων τοὺς μετὰ Πολύτροπον μισθοφόρους.

Ἐν δὲ τούτῳ οἱ Μαντινεῖς στρατεύουσιν ἐπὶ τοὺς Ὀρχο- 13 μενίους. καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ τείχους μάλα χαλεπῶς ἀπῆλθον, καὶ ἀπέθανόν τινες αὐτῶν· ἐπεὶ δὲ ἀποχωροῦντες ἐν τῇ Ἑλυμία ἐγένοντο, καὶ οἱ μὲν Ὀρχομενιοὶ ὀπλίται οὐκέτι ἠκολούθουν, οἱ δὲ περὶ τὸν Πολύτροπον ἐπέκειντο καὶ μάλα θρασέως, ἐνταῦθα γνόντες οἱ Μαντινεῖς ὡς εἰ μὴ ἀποκρούσονται αὐτούς, ὅτι πολλοὶ σφῶν κατακοντισθήσονται, ὑποστρέψαντες ὁμοσε ἐχώρησαν τοῖς ἐπικειμένοις. καὶ ὁ μὲν 14 Πολύτροπος μαχόμενος αὐτοῦ ἀποθνήσκει· τῶν δ' ἄλλων φευγόντων πάμπολλοι ἂν ἀπέθανον, εἰ μὴ οἱ Φλιάσιοι ἰππεῖς παραγεγόμενοι καὶ εἰς τὰ ὀπισθεν περιελάσαντες τῶν Μαντινέων ἐπέσχον αὐτούς τῆς διώξεως. καὶ οἱ μὲν Μαντινεῖς ταῦτα πράξαντες οἴκαδε ἀπῆλθον.

Ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἀκούσας ταῦτα καὶ νομίσας οὐκ ἂν ἔτι 15 συμμίξει αὐτῷ τοὺς ἐκ τοῦ Ὀρχομενοῦ μισθοφόρους, οὕτω προῆει. καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἐν τῇ Τεγεάτιδι χώρᾳ ἐδειπνοποίησατο, τῇ δ' ὑστεραίᾳ διαβαίνει εἰς τὴν Μαντινικὴν καὶ ἐστρατοπεδεύσατο ὑπὸ τοῖς πρὸς ἐσπέραν ὄρεσι τῆς Μαντινείας· καὶ ἐκεῖ ἅμα ἐδήου τὴν χώραν καὶ ἐπόρθει τοὺς ἀγρούς. τῶν δὲ Ἀρκαδῶν οἱ συλλεγόντες ἐν τῇ Ἀσείᾳ νυκτὸς παρῆλθον εἰς τὴν Τεγέαν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ μὲν Ἀγησίλαος 16 ἀπέχων Μαντινείας ὅσον εἴκοσι σταδίους ἐστρατοπεδεύσατο· οἱ δ' ἐκ τῆς Τεγέας Ἀρκαῖδες, ἐχόμενοι τῶν μεταξὺ Μαντινείας καὶ Τεγέας ὄρῶν παρῆσαν μάλα πολλοὶ ὀπλίται, συμμίξει βουλόμενοι τοῖς Μαντινεῦσι· καὶ γὰρ οἱ Ἀργεῖοι οὐ πανδημεῖ ἠκολούθουν αὐτοῖς· καὶ ἦσαν μὲν τινες οἱ τὸν

13. ἀπὸ τοῦ τείχους — d. i. von einem Angriffe, den sie auf die Stadt gemacht. — Ἑλυμία — jedenfalls zwischen Orchomenos und Mantinea, sonst nicht bekannt. — ὡς — ὅτι — S. zu 4, 37.

14. εἰς τὰ ὀπισθεν περιελάσαντες — sie umgehend und ihnen in den Rücken fallend. Kyrop. VII, 1, 36 εἰ εἰς τὸ ὀπισθεν περιελάσειεν αὐτῶν.

15. οὕτω — S. zu III, 2, 9. —

διαβαίνει — Das Thal, in welchem das Gebiet von Tegea und Mantinea liegt, wird im Westen vom Maenalos, im Osten vom Partheniongebirge begrenzt; beide Gebirge treten an der Grenze beider Gebiete nahe an einander, so dafs nur ein schmaler Paß bleibt. — τῆς Μαντινείας — abhängig von πρὸς ἐσπέραν. S. zu V, 4, 38.

16. ἐχόμενοι τῶν ὄρῶν — sich anlehnend an die Ge-

Ἀγησίλαον ἐπειθον χωρὶς τούτοις ἐπιθέσθαι· ὁ δὲ φοβούμενος, μὴ ἐν ὄσφ' πρὸς ἐκείνους πορεύοιτο, ἐκ τῆς πόλεως οἱ Μαντινεῖς ἐξεληθόντες κατὰ κέρας τε καὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν ἐπιπέσοιεν αὐτῷ, ἔγνω κράτιστον εἶναι εἶσαι συνελθεῖν αὐτούς, καὶ εἰ βούλοιντο μάχεσθαι, ἐκ τοῦ δικαίου καὶ φανεροῦ τὴν μάχην ποιεῖσθαι. καὶ οἱ μὲν δὴ Ἀρκάδες ὁμοῦ ἤδη ἐγέννητο. οἱ δ' ἐκ τοῦ Ὀρχομενοῦ πελτασταὶ καὶ οἱ τῶν Φλιασίων ἰππεῖς μετ' αὐτῶν τῆς νυκτὸς διεξεληθόντες παρὰ τὴν Μαντινείαν θυομένῳ τῷ Ἀγησίλαῳ πρὸ τοῦ στρατοπέδου ἐπιφαίνονται ἅμα τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐποίησαν τοὺς μὲν ἄλλους εἰς τὰς τάξεις δραμεῖν, Ἀγησίλαον δ' ἐπαναχωρῆσαι πρὸς τὰ ὄπλα. ἐπεὶ δ' ἐκείνοι μὲν ἐγνώσθησαν φίλοι ὄντες, Ἀγησίλαος δὲ ἐκεκαλλίερχτο, ἐξ ἀρίστου προῆγε τὸ στρατεύμα. ἐσπέρας δ' ἐπιγυμνομένης ἔλαθε στρατοπεδενσάμενος εἰς τὸν ὀπισθεν κόλπον τῆς Μαντινικῆς, μάλα σύνεγγυς καὶ κύκλῳ ὄρη ἔχοντα. τῇ δ' ὕστεραία ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ἐθύετο μὲν πρὸ τοῦ στρατεύματος· ἰδὼν δὲ συλλεγομένους ἐκ τῆς τῶν Μαντινέων πόλεως ἐπὶ τοῖς ὄρεσι τοῖς ὑπὲρ τῆς οὐρᾶς τοῦ ἑαυτῶν στρατεύματος, ἔγνω ἑξακτέον εἶναι τὴν ταχίστην ἐκ τοῦ κόλπου. εἰ μὲν οὖν αὐτὸς ἀφηγοῖτο, ἐφοβεῖτο, μὴ τῇ οὐρᾷ ἐπιθροῖντο οἱ πολεμίῳ· ἡσυχίαν δὲ ἔχων καὶ τὰ ὄπλα πρὸς τοὺς πολεμίους φαίνων ἀναστρέψαντας ἐκέλευε τοὺς ἀπ' οὐρᾶς εἰς δόρυ ὀπισθεν τῆς φάλαγγος ἡγεῖσθαι πρὸς αὐτόν. καὶ οὕτως ἅμα ἐκ τε τοῦ στενοῦ ἐξῆγε καὶ ἰσχυροτέρων ἀεὶ τὴν φάλαγγα ἐποίετο. ἐπειδὴ δὲ ἐδεδίπλωτο ἡ φάλαγξ, οὕτως ἔχοντι τῷ ὀπλιτικῷ προσελθῶν εἰς τὸ πεδίον ἐξέτεινε

birge. — κατὰ κέρας — in der Flanke. Kyrop. VII, 1, 26 φάλαγγι γὰρ κατὰ κέρας προσέβαλλον. — τὴν μάχην — die beabsichtigte, bevorstehende Schlacht. Vgl. IV, 2, 12 u. 18. Kyrop. III, 3, 17.

17. τὰ ὄπλα — S. zu II, 4, 6. — ἐξ ἀρίστου — nach der Mahlzeit. Vgl. IV, 8, 18. Anab. IV, 6, 21. — σύνεγγυς — zu verbinden mit ὄρη ἔχοντα. Das seltene Wort σύνεγγυς findet sich auch Thukyd. IV, 24.

18. ἑαυτῶν — sein und der Seinigen. S. zu IV, 8, 24.

Über die Genetive s. zu II, 2, 9. — τὰ ὄπλα — φαίνων — die Waffen den Feinden kampfbereit entgegen haltend, Front gegen die Feinde machend. — ἀναστρέψαντες — S. zu 2, 20. — εἰς δόρυ — rechts um. Arrian. Takt. S. 51 τῆς κλίσεως ἐπὶ δόρυ καλεῖται ἡ εἰς δεξιὰ, ἵνα περὶ τὸ δόρυ ἔσθι τῷ ὀπλίτῃ, ἐπ' ἀσπίδα δὲ ἡ ἐπὶ τὰ λαῖα, ἵνα φέροι τὴν ἀσπίδα. Das Manöver fand so statt, dafs der linke Flügel, der am Ende des Thales stand, während Agesilaos mit dem rechten sich dem Eingange zunächst befand, mittelsteiner Schwenkung sich hinter der Aufstellung

πάλιν ἐπ' ἐννέα ἢ δέκα τὸ στρατεύμα ἀσπίδων. οἱ μὲντοι Μαντινεῖς οὐκέτι ἐξήεσαν· καὶ γὰρ οἱ Ἥλειοι συστρατευόμενοι αὐτοῖς ἐπειθον μὴ ποιεῖσθαι μάχην, πρὶν οἱ Θηβαῖοι παραγένοιτο· εὐ δὲ εἰδέναι ἔφασαν ὅτι παρῆσαν· καὶ γὰρ δέκα τάλαντα δεδανείσθαι αὐτοὺς παρὰ σφῶν εἰς τὴν βοήθειαν. οἱ μὲν δὴ Ἀρκάδες ταῦτα ἀκούσαντες ἡσυχίαν²⁰ εἶχον ἐν τῇ Μαντινείᾳ· ὁ δ' Ἀγησίλαος καὶ μάλα βουλόμενος ἀπάγειν τὸ στρατεύμα, καὶ γὰρ ἦν μέσος χειμῶν, ὅμως ἐκεῖ κατέμεινε τρεῖς ἡμέρας, οὐ πολὺ ἀπέχων τῆς τῶν Μαντινέων πόλεως, ὅπως μὴ δοκοῖη φοβούμενος σπεύδειν τὴν ἀφοδον. τῇ δὲ τετάρτῃ πρωὶ ἀριστοποιησάμενος ἀπῆγεν ὡς στρατοπεδενσόμενος ἐνθαπερ τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς Εὐταίας ἐξωρμήσατο. ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἐφαίνετο τῶν Ἀρκάδων, ἦγε τὴν²¹ ταχίστην εἰς τὴν Εὐταίαν, καίπερ μάλα ὀψίζων, βουλόμενος ἀπαγαγεῖν τοὺς ὀπλίτας πρὶν καὶ τὰ πύρα τῶν πολεμίων ἰδεῖν, ἵνα μὴ τις εἴποι ὡς φεύγων ἀπαγάγοι. ἐκ γὰρ τῆς πρόσθεν ἀθυμίας ἐδόκει τι ἀνειληφέναι τὴν πόλιν, ὅτι καὶ ἐμβεβλήκει εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ δηοῦντι τὴν χώραν οὐδεὶς ἠθελῆκει μάχεσθαι. ἐπεὶ δ' ἐν τῇ Λακωνικῇ ἐγένετο, τοὺς μὲν Σπαρτιάτας ἀπέλυσεν οἰκαδε, τοὺς δὲ περιοίκους ἀφήκεν ἐπὶ τὰς ἑαυτῶν πόλεις.

Οἱ δὲ Ἀρκάδες, ἐπεὶ ὁ Ἀγησίλαος ἀπεληλύθει καὶ ἦσαν²² διαλελυμένον αὐτῷ τὸ στρατεύμα, αὐτοὶ δὲ ἠθροισμένοι ἐτύγχανον, στρατεύουσιν ἐπὶ τοὺς Ἡραιάς, ὅτι τε οὐκ ἠθέλοντο τοῦ Ἀρκαδικοῦ μετέχειν καὶ ὅτι συνεισβεβλήκεσαν εἰς τὴν Ἀρκα-

nach dem andern Flügel hinzog, wodurch die Front halb so lang, die Tiefe doppelt so groß wurde. Dazu fand zugleich ein Vorbeimarschieren des ganzen Heeres unter Führung des rechten Flügels statt. Vgl. mit diesem Manöver Anab. IV, 3, 29.

19. ἐπ' ἐννέα — ἀσπίδων — neun Mann tief. S. zu 4, 12. — οἱ Θηβαῖοι — Dieselben waren von den Arkadern zu einem Bündnisse und zu einem Hilfszuge aufgefordert worden. Diodor XV, 62. Nach unserer Stelle scheint es, als ob die Eleer eine solche Verbindung angeknüpft hätten.

20. καὶ μάλα — S. zu II, 4, 2.

— ἐνθαπερ — ἐξωρμήσατο — wo er zunächst nach seinem Abmarsch von Eutaea sein Lager gehabt hatte. ἐξωρμήσατο ist eine in der Prosa ungewöhnliche Form; bei Homer II. Θ, 511; Φ, 595.

21. ἀνειληφέναι — Plutarch Ages. 30 ἐλαφροτέρων ἐποίησε ταῖς ἐλπίσι καὶ ἠδῶν τὴν πόλιν. — ἀπέλυσεν — statt des gebräuchlicheren ἀφήκεν. — ἑαυτῶν — Das reflexive Fürwort findet sich wie hier auf das Objekt des Satzes bezogen Anab. IV, 5, 35 καὶ αὐτόν τότε μὲν ὄχστο ἄγων Ξενοφῶν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ οἰκέτας.

22. οὐκ ἠθέλον — S. § 11. — ἐνεπίμπτων — ungewöhnliche

διὰν μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων. ἐμβαλόντες δὲ ἐνεπίμπρῶν τε τὰς οἰκίας καὶ ἐκοπτον τὰ δένδρα.

Ἐπεὶ δὲ οἱ Θηβαῖοι βεβηθηκότερες παρῆναι ἔλεγοντο εἰς τὴν Μαντίνειαν, οὕτως ἀπαλλάττονται ἐκ τῆς Ἡραίας καὶ 23 συμμιγνύουσι ταῖς Θηβαίους. ὡς δ' ὁμοῦ ἐγένοντο, οἱ μὲν Θηβαῖοι καλῶς σφίσιιν ᾤοντο ἔχειν, ἐπεὶ ἐβεβηθήκεσαν μὲν, πολέμιον δὲ οὐδένα ἔτι ἐώρων ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ ἀπιέναι παρεσκευάζοντο· οἱ δὲ Ἀρκάδες καὶ Ἀργεῖοι καὶ Ἠλεῖοι ἐπειθον αὐτοὺς ἠγείσθαι ὡς τάχιστα εἰς τὴν Λακωνικὴν, ἐπιδεικνύοντες μὲν τὸ ἑαυτῶν πλῆθος, ὑπερπαινοῦντες δὲ τὸ τῶν Θηβαίων στρατεύμα. καὶ γὰρ οἱ μὲν Βοιωτοὶ ἐγυμνάζοντο πάντες περὶ τὰ ὄπλα, ἀγαλλόμενοι τῇ ἐν Λεύκτροις νίκη· ἠκολούθουν δ' αὐτοῖς καὶ Φωκεῖς ὑπήκοοι γεγενημένοι καὶ Εὐβοεῖς ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων καὶ Λοκροὶ ἀμφότεροι καὶ Ἀκαρνανεὶς καὶ Ἡρακλεῶται καὶ Μηλιεῖς· ἠκολούθουν δ' αὐτοῖς καὶ ἐκ Θετταλίας ἱππεῖς τε καὶ πελτασταί. ταῦτα δὴ συνειδόμενοι καὶ τὴν ἐν Λακεδαίμονι ἐρημίαν λέγοντες 24 ἰκέτερον μηδαμῶς ἀποτρέπεσθαι, πρὶν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων χώραν. οἱ δὲ Θηβαῖοι ἤκουον μὲν ταῦτα, ἀντελογίζοντο δὲ ὅτι δυσεμβολωτάτη μὲν ἡ Λακωνικὴ ἔλεγτο εἶναι, φρουρὰς δὲ καθεστάναι ἐνόμιζον ἐπὶ τοῖς εὐπροσοδωτάτοις. καὶ γὰρ ἦν Ἰσχόλαος μὲν ἐν Οἰῶ τῆς Σικριτίδος, ἔχων νεοδαμῶδεις τε φρουροὺς καὶ τῶν Τεγατιῶν φρυγᾶδων τοὺς νεωτάτους περὶ τετρακοσίους· ἦν δὲ καὶ ἐπὶ Λεύκτρον

Form. — οὕτως — zur Einführung des Nachsatzes. Vgl. VII, 1, 2 u. 17 und zu III, 2, 9. Die nächsten Begebenheiten gehören noch dem J. 370 v. Chr. an.

23. Εὐβοεῖς — Die Euböer, welche 377 v. Chr. dem athenischen Bunde angehörten, hatten sich wohl nach der Schlacht bei Leuktra den Thebanern angeschlossen. — συνειδόμενοι — Obgleich der Form nach nicht unbedingt zu verwerfen (vgl. προειδόμενος Thukyd. IV, 61. Aeschin. geg. Timarch 165), giebt dies Particip doch hier keinen einigermassen genügenden Sinn. Subjekt ist οἱ Ἀρκάδες. — ἐρημίαν — nämlich von Bundesgenossen und genügenden Truppen. Vgl. § 25.

24. δυσεμβολωτάτη — κολλη γὰρ, ὄρεσι περίδρομος, τραχεῖά τε δυσείσβολός τε πολέμοις Euripid. bei Strabo VIII S. 366. — ἐπὶ τοῖς εὐπροσοδωτάτοις — an den Stellen, wo es noch am leichtesten zugänglich war. — Σικριτίδος — im nördlichen Teile von Lakonien, an der Grenze von Arkadien. — Vgl. zu V, 2, 24. — ἐπὶ Λεύκτρον — Es ist darunter nicht der in Lakonien am messenischen Meerbusen gelegene Ort Λεύκτρον (Strabo VIII S. 360. Pausan. III, 21, 7 und 26, 4) zu verstehen, sondern ein im südlichen Arkadien in der Nähe von Megalopolis gelegener Flecken. In jener Gegend nennt Pausanias VIII, 27, 4 einen Ort Namens

ὑπὲρ τῆς Μαλεατίδος ἄλλη φρουρά. ἐλογίζοντο δὲ καὶ τοῦτο οἱ Θηβαῖοι, ὡς καὶ συνελθοῦσαν ἂν ταχέως τὴν τῶν Λακεδαιμονίων δύναμιν καὶ μάχεσθαι ἂν αὐτοὺς οὐδαμοῦ ἄμεινον ἢ ἐν τῇ ἑαυτῶν. ἂ δὴ πάντα λογιζόμενοι οὐ πάνν προπετεῖς ἦσαν εἰς τὸ λέναι εἰς τὴν Λακεδαίμονα. ἐπεὶ μέντοι ἦκον 25 ἐκ τε Καρῶν λέγοντες τὴν ἐρημίαν καὶ ὑπισχνόμενοι αὐτοὶ ἠγείσθαι, καὶ κελύοντες, ἂν τι ἐξαπατῶντες φαίνωνται, ἀποσφάττειν σφᾶς, παρήσαν δὲ τινες καὶ τῶν περιόικων ἐπικαλούμενοι καὶ φάσκοντες ἀποστήσεσθαι, εἰ μόνον φανείησαν εἰς τὴν χώραν, ἔλεγον δὲ ὡς καὶ νῦν καλούμενοι οἱ περιόικοι ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν οὐκ ἐθέλοιεν βοηθεῖν· πάντα οὖν ταῦτα ἀκούοντες καὶ παρὰ πάντων οἱ Θηβαῖοι ἐπέισθησαν, καὶ αὐτοὶ μὲν κατὰ Καρύας ἐνέβαλον, οἱ δὲ Ἀρκάδες κατὰ Οἶον τῆς Σικριτίδος. καὶ εἰ μὲν ἐπὶ τὰ δύσβατα προ- 26 ελθῶν ὁ Ἰσχόλαος ὑφίστατο, οὐδένα ἂν ταύτη γε ἔφασαν ἀναβῆναι· νῦν δὲ βουλόμενος τοῖς Οἰάταις συμμάχοις χρῆσθαι, ἔμεινε ἐν τῇ κόμῃ· οἱ δὲ ἀνέβησαν πανπληθεῖς Ἀρκάδες. ἐνταῦθα δὴ ἀντιπρόσωποι μὲν μαχόμενοι οἱ περὶ τὸν Ἰσχόλαον ἐπεκράτουν· ἐπεὶ δὲ καὶ ὄπισθεν καὶ ἐκ πλαγίου καὶ ἀπὸ τῶν οἰκῶν ἀναβαίνοντες ἔπαιον καὶ ἔβαλλον

Μαλαία, von dem offenbar der hier gebrauchte Name der Landschaft Μαλεατῖς abgeleitet und der auch wohl mit dem I, 2, 18 genannten Μαλία gemeint ist. Der Name des Fleckens selbst heisst bei Thukyd. V, 54 Λεύκτρα, ebenso bei Plutarch Kleomen. 6, wogegen Pausan. VIII, 27, 4 ihn Λεύκτρον nennt. Aus Plutarch Pelop. 20 καὶ τῆς Λακωνικῆς πολίχνιον πρὸς τῇ θαλάσῃ Λεύκτρον ὀνομάζεται καὶ πρὸς Μεγάλῃ πόλει τῆς Ἀρκάδας τόπος ἐστὶν ὁμώνυμος, läßt sich über die Form des Namens nichts Sicheres entnehmen. — ὡς καὶ συνελθοῦσαν — καὶ μάχεσθαι — Die von λογίσεσθαι abhängige Participialkonstruktion im Accusativ ist im zweiten Gliede durch den Accusativ cum Infin. ersetzt. Der Inhalt der abhängigen Sätze ist vorher durch τοῦτο angedeutet. S. zu II, 3, 53 und vgl. Kyrop. III, 1, 39 οὐ τοῦτο αἰτιώμενοι αὐτοὺς κατακτείνουσιν, ὡς ἀφρονεστέρας ποιούντας τὰς γυναῖκας.

Anab. VII, 2, 4 ἔχαιρε ταῦτα ἀκούων, διαφθερόμενον τὸ στρατεύμα.

25. ἦκον — λέγοντες — In dem Particip liegt zugleich die Bezeichnung des unbestimmt gelassenen Subjektes (τινές). Vgl. III, 1, 19 ἦκε λέγων. V, 3, 25 ἦκον ἀπαγγέλλοντες. — Καρῶν — Flecken im nördlichen Lakonien. — πάντα οὖν ταῦτα — nimmt den ohne Nachsatz gebliebenen Vordersatz, der mit ἐπεὶ eingeleitet war, wieder auf. Vgl. Anab. III, 1, 20 τὰ δ' αὐτῶν στρατιωτῶν ὅποτε ἐνθρομίστην, ὅτι τῶν μὲν ἀγαθῶν πάντων οὐδενὸς ἦν μετῆν — ταῦτ' οὖν λογιζόμενος ἐτίστε τὰς σπονδὰς μᾶλλον ἐφοβούμεν ἢ νῦν τὸν πόλεμον. — Außer den Thebanern und Arkadern nennt Diodor XV, 64 noch zwei Abteilungen von Argivern und Eleern, die auf anderen Wegen in Lakonien einrückten und sich in Sellasia mit den übrigen vereinigten.

26. ἔφασαν — S. zu III, 5, 21; so auch § 29.

αὐτούς, ἐνταῦθα ὃ τε Ἰσχύλαος ἀποθνήσκει καὶ οἱ ἄλλοι
 27 πάντες, εἰ μὴ τις ἀμφιγνοηθεὶς διέφυγε. διαπραξάμενοι δὲ
 ταῦτα οἱ Ἀρκάδες ἐπορεύοντο πρὸς τοὺς Θηβαίους ἐπὶ τὰς
 Καρύας. οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐπεὶ ἤσθοντο τὰ πεπραγμένα ὑπὸ
 τῶν Ἀρκάδων, πολὺ δὴ θρασύτερον κατέβαινον. καὶ τὴν
 μὲν Σελλασίαν εὐθὺς ἔκαον καὶ ἐπόρθουν· ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ
 πεδίῳ ἐγένοντο ἐν τῷ τεμένει τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐνταῦθα
 ἐστρατοπεδεύσαντο· τῇ δ' ὕστεραια ἐπορεύοντο. καὶ διὰ μὲν
 τῆς γερύρας οὐδ' ἐπεχείρουν διαβαίνειν ἐπὶ τὴν πόλιν· καὶ
 γὰρ ἐν τῷ τῆς Ἀλέας ἰερῷ ἐφαίνοντο ἐναντίοι οἱ ὀπλίται·
 ἐν δεξιᾷ δ' ἔχοντες τὸν Εὐρώταν παρήσαν κἀόντες καὶ
 28 πορθοῦντες πολλῶν κἀγαθῶν μεστὰς οἰκίας. τῶν δ' ἐκ τῆς
 πόλεως αἱ μὲν γυναῖκες οὐδὲ τὸν καπνὸν ὀρῶσαι ἠνείχοντο,
 αἶτε οὐδέποτε ἰδοῦσαι πολεμίους· οἱ δὲ Σπαρτιάται ἀτεί-
 χιστον ἔχοντες τὴν πόλιν, ἄλλος ἄλλη διαταχθεὶς, μάλα
 ὀλίγοι καὶ ὄντες καὶ φαινόμενοι ἐφύλαττον. ἔδοξε δὲ τοῖς
 τέλεσι καὶ προειπεῖν τοῖς εἰλωσιν, εἰ τις βούλοιο ὄπλα λαμ-
 βάνειν καὶ εἰς τάξιν τίθεσθαι, τὰ πιστὰ λαμβάνειν ὡς ἐλευ-
 29 θέρους ἐσομένους ὅσοι συμπολεμήσαιεν. καὶ τὸ μὲν πρῶτον
 ἔφασαν ἀπογράφασθαι πλέον ἢ ἑξαμισχιλίους, ὥστε φόβον
 αὐτοῖς οὐτοὶ παρεῖχον συντεταγμένοι καὶ λίαν ἐδόκουν πολλοὶ
 εἶναι· ἐπεὶ μὲντοι ἔμενον μὲν οἱ ἐξ Ὀρχομενοῦ μισθοφόροι,
 ἐβοήθησαν δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις Φιλίσιοι τε καὶ Κορίν-
 θιοι καὶ Ἐπιδαύριοι καὶ Πελληνεῖς καὶ ἄλλαι δὲ τινες τῶν
 πόλεων, ἦδη καὶ τοὺς ἀπογεγραμμένους ἦττον ὠρῶδουν.
 30 ὡς δὲ προῖον τὸ στράτευμα ἐγένετο κατ' Ἀμύκλας, ταύτῃ
 διέβαινον τὸν Εὐρώταν. καὶ οἱ μὲν Θηβαῖοι, ὅπου στρατο-

27. τῆς γερύρας — die über den Eurotas führte. — Ἀλέα — ein alter, namentlich in Arkadien verbreiteter Beinamen der Athene. S. Preller, griech. Mythol. I S. 156 d. zw. Aufl.

28. τῶν ἐκ τῆς πόλεως — S. zu III, 1, 22. — τὸν καπνὸν ὀρῶσαι — Vgl. die von Agesilaos oft ausgesprochene Prahlerei: ὅτι γυνὴ Λακωνία καπνὸν οὐχ ἑώρακε πολέμου. Plutarch Agesil. 31. — ἄλλος — διαταχθεὶς — Vgl. zu II, 3, 23. — ὡς — ἐσομένους — Accusat. absol. S. zu II, 3, 19.

— Diese äußerste Maßregel, die Heloten zu den Waffen zu rufen, erklärt sich daraus, daß die Perioiken den Gehorsam verweigert hatten. S. § 25.

29. οἱ — μισθοφόροι — S. § 15. Es hatte also Agesilaos diese Söldner mit nach Sparta genommen; es scheint aber, als wäre man ihrer Treue nicht sicher gewesen. — ἄλλαι δὲ τινες — Eine vollständige Liste derselben s. VII, 2, 2.

30. Ἀμύκλαι — etwa eine halbe Meile unterhalb Sparta. —

πεδεύοντο, εὐθὺς ὧν ἔκοπτον δένδρων κατέβαλλον πρὸ τῶν
 τάξεων ὡς ἐδύναντο πλείστα, καὶ οὕτως ἐφύλαττοντο· οἱ δὲ
 Ἀρκάδες τούτων τε οὐδὲν ἐποίουν, καταλιπόντες δὲ τὰ ὄπλα
 εἰς ἀρπαγὴν ἐπὶ τὰς οἰκίας ἐτρέποντο. ἐκ τούτου δὴ ἡμέρα
 τρίτη ἢ τετάρτη προῆλθον οἱ ἱππεῖς εἰς τὸν ἱππόδρομον εἰς
 Γαιαόχου κατὰ τάξεις, οἱ τε Θηβαῖοι πάντες καὶ οἱ Ἠλεῖοι
 καὶ ὅσοι Φωκίων ἢ Θετταλῶν ἢ Λοκρῶν ἱππεῖς παρήσαν.
 οἱ δὲ τῶν Λακεδαιμονίων ἱππεῖς, μάλα ὀλίγοι φαινόμενοι, 31
 ἀντιτεταγμένοι αὐτοῖς ἦσαν. ἐνέδραν δὲ ποιήσαντες ὀπλιτῶν
 τῶν νεωτέρων ὅσον τριακοσίων ἐν τῇ τῶν Τυνδαριδῶν, ἅμα
 οὗτοι μὲν ἐξέθεον, οἱ δ' ἱππεῖς ἤλαννον· οἱ δὲ πολέμιοι οὐκ
 ἐδέξαντο, ἀλλ' ἐνέκλιαν. ἰδόντες δὲ ταῦτα πολλοὶ καὶ τῶν
 πεζῶν εἰς φυγὴν ὤρμησαν. ἐπεὶ μὲντοι οἱ τε διώκοντες
 ἐπαύσαντο καὶ τὸ τῶν Θηβαίων στράτευμα ἔμενε, ἄλιμ δὴ
 κατεστρατοπεδεύσαντο. καὶ τὸ μὲν μὴ πρὸς τὴν πόλιν προσ- 32
 βαλεῖν ἂν ἔτι αὐτοὺς ἦδη τι ἐδόκει θαρραλεώτερον εἶναι·
 ἐκεῖθεν μὲντοι ἀπαῖραν τὸ στράτευμα ἐπορεύετο τὴν ἐφ' Ἔλος
 καὶ Γύθειον. καὶ τὰς μὲν ἀτειχίστους τῶν πόλεων ἐνεπίμ-
 πρσαν, Γυθειῶν δὲ, ἔνθα τὰ νεώρια τοῖς Λακεδαιμονίοις ἦν,
 καὶ προσέβαλλον τρεῖς ἡμέρας. ἦσαν δὲ τινες τῶν περιοίκων
 οἱ καὶ ἐπέθεντο καὶ συνεστρατεύοντο τοῖς μετὰ Θηβαίων.

Ἀκούοντες δὲ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐν φροντίδι ἦσαν, ὅτι 33
 χρὴ ποιεῖν περὶ Λακεδαιμονίων, καὶ ἐκκλησίαν ἐποίησαν κατὰ
 δόγμα βουλῆς. ἔτυχον δὲ παρόντες πρέσβεις Λακεδαιμονίων
 τε καὶ τῶν ἐπιπολιίων συμμάχων αὐτοῖς. ὅθεν δὴ οἱ

τούτων τε — καταλιπόντες δὲ — Aus der begonnenen kopulativen Verbindung ist in die adversative übergegangen. Vgl. I, 1, 34; VII, 1, 24. Kyrop. III, 3, 64; VI, 2, 4. — Γαιαόχου — Beiname des Poseidon, dorisch für das homerische γαιήοχος. Vgl. Pausan. III, 20, 2 u. 21, 8. Der Genetiv ist abhängig von einem zu ergänzenden lokalen Begriff: der heilige Ort. Vgl. zu V, 4, 6.

31. ἐν τῇ τῶν Τυνδαριδῶν — nämlich οἰκία. Pausan. III, 16, 2 οἰκία δὲ αὐτοῦ πεποιήται πλεῖστον· τὸ δὲ ἐξ ἀρχῆς φασὶν αὐτὴν οἰκῆσαι Τυνδάρειω παίδας· χρόνον δὲ ὕστερον ἐκτίησάτο Φορμίων Σπαρτιάτης.

32. θαρραλεώτερον — sicherer, weniger zu befürchten; wie in dem Ausdrucke ἐν τῷ θαρραλέῳ εἶναι. Thukyd. II, 51. — Ἔλος und Γύθειον — am lakonischen Mb. — τινὲς τῶν περιοίκων — Vgl. § 25 und die wohl etwas übertreibende Angabe VII, 2, 2 σφαλέντων δ' αὐτῶν ἐν τῇ ἐν Λεύκτροις μάχῃ, καὶ ἀποστάντων μὲν πολλῶν περιοίκων, ἀποστάντων δὲ πάντων τῶν εἰλωτῶν.

33. ἐπιπολιίων — αὐτοῖς — Die Wortstellung wie § 44. — ὅθεν δὴ — in Folge dessen, nämlich daß die Athener so in Verlegenheit waren. — ἐπ' ἀγαθοῖς — zum Nutzen, gewöhnlicher

Λακεδαιμόνιοι Ἄρακος καὶ Ὠκυλλος καὶ Φάραξ καὶ Ἐτυμοκλῆς καὶ Ὀλονθεὺς σχεδὸν πάντες παραπλήσια ἔλεγον. ἀνεμίμησκόν τε γὰρ τοὺς Ἀθηναίους ὡς ἀεὶ ποτε ἀλλήλοις ἐν τοῖς μερίστοις καιροῖς παρίσταντο ἐπ' ἀγαθοῖς· αὐτοὶ τε γὰρ ἔφασαν τοὺς τυράννους συνεκβαλεῖν Ἀθήνηθεν καὶ Ἀθηναίους, ὅτε αὐτοὶ ἐπιολιορκοῦντο ὑπὸ Μεσσηνίων, προθύμως βοηθεῖν. ἔλεγον δὲ καὶ ὅσ' ἀγαθὰ εἶη, ὅτε κοινῇ ἀμφοτέρω ἐπραττον, ὑπομιμνήσκοντες μὲν, ὡς τὸν βάρβαρον κοινῇ ἀπεμαχέσαντο, ἀναμιμνήσκοντες δέ, ὡς Ἀθηναῖοι τε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἠρέθησαν ἠγεμόνες τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῶν κοινῶν χρημάτων φύλακες, τῶν Λακεδαιμονίων ταῦτα συμβουλομένων, αὐτοὶ τε κατὰ γῆν ὁμολογουμένως ὑφ' ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων ἠγεμόνες προκρίθεισαν, συμβουλομένων αὐτῶν τῶν Ἀθηναίων. εἰς δὲ αὐτῶν καὶ ᾧδὲ πως εἶπεν· Ἐὰν δὲ ὑμεῖς καὶ ἡμεῖς, ᾧ ἄνδρες, ὁμονοήσωμεν, νῦν ἐλπίς τὸ πάλαι λεγόμενον δεκατευθῆναι Θηβαίους. οἱ μὲντοι Ἀθηναῖοι οὐ πᾶν ἐδέξαντο, ἀλλὰ θροῦς τις τοιοῦτος διήλθεν, ὡς νῦν ταῦτα λέγοιεν, ὅτε δὲ εὖ ἐπραττον, ἐπέκειντο ἡμῖν. μέριστον δὲ τῶν λεχθέντων παρὰ Λακεδαιμονίων ἐδόκει εἶναι ὅτι ἠνίκα κατεπολέμησαν αὐτούς, Θηβαίων βουλομένων ἀναστᾶτους ποιῆσαι τὰς Ἀθήνας, σφίσις ἐμποδῶν γένοιτο. ὁ δὲ πλείστος ἦν λόγος ὡς κατὰ τοὺς ὄρκους βοηθεῖν δεοί· οὐ γὰρ ἀδικησάντων σφῶν ἐπιστρατεύοιεν οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ μετ' αὐτῶν τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἀλλὰ βοηθησάντων τοῖς Τε-

ἐπ' ἀγαθῶ. Vgl. V, 2, 35. Kyrop. V, 5, 35. — τοὺς τυράννους — die Peisistratiden. S. Herod. V, 64. — ἐπιολιορκοῦντο — S. zu IV, 7, 1. Es ist der dritte messenische Krieg gemeint. S. Thukyd. I, 102.

34. τῶν κοινῶν χρημάτων — der Bundeskasse, die zuerst in Delos, später aber in Athen war. — συμβουλομένων — Von dieser Zustimmung der Spartaner ist anderweitig nichts bekannt. Vgl. Thukyd. I, 95. — προκρίθεισαν — abhängig von ὡς, während im ersten Gliede der Indikativ stand. Vgl. III, 5, 25.

35. δεκατευθῆναι — S. zu 3, 20. — ὅτε — ἡμῖν — Übergang aus der indirekten in die

direkte Rede. Vgl. I, 1, 28. — αὐτούς — die Athenener. Die Sache selbst s. II, 2, 19f. — σφίσις — statt αὐτοῖς findet sich wohl nicht leicht in der attischen Prosa, wenn es sich nicht reflexiv auf ein Nomen bezieht, das dem Gedanken nach als Subjekt des Satzes gelten kann. Vgl. I, 7, 5. Anab. V, 4, 33. Eine solche Gedankenverbindung ist hier aber nicht herzustellen.

36. ὁ πλείστος ἦν λόγος — am meisten wurde das hervorgehoben, nämlich von den Lakēdämoniern, auf die auch σφῶν zu beziehen ist. — κατὰ τοὺς ὄρκους — S. 3, 18. — οὐ γὰρ — ἐπιστρατεύοιεν — S. zu III, 2, 23; die Sache s. § 10. — τοῖς

γαίταις, ὅτι οἱ Μαντινεῖς παρὰ τοὺς ὄρκους ἐπεστράτευσαν αὐτοῖς. διέθει οὖν καὶ κατὰ τούτους τοὺς λόγους θόρυβος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· οἱ μὲν γὰρ δικαίως τοὺς Μαντινεῖας ἔφασαν βοηθῆσαι τοῖς περὶ Πρόξενον ἀποθανούσιν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Στασίππου, οἱ δὲ ἀδικεῖν, ὅτι ὄπλα ἐπήνεγκαν Τεγεάταις.

Τούτων δὲ διοριζομένων ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας, ἀνέστη³⁷ Κλειτέλης Κορινθῖος καὶ εἶπε τάδε· Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ᾧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἴσως ἀντιλέγεται, τίνες ἦσαν οἱ ἄρξαντες ἀδικεῖν ἡμῶν δέ, ἐπεὶ εἰρήνη ἐγένετο, ἔχει τις κατηγορῆσαι ἢ ὡς ἐπὶ πόλιν τινα ἐστρατεύσαμεν ἢ ὡς χρήματά τινων ἐλάβομεν ἢ ὡς γῆν ἀλλοτρίαν ἐδηλώσαμεν; ἀλλ' ὅμως οἱ Θηβαῖοι εἰς τὴν χώραν ἡμῶν ἐλθόντες καὶ δένδρα ἐκκεκόφασιν καὶ οἰκίας κατακεκαύκασιν καὶ χρήματα καὶ πρόβατα διεπάκασιν. πῶς οὖν, ἐὰν μὴ βοηθῆτε οὕτω περιφανῶς ἡμῖν ἀδικουμένοις, οὐ παρὰ τοὺς ὄρκους ποιήσετε; καὶ ταῦτα ᾧ αὐτοὶ ἐπεμελήθητε ὄρκων ὅπως πᾶσιν ὑμῖν πάντες ἡμεῖς ὁμοσάμεν; ἐνταῦθα μὲντοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεθορύβησαν ὡς ὀρθῶς τε καὶ δίκαια εἰρηκότος τοῦ Κλειτέλους. ἐπὶ δὲ τούτῳ ἀνέστη Προκλῆς Φλιάσιος καὶ εἶπεν· Ὅτι μὲν,³⁸ ᾧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ ἐμποδῶν γένοιτο Λακεδαιμόνιοι, ἐπὶ πρώτους ἂν ὑμᾶς στρατεύσαιεν οἱ Θηβαῖοι, πᾶσιν οἶμαι τοῦτο δῆλον εἶναι· τῶν γὰρ ἄλλων μόνους ἂν ὑμᾶς οἴονται ἐμποδῶν γενέσθαι τοῦ ἄρξαι αὐτούς τῶν Ἑλλήνων. εἰ δὲ³⁹ οὕτως ἔχει, ἐγὼ μὲν οὐδὲν μᾶλλον Λακεδαιμονίοις ἂν ὑμᾶς ἠγοῦμαι στρατεύσαντας βοηθῆσαι ἢ καὶ ὑμῖν αὐτοῖς. τὸ γὰρ

Λακεδαιμονίοις — Der Name ist für die eben durch das Pronomen σφῶν bezeichneten gesetzt, weil σφίσι leicht falsch bezogen werden könnte. — διέθει — es verbreitete sich, wie § 35 διήλθεν. Vgl. Oekon. 20, 3 οὐδ' ἂν ἀκούσαις λόγου οὕτω διαθρότος. Kyrop. VI, 2, 13 ἦσθετο ὁ Κύρος φόβον διαθρόντα ἐν τῇ στρατιᾷ. — τοῖς περὶ Πρόξενον — S. § 6f.

37. τούτων διοριζομένων — Der Sinn muß sein: Während diese entgegengesetzten Ansichten ausgesprochen wurden, was das Verbum διορίζειν schwerlich bedeuten kann. — ἀντιλέγεται — es ist streitig.

Vgl. III, 2, 20 Λασιῶνα τὸν ὑπ' Ἀρκάδων ἀντιλεγόμενον. — ὀρθῶς τε καὶ δίκαια — Eine Verbindung von Adjektiv und Adverb durch καὶ auch II, 3, 17 ἀποθνήσκόντων πολλῶν καὶ ἀδίκως. VII, 1, 9 ἐκεῖνοι κατὰ γῆν πλείστοι καὶ τάχιστ' ἂν ἐξέλθοιεν. Kyrop. IV, 2, 15 εὐζῶνοι τε καὶ ταχὺ ἐπορεύοντο. V, 3, 24 προθυμότερον καὶ πλείους καὶ Καδοῦσιοι συνεστρατεύοντο.

38. Man vergleiche mit dieser Rede die in gleichem Sinne vom Syrakusaner Hermokrates in Kamarina gehaltene Rede bei Thukyd. VI, 76—80.

39. ἐγὼ μὲν — S. zu IV, 1, 7.

δυσμενεῖς ὄντας ὑμῖν Θηβαίους καὶ ὁμόρους οἰκοῦντας ἡγεμόνας γενέσθαι τῶν Ἑλλήνων πολὺ οἶμαι χαλεπώτερον ἂν ὑμῖν φανῆται ἢ ὁπότε πόρρω τοὺς ἀντιπάλους εἴχετε. συμφορώτερόν γε μεντὰν ὑμῖν αὐτοῖς βοηθήσατε ἐν ᾧ ἔτι εἰσὶν οἱ συμμαχοῦντες ἂν ἢ εἰ ἀπολομένων αὐτῶν μόνον ἀναγκάζουσθε
 40 διαμάχεσθαι πρὸς τοὺς Θηβαίους. εἰ δὲ τινες φοβοῦνται, μὴ ἐὰν νῦν ἀναφύγῳσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἔτι ποτὲ πράγματα παρέχουσιν ὑμῖν, ἐνθυμήθητε, ὅτι οὐχ οὕς ἂν εὖ ἀλλ' οὕς ἂν κακῶς τις ποιῆ φοβεῖσθαι δεῖ μὴ ποτε μέγα δυνασθῶσιν. ἐνθυμείσθαι δὲ καὶ τάδε χρή, ὅτι κτᾶσθαι μὲν τι ἀγαθὸν καὶ ἰδιώταις καὶ πόλεσι προσήκει, ὅταν ἐρωμενεστάτοι ᾧσιν, ἵνα ἔχωσιν, ἐὰν ποτ' ἀδύνατοι γένωνται, ἐπικουρίαν τῶν
 41 προπεπονημένων. ὑμῖν δὲ νῦν ἐκ θεῶν τινος καιρὸς παραγέρνεται, ἐὰν δεομένοις βοηθήσητε Λακεδαιμονίοις, κτήσασθαι τούτους εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον φίλους ἀπροφασίστους. καὶ γὰρ δὴ οὐκ ἐπ' ὀλίγων μοι δοκοῦσι μαρτύρων νῦν ἂν εὖ παθεῖν ὑφ' ὑμῶν· ἀλλ' εἰσονται μὲν ταῦτα θεοὶ οἱ πάντα ὀρῶντες καὶ νῦν καὶ εἰς αἰεὶ, συνεπίστανται δὲ τὰ γιγνόμενα οἱ τε σύμμαχοι καὶ οἱ πολέμιοι, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἅπαντες Ἑλληνῆς τε καὶ βάρβαροι· οὐδεὶς γὰρ τούτων
 42 ἀμελής. ὥστε εἰ κακοὶ φανείησαν περὶ ὑμᾶς, τίς ἂν ποτε ἔτι πρόθυμος εἰς αὐτοὺς γένοιτο; ἐλπίζειν δὲ χρή ὡς ἀνδρῶν ἀγαθῶν μᾶλλον ἢ κακῶν αὐτοὺς γενήσεσθαι· εἰ γὰρ τινες ἄλλοι, καὶ οὗτοι δοκοῦσι διατετελεκέναι ἐπαίνου μὲν ὀρεγόμενοι, αἰσχυρῶν δὲ ἔργων ἀπεχόμενοι. πρὸς δὲ τούτοις ἐνθυμήθητε καὶ τάδε. εἴ ποτε πάλιν ἔλθοι τῇ Ἑλλάδι κίνδυνος

— ἢ καὶ — S. zu V, 1, 14. — ὁπότε — εἴχετε — die Zeit, in welcher ihr hattet. Der Satz ist parallel mit dem Infinitiv τὸ γενέσθαι Subjekt zu χαλεπώτερον φανῆται. Vgl. zu 4, 5.

40. ἀναφύγῳσιν — S. zu II, 3, 50. — ἐνθυμήθητε — Derselbe Wechsel der Person Anab. III, 2, 18 εἰ δὲ τις αὐτῶν ἀθυμεῖ — ἐνθυμήθητε. Vgl. Kyrop. IV, 2, 24 ὑμῶν δὲ οἱ μὲν ἀρχόντες — ἐλαύνετε. 37 εἰ τινες ὑμῶν τὰ κακὰ μισεῖτε. VI, 2, 2 τρεῖς δὲ μοι ἐλθόντες ὑμῶν — ἀπαγγέλλετε. — ἐπικουρίαν τῶν προπεπονη-

μένων — eine Unterstützung an dem, was sie früher durch ihre Anstrengungen erworben haben.

41. ἐκ θεῶν τινος — Vgl. zu III, 1, 6 und V, 4, 60. — ἐπ' ὀλίγων μαρτύρων — vor wenigen Zeugen, d. h. indem wenige Zeugen vorhanden sind. — ἀμελής — mit passivem Sinne: um was man sich nicht kümmert.

42. ὡς γενήσεσθαι — ὡς wie auch ὅτι beim Infinitiv. S. zu II, 2, 2.

ὑπὸ βαρβάρων, τίσιν ἂν μᾶλλον πιστεύσατε ἢ Λακεδαιμονίους; τίνας δ' ἂν παραστάτας ἤδιον τούτων ποιήσασθε, ὧν γε καὶ οἱ ταχθέντες ἐν Θερμοπύλαις ἅπαντες εἴλοντο μαχόμενοι ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῶντες ἐπεισφρέσθαι τὸν βάρβαρον τῇ Ἑλλάδι; πῶς οὖν οὐ δίκαιον ὧν τε ἕνεκα ἐγένοντο ἄνδρες ἀγαθοὶ μεθ' ὑμῶν καὶ ὧν ἐλπίς καὶ αὐτίς γενέσθαι πᾶσαν προθυμίαν εἰς αὐτοὺς καὶ ὑμᾶς καὶ ἡμᾶς παρέχεσθαι; ἄξιον δὲ καὶ τῶν παρόντων συμμαχῶν αὐτοῖς
 44 ἕνεκα προθυμίαν ἐνδείξασθαι. εὖ γὰρ ἴσπερ τούτοις πιστοὶ διαμένουσιν ἐν ταῖς συμφοραῖς, οὗτοι καὶ ὑμῖν αἰσχύνοιντ' ἂν μὴ ἀποδιδόντες χάριτας. εἰ δὲ μικραὶ δοκοῦμεν πόλεις εἶναι αἱ τοῦ κινδύνου μετέχειν αὐτοῖς ἐθέλουσαι, ἐνθυμήθητε, ὅτι ἐὰν ἡ ὑμετέρα πόλις προσγέρνηται, οὐκέτι μικραὶ πόλεις ἐσόμεθα αἱ βοηθοῦσαι αὐτοῖς. ἐγὼ δέ, ὧ ἂν
 45 δρες Ἀθηναῖοι, πρόσθεν μὲν ἀκούων ἐξήλουν τῆνδε τὴν πόλιν ὅτι πάντας καὶ τοὺς ἀδικουμένους καὶ τοὺς φοβουμένους ἐνθάδε καταφεύγοντας ἐπικουρίας ἤκουον τυγχάνειν. νῦν δ' οὐκέτ' ἀκούω, ἀλλ' αὐτὸς ἤδη παρῶν ὀρῶ Λακεδαιμονίους τε τοὺς ὀνομαστοτάτους καὶ μετ' αὐτῶν τοὺς πιστοτάτους φίλους αὐτῶν πρὸς ὑμᾶς τε ἤκουτας καὶ δεομένους αὐτῶν ἐπικουρῆσαι. ὀρῶ δὲ καὶ Θηβαίους, οἱ τότε οὐκ
 46 ἐπεισαν Λακεδαιμονίους ἐξανδραποδίσασθαι ὑμᾶς, νῦν δεομένους ὑμῶν περιδεῖν ἀπολομένους τοὺς σώσαντας ὑμᾶς. τῶν μὲν οὖν ὑμετέρων προγόνων καλὸν λέγεται, ὅτε τοὺς

43. ὑπὸ βαρβάρων — Die Präposition ὑπὸ wegen des passiven Sinnes von ἔλθοι = γένοιτο. Vgl. Demosth. geg. Timoth. 50 οὐδεὶς κίνδυνος ὑπ' Ἀθηναίων ἦν. — ζῶντες ἐπεισφρέσθαι — wie es die Thebaner gethan. — ὧν — παρέχεσθαι — Verb. πῶς οὖν οὐ δίκαιον (ἔστι), καὶ ὑμᾶς καὶ ἡμᾶς παρέχεσθαι πᾶσαν προθυμίαν εἰς αὐτοὺς, ὧν ἕνεκα (d. i. τούτων ἕνεκα ὅτι ἐγένοντο ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ ὧν ἕνεκα ἐλπίς (ἔστι) καὶ αὐτίς γενέσθαι (αὐτοὺς ἀνδρῶν ἀγαθῶν). Über den Infinitiv Aor. γενέσθαι s. zu V, 4, 43.

44. παρόντων — αὐτοῖς — Vgl. § 33 und zu III, 4, 1. — μὴ ἀποδιδόντες — = εἰ μὴ ἀποδοῦν, wie αἰσχύνοσθαι sonst auch

konstruiert wird. Wie hier auch Kyrop. III, 2, 16 ἄς ἡμεῖς γε αἰσχυνοίμεθ' ἂν σοὶ μὴ ἀποδιδόντες. Vgl. Komment. II, 6, 39 αἰσχυνοίμην ἂν ἀντιλέγων.

45. ὅτι — ἤκουον — repetiert das Participium ἀκούων, welches des Gegensatzes zu παρῶν ὀρῶ wegen vorangestellt ist.

46. τότε — von einer als bekannt gesetzten früheren Zeit § 47; I, 4, 14; III, 2, 30. Kyrop. VIII, 8, 3. — καλὸν λέγεται ὅτι — die That wird rühmlich genannt (welche sie thaten) als u. s. w. Der Satz mit ὅτι ist Subjekt zu λέγεται. Vgl. § 39 und zu 4, 5. — ὅτι — γενέσθαι — Nach dem unglücklichen Angriffe der sieben Helden auf Theben,

Ἀργείων τελευτήσαντας ἐπὶ τῇ Καδμείᾳ οὐκ εἶσαν ἀτάφους γενέσθαι· ὑμῖν δὲ πολὺ κάλλιον ἂν γένοιτο, εἰ τοὺς ἐτι ζῶντας Λακεδαιμονίων μήτε ὑβρισθῆναι μήτε ἀπολέσθαι 47 εἶσαίτε. καλοῦ γε μὴν κάκεινου ὄντος, ὅτε σχόντες τὴν Εὐρουσθείως ὕβριν διεσώσατε τοὺς Ἡρακλέους παῖδας, πῶς οὐκ ἐκείνου τόδε κάλλιον, εἰ μὴ μόνον τοὺς ἀρχηγέτας, ἀλλὰ καὶ ὄλην τὴν πόλιν περισώσατε; πάντων δὲ κάλλιστον, εἰ ψήφῳ ἀκινδύνῳ σωσάντων ὑμᾶς τότε τῶν Λακεδαιμονίων, νῦν ὑμεῖς 48 σὺν ὅπλοις τε καὶ διὰ κινδύνων ἐπικουρήσετε αὐτοῖς. ὁπότε δὲ καὶ ἡμεῖς ἀγαλλόμεθα οἱ συναγορευόντες βοηθῆσαι ἀνδράσιν ἀγαθοῖς, ἢ που ὑμῖν γε τοῖς ἔργῳ δυναμένοις βοηθῆσαι γενναῖα ἂν ταῦτα φανεῖη, εἰ πολλάκις καὶ φίλοι καὶ πολέμιοι γενόμενοι Λακεδαιμονίοις μὴ ὧν ἐβλάβητε μᾶλλον ἢ ὧν εὖ ἐπάθετε μνησθεῖσθε καὶ χάριν ἀποδοίητε αὐτοῖς μὴ ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάσης τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ἄνδρες ἀγαθοὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἐγένοντο.

49 Μετὰ ταῦτα ἐβουλεύοντο οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ τῶν μὲν ἀντιλεγόντων οὐκ ἠνείχοντο ἀκούοντες, ἐψηφίσαντο δὲ βοηθεῖν πανδημεῖ, καὶ Ἴφικράτην στρατηγὸν εἴλοντο. ἐπεὶ δὲ τὰ ἱερὰ ἐγένετο καὶ παρήγγειλεν ἐν Ἀκαδημείᾳ δειπνοποιεῖσθαι, πολλοὺς ἐφασαν προτέρους αὐτοῦ Ἴφικράτους ἐξελεῖν. ἐκ δὲ τούτου ἠγεῖτο μὲν ὁ Ἴφικράτης, οἱ δ' ἠκολούθουν νο-

welcher unternommen worden war, um dem Polyneikes, dem Sohne des Oedipus, die Herrschaft zu verschaffen, sollen die Athener auf Bitten des Königs Adrastus von Argos ein Heer gegen Theben geschickt und dadurch die Thebaner gezwungen haben, die Bestattung der Gefallenen zu erlauben.

47. *σχόντες* — Einhalt thugend. Die Söhne des Herakles, vom Eurystheus aus dem Peloponnes vertrieben und verfolgt, fanden bei den Athenern Aufnahme und thätige Hilfe, so daß Eurystheus in einer Schlacht besiegt sich zurückziehen mußte. Diodor IV, 57. — *ἀρχηγέτας* — da die Herakliden die Stammheroen der Spartaner sind.

48. *ὁπότε καὶ* — da schon wir uns rühmen, wie öfter causal,

um dem Inhalt des Hauptsatzes durch Steigerung ein größeres Gewicht zu geben. Vgl. Isaeos v. Nikostr. Erbsch. 14 *ὁπότε δὲ καὶ τοὺς ὁμολογουμένως παραγενομένους οἷόν τ' ἐστὶν ἐξαπατῆσαι, πῶς οὐκ ἂν ὑμᾶς γε τοὺς μηδὲν τοῦ πράγματος εἰδότες πολὺ μᾶλλον ἐτοιμότερόντις παρακρούσασθαι ἐγχειρήσαι;*

49. *ἀντιλεγόντων* — Erwähnt wird von diesen der Dichter Xenokleides, während der Redner Kallistratos hauptsächlich die Annahme des Bündnisses bewirkte. (Demosth.) gegen Neaera 27. — *Ἴφικράτην* — Derselbe lebte seit seiner Zurückberufung von Kerkyra (4, 1) ohne öffentliches Amt in Athen. — *Ἀκαδημείᾳ* — S. II, 2, 8. — *ποτέ* — endlich.

μίζοντες ἐπὶ καλόν τι ἔργον ἠγγήσεσθαι. ἐπεὶ δὲ ἀφικόμενος εἰς Κόρινθον διέτριβέ τινας ἡμέρας, εὐθύς μὲν ἐπὶ ταύτῃ τῇ διατριβῇ πρῶτον ἔψεγον αὐτόν· ὡς δ' ἐξήραγέ ποτε, προθύμως μὲν ἠκολούθουν ὅποι ἠγοῖτο, προθύμως δ', εἰ πρὸς τείχος προσάγοι, προσέβαλλον. τῶν δ' ἐν τῇ Λακε- 50 δαίμονι πολεμίων Ἀρκάδες μὲν καὶ Ἀργεῖοι καὶ Ἠλεῖοι πολλοὶ ἀπεληλύθεσαν, ἅτε ὄμοροι οἰκοῦντες, οἱ μὲν ἄγοντες οἱ δὲ φέροντες ὅ,τι ἠρπάκεσαν. οἱ δὲ Θηβαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι τὰ μὲν καὶ διὰ τοῦτο ἀπιέναι ἐβούλοντο ἐκ τῆς χάρας, ὅτι ἐώρων ἐλάττονα τὴν στρατιάν καθ' ἡμέραν γιγνομένην, τὰ δέ, ὅτι σπανιώτερα τὰ ἐπιτήδεια ἦν· τὰ μὲν γὰρ ἀνήλωτο, τὰ δὲ διήρπαστο, τὰ δὲ ἐξεκέχυτο, τὰ δὲ κατεκέαντο· πρὸς δ' ἐτι καὶ χειμῶν ἦν, ὥστ' ἤδη πάντες ἀπιέναι ἐβούλοντο. ὡς δ' ἐκείνοι ἀπεχώρουν ἐκ τῆς Λακεδαίμονος, οὕτω δὴ καὶ 51 ὁ Ἴφικράτης τοὺς Ἀθηναίους ἀπῆγεν ἐκ τῆς Ἀρκαδίας εἰς Κόρινθον. εἰ μὲν οὖν ἄλλο τι καλῶς ἐστρατήγησεν, οὐ ψέγω· ἐκεῖνα μέντοι, ἃ ἐν τῷ χρόνῳ ἐκείνῳ ἔπραξε, πάντα εὐρίσκα τὰ μὲν μάτην, τὰ δὲ καὶ ἀσυμφόρως πεπραγμένα αὐτῷ. ἐπιχειρήσας μὲν γὰρ φυλάττειν ἐπὶ τῷ Ὀνειῷ, ὅπως μὴ δύναντο οἱ Βοιωτοὶ ἀπελθεῖν οἴκαδε, παρέλιπεν ἀφύλακτον τὴν καλλίστην παρὰ Κεγχρείας πάροdon. μαθεῖν δὲ βου- 52 λόμενος εἰ παρεληλυθότες εἶεν οἱ Θηβαῖοι τὸ Ὀνειον ἐπεμψε σκοποὺς τοὺς τε Ἀθηναίων ἱππέας καὶ τοὺς Κορινθίων ἄπαντας. καίτοι ἰδεῖν μὲν οὐδὲν ἤττον ὀλίγοι τῶν πολλῶν ἱκανοί· εἰ δὲ δέοι ἀποχωρεῖν, πολὺ ἴσῃον τοῖς ὀλίγοις ἢ τοῖς πολλοῖς καὶ ὁδοῦ εὐπόρον τυχεῖν καὶ καθ' ἡσυχίαν ἀποχωρήσαι· το δὲ πολλοὺς τε προσάγειν καὶ ἤττονας τῶν ἐναντίων πῶς οὐ πολλὴ ἀφροσύνη; καὶ γὰρ δὴ ἅτε ἐπὶ πολὺ παραταξάμενοι χωρίον οἱ ἱππεῖς διὰ τὸ πολλοὶ εἶναι, ἐπεὶ ἔδει ἀποχωρεῖν, πολλῶν καὶ χαλεπῶν χωρίων ἐπελάβοντο·

50. *ἄγοντες* — von der lebenden, *φέροντες* von der leblosen Beute gesagt. Die hier angewendete Folge der Verba, die sonst in der Bedeutung des Plünderns die übliche ist, findet sich bei Xenophon seltner als *φέρειν καὶ ἄγειν*. S. III, 2, 2; 8; 11; 14; 30; IV, 8, 17; V, 4, 42.

51. *οὐ ψέγω* — Vgl. über Xenophons Stellung zu Iphikrates Einl. S. 12. Hier scheint Xenophon die Absichten des Iphikrates verkannt zu haben. Vgl. Grote, Gesch. Griech. V S. 497f. der deutsch. Übers. — *τῷ Ὀνειῷ* — Gebirgszug auf dem korinthischen Isthmos.

ὥστε οὐκ ἐλάττους ἀπώλοντο εἰκοσιν ἰσπέων. καὶ τότε μὲν οἱ Θηβαῖοι ὅπως ἐβούλοντο ἀπῆλθον.

Z

1. Τῷ δὲ ὑστέρω ἔτι Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμαχῶν πρέσβεις ἦλθον αὐτοκράτορες Ἀθήναζε, βουλευσόμενοι καθ' ὅτι ἡ συμμαχία Λακεδαιμονίοις καὶ Ἀθηναίοις ἔστοιτο. λεγόντων δὲ πολλῶν μὲν ξένων, πολλῶν δὲ Ἀθηναίων, ὡς δέοι ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις τὴν συμμαχίαν εἶναι, Προκλῆς Φλιάσιος εἶπε τόνδε τὸν λόγον·
2. Ἐπεὶπερ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀγαθὸν ὑμῖν ἔδοξεν εἶναι Λακεδαιμονίους φίλους ποιῆσθαι, δοκεῖ μοι χρῆναι τοῦτο σκοπεῖν, ὅπως ἡ φιλία ὅτι πλείστον χρόνον συμμενεῖ. εἰάν οὖν ἡ ἐκατέρους μάλιστα συννοήσει, ταύτη καὶ τὰς συνθήκας ποιησώμεθα, οὕτω κατὰ γὰρ τὸ εἰκὸς μάλιστα συμμένοιμεν ἄν. τὰ μὲν οὖν ἄλλα σχεδόν τι συνωμολόγηται, περὶ δὲ τῆς ἡγεμονίας νῦν ἡ σκέψις. τῇ μὲν οὖν βουλῇ προβεβούλευται ὑμετέραν μὲν εἶναι τὴν κατὰ θάλατταν, Λακεδαιμονίων δὲ τὴν κατὰ γῆν· ἐμοὶ δὲ καὶ αὐτῷ δοκεῖ ταῦτα οὐκ ἀνθρωπίνῃ μαῖλλον ἢ θεῖᾳ φύσει τε καὶ τύχῃ διωρισθαι. πρῶτον μὲν γὰρ τόπον ἔχετε κάλλιστα πεφυκότες πρὸς τοῦτο· πλείστα γὰρ πόλεις τῶν δεομένων τῆς θαλάττης περὶ τὴν ὑμετέραν

Siebentes Buch.

I. 1. Τῷ δὲ ὑστέρω ἔτι — Die bis § 22 erzählten Begebenheiten fallen in das Jahr 369 v. Chr. S. Diodor XV, 67. — καθ' ὅτι — unter welchen Bedingungen. — ἡ συμμαχία — welche die Athener anzunehmen beschlossen hatten. S. VI, 5, 49. — ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις — unter gleicher rechtlicher Stellung der beiden Parteien. Die Verbindung beider Adjectiva ist in dieser Formel stehend, ohne dafs ein Unterschied der Bedeutung erkennbar wäre. Ähnliche Verdoppelungen wandten auch die Römer in gerichtlichen Formeln an, worüber

Cicero pro Murena 12, 27. Vgl. Kallimachos bei Athen. XIII S. 585^b ὅδε ὁ νόμος ἴσος ἐγράφη καὶ ὁμοῖος. Statt der hier angewendeten Form, die auch § 13 und 45, Thukyd. V, 79 vorkommt, ist gebräuchlicher ἐπὶ τῇ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ. Herod. IX, 7. Thukyd. I, 27 u. 145.

2. οὕτω — S. zu VI, 5, 22. — τῇ βουλῇ — der Rat der Athener, ohne dessen vorläufiges Gutachten (προβούλευμα) keine Sache vor die Volkversammlung gebracht wurde. Vgl. I, 7, 7.

3. πρὸς τοῦτο — d. i. die Hegemonie zur See haben. — πόλεις

πόλιν οἰκοῦσι, καὶ αὐταὶ πᾶσαι ἀσθενέστεραι τῆς ὑμετέρας. πρὸς τούτοις δὲ λιμένας ἔχετε, ὧν ἄνευ οὐχ οἷόν τε ναυτικῇ δυνάμει χρῆσθαι. ἔτι δὲ τριήρεις κέκτησθε πολλάς, καὶ πᾶτριον ὑμῖν ἔστι ναυτικὸν ἐπικτᾶσθαι. ἀλλὰ μὴν τὰς γὰρ τέχνας τὰς περὶ ταῦτα πάσας οἰκείας ἔχετε. καὶ μὴν ἐμπειρία γὰρ πολὺ προέχετε τῶν ἄλλων περὶ τὰ ναυτικά· ὁ γὰρ βίος τοῖς πλείστοις ὑμῶν ἀπὸ τῆς θαλάττης· ὥστε τῶν ἰδίων ἐπιμελόμενοι ἅμα καὶ τῶν κατὰ θάλατταν ἀγῶνων ἐμπειροὶ γίνεσθε. ἔτι δὲ καὶ τόδε· οὐδαμῶθεν ἂν τριήρεις πλείους ἀθροῖαι ἐκπλεύσειαν ἢ παρ' ὑμῶν. ἔστι δὲ τοῦτο οὐκ ἐλάχιστον πρὸς ἡγεμονίαν· πρὸς γὰρ τὸ πρῶτον ἰσχυρὸν γενόμενον ἥδιστα πάντες συλλέγονται. ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ τῶν θεῶν δέδοται ὑμῖν εὐτυχεῖν ἐν τούτῳ· πλείστους γὰρ καὶ μεγίστους ἀγῶνας ἡγωνισμένοι κατὰ θάλατταν ἐλάχιστα μὲν ἀποτευχρήκατε, πλείστα δὲ κατωρθώκατε. εἰκὸς οὖν καὶ τοὺς συμμαχῶν μεθ' ὑμῶν ἂν ἥδιστα τούτου τοῦ κινδύνου μετέχειν. ὡς δὲ δὴ καὶ ἀναγκαῖα καὶ προσήκουσα ὑμῖν αὕτη ἡ ἐπιμέλεια ἐκ τῶνδε ἐνθυμηθῆτε. Λακεδαιμόνιοι ὑμῖν ἐπολέμου ποτὲ πολλὰ ἔτη, καὶ κρατοῦντες τῆς χώρας οὐδὲν προὔκοιτον εἰς τὸ ἀπολέσαι ὑμᾶς. ἐπεὶ δ' ὁ θεὸς ἔδωκε ποτε αὐτοῖς κατὰ θάλατταν ἐπικρατῆσαι, εὐθύς ὑπ' ἐκείνοις παντελῶς ἐγένεσθε. οὐκοῦν εὐδηλον ἐν τούτοις ἔστιν ὅτι ἐκ τῆς θαλάττης ἅπασα ὑμῖν ἦσθηται ἡ σωτηρία. οὕτως οὖν πεφυκότες πᾶς ἂν ἔχοι καλῶς ὑμῖν Λακεδαιμονίοις ἐπιτρέψαι κατὰ θάλατταν ἡγεῖσθαι, οἱ πρῶτον μὲν καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσιν ἀπειρότεροι ὑμῶν τούτου τοῦ ἔργου εἶναι, ἔπειτα δ'

— οἰκοῦσι — οἰκεῖν von Städten öfter intransitiv in der Bedeutung bewohnt werden, registert werden. Vgl. IV, 8, 26 τὰς ὑπὸ τῇ Θεῶν οἰκούμενας πόλεις. VII, 5, 5 εἰ τινες δὴ πόλεις διὰ τὸ μικρὰ τε εἶναι καὶ ἐν μέσσις ταύταις οἰκεῖν ἠναγκάζοντο. Demosth. geg. Leptin. 49 βλαπτοναὶ οἱ πονηροὶ νόμοι καὶ τὰς ἀσφαλῶς οἰκεῖν οἰούμενας πόλεις. — ὧν ἄνευ — Die ungewöhnliche Wortstellung auch Kyrop. VI, 1, 14.

4. ἀπὸ τῆς θαλάττης — S. zu II, 1, 1. — τῶν ἰδίων ἐπιμελόμενοι — indem ihr euren Privatbeschäftigungen nach-

geht. — ἔτι δὲ καὶ τόδε — nämlich: ist in betracht zu ziehen. Ähnliche elliptische Ausdrücke s. bei Krüger Griech. Gramm. § 62, 3 Anm. 10.

5. ἀπὸ τῶν θεῶν — von seiten der Götter. S. zu V, 4, 60.

6. ἐπολέμου — im peloponnesischen Kriege. — κρατοῦντες τῆς χώρας — durch die Besetzung von Dekeleia. S. zu I, 1, 33. — κατὰ θάλατταν ἐπικρατῆσαι — durch den Sieg bei Aigospotamoi. — ὑπ' ἐκείνοις — S. zu II, 3, 46.

7. πεφυκότες — S. zu II, 4, 29. — ἔπειτα — Übergang aus

οὐ περὶ τῶν ἴσων ὁ κίνδυνός ἐστιν ἐν τοῖς κατὰ θάλατταν ἀγῶσιν, ἀλλ' ἐκείνους μὲν περὶ τῶν ἐν ταῖς τριήρεσι μόνων ἀνθρώπων, ὑμῖν δὲ καὶ περὶ παίδων καὶ γυναικῶν καὶ ὅλης 8 τῆς πόλεως. καὶ τὰ μὲν δὴ ὑμέτερα οὕτως ἔχει· τὰ δὲ δὴ τῶν Λακεδαιμονίων ἐπισκέψασθε. πρῶτον μὲν γὰρ οἰκοῦσιν ἐν μεσογαίᾳ ὥστε τῆς γῆς κρατοῦντες καὶ εἰ θαλάττης εἰργουτο, δύνανται ἂν καλῶς διαζῆν. ἐγνωκότες οὖν καὶ οὗτοι ταῦτα εὐθύς ἐκ παίδων πρὸς τὸν κατὰ γῆν πόλεμον τὴν ἄσκησιν ποιοῦνται. καὶ τὸ πλείστον δ' ἄξιον, τὸ πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσιν, οὗτοι μὲν κράτιστοι κατὰ γῆν, ὑμεῖς δὲ κατὰ 9 θάλατταν. ἔπειτα δὲ ὥσπερ ὑμεῖς ναυτικῶ, οὕτως αὐ ἐκείνοι κατὰ γῆν πλείστοι καὶ τάχιστ' ἂν ἐξέλθοιεν· ὥστε πρὸς τούτους αὐ εἰκὸς τοὺς συμμαχούς εὐθαρσεστάτους προσιέναι. ἔτι δὲ καὶ ὁ θεὸς αὐτοῖς δέδωκεν, ὥσπερ ὑμῖν κατὰ θάλατταν εὐτυχεῖν, οὕτως ἐκείνοις κατὰ γῆν· πλείστους γὰρ αὐ οὗτοι ἀγῶνας ἐν τῇ γῇ ἠγωνισμένοι ἐλάχιστα μὲν ἐσφαλμένοι 10 εἰσὶ, πλείστα δὲ κατωρθωκότες. ὡς δὲ καὶ ἀναγκαῖα οὐδὲν ἦτιον τούτοις ἢ κατὰ γῆν ἐπιμέλεια ἢ ὑμῖν ἢ κατὰ θάλατταν ἐκ τῶν ἔργων ἔξεστι γινώσκειν. ὑμεῖς γὰρ τούτοις πολλὰ ἔτη πολεμοῦντες καὶ πολλάκις καταναυμαχοῦντες οὐδὲν προὔργον ἐποιεῖτε πρὸς τὸ τούτους καταπολεμηῆσαι· ἐπεὶ δ' ἄπαξ ἠτήθησαν ἐν τῇ γῇ, εὐθύς καὶ περὶ παίδων καὶ περὶ γυναικῶν καὶ περὶ ὅλης τῆς πόλεως κίνδυνος αὐ- 11 τοῖς ἐγένετο. πῶς οὖν οὐ τούτοις αὐ δεινὸν ἄλλοις μὲν ἐπιτρέπειν κατὰ γῆν ἠγεῖσθαι, αὐτοὺς δὲ ἄριστα τῶν κατὰ

einem relativen in einen Hauptsatz. Vgl. Anab. I, 1, 2 μεταπέμπεται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἧς αὐτὸν σατραπὴν ἐποίησε, καὶ στρατηγὸν δὲ αὐτὸν ἀπέδειξε πάντων.

8. τὰ μὲν δὴ — τὰ δὲ δὴ — Vgl. Platon Phaedr. S. 238^a ὁ μὲν δὴ τρυγάνει ὃν περὶ οὐ βουλευτέον, εἰρηται τε καὶ ὠρισται, βλέποντες δὲ δὴ πρὸς αὐτὸ τὰ λοιπὰ λέγωμεν. — τὸ πείθεσθαι — Accusat. der Beziehung. Der Gehorsam der Spartaner gegen ihre Behörden ist ebenso bekannt, wie der Ungehorsam der Athener. Vgl. Komment. III, 5, 16; IV, 4, 15.

Auf der See dagegen lag es im eigenen Interesse der Mannschaft, den Anführern gehorsam zu sein.

9. πλείστοι καὶ τάχιστα — S. zu VI, 5, 37. — εὐθαρσεστάτους — Man könnte das Adverb. erwarten; doch vgl. V, 3, 3 ἡσυχὸι πορευόμενοι, wofür nachher ἡσυχῇ, § 4 ἀνεχώρουν ἡσυχὸι. Anab. VI, 5, 11 οἱ μὲν ἡσυχὸι προήγον. Kyrop. V, 3, 55 ἡσυχὸς κατεθεάτο τὰς τάξεις. VI, 2, 12 ἡσυχάτεροι ἢ ὡς εἰώθεσαν διεφοῦνται.

10. ἄπαξ ἠτήθησαν — bei Leuktra, welcher Niederlage bald die Verheerung Lakoniens folgte.

γῆν ἐπιμελεῖσθαι; ἐγὼ μὲν οὖν, ὥσπερ τῇ βουλῇ προβεβούλευται, ταῦτα εἰρηκά τε καὶ συμφωρότατα ἠγοῦμαι ἀμφοῖν εἶναι· ὑμεῖς δὲ εὐτυχοῖτε τὰ κράτιστα πᾶσιν ἡμῖν βουλευσάμενοι.

Ὁ μὲν ταῦτ' εἶπεν. οἱ δ' Ἀθηναῖοι τε καὶ οἱ τῶν Λα-12 κεδαιμονίων παρόντες ἐπήνεσαν ἀμφοτέροι ἰσχυρῶς τὸν λόγον αὐτοῦ. Κηφισόδοτος δὲ παρελθὼν, Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἔφη, οὐκ αἰσθάνεσθε ἔξαπατάμενοι· ἀλλ' ἐὰν ἀκούσητέ μου, ἐγὼ ὑμῖν ἀντίκα μάλα ἐπιδείξω. ἤδη γὰρ ἠγγήσεσθε κατὰ θάλατταν· Λακεδαιμόνιοι δὲ ὑμῖν ἐὰν συμμαχῶσι, δῆλον ὅτι πέμψουσι τοὺς μὲν τριηράρχους Λακεδαιμονίους καὶ ἴσως τοὺς ἐπιβάτας, οἱ δὲ ναῦται δῆλον ὅτι ἔσονται ἢ εἰλωτες ἢ μισθοφόροι. οὐκοῦν ὑμεῖς μὲν τούτων ἠγγήσεσθε. οἱ δὲ 13 Λακεδαιμόνιοι ὅταν παραγγείλωσιν ὑμῖν κατὰ γῆν στρατείαν, δῆλον ὅτι πέμψετε τοὺς ὀπλίτας καὶ τοὺς ἰππέας. οὐκοῦν οὕτως ἐκείνοι μὲν ὑμῶν αὐτῶν γίνονται ἠγεμόνες, ὑμεῖς δὲ τῶν ἐκείνων δούλων καὶ ἐλαχίστου ἀξίων. ἀποκριναὶ δέ μοι, ἔφη, ὦ Λακεδαιμόνιε Τιμόκρατες, οὐκ ἄρι ἔλεγες ὡς ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις ἦκοις τὴν συμμαχίαν ποιούμενος; Εἶπον ταῦτα. Ἔστιν οὖν, ἔφη ὁ Κηφισόδοτος, 14 ἰσαίτερον ἢ ἐν μέρει μὲν ἑκατέρους ἠγεῖσθαι τοῦ ναυτικοῦ, ἐν μέρει δὲ τοῦ πεζοῦ, καὶ ὑμᾶς τε, εἴ τι ἀγαθὸν ἐστὶν ἐν τῇ κατὰ θάλατταν ἀρχῇ, τούτων μετέχειν, καὶ ἡμᾶς ἐν τῇ κατὰ γῆν; ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι μετεπέσθησαν καὶ ἐψηφίσαντο κατὰ πενθήμερον ἑκατέρους ἠγεῖσθαι.

12. Κηφισόδοτος — wohl der Redner aus dem Demos Κεραμεῖς, von dem Demosth. geg. Leptin. 150 sagt: οὗτός ἐστιν οὐδενὸς ἦτιον τῶν λεγόντων δεινὸς εἰπεῖν. — ἤδη — nun also, d. h. nach dem, was vom Rate vorgeschlagen und vom Prokles befürwortet ist. — ἐπιβάτας — S. zu V, 1, 11.

13. τοὺς ὀπλίτας καὶ τοὺς ἰππέας — die aus athenischen Bürgern bestanden; daher nachher ὑμῶν αὐτῶν γίνονται ἠγεμόνες. — ἐκείνων — abhängig von δούλων. S. zu II, 2, 9. — ποιούμενος — Das Präsens statt

des erwarteten Futurs; damit beschäftigt, das Bündnis zu schließen. Vgl. zu 4, 5. — Εἶπον ταῦτα — Antwort des Timokrates.

14. ἰσαίτερον — was der gleichen Stellung mehr angemessen ist. Die seltene Komparativform auch Thukyd. VIII, 89, 2. — ἐν μέρει — der Reihe nach, abwechselnd. Vgl. zu II, 1, 5. — τούτων — vertritt den kollektiven Ausdruck εἴ τι ἀγαθόν. Vgl. Oekon. 7, 37 ὅς ἂν καμνῇ τῶν οἰκετῶν, τούτων σοὶ ἐπιμελητέον πάντων ὅπως θεραπεύηται.

- 15 Στρατευομένων δ' ἀμφοτέρων αὐτῶν καὶ τῶν συμμάχων εἰς Κόρινθον ἔδοξε κοινῇ φυλάττειν τὸ ὄνειον. καὶ ἐπεὶ ἐπορεύοντο οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι παραταξάμενοι ἐφύλαττον ἄλλοι ἄλλοθι τοῦ ὄνειου, Λακεδαιμόνιοι δὲ καὶ Πελλήνεις κατὰ τὸ ἐπιμαχώτατον. οἱ δὲ Θηβαῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι ἐπεὶ ἀπείχον τῶν φυλακτόντων τριάκοντα στάδια, κατεστρατοπεδεύσαντο ἐν τῷ πεδίῳ. συντεκμηράμενοι δὲ ἦνίκα ἂν ᾤοντο ὀρηθέντες κατανόσαι, ἅμα κνέφα πρὸς τὴν
- 16 τῶν Λακεδαιμονίων φυλακὴν ἐπορεύοντο. καὶ μέντοι οὐκ ἐψεύσθησαν τῆς ὥρας, ἀλλ' ἐπιπίπτουσι τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς Πελλήνευσιν ἦνίκα αἱ μὲν νυκτεριναὶ φυλακαὶ ἤδη ἔληγον, ἐκ δὲ τῶν στιβάδων ἀνίσταντο ὅποι ἐδεῖτο ἕκαστος. ἐνταῦθα οἱ Θηβαῖοι προσπεσόντες ἔβαιον παρεσκευασμένοι ἀπαρασκευάστους καὶ συντεταγμένους ἀσυντάκτους. ὡς δὲ οἱ σωθέντες ἐκ τοῦ πράγματος ἀπέφυγον ἐπὶ τὸν ἐγγύτατα λόφον, ἐξὸν τῷ Λακεδαιμονίων πολεμάρχῳ λαβόντι ὀπίσθους μὲν ἐβούλετο τῶν συμμάχων ὀπίσθους δὲ πελαστιάς, κατέχειν τὸ χωρίον, καὶ γὰρ τὰ ἐπιτήδεια ἐξῆν ἀσφαλῶς ἐκ Κεγχρειῶν κομίζεσθαι, οὐκ ἐποίησε ταῦτα, ἀλλὰ μᾶλα ἀπορούντων τῶν Θηβαίων πῶς χρῆ ἐκ τοῦ πρὸς Σικυνῶνα βλέποντος καταβῆναι ἢ πάλιν ἀπελθεῖν, σπονδὰς ποιησάμενος, ὡς τοῖς πλείστοις ἐδόκει, πρὸς Θηβαίων μᾶλλον ἢ πρὸς ἑαυτῶν, οὕτως ἀπῆλθε καὶ τοὺς μεθ' αὐτοῦ ἀπήγαγεν.
- 18 Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἀσφαλῶς καταβάντες καὶ συμμιζαντες τοῖς ἑαυτῶν συμμάχοις, Ἀρκάσι τε καὶ Ἀργείοις καὶ Ἡλείοις, εὐθύς μὲν προσέβαλον πρὸς Σικυνῶνα καὶ Πελλήνην· στρα-

15. τὸ ὄνειον — S. VI, 5, 51. Sie besetzten die befestigte Linie von Kenchreae nach Lechaeon. Diodor XV, 68. — κατανόσαι — S. zu V, 4, 20. — ἅμα κνέφα — bei Beginn der Morgendämmerung. In dem poetischen Ausdrucke, der sich auch Kyrop. IV, 2, 15, Anab. IV, 5, 9 findet, fehlt der Artikel wie in ἅμ' ἡμέρα, ἅμα ἔφα, ἅμα ἦρι.

16. ὅποι ἐδεῖτο — S. zu II, 4, 6.

17. ἐκ τοῦ πράγματος — d. i. aus dem Kampfgetümmel.

Vgl. IV, 4, 4. Nach Diodor XV, 68 hätte Epaminondas, der die Thebaner führte, durch einen heftigen Kampf den Durchzug erzwungen. — ἐκ τοῦ — βλέποντος — auf der Seite des Gebirges, die nach Sikyon, d. i. die nach dem Peloponnes zu lag. Vgl. 2, 6. — πρὸς Θηβαίων — zum Vortheil der Thebaner. — ἑαυτῶν — S. zu IV, 8, 24.

18. Σικυνῶνα — Die Stadt schlofs sich nach Diodor XV, 69 gezwungen den Thebanern an. Nach 3, 2 scheint dieser Anschluß, der

τευσάμενοι δὲ εἰς Ἐπίδαυρον ἐδήωσαν αὐτῶν πᾶσαν τὴν χώραν. ἀναχωροῦντες δὲ ἐκαίδεν μᾶλα πάντων ὑπεροπτικῶς τῶν ἐναντίων, ὡς ἐγένοντο ἐγγὺς τοῦ τῶν Κορινθίων ἄστεως, δρόμῳ ἐφέροντο πρὸς τὰς πύλας τὰς ἐπὶ Φλιοῦντα ἰόντι, ὡς εἰ ἀνεωγμέναι τύχοιεν, εἰσπεσοῦμενοι. ἐκβοηθήσαντες δέ τινες 19 φιλοὶ ἐκ τῆς πόλεως ἀπαντῶσι τῶν Θηβαίων τοῖς ἐπιλέκτοις οὐδὲ τέτταρα πλῆθρα ἀπέχουσι τοῦ τείχους· καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τὰ μνήματα καὶ τὰ ὑπερέχοντα χωρία, βάλλοντες καὶ ἀκουτίζοντες ἀποκτείνουσι τῶν πρώτων καὶ μᾶλα συχνούς, καὶ τρεψάμενοι ἐδίωκον ὡς τρία ἢ τέτταρα στάδια. τούτου δὲ γενομένου οἱ Κορινθιοὶ τοὺς νεκροὺς πρὸς τὸ τείχος ἔλκυσαντες καὶ ὑποσπόνδους ἀποδόντες τρώπαιον ἔστησαν. καὶ ταύτη μὲν ἀνεψύχθησαν οἱ τῶν Λακεδαιμονίων σύμμαχοι.

Ἄμα δὲ δὴ πεπραγμένων τούτων καταπλεῖ Λακεδαιμονίοις 20 ἢ παρὰ Διονυσίου βοήθεια, τριήρεις πλέον ἢ εἴκοσι· ἦγον δὲ Κελτούς τε καὶ Ἴβηρας καὶ Ἰππεῖς ὡς πεντήκοντα. τῇ δ' ὕστεραια οἱ Θηβαῖοι τε καὶ οἱ ἄλλοι αὐτῶν σύμμαχοι διαταξάμενοι καὶ ἐμπλήσαντες τὸ πεδίον μέχρι τῆς θαλάττης καὶ μέχρι τῶν ἐχομένων τῆς πόλεως γηλόφων ἐφθειρον εἰ τι χρῆσιμον ἦν ἐν τῷ πεδίῳ. καὶ οἱ μὲν τῶν Ἀθηναίων καὶ οἱ τῶν Κορινθίων Ἰππεῖς οὐ μᾶλα ἐπλησίαζον τῷ στρατεύματι, ὀρῶντες ἰσχυρὰ καὶ πολλὰ τάντιπαλα· οἱ δὲ παρὰ τοῦ 21 Διονυσίου Ἰππεῖς, ὅσοι περ ἦσαν, οὗτοι διεσκευασμένοι ἄλλος ἄλλη παραθέοντες ἠκόντιζόν τε προσελαύνοντες, καὶ ἐπεὶ ὤρωμα ἐπ' αὐτούς, ἀνεχώρουν, καὶ πάλιν ἀναστρέφοντες ἠκόντιζον. καὶ ταῦτα ἅμα ποιοῦντες κατέβαινον ἀπὸ τῶν ἵππων καὶ ἀνεπαύοντο. εἰ δὲ καταβεβηκόσιν ἐπελαύνοιέν τινες, εὐπετῶς ἀναπηδῶντες ἀνεχώρουν. εἰ δ' αὖ τινες διώξειαν αὐτοὺς πολὺ ἀπὸ τοῦ στρατεύματος, τούτους, ὅποτε ἀποχωροῖεν,

auch aus § 44 ersichtlich ist, durch eine förmliche Abstimmung der Bürger beschlossen worden zu sein. — αὐτῶν — d. i. der Epidaurier. — πάντων — τῶν ἐναντίων — objektiver Genetiv abhängig von ὑπεροπτικῶς. Vgl. zu V, 4, 25. — τὰς ἐπὶ Φλιοῦντα ἰόντι — das Thor, welches man passiert, wenn man nach Phlius geht. Vgl. Thukyd. II, 96 ἀνίστησι τοὺς ὑπερβάντι Αἰμον Γέτας.

19. φιλοὶ — Nach Diodor XV, 96 waren es Athener unter Chabrias. — μνήματα — S. zu III, 2, 14 und VI, 2, 20. — καὶ μᾶλα συχνούς — und zwar sehr viele. Vgl. zu II, 4, 2.

20. Ἄμα — τούτων — S. zu III, 1, 20. — αὐτῶν — S. zu III, 4, 12.

21. ὤρωμα — nämlich die Thebaner.

ἐπικείμενοι καὶ ἀκουτίζοντες δεινὰ εἰργάζοντο καὶ πᾶν τὸ στρατεύμα ἠνάγκαζον ἐαυτῶν ἕνεκα καὶ προΐεναι καὶ ἀναχω-
22 ρεῖν. μετὰ ταῦτα μέντοι οἱ Θηβαῖοι μείναντες οὐ πολλὰς
ἡμέρας ἀπῆλθον οἰκαδε, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ ἕκαστος οἰκαδε. ἐκ
δὲ τούτου ἐμβάλλουσιν οἱ παρὰ Διονυσίου εἰς Σικυῶνα, καὶ
μάχη μὲν νικῶσι τοὺς Σικυωνίους ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ ἀπέκτει-
ναν περὶ ἑβδομήκοντα· Λέρας δὲ τείχος κατὰ κράτος αἰροῦσι.
καὶ ἡ μὲν παρὰ Διονυσίου πρώτη βοήθεια ταῦτα πράξασα
ἀπέπλευσεν εἰς Συρακούσας. Θηβαῖοι δὲ καὶ πάντες οἱ ἀπο-
στάντες ἀπὸ Λακεδαιμονίων μέχρι μὲν τούτου τοῦ χρόνου
ὁμοθυμαδὸν καὶ ἑπραττον καὶ ἐστρατεύοντο ἡγουμένων Θη-
23 βαίων. ἐγγενόμενος δὲ τις Λυκομήδης Μαντινεὺς, γένει τε
οὐδενὸς ἐνδεῆς χρημασί τε προήκων καὶ ἄλλως φιλότιμος,
οὗτος ἐπέπλησε φρονήματος τοὺς Ἀρκάδας, λέγων ὡς μόνοις
μὲν αὐτοῖς πατρὶς Πελοπόννησος εἴη, μόνοι γὰρ αὐτόχθονες
ἐν αὐτῇ οἰκοῦεν, πλείστον δὲ τῶν Ἑλληνικῶν φύλον τὸ Ἀρκα-
δικὸν εἴη καὶ σώματα ἐγκρατέστατα ἔχοι. καὶ ἀλκιμωτάτους
δὲ αὐτοὺς ἀπεδείκνυε, τεκμήρια παρεχόμενος ὡς ἐπικούρων
ὁπότε δεηθεῖεν τινες, οὐδένας ἡροῦντο ἀντ' Ἀρκάδων. ἔτι

22. οἰκαδε — οἰκαδς — S. zu IV, 5, 17. — ἕκαστος — S. zu IV, 8, 15. — εἰς Σικυῶνα — in das Gebiet von Sikyon. Vgl. IV, 4, 15. — νικῶσι — ἀπέκτειναν — Zu beachten ist der Wechsel der Tempora. — Λέρας — nach anderer Lesart Γέρας, sonst nicht bekannt. Vgl. E. Curtius, Peloponnes II S. 504 u. 586. — τείχος bedeutet hier wohl nur ein Kastell. Vgl. IV, 5, 5. — ἡ — πρώτη βοήθεια — Schon im J. 373 hatte Dionysios eine Flotte von zehn Schiffen geschickt, die aber vom Iphikrates genommen worden war, ehe sie sich an den Kämpfen hatte beteiligen können. S. VI, 2, 33 ff. — ἀπέπλευσεν — gegen Ende des Sommers. Diodor XV, 70.

23. οὐδενὸς ἐνδεῆς — keinem nachstehend. Man erwartet den Komparativ wie IV, 1, 6; doch vgl. Thukyd. I, 70 τὸ δὲ ὑμέτερον (ἔστι) τῆς δυνάμεως ἐνδεᾶ πράξαι. Eurip. Herakleid, 170 καὶ τοῦτο πολλῶ τοῦ παρόντος ἐνδεῆς. In

gleichem Sinne das Verbum ἐπι-
δεινομαι bei Homer II. ε, 636 und
ω, 385. — προήκων — hervor-
ragend. Vgl. Thukyd. II, 34 ὅς
ἄν — ἀξιώματι προήκη, Aelian
bei Suidas unter Προήκω: Καὶ
πᾶσι τρεάνοις καὶ τοῖς ἐπὶ μέγα
πλούτου προήκουσι. — μόνοι —
οἰκοῦεν — S. zu III, 2, 23. —
αὐτόχθονες — Herod. VIII, 73
Οἰκίει δὲ τὴν Πελοπόννησον ἔθνεα
ἐπτά, τούτων δὲ τὰ μὲν δύο
αὐτόχθονα ἴοντα κατὰ χώραν
ἴδρυναι νῦν τε καὶ τὸ πάλαι
οἰκεῖν. Ἀρκάδες τε καὶ Κυνούριοι.
Vgl. II, 171. Thukyd. I, 2.
Apollon. Rhod. IV, 264 Ἀρκάδες
οἱ καὶ πρόσθε Σεληναίης ὑδέονται
ζῶειν. — πλείστον φύλον —
Dies bestätigt Polyb. II, 38; IV,
32. — ὡς ἐπικούρων — Ἀρκάδων
— Die Arkader haben allerdings
von alten Zeiten her in so grosser
Menge im Auslande als Söldner
gedient, daß sie sprichwörtlich für
solche wurden, die ihre Kraft
zum Nutzen anderer verwendeten
(Apostol. Ἀρκάδας μιμούμενος·

δὲ οὔτε Λακεδαιμονίους πόποτε ἄνευ σφῶν ἐμβαλεῖν εἰς τὰς
Ἀθήνας οὔτε νῦν Θηβαίους ἐλθεῖν ἄνευ Ἀρκάδων εἰς Λακε-
δαίμονα. ἐὰν οὖν σωφρονητε, τοῦ ἀκολουθεῖν ὅποι ἂν τις 24
παρακαλῆ φείσεσθε· ὡς πρότερόν τε Λακεδαιμονίους ἀκο-
λουθοῦντες ἐκείνους ἠξήσατε, νῦν δέ, ἂν Θηβαίοις εἰκῆ ἀκο-
λουθῆτε καὶ μὴ κατὰ μέρος ἡγείσθαι ἀξιώτε, ἴσως τάχα τού-
τους ἄλλους Λακεδαιμονίους εὐρήσετε. οἱ μὲν δὲ Ἀρκάδες
ταῦτα ἀκούοντες ἀνεφυσῶντό τε καὶ ὑπερεφίλουν τὸν Λυκο-
μήδην καὶ μόνον ἄνδρα ἡγοῦντο· ὥστε ἄρχοντας ἑταττον
οὔστινας ἐκείνος κελύοι. καὶ ἐκ τῶν συμβαινόντων δὲ ἔργων
ἐμεγαλύνοντο οἱ Ἀρκάδες· ἐμβαλόντων μὲν γὰρ εἰς Ἐπίδαυ- 25
ρον τῶν Ἀργείων καὶ ἀποκλεισθέντων τῆς ἐξόδου ὑπὸ τε
τῶν μετὰ Χαβρίου ξένων καὶ Ἀθηναίων καὶ Κορινθίων, βοή-
θήσαντες μάλα πολιορκουμένους ἐξελύσαντο τοὺς Ἀργείους,
οὐ μόνον τοῖς ἀνδράσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς χωρίοις πολεμίοις
χρώμενοι. στρατεύσάμενοι δὲ καὶ εἰς Ἀσίην τῆς Λακαίνης
ἐνίκησάν τε τὴν τῶν Λακεδαιμονίων φρουρὰν καὶ τὸν Γερά-
νορα τὸν πολέμαρχον Σπαρτιάτην γεγεννημένον ἀπέκτειναν καὶ
τὸ προάστειον τῶν Ἀσινάων ἐπόρθησαν. ὅπου δὲ βουλη-
θεῖεν ἐξελθεῖν, οὐ νύξ, οὐ χειμῶν, οὐ μῆκος ὁδοῦ, οὐκ ὄρη
δύσβατα ἀπεκόλυνεν αὐτούς· ὥστε ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ πολὺ
ᾤοντο κράτιστοι εἶναι. οἱ μὲν δὲ Θηβαῖοι διὰ ταῦτα ὑπο- 26
φθόνως καὶ οὐκέτι φιλικῶς εἶχον πρὸς τοὺς Ἀρκάδας. οἱ

ἐπὶ τῶν ἄλλοις τάλαιπωρόντων)
und dafs Hermippos bei Athen. I
S. 27¹ bei der Aufzählung der
Gegenstände, die aus andern Län-
dern vorzugsweise bezogen werden,
auch nennt: ἀπὸ Ἀρκάδας ἐπικού-
ρους. Vgl. auch Anab. VI, 2, 10.
Thukyd. VII, 57. — εἰς τὰς
Ἀθήνας — d. i. εἰς τὴν Ἀττικὴν.
S. zu IV, 4, 15.

24. ἐὰν σωφρονητε — Über-
gang aus der indirekten in die
direkte Rede. Vgl. I, 1, 28. —
φείσεσθε — ihr werdet be-
hutsamer zu Werke gehen,
ablassen; vgl. Kyrop. I, 6, 85 μὴ
φείδου εἰ τι ἔχεις διδάσκειν. —
πρότερόν τε — νῦν δέ — S. zu
VI, 5, 30. — κατὰ μέρος — S.
zu II, 1, 5. — ἴσως τάχα — Die
Verbindung der synonymen Par-

tikeln ist in umgekehrter Folge
häufiger. Thukyd. VI, 10. Platon
Sophist. S. 247^a. Demosth. geg.
Meid. 18 und öfter. Vgl. auch die
Verbindung ὁμῶς μέντοι V, 3, 19;
4, 51; πάλιν αὖ zu VII, 4, 1.

25. τῆς Λακαίνης — sehr
selten wie hier als Name des Lan-
des statt τῆς Λακωνικῆς gebraucht;
so bei Euripid. Androm. 151; 194.
Herod. VII, 235. — Σπαρτιάτην
γεγεννημένον — Das Participle γεγε-
νημένος steht hier sehr eigentüm-
lich für ὄντα, wie überhaupt der
ganze Zusatz schwer erklärlich ist;
denn dafs dadurch, wie Schneider
meint, das Verdienst der Arkader als
bedeutender dargestellt werden soll,
als wenn Geranos ein Lakedämonier
oder Asinier gewesen, ist kaum
denkbar. — ὅπου — S. zu III, 3, 6.

γε μὴν Ἡλείοι ἐπεὶ ἀπαιτοῦντες τὰς πόλεις τοὺς Ἀρκάδας, ἃς ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἀφηρέθησαν, ἔγνωσαν αὐτοὺς τοὺς μὲν ἑαυτῶν λόγους ἐν οὐδενὶ λόγῳ ποιομένους, τοὺς δὲ Τριφυλίους καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀπὸ σφῶν ἀποστάτας περὶ παντὸς ποιομένους, ὅτι Ἀρκάδες ἔφασαν εἶναι, ἐκ τούτων αὐτῶν καὶ οἱ Ἡλείοι δυσμενῶς εἶχον πρὸς αὐτούς.

27 Οὕτω δ' ἐκάστων μέγα ἐφ' ἑαυτοῖς φρονοῦντων τῶν συμμάχων, ἐρχεται Φιλίσκος Ἀβυδηνὸς παρ' Ἀριοβαρζάνου χρημάτα ἔχων πολλά. καὶ πρῶτα μὲν εἰς Δελφοὺς συνήγαγε περὶ εἰρήνης Θηβαίους καὶ τοὺς συμμάχους καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους. ἐκεῖ δὲ ἐλθόντες τῷ μὲν θεῷ οὐδὲν ἐκοινώσαντο ὅπως ἂν ἡ εἰρήνη γένοιτο, αὐτοὶ δὲ ἐβουλεύοντο. ἐπεὶ δὲ οὐ συνεχώρουν οἱ Θηβαῖοι Μεσσήνην ὑπὸ Λακεδαιμονίοις εἶναι, ξενικὸν πολὺ συνέλεγε οὗτος Φιλίσκος, ὅπως πολεμοίη μετὰ Λακεδαιμονίων.

28 Τούτων δὲ πραττομένων ἀφικνεῖται καὶ ἡ παρὰ Διονυσίου δευτέρα βοήθεια. λεγόντων δὲ Ἀθηναίων μὲν, ὡς χρεῶν εἴη αὐτοὺς εἶναι εἰς Θετταλίαν τὰναντία Θηβαίοις, Λακεδαιμονίων δέ, ὡς εἰς τὴν Λακωνικὴν, ταῦτα ἐν τοῖς συμμάχοις ἐνίκησεν. ἐπεὶ δὲ περιέπλευσαν οἱ παρὰ Διονυσίου εἰς Λακεδαίμονα, λαβὼν αὐτοὺς ὁ Ἀρχίδαμος μετὰ τῶν πολιτικῶν ἐστρατεύετο. καὶ Καρύας μὲν ἐξαιρεῖ κατὰ κράτος, καὶ ὄσους

26. τὰς πόλεις — S. zu III, 2, 30. — Ἀρκάδες ἔφασαν εἶναι — Die Zusammengehörigkeit von Triphylien mit Arkadien zeigt sich auch in der Genealogie der Stammheroen: Polyb. IV, 77 ἢ (Τριφυλία) τῆς μὲν προσηγορίας τέτυχε ταύτης ἀπὸ Τριφυλίου τοῦ τῶν Ἀρκάδων παίδων ἐνός.

27. Ἀριοβαρζάνου — Statthalter des persischen Königs in Phrygien. Vgl. V, 1, 28. — ἐκοινώσαντο — S. zu 2, 20 und über ὅπως mit dem Optativ. potential. zu III, 2, 1. — Μεσσήνην — Dafs Epaminondas bei seinem ersten Zug in den Peloponnes den Messeniern die Selbstständigkeit verschafft und namentlich durch den Bau der Hauptstadt Messene gesichert hatte, ist von Xenophon nicht erwähnt worden. S. Diodor XV, 66. — ξενικὸν

πολὺ — nach Diodor XV, 70 zweitausend Mann, die er auch mit Sold versah; zu diesem Zweck war wohl das oben erwähnte Geld bestimmt, das er mitgebracht hatte.

28. χρεῶν εἴη — auch Kyrop. VI, 2, 24. Vgl. zu I, 6, 32. — αὐτοὺς — d. i. die vom Dionysios geschickten Truppen. — τὰναντία Θηβαίοις — Die thessalischen Städte hatten in Theben um Hilfe gegen den Alexander von Phrae (s. VI, 4, 34) gebeten, und Pelopidas, von den Thebanern dorthin geschickt, hatte mit solchem Erfolge gekämpft, dafs Alexander um Frieden bitten mußte. Seitdem war der thebanische Einfluß in Thessalien groß, ja sogar auch in Makedonien geltend gemacht worden. Diodor XV, 67. Plutarch Pelop. 26. — Καρύας — S. VI,

ζῶντας ἔλαβεν, ἀπέσφαξεν· ἐκεῖθεν δὲ εὐθύς στρατευσάμενος εἰς Παρρασίους τῆς Ἀρκαδίας μετ' αὐτῶν ἐδήθη τὴν χώραν. ἐπεὶ δ' ἐβροθήθησαν οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀργεῖοι, ἐπαναχωρήσας ἐστρατοπεδεύσατο ἐν τοῖς ὑπὲρ Μηδίας γηλόφοις. ἐνταῦθα δ' ὄντος αὐτοῦ Κισσίδας ὁ ἄρχων τῆς παρὰ Διονυσίου βοήθειας ἔλεγεν, ὅτι ἐξήκοι αὐτῷ ὁ χρόνος, ὃς εἰρημένος ἦν παραμένειν. καὶ ἅμα ταῦτ' ἔλεγε καὶ ἀπῆει τὴν ἐπὶ Σπάρτης. ἐπεὶ δὲ ἀποπορευόμενον ὑπετέμνοντο αὐτὸν οἱ 29 Μεσσήνιοι ἐπὶ στενὸν τῆς ὁδοῦ, ἐνταῦθα δὲ ἔπεμπεν ἐπὶ τὸν Ἀρχίδαμον καὶ βοηθεῖν ἐκέλευε· κἀκεῖνος μέντοι ἐβροθήει. ὡς δ' ἐγένοντο ἐν τῇ ἐπ' Εὐτροησίους ἐκτροπῇ, οἱ μὴν Ἀρκάδες καὶ Ἀργεῖοι προσέβαινον εἰς τὴν Λάκαιναν, καὶ οὗτοι ὡς ἀποκλείσοντες αὐτὸν τῆς ἐπ' οἶκον ὁδοῦ. ὁ δὲ, οὐπὲρ ἐστὶ χωρίον ἐπίπεδον ἐν ταῖς συμβολαῖς τῆς τε ἐπ' Εὐτροησίαν καὶ τῆς ἐπὶ Μηδίας ὁδοῦ, ἐνταῦθα ἐκβάς παρετάξατο ὡς μαχοῦ- 30 μενος. ἔφασαν δ' αὐτὸν καὶ πρὸ τῶν λόγων παρίοντα τοιαῦδε 30 παρακαλεῦσασθαι· Ἄνδρες πολῖται, νῦν ἀγαθοὶ γενόμενοι ἀναβλέψωμεν ὀρθοῖς ὄμμασιν· ἀποδώμεν τοῖς ἐπιγυνομένοις τὴν πατρίδα οἷαν περ παρὰ τῶν πατέρων παρελάβομεν. πανσώμεθα αἰσχυνόμενοι καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ πρεσβυτέρους καὶ ξένους, ἐν οἷς πρόσθεν γε πάντων τῶν Ἑλλήνων

5, 25. — ὑπὲρ Μηδίας — Dieser Ort ist sonst nicht bekannt. — ἐξήκοι — verfloßen wäre, 5, 18. Anab. VI, 3, 26 ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀπίεσθε, ὁ δὲ χρόνος ἐξήκειν. — ὃς εἰρημένος ἦν παραμένειν — ὃν παραμένειν εἰρητο. Kyrop. VI, 2, 38 ἦν δὲ τις καὶ ἔμπορος βούληται ἔπεσθαι πωλεῖν τι βουλομένος, τῶν μὲν προσηγομένων ἡμερῶν τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν ἦν τι πωλῶν ἀλίσκεται, πάντων στερησεται. — καὶ ἅμα ταῦτ' ἔλεγε καὶ — so wie er das gesagt hatte, ging er ab. Vgl. Herod. I, 112 ἅμα δὲ ταῦτα ἔλεγε ὁ βοιωτὸς καὶ ἐκκαλύψας ἀπεδύκνυε.

29. ἐπὶ στενόν — Der Accusativ ist wohl von einem in ὑποτέμνεσθαι gedachten Verbum der Bewegung veranlaßt: sie schnitten ihn ab, so dafs er nach einer Enge des Weges gedrängt wurde. Vgl. Anab. VI, 5, 25 παρηγγέλλετο δὲ

τὰ μὲν δόρατα ἐπὶ τὸν δεξιὸν ὄμων ἔχειν, die Speere an die rechte Schulter zu nehmen und dort zu halten. — ἐν τῇ ἐπ' Εὐτροησίους ἐκτροπῇ — wo ein Weg nach den Eutresiern, den Bewohnern einer Landschaft im südlichen Arkadien, sich abzweigt. — εἰς τὴν Λάκαιναν — kann nur heißen: in der Richtung nach Lakonien, da die Schlacht in Arkadien, nicht einmal in der Nähe der lakonischen Grenze, stattfand. Man könnte vielleicht ὁδόν zu Λάκαιναν ergänzen, oder, was zweckmäßiger scheint, lesen τὴν εἰς τὴν Λάκαιναν. — καὶ οὗτοι — mit Rücksicht auf ὑπετέμνοντο αὐτὸν οἱ Μεσσήνιοι. — ἐκβάς — nämlich aus dem Engpasse in die offene Ebene.

30. ἔφασαν — S. zu III, 5, 21. So auch § 32. — ἀναβλέψωμεν — denn, sagt Plutarch Agesil. 33 πρότερόν γε φασιν οὐδὲ ταῖς γυ-

- 31 περιβλεπτότατοι ἦμεν. τούτων δὲ φηθέντων ἐξ αἰθρίας ἀστρα-
πᾶς τε καὶ βροντᾶς λέγουσιν αἰσίους αὐτῶ φανῆναι. συνέβη
δὲ καὶ πρὸς τῷ δεξιῷ κέρατι τέμενός τι καὶ ἄγαλμα Ἡρα-
κλείους, οὗ δὴ καὶ ἀπόγονος λέγεται, εἶναι. τοιγαροῦν ἐκ τού-
των πάντων οὕτω πολὺ μένος καὶ θάρρος τοῖς στρατιώταις
φασὶν ἐμπέσειν, ὥστε ἔργον εἶναι τοῖς ἡγεμόσιν ἀνείργειν τοὺς
στρατιώτας ὠθουμένους εἰς τὸ πρόσθεν. ἐπεὶ μέντοι ἡγεῖτο
ὁ Ἀρχίδαμος, ὀλέγοι μὲν τῶν πολεμίων δεξάμενοι εἰς δόρυ
αὐτοὺς ἀπέθανον· οἱ δ' ἄλλοι φεύγοντες ἐπιπτον, πολλοὶ
32 μὲν ὑπὸ ἰππέων, πολλοὶ δὲ ὑπὸ τῶν Κελτῶν. ὡς δὲ ληξάσης
τῆς μάχης τρόπαιον ἐστήσατο, εὐθύς ἐπεμψεν οἰκαθε ἀγγε-
λοῦντα Δημοτέλη τὸν κήρυκα τῆς τε νίκης τὸ μέγεθος καὶ
ὅτι Λακεδαιμονίων μὲν οὐδὲ εἰς τεθναίῃ, τῶν δὲ πολεμίων
καμπληθεῖς. τοὺς μέντοι ἐν Σπάρτῃ ἔφασαν ἀκούσαντας
ἀρξαμένους ἀπὸ Ἀγησιλάου καὶ τῶν γερόντων καὶ τῶν ἐφό-
ρων πάντας κλάειν. οὕτω κοινόν τι ἄρα χαρᾶ καὶ λύπη δά-
κρυά ἐστιν. ἐπὶ μέντοι τῇ τῶν Ἀρκάδων τύχῃ οὐ πολὺ τι
ἤττον Λακεδαιμονίων ἠσθησαν Ὁθηβαῖοι τε καὶ Ἡλείοι· οὕτως
ἤδη ἤχθοντο ἐπὶ τῷ φρονήματι αὐτῶν.
- 33 Συνεχῶς δὲ βουλευόμενοι Ὁθηβαῖοι, ὅπως ἂν τὴν ἡγεμο-
νίαν λάβοιεν τῆς Ἑλλάδος, ἐνόμισαν, εἰ πέμψειαν πρὸς τὸν

ναῖξιν ἀντιβλέπειν τοὺς ἄνδρας
αἰσχυρομένους ἐφ' οἷς ἔπαισαν.

31. ἐξ αἰθρίας — φανῆναι
— Donner und Blitz gehören zu
den wichtigsten Zeichen, welche
die Menschen von den Göttern er-
halten. Apolog. Socrat. 12 βροντᾶς
δὲ ἀμφιέξει τις μὴ μέγιστον
οἰανιστηρίον εἶναι; Auf der rechten
Seite erscheinen sie glückverkün-
dend, und wenn sie aus heiterm
Himmel kommen, so sind sie um
so bedeutsamer, weil sie den be-
sonderen Anteil bezeugen, den die
Gottheit an dem betreffenden
Unternehmen nimmt. Vgl. Homer
II, β, 353. Od. v, 112 ff. Da von
der rechten Seite überhaupt die
glücklichen Zeichen erscheinen, so
wird auch der Zufall als bedeut-
sam angesehen, dass in der Nähe
des rechten Flügels ein Heiligtum
des Herakles war. — οὐ λέγεται
— Ein von Cobet verdächtiger

Zusatz, der allerdings einmal wegen
des λέγεται auffällig ist, für das
man wenigstens ἐστὶ erwartet,
andererseits das mit συνέβη zu ver-
bindende εἶναι in ungewöhnlicher
Weise von dem übrigen Satze
trennt. — δεξάμενοι εἰς δόρυ
— die Feinde so nahe heran-
kommen lassen, dass man von dem
Speer Gebrauch machen kann.
Vgl. IV, 3, 17 εἰς δόρυ ἀφικό-
μενοι. II, 4, 34 εἰς χεῖρας δεχε-
σθαι. — ὑπὸ τῶν Κελτῶν —
Diese befanden sich unter den
syrakusanischen Hilfstruppen, wie
bei der ersten Anwesenheit der-
selben. S. § 20.

32. οὐδὲ εἰς τεθναίῃ — Es
ist die sogenannte thränenlose
(ἀδακρυῆς) Schlacht. Plutarch Agesil.
33. Diodor XV, 72, der den Ver-
lust der Gegner auf 10000 Mann
angibt. — ἀρξαμένους ἀπὸ

Περσῶν βασιλέα, πλεονεκτῆσαι ἂν τι ἐν ἐκείνῳ. καὶ ἐκ τού-
του παρακαλέσαντες ἤδη τοὺς συμμάχους ἐπὶ προφάσει, ὅτι
καὶ Εὐθυκλῆς ὁ Λακεδαιμόνιος εἶη παρὰ βασιλεῖ, ἀναβαίνουσι
Ὁθηβαίων μὲν Πελοπίδας, Ἀρκάδων δὲ Ἀντίοχος ὁ παγκρατια-
στής, Ἡλείων δὲ Ἀρχίδαμος· ἠκολούθει δὲ καὶ Ἀργεῖος. καὶ
οἱ Ἀθηναῖοι ἀκούσαντες ταῦτα ἀνέπεμψαν Τιμαγόραν τε καὶ
Λέοντα. ἐπεὶ δ' ἐκεῖ ἐγένοντο, πολὺ ἐπλεονέκει ὁ Πελοπίδας 34
παρὰ τῷ Πέρσῃ. εἶχε γὰρ λέγειν καὶ ὅτι μόνοι τῶν Ἑλλήνων
βασιλεῖ συνεμάχοντο ἐν Πλαταιαῖς, καὶ ὅτι ὕστερον οὐδεπώ-
ποτε στρατεύσαιτο ἐπὶ βασιλέα, καὶ ὡς Λακεδαιμόνιοι διὰ
τοῦτο πολεμήσειαν αὐτοῖς, ὅτι οὐκ ἐθελήσαιεν μετ' Ἀγησι-
λάου ἐλθεῖν ἐπ' αὐτὸν οὐδὲ θῦσαι ἐάσαιεν αὐτὸν ἐν Ἀυλίδι
τῇ Ἀρτέμιδι, ἐνθαπερ ὅτε Ἀγαμέμνων εἰς τὴν Ἀσίαν ἐξέπλει
θύσας εἰς Τροίαν. μέγα δὲ συνεβάλλετο τῷ Πελοπίδα εἰς 35
τὸ τιμᾶσθαι καὶ ὅτι ἐνενικήκεσαν οἱ Ὁθηβαῖοι μάχῃ ἐν Λεύκ-
τροῖς καὶ ὅτι πεπορητότερες τὴν χώραν τῶν Λακεδαιμονίων
ἐφαίνοντο. ἔλεγε δὲ ὁ Πελοπίδας, ὅτι οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Ἀρ-
κάδες μάχῃ ἠττημένοι εἶεν ὑπὸ Λακεδαιμονίων, ἐπεὶ αὐτοὶ οὐ
παρεγένοντο. συνεμαρτύρει δ' αὐτῶ ταῦτα πάντα ὡς ἀληθῆ
λέγοι ὁ Ἀθηναῖος Τιμαγόρας, καὶ ἐτιμᾶτο δεύτερος μετὰ τὸν
Πελοπίδαν· ἐκ δὲ τούτου ἐρωτώμενος ὑπὸ βασιλέως ὁ Πελο- 36
πίδας, τί βούλοιο ἐαντῶ γραφήναι, εἶπεν, ὅτι Μεσσήνην τε
αὐτόνομον εἶναι ἀπὸ Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίους ἀνέλκειν
τὰς ναῦς· εἰ δὲ ταῦτα μὴ πείθοιντο, στρατεύειν ἐπ' αὐτούς·

Ἀγησιλάου — vom Agesilaos
an bis zu den geringsten.

33. ἐν ἐκείνῳ — Man erwartet
eine andere Präposition, etwa παρὰ
wie § 34 oder διὰ. — Ἀργεῖος
— Vielleicht auch ein Eleer (vgl.
4, 15), wenn es nicht heißen soll
ein Argiver, wobei man allerdings
den Namen oder wenigstens τις
erwartet.

34. ἐπλεονέκει — Ausführ-
licheres s. bei Plutarch Pelop. 30.
— μόνοι — nämlich seine Mit-
bürger, die Thebaner. — συνε-
μάχοντο — στρατεύσαιτο —
Über den Wechsel der Modi s. zu
III, 5, 25. — ὅτι οὐκ ἐθελήσαιεν
— Über den Optativ a zu I, 3, 19.
— οὐδὲ θῦσαι ἐάσαιεν — S.
III, 4, 3 f.

35. μέγα δὲ συνεβάλλετο κτέ.

— Plutarch a. a. O. οὐ γὰρ ἤρμα
διῆτο τῆς Ἀσίας οὐδ' ἐπὶ μικρὸν ἢ
δόξα τῶν πρὸς Λακεδαιμονίους
ἀγῶνων, ἀλλ', ὡς πρῶτος περὶ τῆς
ἐν Λεύκτροις μάχῃς ἐξέδραμε λόγος,
αἰεὶ τινος καινοῦ προστιθεμένου
κατορθώματος ἀξανανομένη καὶ
ἀναβαίνουσα πορρωτάτα κατέσχευ.
— δεύτερος μετὰ τὸν Πελο-
πίδαν — gleich nach dem Pello-
pidas, der der erste war, während
jener die zweite Stelle einnahm.
Reiche Geschenke, die Timagoras
vom Könige erhalten, zählt Plutarch
a. a. O. auf, Demosth. v. d. Trugges.
137 giebt dieselben nach der in
Athen verbreiteten Meinung auf
vierzig Talente an.

36. γραφήναι — nämlich als
Bestimmung für den beabsichtigten
Frieden. — στρατεύειν — ἔλναι

εἰ τις δὲ πόλις μὴ ἐθέλοι ἀκολουθεῖν, ἐπὶ ταύτην πρῶτον
 37 ἵεναι. γραφέντων δὲ τούτων καὶ ἀναγνωσθέντων τοῖς πρέ-
 σβεισι, εἶπεν ὁ Λέων ἀκούοντας τοῦ βασιλέως· Νῆ Δία, ὦ
 Ἀθηναῖοι, ὧρα γε ὑμῖν, ὡς ἔοικεν, ἄλλον τινὰ φίλον ἀντὶ
 βασιλέως ζητεῖν. ἐπεὶ δὲ ἀπήγγειλεν ὁ γραμματεὺς ἃ εἶπεν
 ὁ Ἀθηναῖος, πάλιν ἐξήνεγκε προσγεγραμμένα· εἰ δέ τι δικαιο-
 38 λέα διδάσκουσιν οἱ Ἀθηναῖοι, ἰόντας πρὸς βασι-
 τὸν μὲν Τιμαγόραν ἀπέκτειναν οἱ Ἀθηναῖοι, κατηγοροῦντος
 τοῦ Λέοντος, ὡς οὔτε συσκηροῦν ἑαυτῷ ἐθέλοι μετὰ τε Πελο-
 πίδου πάντα βουλεύοιτο. τῶν δὲ ἄλλων πρέσβειων ὁ μὲν Ἡλείος
 Ἀρχίδαμος, ὅτι προὔτιμυσε τὴν Ἥλιον πρὸ τῶν Ἀρκάδων,
 ἐπῆναι τὰ βασιλέως, ὁ δὲ Ἀντίοχος, ὅτι ἤλαττοῦτο τὸ Ἀρκα-
 δικόν, οὔτε τὰ δῶρα ἐδέξατο ἀπήγγειλέ τε πρὸς τοὺς μυρσίους,
 ὅτι βασιλεὺς ἀροτοκόπους μὲν καὶ ὄψοποιούς καὶ οἰνοχόους
 καὶ θυρωροὺς καμπληθεῖς ἔχοι, ἄνδρας δὲ οὐ μάχονται ἂν
 Ἑλλῆσι πάντῃ ζητῶν οὐκ ἔφη δύνασθαι ἰδεῖν. πρὸς δὲ τού-
 τοις καὶ τὸ τῶν χρημάτων πλῆθος ἀλαζονείαν οἷ γε δοκεῖν
 ἔφη εἶναι, ἐπεὶ καὶ τὴν ὑμνουμένην ἂν χρυσῆν πλάτανον
 οὐχ ἱκανὴν ἔφη εἶναι τέττιγι σικιάν παρέχειν.

39 Ὡς δὲ οἱ Θηβαῖοι συνεκάλεσαν ἀπὸ τῶν πόλεων ἀπασῶν
 ἀκουσομένους τῆς παρὰ βασιλέως ἐπιστολῆς καὶ ὁ Πέρσης ὁ

— Als Subjekt ist zu denken man; abhängig sind die Infinitive von dem bei *οἱ* aus der Frage zu ergänzenden *βούλοιο γραφῆναι*. Vgl. I, 5, 6. — Über *πρῶτον* s. zu V, 4, 37.

37. τοῦ βασιλέως — Der Artikel steht gegen den gewöhnlichen Gebrauch, nach welchem der Perserkönig *βασιλεὺς* genannt wird, auch Anab. II, 4, 4; 5, 38. Thukyd. VIII, 47. — *ἀπήγγειλεν* — verdolmetschte dem Könige. — *ἐξήνεγκε* — Der Sinn dieses Wortes ist nicht ganz klar: wahrscheinlich heißt es: er brachte die Urkunde aus dem Kabinet des Königs, in welches derselbe sich nach der Vorlesung zurückgezogen, wieder vor. — *προσγεγραμμένα* — Der Zusatz bestand in den nächstfolgenden Worten. Dafs der Friedensvertrag noch andere Bestimmungen als die eben angegebenen For-

derungen des Pelopidas enthielt, ergibt sich aus dem Folgenden.

38. *προὔτιμυσε* — nämlich *βασιλεὺς*. — *τὰ δῶρα* — die Geschenke, welche, wie üblich (daher der Artikel), der König den Gesandten gab. — *τοὺς μυρσίους* — die Bundesversammlung, welche die Angelegenheiten Arkadiens leitete. S. Diodor XV, 59. — *οἷ* = *ἑαυτῷ*, ist hier wie das folgende *γέ* zeigt, zu betonen, während es sonst bei den Attikern fast nur enklitisch gebraucht wird. Wie hier auch Anab. I, 1, 8. De rep. Athen, 2, 17. Platon Gastm. S. 174^a. — *τὴν ὑμνουμένην χρυσῆν πλάτανον* — Diese Platane, so wie ein goldner Weinstock waren einst dem Dareios vom Pythios, einem sehr reichen Lyder, geschenkt worden. Herod. VII, 27. — *ἂν* mit *ἱκανὴν εἶναι* zu verbinden.

39. ὁ Πέρσης — Auch im J. 387

φέρων τὰ γράμματα δεῖξας τὴν βασιλέως σφραγίδα ἀνέγνω
 τὰ γεγραμμένα, οἱ μὲν Θηβαῖοι ὁμνῦναι ταῦτα ἐκέλευον βασι-
 λει καὶ ἑαυτοῖς τοὺς βουλομένους φίλους εἶναι, οἱ δὲ ἀπὸ τῶν
 πόλεων ἀπεκρίναντο, ὅτι οὐκ ὁμοῦμενοι ἀλλ' ἀκουσόμενοι πεμ-
 φθείησαν· εἰ δέ τι ὄρκων δέοιτο, πρὸς τὰς πόλεις πέμπειν
 ἐκέλευον. ὁ μὲντοι Ἀρκὰς Ἀνκομήδης καὶ τοῦτο ἔλεγεν, ὅτι
 οὐδὲ τὸν σύλλογον ἐν Θήβαις δέοι εἶναι, ἀλλ' ἔνθα ἂν ἦ ὁ
 πόλεμος. χαλεπαίνοντων δ' αὐτῷ τῶν Θηβαίων καὶ λεγόντων,
 ὡς διαφθείροι τὸ συμμαχικόν, οὐδ' εἰς τὸ συνέδριον ἤθελε
 καθίζειν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὄψετο καὶ μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ ἐξ Ἀρ-
 40 καδίας πρέσβεις. ὡς δ' ἐν Θήβαις οὐκ ἠθέλησαν οἱ συνελ-
 θόντες ὁμοῦσαι, ἐπεμπον οἱ Θηβαῖοι πρέσβεις ἐπὶ τὰς πόλεις,
 ὁμνῦναι κελεύοντες ποιήσειν κατὰ τὰ βασιλέως γράμματα,
 νομίζοντες ὀκνήσειν μίαν ἐκάστην τῶν πόλεων ἀπεχθάνεσθαι
 ἅμα ἑαυτοῖς τε καὶ βασιλεῖ. ἐπεὶ μὲντοι εἰς Κόρινθον πρῶτον
 αὐτῶν ἀφικομένων ὑπέστησαν οἱ Κορίνθιοι καὶ ἀπεκρίναντο,
 ὅτι οὐδὲν δέοιτο πρὸς βασιλέα κοινῶν ὄρκων, ἐπηκολούθησαν
 καὶ ἄλλαι πολλαὶ πόλεις κατὰ ταῦτ' ἀποκρινόμεναι. καὶ αὕτη
 μὲν ἡ Πελοπίδου καὶ τῶν Θηβαίων τῆς ἀρχῆς περιβολῆ
 οὕτω διελύθη.

Ἀϋθις δ' Ἐπαμεινώνδας, βουλευθεὶς τοὺς Ἀχαιοὺς προσ- 41
 αραγέσθαι, ὅπως μᾶλλον σφίσι καὶ οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ ἄλλοι
 σύμμαχοι προσέχοιεν τὸν νοῦν, ἔγνω ἐκστρατευτέον εἶναι ἐπὶ
 τὴν Ἀχαΐαν. Πεισίαν οὖν τὸν Ἀργεῖον στρατηγοῦντα ἐν τῷ
 Ἀργεῖ πείθει προκαταλαβεῖν τὸ ὄνειον. καὶ ὁ Πεισίας μὲν-
 τοι καταμαθὼν ἀμελουμένην τὴν τοῦ Ὀνειοῦ φυλακὴν ὑπὸ τε
 Νανκλέους, ὃς ἦρχε τοῦ ξενικοῦ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ ὑπὸ
 Τιμομάχου τοῦ Ἀθηναίου, καταλαμβάνει νύκτωρ μετὰ δισχι-

hatte Tiribazos selbst den antalkidischen Frieden auf einem Kongress den Griechen bekannt gemacht. — *τὴν σφραγίδα* — das unter der Schrift befindliche Siegel, wie I, 4, 3 *σφράγισμα*; V, 1, 30 *σημεῖα*. Thukyd. I, 129 *ἐπιστολὴν ἀντεῖθε αὐτῷ ὡς τάχιστα διαπέμψαι καὶ τὴν σφραγίδα ἀποδεῖξαι*. In einer Inschrift bei Ross Inscr. inedd. II Nr. 166 *Καλλίας πάρεστι παρ βασιλέως Φιλίππου γράμματα φέρων καὶ σφραγίδα τὰν βασιλέως*. — *ὁμνῦναι ταῦτα* — dies zu beschwören; eine sonst nicht

allgemein übliche Konstruktion. Vgl. auch zu 4, 10. — *Ἀνκομήδης* — S. § 22. — *τὸ συμμαχικόν* — d. i. die Bestimmungen des Bundesvertrages.

40. *περιβολῆ* — das Trachten nach etwas; vgl. *περιβάλλεσθαι* IV, 8, 18.

41. *Ἀϋθις* — Wohl noch im J. 367 v. Chr., in derselben Zeit, in welcher sich die Gesandten der Griechen am persischen Hofe befanden. Vgl. Grote, Gesch. Griechenl. V S. 530 der deutsch. Übers. — *σφίσι* — d. i. den The-

λίαν ὀπλιτῶν τὸν ὑπὲρ Κεγχρειῶν λόφον, ἔχων ἐπὶ ἡμερῶν
 42 τὰ ἐπιτήδεια. ἐν δὲ ταύταις ταῖς ἡμέραις ἐλθόντες οἱ Θηβαῖοι
 ὑπερβαίνουσι τὸ ὄνειον, καὶ στρατεύουσι πάντες οἱ σύμμαχοι
 ἐπ' Ἀχαιῶν, ἡγουμένου Ἐπαμεινώνδου. προσπεσόντων δ' αὐτῶ
 τῶν βελτίστων ἐκ τῆς Ἀχαιῶν, ἐνδυναστεύει ὁ Ἐπαμεινώνδας
 ὥστε μὴ φυγαδεῦσαι τοὺς κρατίστους μηδὲ πολιτείαν μετα-
 στῆσαι, ἀλλὰ πιστὰ λαβὼν παρὰ τῶν Ἀχαιῶν ἢ μὴν συμμα-
 43 χους ἔσεσθαι καὶ ἀκολουθήσειν ὅποι ἂν Θηβαῖοι ἡγῶνται,
 οὕτως ἀπῆλθεν οἴκαδε. κατηγοροῦντων δὲ αὐτοῦ τῶν τε
 Ἀρκάδων καὶ τῶν ἀντιστασιωτῶν, ὡς Λακεδαιμονίοις κατε-
 σκευακῶς τὴν Ἀχαιῶν ἀπέλθοι, ἔδοξε Θηβαίοις πέμψαι ἀρμο-
 στὰς εἰς τὰς Ἀχαιῶν πόλεις. οἱ δ' ἐλθόντες τοὺς μὲν βελ-
 τίστους σὺν τῷ πλήθει ἐξέβαλον, δημοκρατίας δ' ἐν τῇ Ἀχαιῶν
 κατέστησαν. οἱ μὲντοι ἐκπεσόντες συστάντες ταχύ, ἐπὶ μίαν
 ἐκάστην τῶν πόλεων πορευόμενοι, ὄντες οὐκ ὀλίγοι, κατῆλθόν
 τε καὶ κατέσχον τὰς πόλεις. ἐπεὶ δὲ κατελθόντες οὐκέτι ἐμέ-
 44 σενον, ἀλλὰ προθύμως συνεμάχοντο τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἐπιέ-
 ζοντο οἱ Ἀρκάδες ἐνθεν μὲν ὑπὸ Λακεδαιμονίων, ἐνθεν δὲ
 ὑπὸ Ἀχαιῶν. ἐν δὲ τῷ Σικυῶνι τὸ μὲν μέχρι τούτου κατὰ
 τοὺς ἀρχαίους νόμους ἢ πολιτεία ἦν. ἐκ δὲ τούτου βουλούμε-
 νος ὁ Εὐφρων, ὥσπερ παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις μέγιστος
 ἦν τῶν πολιτῶν, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἐναντίοις αὐτῶν πρω-
 τεύειν, λέγει πρὸς τοὺς Ἀργεῖους καὶ τοὺς Ἀρκάδας, ὡς εἰ
 μὲν οἱ πλουσιώτατοι ἐγκρατεῖς ἔσονται τοῦ Σικυῶνος, σαφῶς,
 ὅταν τύχη, πάλιν λακωνιεὶ ἢ πόλις. ἐὰν δὲ δημοκρατία γένη-

banern. Vgl. zu IV, 8, 24 u. VII, 5, 5.

42. προσπεσόντων — auf in-
 ständiges Bitten. — ἐνδυνα-
 στεύει — er bewirkte durch
 sein persönliches Ansehen.
 — τοὺς κρατίστους — die Ari-
 stokraten, wie sonst οἱ βέλτιστοι.
 Vgl. § 43; 2, 4.

43. ἀντιστασιωτῶν — d. i. die
 demokratische Partei in Achaia.
 — Λακεδαιμονίοις κατεσκευ-
 ακῶς — indem er die aristokra-
 tischen Regierungen, die es mit den
 Lakedämoniern hielten, in den
 Städten befestigte. — ἀρμοστὰς
 — S. zu IV, 8, 8. — σὺν τῷ πλήθει
 — mit Hilfe der demokrati-
 schen Volksmenge. — συστάν-

τες — Die aus den einzelnen
 Städten verbannten vereinigten sich
 zu einem Ganzen, das so den ein-
 zelnen Städten überlegen war. —
 οὐκέτι ἐμέσενον — sie hielten
 sich nicht mehr wie früher
 neutral.

44. τὸ μὲν μέχρι τούτου —
 Zeitbestimmungen erhalten, auch
 wenn sie durch Präpositionen mit
 ihrem Casus ausgedrückt sind, den
 Artikel, um den ganzen Ausdruck
 als Zeitdauer aufzufassen. Vgl.
 τὸ ἀπὸ τούτου IV, 6, 12. τὸ ἀπὸ
 τούδε Kyrop. IV, 2, 22; V, 1, 6;
 2, 35; VII, 1, 11; 2, 9. τὸ
 ἐκ τούδε Kyrop. V, 5, 43; VII,
 5, 74. — μέγιστος — 3, 8
 heißt er φιλαίτατος ὢν Λακεδαι-
 μονίοις. — ὅταν τύχη — bei

ται, εὐ ἴστε, ἔφη, ὅτι διαμενεὶ ὑμῖν ἢ πόλις. ἐὰν οὖν μοι
 παραγένησθε, ἐγὼ ἔσομαι ὁ συγκαλῶν τὸν δῆμον καὶ ἅμα
 ἐγὼ ὑμῖν ταύτην πίστιν ἐμαυτοῦ δώσω καὶ τὴν πόλιν βέβαιον
 ἐν τῇ συμμαχίᾳ παρεξω. ταῦτα δ', ἔφη, ἐγὼ πράττω εὐ
 ἴστε ὅτι πάλαι μὲν χαλεπῶς φέρων, ὥσπερ ὑμεῖς, τὸ φρόνημα
 τῶν Λακεδαιμονίων, ἄσμενος δ' ἂν τὴν δουλείαν ἀποφυγῶν.
 οἱ οὖν Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀργεῖοι ἠδέως ταῦτ' ἀκούσαντες παρε-
 45 γένοντο αὐτῶ. ὁ δ' εὐθύς ἐν τῇ ἀγορᾷ παρόντων τῶν Ἀρ-
 γείων καὶ τῶν Ἀρκάδων συνεκάλει τὸν δῆμον, ὡς τῆς πολι-
 τείας ἔσομένης ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον,
 στρατηγούς ἐκέλευσεν ἐλέσθαι οὕστινας αὐτοῖς δοκοίη· οἱ δ'
 αἰροῦνται αὐτόν τε τὸν Εὐφρονα καὶ Ἰππόδαμον καὶ Κλέαν-
 δρον καὶ Ἀκρίσιον καὶ Λύσανδρον. ὡς δὲ ταῦτα ἐπέπρακτο,
 καὶ ἐπὶ τὸ ξενικὸν καθίστησιν Ἀδέαν τὸν αὐτοῦ υἱόν, Λυσι-
 μένην τὸν πρόσθεν ἄρχοντα ἀποστήσας. καὶ εὐθύς μὲν τού-
 46 των τῶν ξένων ὁ Εὐφρων πιστοὺς τινὰς εὐ ποιῶν ἐποίησατο,
 καὶ ἄλλους προσελάμβανεν, οὔτε τῶν δημοσίων οὔτε τῶν
 ἱερῶν χρημάτων φειδόμενος. καὶ ὅσους δ' ἐξέβαλεν ἐπὶ λα-
 κωνισμῶ, καὶ τοῖς τούτων χρήμασι ἐχρήτη, καὶ τῶν συναρ-
 χόντων δὲ τοὺς μὲν δόλφ ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ ἐξέβαλεν ὥστε
 πάντα ὑφ' ἐαυτῷ ἐποίησατο καὶ σαφῶς τύραννος ἦν. ὅπως
 δὲ ταῦτα ἐπιτρέπειεν αὐτῶ οἱ σύμμαχοι, τὰ μὲν τι καὶ χρή-
 μασι διεπράττετο, τὰ δὲ καί, εἰ ποι στρατεύοντο, προθύμως
 ἔχων τὸ ξενικὸν συνηκολούθει.

Οὕτω δὲ τούτων προκεχωρηκότων, καὶ τῶν τε Ἀργείων II.

passender Gelegenheit. Sub-
 jekt ist ἢ πόλις. Vgl. IV, 1, 34.
 — εὐ ἴστε ὅτι — Vgl. zu VI, 1,
 4. ἴστε ist Imperativ. — ἐγὼ —
 ὑμῖν — δώσω — ich werde
 euch damit Sicherheit für
 meine Person, d. i. für meine
 Treue geben. Zu der Bedeutung
 von πίστις vgl. II, 2, 16 πίστειος
 ἔνεκα. — ἂν — ἀποφυγῶν =
 ὅς ἂν ἀποφυγοί.

45. ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοί-
 οῖς — S. zu § 1.

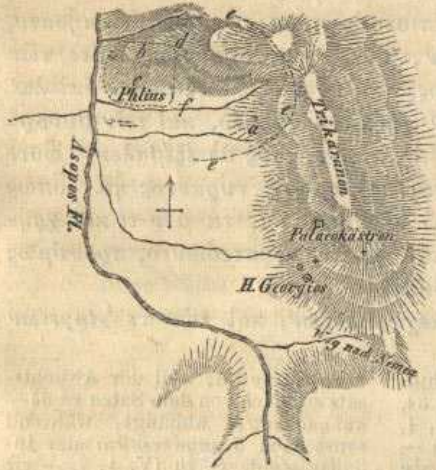
46. ἐποίησατο — ist mit πίστειος
 zu verbinden. — ἱερῶν χρημάτων
 φειδόμενος — Vgl. 3, 8. —
 ὅσους ἐξέβαλεν — S. zu III, 1,
 13. — ἐπὶ λακωνισμῶ — Vgl.
 zu IV, 4, 15. — ὅπως — nach

διαπράττεσθαι, weil der Absichts-
 satz zugleich von dem Satze τὰ δὲ —
 συνηκολούθει abhängt, während
 sonst nach διαπράττεσθαι der In-
 finitiv steht. S. zu IV, 4, 7. — τὰ
 μὲν τι — In der Bedeutung theils
 — theils ist τὰ μὲν — τὰ δὲ so
 zur Partikel geworden, daß der
 Plural darin nicht mehr beachtet
 wird. Anab. IV, 1, 14 τὰ μὲν τι
 μαχόμενοι, τὰ δὲ καὶ ἀναπανόμνοι.
 Neben der Verbindung durch μὲν
 — δὲ geht öfter in denselben
 Sätzen die durch καὶ — καὶ neben-
 her. Kyrop. I, 1, 1; 5, 3; II, 2, 17;
 III, 3, 67; VII, 1, 29.

II. Die in diesem Kapitel erzählten
 Begebenheiten bilden Episoden des
 von den Spartanern gegen die The-

ἐπιτετειχικότων τῷ Φλιοῦντι τὸ ὑπὲρ τοῦ Ἡραίου Τρικάρων καὶ τῶν Σικωνίων ἐπὶ τοῖς ὄρεισι αὐτῶν τειχίζοντων τὴν Θυαμίαν, μάλα ἐπέζοντο οἱ Φλιαῖοι καὶ ἐσπάνιζον τῶν ἐπιτηδείων ὅμως δὲ διεκαρτέρου ἐν τῇ συμμαχίᾳ. ἀλλὰ γὰρ τῶν μὲν μεγάλων πόλεων, εἴ τι καλὸν ἔπραξαν, ἅπαντες οἱ συγγραφεῖς μέμνηται· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, καὶ εἴ τις μικρὰ πόλις οὕσα πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα διαπέπρακται, ἔτι μᾶλλον ἄξιον εἶναι ἀποφαίνεσθαι. Φλιαῖοι τοίνυν φίλοι μὲν ἐγένοντο Λακεδαιμονίους, ὅτ' ἐκεῖνοι μέγιστοι ἦσαν· σφαλέντων δ' αὐτῶν ἐν τῇ ἐν Λεύκτροις μάχῃ, καὶ ἀποστάντων μὲν πολλῶν περιό-

baner und deren Bundesgenossen geführten Kriegen, welche die Stadt Phlius betreffen. Für den Verlauf des Krieges im allgemeinen sind sie von untergeordneter Wichtigkeit.

wählten Heraheiligtumes, das nach § 12 ebenfalls noch am Abhange des Berges, nicht in der Ebene gelegen war, läßt sich nicht mit Sicherheit bestimmen, zumal da die Angaben § 6 und bei Pausanias II, 13, 4 mit denen in § 11 f. schwer zu vereinigen sind. S. den nebenstehenden Plan, wo es nach Rofs in der Nähe der mit a bezeichneten Kapelle zu suchen sein würde. Vgl. E. Curtius Peloponnesos II S. 472 u. 477. Bursian Geogr. v. Griechenl. II S. 32 ff. — Θυαμία — nördlich von Phlius, am Gipfel des Bergrückens, welcher jetzt τὰ Σπιριά genannt, die nördliche Fortsetzung des Trikaranon bildet und die Flussthähler des Asopos und des Nemea scheidet. Vgl. Rofs a. a. O. S. 41 ff. Curtius a. a. O. S. 481.

— ἐν τῇ συμμαχίᾳ — mit den Lakedaemoniern.

Vgl. VI, 4, 9; 5, 14 u. 17. — ἀλλὰ γὰρ — aber ich will genauer von Phlius sprechen, denn u. s. w. Vgl. zu 3, 4. — τις μικρὰ πόλις οὕσα — eine Stadt, die nur klein ist. Da Phlius V, 3, 16 eine Stadt πλέον πεντακισχιλίων ἀνδρῶν genannt wird, so kann man den Ausdruck μικρὰ nur als im Vergleich zu den herrschenden Staaten Sparta, Athen, Theben gebraucht ansehen.

2. ἐν τῇ ἐν — Über die Wiederholung derselben Präposition s. zu

1. ἐπιτετειχικότων — S. zu III, 2, 1. — τὸ ὑπὲρ τοῦ Ἡραίου Τρικάρων — ein in drei stumpfen Gipfeln aufsteigender Berg Rücken, welcher die Ebene von Phlius im NO. begrenzt; mit demselben Namen wird auch die von den Argivern angelegte Festung bezeichnet, deren Ruinen L. Rofs, Reisen und Reiserouten I S. 31 in dem oberhalb des jetzigen Dorfes Hagios Georgios gelegenen sogenannten Palaeokastron zu erkennen glaubte. Die Lage des hier er-

κων, ἀποστάντων δὲ πάντων τῶν ελλώτων ἔτι δὲ τῶν συμμάχων πλὴν πάνυ ὀλίγων, ἐπιστρατεύοντων δ' αὐτοῖς ὡς εἰπεῖν πάντων τῶν Ἑλλήνων, πιστοὶ διέμειναν καὶ ἔχοντες πολεμίους τοὺς δυνατωτάτους τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἀρκάδας καὶ Ἀργεῖους ὅμως ἐβοήθησαν αὐτοῖς, καὶ διαβαίνειν τελευταῖοι λαχόντες εἰς Πρασιάς τῶν συμβοηθησάντων, ἦσαν δ' οὗτοι Κορίνθιοι, Ἐπιδαυριοὶ, Τροϊζήνιοι, Ἐρμιονεῖς, Ἀλιεῖς, Σικωνιοὶ καὶ Πελλήνεις, οὐ γὰρ πῶ τότε ἀφέστασαν, ἀλλ' οὐδ' ἐπεὶ ὁ 3 ξεναγὸς τοὺς προδιαβεβῶτας λαβὼν ἀπολιπὼν αὐτοὺς ᾤχετο, οὐδ' ὡς ἀπεστράφησαν, ἀλλ' ἠγεμόνα μισθωσάμενοι ἐκ Πρασιῶν, ὄντων τῶν πολεμίων περὶ Ἀμύκλας, ὅπως ἐδύναντο διαδύντες εἰς Σπάρτην ἀφίκοντο. καὶ μὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἄλλως τε ἐτίμων αὐτοὺς καὶ βοῦν ξένια ἔπεμψαν. ἐπεὶ δ' 4 ἀναχωρησάντων τῶν πολεμίων ἐκ τῆς Λακεδαιμονος οἱ Ἀργεῖοι ὀργιζόμενοι τῇ τῶν Φλιασίων περὶ τοὺς Λακεδαιμονίους προθυμίᾳ ἐνέβαλον πανδημεὶ εἰς τὸν Φλιοῦντα καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἐδήουν, οὐδ' ὡς ὑφίεντο, ἀλλὰ καὶ ἐπεὶ ἀπεχώρουσαν φθείραντες ὅσα ἐδύναντο, ἐπεξεληθόντες οἱ τῶν Φλιασίων ἰππεῖς ἐπηκολούθουν αὐτοῖς, καὶ ὀπισθοφυλακούντων τοῖς Ἀργείοις τῶν ἰππέων ἀπάντων καὶ λόχων τῶν μετ' αὐτοὺς τεταγμένων, ἐπιθέμενοι τούτοις ἐξήκοντα ὄντες ἐτρέφαντο πάντας τοὺς ὀπισθοφύλακας· καὶ ἀπέκτειναν μὲν ὀλίγους αὐτῶν, τρόπαιον μέντοι ἐστήσαντο ὀρώντων τῶν Ἀργείων οὐδὲν διαφέρον ἢ εἰ πάντας ἀπεκτόνεσαν αὐτούς.

Ἀνδρῖς δὲ Λακεδαιμόνιοι μὲν καὶ οἱ σύμμαχοι ἐφρούρουσαν τὸ Ὀνειον, Θηβαῖοι δὲ προσήεσαν ὡς ὑπερβησόμενοι. πορευομένων δὲ διὰ Νεμεῆας τῶν Ἀρκάδων καὶ Ἡλείων, ὅπως συμμίξαιεν τοῖς Θηβαίοις, προσήνεγκαν μὲν λόγον τῶν Φλιασίων

V, 2, 29. — ἀποστάντων — S. VI, 5, 32. Die zunächst erzählten Begebenheiten gehören in die Zeit des ersten Einfalles der Thebaner.

3. ἀφέστασαν — Vgl. I, 18. — ἀλλ' οὐδ' — ἀλλὰ ist gesetzt, als stände statt des Participis λαχόντες ein Verbum finitum. Vgl. Kyrop. IV, 3, 14 ὁ γε μὴν μάλιστά γ' ἂν τις φοβηθεῖη — ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἀμήχανον. — ὄντων — Ἀμύκλας — S. VI, 5, 30. — βοῦν ξένια — Vgl. Anab. IV, 8, 24 ξένια ἦλθον βόες.

4. εἰς τὸν Φλιοῦντα — S. zu IV, 4, 15. — οὐδὲν διαφέρον ἢ — nicht anders als. S. zu III, 4, 19. Das Participle kann dem Sinne nach wohl nicht mit τρόπαιον verbunden werden; es müßte, wenn die Überlieferung richtig ist, im Sinne von διαφερόντως stehen.

5. Ἀνδρῖς κτλ. — Im J. 368 v. Chr. S. 1, 15. — προσήνεγκαν λόγον — machten einen Vorschlag. Vgl. Kyrop. V, 1, 31. Ages. 5, 5. — σφίσι — nicht allein den Flüchtigen, sondern auch denen,

φυγάδες, ὡς εἰ ἐθελήσειαν ἐπιφανῆναι μόνον σφίσι, λάβοιεν ἂν Φλιούντα· ἐπεὶ δὲ ταῦτα συνωμολογήθη, τῆς νυκτὸς ὑπεκαθίζοντο ὑπ' αὐτῶ τῷ τείχει κλίμακας ἔχοντες οἱ τε φυγάδες καὶ ἄλλοι μετ' αὐτῶν ὡς ἑξακόσιοι. ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν σκοποὶ ἐσήμαινον ἀπὸ τοῦ Τρικαράνου ὡς πολεμίων ἐπιόντων, ἡ δὲ πόλις πρὸς τούτους τὸν νοῦν εἶχεν, ἐν δὴ τούτῳ οἱ προδιδόντες ἐσήμαινον τοῖς ὑποκαθημένοις ἀναβαίνειν. οἱ δ' ἀναβάντες καὶ λαβόντες τῶν φρουρῶν τὰ ὄπλα ἔρημα ἐδίωκον τοὺς ἡμεροφύλακας ὄντας δέκα· ἀφ' ἐκάστης δὲ τῆς πεμπάδος εἰς ἡμεροφύλαξ κατελείπετο· καὶ ἓνα μὲν ἔτι καθεύδοντα ἀπέκτειναν, ἄλλον δὲ καταφυρόντα πρὸς τὸ Ἡραῖον. φυγῇ δ' ἐξαλλομένων κατὰ τοῦ τείχους τοῦ εἰς τὸ ἄστυ ὄρωντος τῶν ἡμεροφυλάκων, ἀναμφισβητήτως εἶχον οἱ ἀναβάντες τὴν ἀκρόπολιν. ἐπεὶ δὲ κραυγῆς εἰς τὴν πόλιν ἀφικομένης βροθήθουν οἱ πολῖται, τὸ μὲν πρῶτον ἐπεξελθόντες ἐκ τῆς ἀκροπόλεως οἱ πολέμιοι ἐμάχοντο ἐν τῷ πρόσθεν τῶν εἰς τὴν πόλιν φερουσῶν πυλῶν· ἔπειτα πολιορκούμενοι ὑπὸ τῶν προσβοηθουμένων ἐχώρουν πάλιν πρὸς τὴν ἀκρόπολιν· οἱ δὲ πολῖται συνεισπίπτουσιν αὐτοῖς. τὸ μὲν οὖν μέσον τῆς ἀκροπόλεως εὐθύς ἐρημον ἐγένετο· ἐπὶ δὲ τὸ τεῖχος καὶ τοὺς πύργους

ἀναβάντες οἱ πολέμιοι ἔπαιον καὶ ἐβαλλον τοὺς ἔνδον· οἱ δὲ χαμόθεν ἡμύνοντο καὶ κατὰ τὰς ἐπὶ τὸ τεῖχος φερούσας κλίμακας προσεμάχοντο. ἐπεὶ δὲ τῶν ἔνθεν καὶ ἐνθεν πύργων ἐκράτησάν τινων οἱ πολῖται, ὁμοσε δὴ ἐχώρουν ἀπονενομημένως τοῖς ἀναβεβηκόσιν. οἱ δὲ ὠθοῦμενοι ὑπ' αὐτῶν τῇ τόλμῃ τε καὶ μάχῃ εἰς ἔλαττον συνειλοῦντο. ἐν δὲ τούτῳ τῷ καιρῷ οἱ μὲν Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀργεῖοι περὶ τὴν πόλιν ἐκυκλοῦντο, καὶ κατὰ κεφαλὴν τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως διώρουττον· τῶν δὲ ἔνδοθεν οἱ μὲν ἐπὶ τὸ τεῖχος, οἱ δὲ καὶ ἔξωθεν ἔτι ἐπαναβαίνοντας, ἐπὶ ταῖς κλίμαξιν ὄντας, ἔπαιον, οἱ δὲ πρὸς τοὺς ἀναβεβηκότας αὐτῶν ἐπὶ τοὺς πύργους ἐμάχοντο, καὶ πῦρ εὐρόντες ἐν ταῖς σκηναῖς ὑφῆπτον αὐτούς, προσφορῶντες τῶν δραγματίων ἃ ἔτυχον ἐξ αὐτῆς τῆς ἀκροπόλεως τεθερισμένα. ἐνταῦθα δὴ οἱ μὲν ἀπὸ τῶν πύργων τὴν φλόγα φοβούμενοι ἐξήλλοντο, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν ταχῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν παιόμενοι ἐξέπιπτον. ἐπεὶ δ' ἅπαξ ἤρξαντο ὑπέκειν, ταχὺ δὴ πᾶσα ἡ ἀκρόπολις ἐρημος τῶν πολεμίων ἐγγένητο. εὐθύς δὲ καὶ οἱ Ἰππεῖς ἐξήλαυνον· οἱ δὲ πολέμιοι ἰδόντες αὐτοὺς ἀπεχώρουν, καταλιπόντες τὰς τε κλίμακας καὶ τοὺς νεκρούς, ἐνίους δὲ καὶ ζῶντας ἀποκεχωλεμένους. ἀπέθανον δὲ τῶν

welche in der Stadt mit ihnen im Einverständnisse waren, die gleich nachher οἱ προδιδόντες genannt werden. — ὡς — ἐπιόντων — S. zu V, 1, 25. — ἀπὸ τοῦ Τρικαράνου — ist mit οἱ σκοποὶ ἐσήμαινον zu verbinden; denn es sind offenbar Wachposten der Phliasier gemeint, welche diese auf der Höhe des Berges aufgestellt hatten. Mit πολεμίων ἐπιόντων es zu verbinden, würde die Wortstellung nicht gerade hindern, wohl aber die Sache; denn aus dem Folgenden ergibt sich, daß man einen Angriff auf die untere Stadt, nicht auf die Burg erwartete, daß also die Feinde aus dem Nemeathale heraufzogen. Die Verbannten scheinen an der Nordmauer der Burg Stellung gehabt zu haben. Zur Orientierung s. den beigegebenen Plan, wo mit *b* die Akropolis, mit *c* die untere Stadt bezeichnet ist. — οἱ προδιδόντες — S. zu I, 3, 18.

6. τὰ ὄπλα — nicht die Waffen, sondern die Plätze der Posten. S. zu II, 4, 6 und vgl. Kyrop. VII, 2, 5 εἶδε τοὺς μὲν Πέρσας φυλάττοντας τὴν ἄκραν, τὰ δὲ τῶν Χαλδαίων ὄπλα ἔρημα. — ἡμεροφύλακας — die, welche für gewöhnlich am Tage, wo eine stärkere Besatzung der Mauern nur bei unmittelbar drohender Gefahr nötig war, die Wache hatten. Die Nachtposten dagegen waren fünfmal so stark. — ὄρωντος — hingewendet, wie I, 17 βλέποντος.

7. ἔπειτα — S. zu IV, 4, 13. — πολιορκούμενοι — eingeschlossen. Vgl. zu IV, 7, 1. — τὸ μέσον τῆς ἀκροπόλεως — der innerhalb der Befestigungswerke der Burg gelegene Raum, der ziemlich geräumig war, denn es befand sich dort nicht allein Ackerland (§ 8), sondern auch ein Hain mit einem Heiligtum der Hebe und ein Heiligtum der Demeter. Pausan. II, 13, 3—5.

8. οἱ Ἀργεῖοι — Argiver waren § 5 nicht genannt worden, während I, 18 Arkader, Argiver und Eleer als Teilnehmer des Zuges aufgeführt sind. — κατὰ κεφαλὴν — kann nicht wie § 11 die Bedeutung oberhalb, von oben haben, vielleicht bedeutet es von vorn, wie in einer Inschrift über den athenischen Mauerbau bei Rangabé, Antiq. hellén. II Nr. 771 παρὰ πλευρῶν καὶ κατὰ κεφαλὴν = an der Seite und von vorn. Dennoch ist die Sache nicht klar, zumal da auch in den nächsten Worten ein genügender Sinn nicht zu finden ist. Denn abgesehen davon, daß ein Versuch, die Mauer zu durchbrechen, kaum glaublich erscheint, da ja der, wie es scheint, auch gemachte Versuch, die Mauer auf den von den Flüchtlingen benutzten Leitern zu ersteigen, leichter zum Ziele führen mußte, so fehlt in den Worten τῶν δὲ ἔνδοθεν — ἔπαιον der grammatische Zusammenhang.

Im allgemeinen läßt sich erkennen, daß die Städter (οἱ ἔνδοθεν s. zu III, 1, 18), die sich jetzt auf der Mauer befinden und dort die eingedrungenen Flüchtlinge zusammengeedrängt haben, teils gegen diese, teils gegen die Arkader und Argiver, welche von außen die Mauer ersteigen, zu kämpfen haben. — Die Beziehung von αὐτῶν ist unverständlich, da es dem Sinne nach nur die Argiver und Arkader bezeichnen kann, während vorher die Flüchtlinge genannt sind. — ὑφῆπτον — Der innere Ausbau der Türme war von Holz. — ἔτυχον — S. zu II, 3, 8. — οἱ ἀπὸ τῶν πύργων — S. zu III, 1, 22.

9. ἐγγένητο — Die Burg war bald frei. Das Plusquamperf. zur Bezeichnung des Schnellgeschehens wie 4, 23 ταχὺ ἐτίρωτο. Kyrop. I, 4, 5 ταχὺ τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία ἀνηλώκει. — ἐξήλαυνον — nämlich aus der Stadt Phlius. — ἀποκεχωλεμένους —

πολεμίων οἱ τε ἔνδον μαχόμενοι καὶ οἱ ἔξω ἀλλόμενοι οὐκ ἐλάττους τῶν ὀργοῦντων. ἔνθα δὲ θεάσασθαι παρῆν ἐπὶ τῆς σωτηρίας τοὺς μὲν ἄνδρας δεξιουμένους ἀλλήλους, τὰς δὲ γυναῖκας πεινῆ τε φερούσας καὶ ἅμα χαρᾷ δακρυσούσας· πάντας δὲ τοὺς παρόντας τότε γε τῷ ὄντι κλαυσυγέλωτος εἶχεν.

10 Ἐνέβαλον δὲ καὶ τῷ ὑστέρω ἔτει εἰς τὸν Φλιοῦντα οἱ τε Ἀργεῖοι καὶ οἱ Ἀρκάδες ἅπαντες. αἴτιον δ' ἦν τοῦ ἐπιχεισθαι αὐτοὺς αἰεὶ τοῖς Φλιασίοις ὅτι ἅμα μὲν ὠρρίζοντο αὐτοῖς, ἅμα δὲ ἐν μέσῳ εἶχον, καὶ ἐν ἐλπίδι ἦσαν αἰεὶ διὰ τὴν ἀπορίαν τῶν ἐπιτηδείων παραστήσεσθαι αὐτούς. οἱ δ' ἰππεῖς καὶ οἱ ἐπίλεκτοι τῶν Φλιασίων καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐμβολῇ ἐπὶ τῇ διαβάσει τοῦ ποταμοῦ ἐπιτίθενται σὺν τοῖς παροῦσι τῶν Ἀθηναίων ἰππεῦσι· καὶ κρατήσαντες ἐποίησαν τοὺς πολεμίους τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐπὶ τὰς ἀκρωρείας ὑποχωρεῖν, ὥσπερ ἀπὸ φιλίου καρποῦ τοῦ ἐν τῷ πεδίῳ φυλαττομένους μὴ καταπατήσειαν.

11 Αὐτίς δὲ ποτε ἐστράτευσεν εἰς τὸν Φλιοῦντα ὁ ἐν τῷ Σικυωνί ἄρχων Θηβαῖος, ἄγων οὗς τε αὐτὸς εἶχε φρουροὺς καὶ Σικυωνίους καὶ Πελληνέας· ἤδη γὰρ τότε ἠκολούθουν τοῖς Θηβαίοις· καὶ Εὐφρων δὲ τοὺς αὐτοῦ ἔχων μισθοφόρους περὶ δισχιλίους συνεστρατεύετο. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι αὐτῶν διὰ τοῦ Τρικαρανίου κατέβαινον ἐπὶ τὸ Ἡραῖον, ὡς τὸ πεδίον φθεροῦντες· κατὰ δὲ τὰς εἰς Κόρινθον φερούσας πύλας ἐπὶ τοῦ ἄκρου κατέλιπε Σικυωνίους τε καὶ Πελληνέας, ὅπως

νοῦς — So noch Oekon. 11, 17; sonst auch ἀποχωλῶ. Thukyd. VII, 27. — τῷ ὄντι — deutet darauf hin, daß Xenophon mit den Worten πάντας κλαυσυγέλωτος εἶχε an eine sprichwörtliche Redensart erinnert. Vgl. Hieron 3, 5; Gastmahl 2, 24. Das Wort κλαυσυγέλωτος soll aus dem δακρυσίνῳ γελάσασθαι bei Homer II. ζ, 484 hergeleitet sein. Vgl. auch VII, 1, 32. Kyrop. VII, 5, 32.

10. τῷ ὑστέρω ἔτει — Im J. 367 v. Chr. — ἐν μέσῳ εἶχον — Das Gebiet der Phliasier lag zwischen ihren Ländern. — τοῦ ποταμοῦ — des Asopos. — ἀπὸ φιλίου καρποῦ — abhängig von φυλαττομένους wie Kyrop. II, 3, 9 φυλάττεσθαι ἅπαντα ταῦτα ἐπιστάνται, ἀφ' ὧν μάλιστα δεῖ. Auch

μὴ καταπατήσειαν ist von φυλαττομένους abhängig, und eigentlich sollte zu diesem Absichtssatze φιλίου καρπὸν Objekt sein, ist aber des Nachdrucks halber zum regierenden Verbum gezogen.

11. ὁ — ἀρχων Θηβαῖος — einer von den 1, 43 erwähnten thebanischen Harmosten. Vgl. 3, 4. — Εὐφρων — S. 1, 44 ff. — τοῦ Τρικαρανίου — natürlich ist das Gebirge, nicht das Kastell gemeint. — κατὰ τὰς εἰς Κόρινθον φερούσας πύλας — an der nordöstlichen Ecke der Burg von Phlius auf dem Bergrücken, welcher den Burghügel mit dem Trikaranon und dem zu § 1 genannten Gebirge τὰ Σπιρία verbindet; auf dem Plane ist das Thor mit *d* bezeichnet.

μὴ ταύτῃ περιελθόντες οἱ Φλιασίοι κατὰ κεφαλὴν αὐτῶν γένοιτο ὑπὲρ τοῦ Ἡραίου. ὡς δ' ἔγνωσαν οἱ ἐκ τῆς πόλεως 12 τοὺς πολεμίους ἐπὶ τὸ πεδίον ὠρμημένους, ἀντεξελθόντες οἱ τε ἰππεῖς καὶ οἱ ἐπίλεκτοι τῶν Φλιασίων ἐμάχοντο καὶ οὐκ ἀνίσταντο εἰς τὸ πεδίον αὐτούς. καὶ τὸ μὲν πλεῖστον τῆς ἡμέρας ἐνταῦθα ἀκροβολιζόμενοι διῆγον, οἱ μὲν περὶ τὸν Εὐφρονα ἐπιδιώκοντες μέχρι τοῦ ἰππασίμου, οἱ δὲ ἐνδοθεν 13 μέχρι τοῦ Ἡραίου. ἐπεὶ δὲ καιρὸς ἐδόκει ἰέναι, ἀπήσαν οἱ 13 πολέμιοι κύκλῳ τοῦ Τρικαρανίου· ὥστε γὰρ τὴν σύντομον πρὸς τοὺς Πελληνέας ἀφικέσθαι ἢ πρὸς τὸ τεῖχος φάραγξ εἶργε. μικρὸν δ' αὐτοὺς πρὸς τὸ ὄρθιον προπέμψαντες οἱ Φλιασίοι ἀποτρεπόμενοι ἔεντο τὴν παρὰ τὸ τεῖχος ἐπὶ τοὺς Πελληνέας καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν. καὶ οἱ περὶ τὸν Θηβαῖον 14 δὲ αἰσθόμενοι τὴν σπουδὴν τῶν Φλιασίων ἠμιλλῶντο, ὅπως φθάσειαν τοῖς Πελληνεῦσι βοηθήσαντες. ἀφικόμενοι δὲ πρότεροι οἱ ἰππεῖς ἐμβάλλουσι τοῖς Πελληνεῦσι. δεξαμένων δὲ τὸ πρῶτον, ἐπαναχωρήσαντες πάλιν σὺν τοῖς παραγεγενημένοις τῶν πεζῶν ἐνέβαλον καὶ ἐκ χειρὸς ἐμάχοντο. καὶ ἐκ τούτου δὲ ἐγκλίνουσιν οἱ πολέμιοι καὶ ἀποθνήσκουσι τῶν τε Σικυωνίων τινὲς καὶ τῶν Πελληνέων μάλα πολλοὶ καὶ ἄνδρες ἀγαθοί. τούτων δὲ γενομένων οἱ μὲν Φλιασίοι τρόπαιον 15 ἵσταντο λαμπρὸν παιανίζοντες, ὥσπερ εἰκός· οἱ δὲ περὶ τὸν Θηβαῖον καὶ τὸν Εὐφρονα περιεώρων ταῦτα, ὥσπερ ἐπὶ θεῶν περιεδραμηκότες. τούτων δὲ πραχθέντων, οἱ μὲν ἐπὶ Σικυωνῶνος ἀπῆλθον, οἱ δ' εἰς τὸ ἄστυ ἀπεχώρησαν.

12. ἀνίσταντο — S. zu II, 4, 11. — οἱ ἐνδοθεν — die Phliasier. S. zu III, 1, 18.

13. κύκλῳ τοῦ Τρικαρανίου — in einem Bogen auf den Abhängen des Trikaranon (auf dem Plane *c-c*). — Die gleich nachher genannte φάραγξ ist ein vom Trikaranon kommendes Flüsschen, welches an der Südseite der Stadt vorbeifließt (*f* auf dem Plane). — ὥστε — ἀφικέσθαι — Diese Konstruktion ist sonst bei den Verben des Hinderns nicht gebräuchlich. Vgl. zu IV, 8, 6. — τὴν σύντομον — nämlich ὁδόν; derselbe Weg, der gleich darauf ἢ παρὰ τὸ τεῖχος genannt wird, längs der östlichen Mauer der Stadt.

XENOPH. GRIECH. GESCH. II.

— προπέμψαντες — sonst im freundlichen Sinne: geleiten, hier soviel als nachziehen.

14. δεξαμένων — Das ausgelassene Subjekt ergibt sich aus dem vorangehenden. Vgl. zu I, 1, 29. — καὶ ἄνδρες ἀγαθοί — und zwar tapferere Männer.

15. λαμπρὸν — παιανίζοντες — Das Neutrum Singularis eines Adjektivs wird zuweilen namentlich bei Verben, die einen Ton, Ruf u. s. w. bezeichnen, auch in der Prosa an Stelle des Adverbs gesetzt. Anzusehen ist eine solche Form als eine Art Objekt. — περιεδραμηκότες — nämlich um die Stadt, in Bezug auf § 13 ἀπήσαν κύκλῳ τοῦ Τρικαρανίου.

- 16 Καλὸν δὲ καὶ τοῦτο διεπράξαντο οἱ Φιλιάσιοι· τὸν γὰρ Πελληνεὶα Πρόξενον ζῶντα λαβόντες, καίπερ πάντων σπανιζόμενοι, ἀφῆκαν ἄνευ λύτρων. γενναίους μὲν δὴ καὶ ἀκλίμους πῶς οὐκ ἂν τις φαίη εἶναι τοὺς τοιαῦτα διαπραττόμενους;
- 17 Ὡς γε μὴν καὶ διὰ καρτερίας τὴν πίστιν τοῖς φίλοις διέσωζον περιφανές· οἱ ἐπεὶ εἰργοντο τῶν ἐκ τῆς γῆς καρπῶν, ἔζων τὰ μὲν ἐκ τῆς πολεμίας λαμβάνοντες, τὰ δὲ ἐκ Κορίνθου ἀνούμενοι, διὰ πολλῶν κινδύνων ἐπὶ τὴν ἀγορὰν ἰόντες, χαλεπῶς μὲν τιμὴν πορίζοντες, χαλεπῶς δὲ τοὺς πορίζοντας διαπραττόμενοι, γλίσχρος δ' ἐγγυητὰς καθιστάντες
- 18 τῶν ἀξόντων ὑποζυγίων. ἤδη δὲ παντάπασιν ἀποροῦντες Χάρητα διεπράξαντο σφίσι παραπέμψαι τὴν παραπομπήν. ἐπεὶ δ' ἐν Φλιοῦντι ἐγένοντο, ἐδεήθησαν αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀχρεῖους συνεκπέμψαι εἰς τὴν Πελλήνην. κἀκείνους μὲν ἐκεῖ κατέλιπον, ἀγοράσαντες δὲ καὶ ἐπισκευασάμενοι ὁπόσα ἐδύναντο ὑποζύγια νυκτὸς ἀπήεσαν, οὐκ ἀγνοοῦντες, ὅτι ἐνεδρεύσονται ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἀλλὰ νομιζόντες χαλεπώτερον
- 19 εἶναι τοῦ μάχεσθαι τὸ μὴ ἔχειν τάπιτήδεια. καὶ προήεσαν μὲν οἱ Φιλιάσιοι μετὰ Χάρητος· ἐπεὶ δὲ ἐνέτυχον τοῖς πολεμίοις, εὐθύς ἔργον τε εἶχοντο καὶ παρακελευσάμενοι ἀλλήλοις

Der Sinn ist: Sie ließen das geschehen, indem sie gleichsam nur zum Zusehen ihren Lauf um die Stadt gemacht hatten; nicht um den Ihrigen Hilfe zu bringen.

16. τοῦτο — folgendes. S. zu II, 3, 53 und vergl. Anab. II, 5, 10.

17. διὰ καρτερίας — unter Not und Entbehrungen. — τιμὴν — die Bezahlung für die gekauften Lebensmittel. Die folgenden Worte sind dunkel; man muß wohl zu πορίζοντας das Objekt aus dem vorhergehenden ἀγορὰν entnehmen, wie dies ja auch bei ἀξόντων der Fall ist. Der Sinn würde dann sein: Sie brachten nur mit Mühe die Bezahlung auf, mit Mühe fanden sie solche, die ihnen Lebensmittel lieferten, selbst wenn sie sie zu bezahlen im stande waren, und auch dann fanden sich nur wenige, die für die Gespanne,

mit denen man die Lebensmittel heranschaffte, gutschagten.

18. Χάρητος — Feldherr der Athener, von denen schon oben Reiter bei den Philiasiern erwähnt worden sind. Er scheint in Korinth sein Quartier gehabt zu haben. Vgl. Diodor XV, 75. — παραπέμψαι τὴν παραπομπήν — den Zufuhren mit einer Deckung das Geleit geben. Vgl. § 23. — εἰς τὴν Πελλήνην — Da die Pelleneer noch eben als Feinde genannt waren, so muß der 4, 17 erwähnte Übertritt derselben zu den Lakedämoniern gerade in dieser Zeit geschehen sein. — ἐνεδρεύσονται — mit passiver Bedeutung. Vgl. VI, 4, 6.

19. ἔργον εἶχοντο — sie begannen den Kampf. Kyrop. VII, 1, 27 ὡς δὲ ἦσθετο Ἀρταγόρης ἐν ἔργῳ ὄντα τὸν Κύρον, ἐπιτίθεται καὶ αὐτός. S. auch V, 3, 2 und über

ἐνέκειντο καὶ ἅμα Χάρητα ἐπιβοηθεῖν ἐβόων. νύκτας δὲ γενομένης καὶ ἐκβληθέντων ἐκ τῆς ὁδοῦ τῶν πολεμίων, οὕτω δὴ οἴκαδε καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἃ ἦγον ἀπέσωσαν. ὡς δὲ τὴν νύκτα ἠγρούνησαν, ἐκάθειδον μέχρι πόρρω τῆς ἡμέρας. ἐπεὶ δὲ ἀνέστη ὁ Χάρης, προσελθόντες οἱ τε ἵππεις καὶ οἱ χρησιμώτατοι τῶν ὀπλιτῶν ἔλεγον· Ὡ Χάρης, ἔξεστὶ σοὶ τήμερον κάλλιστον ἔργον διαπράξασθαι. χωρίον γὰρ ἐπὶ τοῖς ὄροις ἡμῖν οἱ Σικυνῶνιοι τεχίζουσιν, οἰκοδόμους μὲν πολλοὺς ἔχοντες, ὀπλίτας δὲ οὐ πάνυ πολλοὺς. ἠγησόμεθα μὲν οὖν ἡμεῖς οἱ ἵππεις καὶ τῶν ὀπλιτῶν οἱ ἐρωμενέστατοι· σὺ δὲ τὸ ξενικὸν ἔχων ἐὰν ἀκολουθῆς, ἴσως μὲν διαπεπραγμένα σοὶ καταλήψῃ, ἴσως δὲ ἐπιφανεῖς σὺ τροπήν, ὥσπερ ἐν Πελλήνῃ, ποιήσεις. εἰ δέ τι δυσχερές σοὶ ἐστὶν ἂν λέγομεν, ἀνακοίνωσαι τοῖς θεοῖς θυόμενος· οἴόμεθα γὰρ ἔτι σε μᾶλλον ἡμῶν τοὺς θεοὺς ταῦτα πράττειν κελεύσειν. τοῦτο δὲ χρῆ, ὦ Χάρης, εὖ εἰδέναι, ὅτι ἐὰν ταῦτα πράξῃς, τοῖς μὲν πολεμίοις ἐπιτετειχικῶς ἔσῃ, φιλίαν δὲ πόλιν διασεσωκῶς, εὐκλειέστατος δὲ ἐν τῇ πατρίδι ἔσῃ, ὀνομαστότατος δὲ καὶ ἐν τοῖς συμμάχοις καὶ πολεμίοις. ὁ μὲν δὴ Χάρης πεισθεὶς ἐθύετο· 21 τῶν δὲ Φλιασίων εὐθύς οἱ μὲν ἵππεις τοὺς θώρακας ἐνεδύοντο καὶ τοὺς ἵππους ἐχαλίνουν, οἱ δὲ ὀπλίται ὅσα εἰς πεζὸν παρεσκευάζοντο. ἐπεὶ δὲ ἀναλαβόντες τὰ ὄπλα ἐπορεύοντο ἔνθα ἐθύετο, ἀπήντα αὐτοῖς ὁ Χάρης καὶ ὁ μάντις

πράγμα in ähnlicher Bedeutung zu I, 17. — Χάρητα ἐπιβοηθεῖν ἐβόων — In der Bedeutung des auffordernden Zurufes hat ῥαῖνsonst den Dativ beim Infinitiv; s. Anab. I, 8, 12 u. 19. Der Accusativ steht wie hier bei ἀναβοῆσαι IV, 2, 22. Vgl. Kyrop. VII, 2, 5 Κύρον ἐβόα, er rief nach dem Kyros. — Dieselbe Paronomasie wie hier findet sich auch Anab. V, 2, 32 ἐβόα βοηθεῖν. — μέχρι πόρρω τῆς ἡμέρας — bis tief in den Tag hinein. Vgl. Isokr. vom Umtausch 4 μέχρι πόρρω τῆς ἡλιεύας. Platon Gastm. S. 217^c μέχρι δεῦρο τοῦ λόγου und zu IV, 7, 5.

20. χωρίον — S. § 1. — σοὶ — ethischer Dativ. — τροπήν — ποιήσεις — kann in der Bedeutung von τροπήν ποιῆσθαι (V, 4,

43) nicht verschieden sein. So auch Herod. I, 30 τροπήν ποιήσας. Vgl. κρῆνην ποιεῖν VI, 4, 16. σπονδὰς ποιεῖν Anab. IV, 3, 14. Kyrop. II, 3, 1. σφαγὰς ποιεῖν II, 2, 6; III, 2, 27. — ἀνακοίνωσαι τοῖς θεοῖς — frage die Götter um Rat. Gewöhnlicher ist in dieser Bedeutung das Aktiv, wie Anab. VI, 1, 22, während das Medium sich beraten heißt. Anab. III, 1, 5; V, 6, 36. ἀνεξυνοῦτο Hellen. I, 1, 30. Dagegen auch κοινοῦσθαι τῷ θεῷ VII, 1, 27. Anab. VI, 2, 15. — τοῦτο — S. zu II, 3, 53. — ἐπιτετειχικῶς ἔσῃ — du wirst einen festen Platz haben, von wo aus du die Feinde angreifen kannst. S. zu III, 2, 1.

21. ὅσα εἰς πεζὸν — S. zu VI, 1, 10 u. 2, 27.

καὶ ἔλεγον, ὅτι καλὰ τὰ ἱερά. ἀλλὰ περιμένετε, ἔφασαν· ἤδη γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐξίμεν. ὡς δὲ τάχιστα ἐκηρύχθη, θεία τινὶ 22 προθυμία καὶ οἱ μισθοφόροι ταχὺ ἐξέδραμον. ἐπεὶ δὲ Χάρης ἤρξατο πορευέσθαι, προήεσαν αὐτῷ οἱ τῶν Φλιασίων ἱππεῖς καὶ πεζοὶ· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ταχέως ἤρουντο, ἔπειτα δὲ ἐτρόχαζον· τέλος δὲ οἱ μὲν ἱππεῖς κατὰ κράτος ἤλαννον, οἱ δὲ πεζοὶ κατὰ κράτος ἔθεον ὡς δυνατὸν ἐν τάξει, οἷς καὶ ὁ Χάρης σπουδῇ ἐπηκολούθει. ἦν μὲν οὖν τῆς ὥρας μικρὸν πρὸ δύντος ἡλίου· κατελάμβανον δὲ τοὺς ἐν τῷ τείχει πολεμίους τοὺς μὲν λουομένους, τοὺς δ' ὀψοποιουμένους, τοὺς δὲ φυ- 23 ρῶντας, τοὺς δὲ στιβάδας ποιουμένους. ὡς δ' εἶδον τὴν σφοδρότητα τῆς ἐφόδου, εὐθύς ἐκπλαγέντες ἔφυγον καταλιπόντες τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσι πάντα τὰπιτήδεια. κάκεινοι μὲν ταῦτα δειπνήσαντες καὶ οἰκοθεν ἄλλα ἐλθόντα, ὡς ἐπ' εὐτυχία σπείσαντες καὶ παιανίσαντες καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι, κατέδραθον. οἱ δὲ Κορίνθιοι, ἀφικόμενοι τῆς νυκτὸς ἀγγέλου περὶ τῆς Θυαμίας, μάλα φιλικῶς κηρύξαντες τὰ ξεύγη καὶ τὰ ὑποζύγια πάντα καὶ σίτου γεμίσαντες εἰς τὸν Φλιούντα παρήγαγον· καὶ ἕωςπερ ἔταιχίζετο τὸ τεῖχος, ἐκάστης ἡμέρας παραπομπὰί ἐρίγγοντο.

III. Περὶ μὲν δὴ Φλιασίων, ὡς καὶ πιστοὶ τοῖς φίλοις ἐγένοντο καὶ ἄλκιμοι ἐν τῷ πολέμῳ διετέλεσαν, καὶ ὡς πάντων σπανίζοντες διέμενον ἐν τῇ συμμαχίᾳ, εἴρηται. σχεδὸν δὲ περὶ τοῦτον τὸν χρόνον Αἰνέας Στυμφάλιος, στρατηγὸς τῶν Ἀρκαδῶν γεγενημένος, νομίσας οὐκ ἀνεκτῶς ἔχειν τὰ ἐν τῷ Σικυῶνι, ἀναβὰς σὺν τῷ ἑαυτοῦ στρατεύματι εἰς τὴν ἀκρόπολιν συγκαλεῖ τῶν Σικυωνίων τῶν τε ἐνδον ὄντων τοὺς κρατίστους καὶ τοὺς ἄνευ δόγματος ἐκπεπιωκότας μετεπέμ-

22. αὐτῷ — ist als eine Art von ethischem Dativ zu fassen. Vgl. III, 4, 13 προϊόντες αὐτῷ οἱ ἱππεῖς ἤλαννον. V, 4, 59 προήεσαν αὐτῷ οἱ πελτασταί. Anab. VI, 3, 10 Ξενοφῶντι δὲ διὰ τῆς μεσογαίας πορευομένου οἱ ἱππεῖς προκαταθέντες ἐντροχάζοντες πρεσβύταις πορευομένοις ποι. — τῆς ὥρας — als partitiver Genetiv von μικρὸν πρὸ δύντος ἡλίου abhängig.

23. κηρύξαντες τὰ ξεύγη — Sie forderten durch Heroldsruf zur Gestellung von Wagen und Zug-

tieren auf. — τὸ τεῖχος — Thyamia, dessen Befestigung die Phliasier für sich vollendeten. Vgl. 4, 1.

III. Die am Schlusse des ersten Kapitels abgebrochene Erzählung der Vorgänge in Sikyon wird fortgesetzt. Es ist das Jahr 366 v. Chr.

1. ἄλκιμοι διετέλεσαν — S. zu VI, 3, 10. — τοὺς κρατίστους — S. zu 1, 42. Dieselbe Bezeichnung auch § 4, wo sich auch

πετο. φοβηθεῖς δὲ ταῦτα ὁ Εὐφρων καταφεύγει εἰς τὸν 2 λιμένα τῶν Σικυωνίων, καὶ μεταπεμφόμενος Πασίμηλον ἐκ Κορίνθου, διὰ τοῦτον παραδίδωσι τὸν λιμένα τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ ἐν ταύτῃ αὐτῇ συμμαχίᾳ ἀνεστρέφετο, λέγων, ὡς Λακεδαιμονίοις διατελοῖη πιστὸς ὢν· ὅτε γὰρ ψῆφος ἐδίδото ἐν τῇ πόλει, εἰ δοκοῖη ἀφίστασθαι, μετ' ὀλίγων ἀποψηφίσασθαι ἔφη· ἔπειτα δὲ τοὺς προδόντας ἑαυτὸν βουλό- 3 μενος τιμωρήσασθαι δῆμον καταστήσαι. καὶ νῦν, ἔφη, φεύγουσιν ὑπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ὑμᾶς προδιδόντες. εἰ μὲν οὖν ἐδυνάσθην ἐγὼ, ὅλην ἂν ἔχων τὴν πόλιν πρὸς ὑμᾶς ἀπέστην· νῦν δ' οὐ ἐγκρατῆς ἐγενόμην τὸν λιμένα παραδίδωκα ὑμῖν. ἤχροῶντο μὲν δὴ πολλοὶ αὐτοῦ ταῦτα· ὅποσοι δὲ ἐπέιθοντο οὐ πάνν κατάδηλον.

Ἄλλὰ γὰρ ἐπέπερ ἤρξάμην, διατελέσαι βούλομαι τὰ περὶ 4 Εὐφρονος. στασιασάντων γὰρ ἐν τῷ Σικυῶνι τῶν τε βελτίστων καὶ τοῦ δήμου, λαβὼν ὁ Εὐφρων Ἀθήνηθεν ξενικὸν πάλιν κατέρχεται. καὶ τοῦ μὲν ἄστεως ἐκράτει σὺν τῷ δήμῳ· Θηβαίων δὲ ἀρμοστοῦ τὴν ἀκρόπολιν ἔχουτος, ἐπεὶ ἔγνω οὐκ ἂν δυνάμενος τῶν Θηβαίων ἐχόντων τὴν ἀκρόπολιν τῆς πόλεως κρατεῖν, συσκευασάμενος χρήματα ᾤχετο, ὡς τοῦτοις πείσων Θηβαίους ἐκβάλλειν μὲν τοὺς κρατίστους, παραδοῦναι δ' αὐτῷ πάλιν τὴν πόλιν. αἰσθόμενοι δὲ οἱ πρόσθεν φυ- 5 γάδες τὴν ὁδὸν αὐτοῦ καὶ τὴν παρασκευὴν ἀντεπορεύοντο εἰς τὰς Θήβας. ὡς δ' ἐώραν αὐτὸν οἰκείως τοῖς ἄρχουσι συνόντα, φοβηθέντες μὴ διαπράξαιτο ἢ βούλεται, παρεκινδύνευσάν τινες καὶ ἀποσφάττουσιν ἐν τῇ ἀκροπόλει τὸν Εὐ-

für dieselbe Partei οἱ βέλτιστοι gebraucht findet. — ἄνευ δόγματος — nicht nach einem Volksbeschlusse, sondern auf Befehl des Euphron. S. 1, 46.

2. Πασίμηλος — ist wohl derselbe wie IV, 4, 4 u. 7. — αὐτῷ — während er vorher in Sikyon gegen die Lakedämonier gearbeitet hatte. — ἀνεστρέφετο — S. zu VI, 3, 17. — ὅτε ψῆφος ἐδίδото — als man abstimmen liefs. Vgl. [Demosth.] geg. Neaera 90 τοὺς δὲ πρυτάνεις κελεύει τιθέναι τοὺς καθίσκους καὶ τὴν ψῆφον δίδόναι τῷ δήμῳ.

3. δῆμον — d. i. eine Demokratie. S. zu I, 7, 28. — προδιδόντες — S. zu I, 7, 28.

4. Ἄλλὰ γὰρ — Aber ich fahre in der Erzählung der nächstfolgenden Begebenheiten noch nicht fort, denn ich will u. s. w. In ähnlicher Weise ist bei ἀλλὰ γὰρ öfter der verbindende Gedanke, dessen Begründung mit γὰρ gegeben wird, aus dem Inhalte des Ganzen zu entnehmen. Vgl. 2, 1. — τὰ περὶ Εὐφρονος — S. zu VI, 1, 19. — Θηβαίων ἀρμοστοῦ — S. zu 2, 11 und zu IV, 8, 8.

φρονα, τῶν τε ἀρχόντων καὶ τῆς βουλῆς συγκαθημένων. οἱ μὲντοι ἄρχοντες τοὺς ποιήσαντας εἰσήγαγον εἰς τὴν βουλήν, καὶ ἔλεγον τάδε·

6 Ὁ ἄνδρες πολῖται, ἡμεῖς τουτουσί τοὺς ἀποκτείναντας Εὐφρονα διώκομεν περὶ θανάτου, ὀρώμετες, ὅτι οἱ μὲν σώφρονες οὐδὲν δήπου ἄδικον οὐδὲ ἀνόσιον ποιοῦσιν, οἱ δὲ πολλοὶ ποιοῦσι μὲν, λανθάνειν δὲ πειρῶνται, οὗτοι δὲ τοσοῦτον πάντας ἀνθρώπους ὑπερβεβλήκασι τόλμη τε καὶ μαριὰ, ὥστε παρ' αὐτάς τε τὰς ἀρχάς καὶ παρ' αὐτοὺς ὑμᾶς τοὺς κυρίους, οὐστίναις δεῖ ἀποθνήσκειν καὶ οὐστίναις μὴ, αὐτογνωμονήσαντες ἀπέκτειναν τὸν ἄνδρα. εἰ οὖν οὗτοι μὴ δώσουσι τὴν ἐσχάτην δίκην, τίς ποτε πρὸς τὴν πόλιν θαρρῶν πορευέσεται; τί δὲ πείσεται ἡ πόλις, εἰ ἐξέσται τῷ βουλομένῳ ἀποκτείνειν πρὶν δηλῶσαι, ὅτου ἕνεκα ἦκει ἕκαστος; ἡμεῖς μὲν δὴ τούτους διώκομεν ὡς ἀνοσιωτάτους καὶ ἀδικωτάτους καὶ ἀνομοτάτους καὶ πλείστον δὴ ὑπεριδόντας τῆς πόλεως· ὑμεῖς δὲ ἀκηκοότες, ὁποίας τινὸς ὑμῖν δοκοῦσιν ἄξιοι εἶναι δίκης, ταύτην αὐτοῖς ἐπίθετε.

7 Οἱ μὲν ἄρχοντες τοιαῦτα εἶπον· τῶν δὲ ἀποκτεινάντων οἱ μὲν ἄλλοι ἠροῦντο μὴ αὐτόχειρες γεγενῆσθαι· εἰς δὲ ὠμολογῆκει καὶ τῆς ἀπολογίας ὡδέ πως ἤρχετο· Ἄλλ' ὑπερορᾶν μὲν, ὦ Θηβαῖοι, οὐ δυνατὸν ὑμῶν ἀνδρῶν, ὃς εἰδείη κυρίους μὲν ὄντας, ὅτι βούλεσθε αὐτῷ χρῆσθαι· τίμη μὴ πιστεύων ἀπέκτεινα τὸν ἄνδρα; εὐ ἴστε, ὅτι πρῶτον μὲν τῷ νομίζειν δίκαιον ποιεῖν, ἔπειτα δὲ τῷ ὑμᾶς ὀρθῶς γνώσεσθαι. ἦδεν γάρ, ὅτι καὶ ὑμεῖς τοὺς περὶ Ἀρχίαν καὶ Ἰπάτην, οὓς

6. διώκομεν περὶ θανάτου — wir klagen auf den Tod an. Sonst ist in solchen Verbindungen der bloße Genetiv gebräuchlich, wie Apolog. Soer. 21. S. auch I, 3, 19; V, 4, 24. — τὴν πόλιν — unsre Stadt, und zwar als Staat betrachtet, dessen Vertreter ja die Behörden sind.

7. ἀλλὰ — μέν — S. zu IV, 5, 9. — ὃς εἰδείη — In Nebensätzen zu einem Infinitiv findet sich zuweilen auch nach einem Haupttempus der Optativ, wenn der Inhalt derselben als allgemein gesetzt erscheint, wie hier ὃς

εἰδείη = wenn er etwa weiß. Vgl. Kyrop. I, 6, 19 τοῦ μὲν αὐτὸν λέγειν ἃ μὴ σαφῶς εἰδείη εἰργασθαι δεῖ. VII, 5, 56 ἀνακτᾶσθαι δυνασαι, οὓς καιρὸς εἶη. — κυρίους μὲν ὄντας — nämlich ὑμᾶς. Die Partikel μὲν, welcher hier keine ad-versative Partikel entspricht, dient zur Hervorhebung. Vgl. zu IV, 1, 7. — ὃ, τι βούλεσθε χρῆσθαι — S. zu II, 1, 2. — τίμη μὴν κτλ. — Die Frage mit μὴν steht im Gegensatz zu dem negativen Satze ὑπερορᾶν μὲν οὐ δυνατὸν. Vgl. VI, 3, 13. Kyrop. I, 6, 28; II, 1, 8; III, 1, 41; VIII, 4, 10. Gastm. 3, 13. — τοὺς περὶ Ἀρχίαν —

ἐλάβετε ὅμοια Εὐφροῦ πεποιηκότας, οὐ ψῆφρον ἀνεμείνατε, ἀλλὰ ὁπότε πρῶτον ἐδυνάσθητε ἐτιμωρήσασθε, νομίζοντες τῶν τε περιφανῶς ἀνοσίων καὶ τῶν φανερώς προδοτῶν καὶ τυραννεῖν ἐπιχειρούντων ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων θανάτου κατεγνώσθαι. οὐκοῦν καὶ Εὐφρον πᾶσι τούτοις ἔνοχος ἦν; 8 παραλαβὼν μὲν γὰρ τὰ ἱερά μεστὰ καὶ ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν ἀναθημάτων κενὰ πάντων τούτων ἀπέδειξε. προδότης γε μὴν τίς ἂν περιφανέστερος Εὐφρονος εἶη, ὃς φιλαίματος μὲν ὢν Λακεδαιμονίοις ὑμᾶς ἀντ' ἐκείνων εἴλετο· πιστὰ δὲ δοὺς καὶ λαβὼν παρ' ὑμῶν πάλιν προῦδωκεν ὑμᾶς καὶ παρ-έδωκε τοῖς ἐναντίοις τὸν λιμένα; καὶ μὴν πῶς οὐκ ἀπροφασίστως τύραννος ἦν, ὃς δούλους μὲν οὐ μόνον ἐλευθέρους ἀλλὰ καὶ πολίτας ἐποίει, ἀπεκτίνυε δὲ καὶ ἐφυγάδευε καὶ χρήματα ἀφηρεῖτο οὐ τοὺς ἀδικούντας, ἀλλ' οὓς αὐτῷ ἐδόκει; οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ βέλτιστοι. αὐθις δὲ μετὰ τῶν ἐναντιωτάτων ὑμῖν Ἀθηναίων κατελθὼν εἰς τὴν πόλιν ἐναντία μὲν ἔθετο τὰ ὄπλα τῷ παρ' ὑμῶν ἀρμοστῇ· ἐπεὶ δ' ἐκείνον οὐκ ἐδυνάσθη ἐκ τῆς ἀκροπόλεως ἐκβαλεῖν, συσκευασάμενος χρήματα δεῦρο ἀφίκετο. καὶ εἰ μὲν ὄπλα ἠθροικῶς ἐφάνη ἐφ' ὑμᾶς, καὶ χάριν ἂν μοι εἴχετε, εἰ ἀπέκτεινα αὐτόν· ὃς δὲ χρήματα ἦλθε παρασκευασάμενος, ὡς τούτοις ὑμᾶς διαφθερῶν καὶ πείσων πάλιν κύριον αὐτὸν ποιῆσαι τῆς πόλεως, τούτῳ ἐγὼ τὴν δίκην ἐπιθεῖς πῶς ἂν δικαίως ὑφ' ὑμῶν ἀποθάνοιμι; καὶ γὰρ οἱ μὲν ὄπλοις βιασθέντες βλάπτονται μὲν, οὐ μὲντοι ἄδικοι γε ἀναφαίνονται. οἱ δὲ χρήμασι παρὰ τὸ βέλτιστον διαφθαρέντες ἅμα μὲν βλάπτονται, ἅμα δὲ αἰσχρῆν περιπίπτουσι. εἰ μὲν τοίνυν ἐμοὶ μὲν πολέμιος ἦν, ὑμῖν δὲ 10 φίλος, κἀγὼ ὁμολογῶ μὴ καλῶς ἂν μοι ἔχειν παρ' ὑμῖν τοῦτον ἀποκτείνειν· ὁ δὲ ὑμᾶς προδιδούς τί ἐμοὶ πολεμιώτερος

Objekt zu ἐτιμωρήσασθε, welches als der wichtigste Begriff des Satzes vorangestellt ist, obgleich zunächst das Verbum ἀνεμείνατε folgt, da dieses nur zur Hervorhebung des Gegenstandes vorangestellt ist. Über die Sache s. V, 4, 2. Mit dem Archias wurde auch Hypates, ein hervorragendes Mitglied von der Partei des Archias getötet. Plutarch Pelopid. 11. — τῶν φανερώς προδοτῶν — Vgl. zu II, 3, 38.

8. παραλαβὼν — ἀπέδειξε. Vgl. I, 46. — Die drei Anklagepunkte werden durch die Partikeln μὲν — γε μὴν — καὶ μὴν aneinandergereiht. Vergl. zu IV, 2, 17. — ἀντ' ἐκείνων εἴλετο — Vgl. III, 1, 3. — ἀπροφασίστως — unbestreitbar, mit ungewöhnlicher Bedeutung.

9. ὄπλα ἠθροικῶς — wie öfter ὄπλα = ὀπλίται oder Bewaffnete überhaupt.

10. τί πολεμιώτερος — Der

- ἦν ἢ ὑμῖν; ἀλλὰ νῆ Δία, εἰποι ἂν τις, ἐκὼν ἦλθε. κἄτα εἰ μὲν ἀπεχόμενον τῆς ὑμετέρας πόλεως ἀπέκτεινέ τις αὐτόν, ἐπαίνου ἂν ἐτύγχανε· νῦν δὲ ὅτι πάλιν ἦλθεν ἄλλα πρὸς τοῖς πρόσθεν κακὰ ποιήσων, οὐ δικαίως φησί τις αὐτόν τεθνάναι; ποῦ ἔχων Ἑλλησι σπονδὰς ἀποδείξει ἢ προδοταῖς
- 11 ἢ παλιναυτομόλοις ἢ τυράννοις; πρὸς δὲ τούτοις ἀναμνήσθητε, ὅτι καὶ ἐψηφίσασθε δήπου τοὺς φυγάδας ἀγαγίμους εἶναι ἐκ πάντων τῶν συμμάχων. ὅστις δὲ ἄνευ κοινοῦ τῶν συμμάχων δόγματος κατέρχεται φυγάς, τοῦτον ἔχει τις ἂν εἰπεῖν ὅπως οὐ δίκαιόν ἐστιν ἀποθνήσκειν; ἐγὼ φημι, ὦ ἄνδρες, ἀποκτείναντας μὲν ὑμᾶς ἐμὲ τετιμωρηκότας ἔσεσθαι ἀνδρὶ τῷ πάντων ὑμῖν πολεμιοτάτῳ· γνόντας δὲ δίκαια πεποιηκέναι αὐτοὺς τετιμωρηκότας φανεῖσθαι ὑπὲρ τε ὑμῶν αὐτῶν καὶ ὑπὲρ τῶν συμμάχων ἀπάντων.
- 12 Οἱ μὲν οὖν Θηβαῖοι ταῦτα ἀκούσαντες ἔγνωσαν δίκαια τὸν Εὐφρονα πεπονθέναι· οἱ μὲντοι πολῖται αὐτοῦ ὡς ἄνδρα ἀγαθὸν κομισάμενοι ἔθαψάν τε ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ὡς ἀρχηγέτην τῆς πόλεως σέβονται. οὕτως, ὡς ἔοικεν, οἱ πλείστοι ὀρίζονται τοὺς εὐεργέτας ἐαντῶν ἀνδρας ἀγαθοὺς εἶναι.

Accus. τί steht wie πολύ, οὐδὲν u. s. w. zur Gradbestimmung beim Komparativ: um wie viel? — ἐκὼν ἦλθε — Die Beziehung dieses Ausdruckes ist dunkel; dem Zusammenhang nach erwartet man etwa die Bemerkung: als ein Fremder, der mit der Stadt zu verhandeln gekommen sei, stehe er unter dem Schutze derselben. — κἄτα — läßt das Folgende als Folgerung aus dem Vorangehenden erscheinen. — ποῦ ἔχων — schließt sich an φησί τις an. Der Sinn ist: Wo kann jemand Verträge aufweisen, die mit Verrätern, rückfälligen Überläufern, Tyrannen geschlossen sind, auf welche gestützt er die Tötung jenes Mannes für ungerecht erklären könnte?

11. ἀγαγίμους — συμμάχων — daß er aus jeder Bundesgenossenstadt, in die er sich etwa flüchtete, gefangen weggeführt werden dürfe. — ὅπως — Ein Satz mit ὅπως steht zuweilen statt eines

Satzes mit ὅτι nach einem Verbum sentiendi oder declarandi, wenn dasselbe verneint ist oder eine Frage mit negativem Sinn bildet. Kyrop. III, 3, 20 ὅπως ἐγὼ ἄχθομαι ὑμᾶς τρέφω μὴδ' ὑπονοεῖτε. VIII, 7, 20 οὐδέ γε ὅπως ἄφρων ἐστὶ ἢ ψυχῆ, ἐπειδὴν τοῦ ἄφρονος σώματος δίχα γένηται, οὐδὲ τοῦτο πέπεισμαι. Hieron 9, 1 ὅπως οὐ πάντων τούτων ἐπιμελητίον, οὐ λέγω.

12. ἔθαψαν — σέβονται — Eine gleiche Ehre wurde später auch dem Aratos in Sikyon zu teil, und diese Ehre hatte noch um so höheren Wert, als ein Gesetz die Bestattung von Toten innerhalb der Stadt untersagte, das für den letztgenannten Fall nur mit Genehmigung des Gottes in Delphi aufser Kraft gesetzt wurde. Plutarch Arat. 53. In gleicher Weise hatte man auch in Amphipolis den Spartaner Brasidas geehrt. Thukyd. V, 11. — οἱ πλείστοι — die große Menge.

Καὶ τὰ μὲν περὶ Εὐφρονος εἰρηται· ἐγὼ δὲ ἔνθεν εἰς IV. ταῦτα ἐξέβην ἐπάνειμι. ἔτι γὰρ τειχιζόντων τῶν Φλιασίων τὴν Θυαμίαν καὶ τοῦ Χάρητος ἔτι παρόντος Ὄρωπος ὑπὸ τῶν φευγόντων κατελήφθη. στρατευσαμένων δὲ πάντων Ἀθηναίων ἐπ' αὐτόν καὶ τὸν Χάρητα μεταπεμφαμένων ἐκ τῆς Θυαμίας, ὁ μὲν λιμὴν αὐτῶν τῶν Σικωνίων πάλιν ὑπ' αὐτῶν τε τῶν πολιτῶν καὶ τῶν Ἀρκάδων ἀλίσσεται· τοῖς δ' Ἀθηναίοις οὐδεὶς τῶν συμμάχων ἐβοήθησεν, ἀλλ' ἀνεχώρησαν Θηβαῖοις παρακαταθέμενοι τὸν Ὄρωπον μέχρι δίκης.

Καταμαθῶν δὲ ὁ Λυκομήδης μεμφομένους τοὺς Ἀθηναίους τοῖς συμμάχοις, ὅτι αὐτοὶ μὲν πολλὰ πράγματα εἶχον δι' ἐκείνους, ἀντεβοήθησε δ' αὐτοῖς οὐδεὶς, πείθει τοὺς μνησίους πρᾶττειν περὶ συμμαχίας πρὸς αὐτούς. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἐδυσχεραίνοντι τινες τῶν Ἀθηναίων τὸ Λακεδαιμονίους ὄντας φίλους γενέσθαι τοῖς ἐναντίοις αὐτῶν συμμάχοις· ἐπειδὴ δὲ λογιζόμενοι εὕρισκον οὐδὲν μείον Λακεδαιμονίους ἢ σφίσι ἀγαθὸν τὸ Ἀρκάδας μὴ προσδεῖσθαι Θηβαίων, οὕτω δὴ προσεδέχοντο τὴν τῶν Ἀρκάδων συμμαχίαν. καὶ 3 Λυκομήδης ταῦτα πρᾶττων, ἀπιὼν Ἀθήνηθεν δαιμονιώτατα ἀποθνήσκει. ὄντων γὰρ παμπόλλων πλοίων, ἐκλεξάμενος

IV. 1. τὰ περὶ Εὐφρονος — S. zu VI, 1, 19. — τειχιζόντων — S. 2, 23. — Ὄρωπος — am Euripos, auf der Grenze von Attika und Böotien gelegen, war von jeher zwischen beiden Ländern streitig gewesen. Im J. 411 v. Chr. hatten es die Thebaner durch Verrat in ihre Gewalt bekommen (Thukyd. VIII, 60), und seitdem war es unter oligarchischer Regierung und thebanischem Einflusse geblieben, während des böotischen Krieges aber wieder mit Athen in Verbindung getreten. Als nach der Schlacht bei Leuktra die Euböer sich den Thebanern angeschlossen hatten, bemächtigten sich aus Oropos vertriebene Mitglieder der oligarchischen Partei mit Hilfe des Themison, Tyrannen von Eretria, der Stadt, und ihnen kamen, als die Athener anzugreifen beabsichtigten, die Thebaner zu Hilfe und nahmen Oropos einstweilen in Besitz. Diodor XV, 76. Aeschin.

geg. Ktesph. 85. Nach den Scholien zu letzterer Stelle geschah dies unter dem Archonten Polyzelos, 367 v. Chr. — αὐ — πάλιν — In dieser Folge scheinen die Wörter, die denn auch häufig getrennt stehen (zusammen VII, 4, 22, Kyrop. I, 6, 13; VII, 2, 23) nicht zusammenzugeschrieben, vielmehr scheint αὐ auf das Vorhergehende zurückzuweisen, weshalb es auch häufig in Verbindung mit δὲ steht, oder wie hier ein bestimmtes Wort (ὁ λιμὴν) von dem andern abzusondern und dadurch in einen Gegensatz zu bringen, während πάλιν dann die Wiederholung bezeichnet. In der Stellung πάλιν αὐ dient αὐ zur Hervorhebung und Verstärkung des πάλιν. Vgl. V, 1, 5. — μέχρι δίκης — bis zur Entscheidung durch ein Schiedsgericht.

2. Λυκομήδης — S. 1, 23. — τοὺς μνησίους — S. 1, 38. — οὕτω δὴ — S. IV, 4, 2.

3. δαιμονιώτατα — unter Um-

τούτων ὃ ἐβούλετο, καὶ συνθέμενος τοίνυν ἀποβιβάσαι ὅποι αὐτὸς κελύοι, ἔλλετο ἐνταῦθα ἐκβῆναι ἔνθα οἱ φρυγάδες ἐτύγγανον ὄντες. κάκεινος μὲν οὕτως ἀποθνήσκει, ἢ μέντοι συμμαχία ὄντως ἐπεραίνεται.

4 Εἰπόντος δὲ Δημοτίωνος ἐν τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων, ὡς ἢ μὲν πρὸς τοὺς Ἀρκάδας φιλία καλῶς αὐτῷ δοκοίη πράττεσθαι, τοῖς μέντοι στρατηγοῖς προστάξαι ἔφη χρῆναι, ὅπως καὶ Κόρινθος σφά ἢ τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Κορίνθιοι, ταχὺ πέμψαντες ἱκανοὺς φρουροὺς ἑαυτῶν πάντοσε, ὅπου Ἀθηναῖοι ἐφρουροῦν, εἶπαν αὐτοῖς ἀπιέναι, ὡς οὐδὲν ἔτι δεόμενοι φρουρῶν. οἱ δ' ἐπέθοντο. ὡς δὲ συνῆλθον οἱ ἐκ τῶν φρουρίων Ἀθηναῖοι εἰς τὴν πόλιν, ἐκήρυξαν οἱ Κορίνθιοι, εἴ τις ἀδικοίτο Ἀθηναίων, 5 ἀπογράφεσθαι, ὡς ληψομένους τὰ δίκαια. οὕτω δὲ τούτων ἔχόντων Χάρης ἀφικνεῖται μετὰ ναυτικοῦ πρὸς Κεργηρίας. ἐπεὶ δ' ἔγνω τὰ πεπραγμένα, ἔλεξεν, ὅτι ἀκούσας ἐπιβουλεύεσθαι τῇ πόλει βοηθῶν παρείη. οἱ δ' ἐπαινέσαντες αὐτὸν οὐδὲν τι μᾶλλον ἐδέχοντο τὰς ναῦς εἰς τὸν λιμένα, ἀλλ' ἀπλεῖν ἐκέλευον· καὶ τοὺς ὀπλίτας δὲ τὰ δίκαια ποιήσαντες ἀπέπεμψαν. ἐκ μὲν οὖν τῆς Κορίνθου οἱ Ἀθηναῖοι οὕτως 6 ἀπηλλάγησαν. τοῖς μέντοι Ἀρκάσι πέμπειν ἠναγκάζοντο τοὺς ἰππέας ἐπικούρους διὰ τὴν συμμαχίαν, εἴ τις στρα-

ständen, die recht eigentlich als Schickung der Gottheit anzusehen sind. — καὶ — τοίνυν — und außerdem. So auch Oekon. 5, 2 πρῶτον μὲν ἀφ' ὧν ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι, ταῦτα ἢ γῆ φέρει ἐργαζομένοις, καὶ ἀφ' ὧν τοίνυν ἠδυναθούσι, προσεπιφέρει. — συνθέμενος — mit dem Schiffseigner, der auch als Subjekt zu ἐκβιβάσαι zu denken ist. — οἱ φρυγάδες — wohl Arkader, die zu einer dem Lykomedes feindlichen Partei gehörten.

4. Εἰπόντος Δημοτίωνος — ἔφη — S. zu IV, 8, 9. — σφά — hier so viel als sicher, so daß es sich nicht von ihnen trennen könnte. Die Femininalform σφά findet sich auch Demosth. geg. Dionys. 32 u. 37, σφάν ebend. 39; die Form σά, welche Cobet verlangt, ist dichterisch; am gebräuchlichsten scheint in der attischen Prosa

die doch auch seltene Form des Mascul. σῶς zu sein. — ληψομένου — zu dem allgemeinen Subjekte des Infinitivs ἀπογράφεσθαι zu beziehen, welches aus dem kollektiven εἴ τις zu entnehmen ist. — τὰ δίκαια — was sie mit Recht zu fordern hätten; bei Soldaten zuweilen der Sold. Anab. VII, 7, 14 u. 17. Kyrop. III, 2, 20.

5. βοηθῶν — als Helfer, d. i. mit der Absicht, zu helfen. Das Partic. Praesent. steht zuweilen in dem Sinne der Absicht, indem der Beginn der beabsichtigten Thätigkeit in lebhafter Darstellung in die Gegenwart gerückt ist. Gemildert ist dies hier noch dadurch, daß in βοηθεῖν der Begriff des Kommens und Gehens liegt. Daher VI, 5, 22 selbst βοηθηκότες. Vgl. III, 2, 13 διαμαρτυρούμενος; III, 5, 4 ἀμνόμενος u. zu VII, 1, 13.

τεύοιτο ἐπὶ τὴν Ἀρκαδίαν· τῆς δὲ Λακωνικῆς οὐκ ἐπέβαινον ἐπὶ πολέμῳ.

Τοῖς δὲ Κορινθίοις ἐνθυμουμένοις, ὡς χαλεπῶς ἔχοι αὐτοὺς σωθῆναι, κρατουμένους μὲν καὶ πρόσθεν κατὰ γῆν, προσγεγενημένων δὲ αὐτοῖς Ἀθηναίων ἀνεπιτηδείων, ἔδοξεν ἀθροίζειν καὶ πεζοὺς καὶ ἰππέας μισθοφόρους. ἠγούμενοι δὲ τούτων, ἅμα μὲν τὴν πόλιν ἐφύλαττον, ἅμα δὲ πολλὰ τοὺς πλησίον πολεμίους κακῶς ἐποιοῦν· εἰς μέντοι Θήβας ἐπεμψαν ἐπερησομένους εἰ τύχοιεν ἂν ἐλθόντες εἰρήνης. ἐπεὶ 7 δὲ οἱ Θηβαῖοι λέναι ἐκέλευον, ὡς ἐσομένης, ἐδεήθησαν οἱ Κορίνθιοι εἶσαι σφᾶς ἐλθεῖν καὶ ἐπὶ τοὺς συμμαχοὺς, ὡς μετὰ μὲν τῶν βουλομένων ποιησόμενοι τὴν εἰρήνην, τοὺς δὲ πόλεμον αἰρουμένους εἰσόντες πολεμεῖν. ἐφέντων δὲ καὶ ταῦτα 8 πράττειν τῶν Θηβαίων, ἐλθόντες εἰς Λακεδαιμόνα οἱ Κορίνθιοι εἶπον· Ἡμεῖς, ὦ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, πρὸς ὑμᾶς πάρεσμεν ὑμέτεροι φίλοι, καὶ ἀξιούμεν, εἰ μὲν τινα ὁρᾶτε σωτηρίαν ἡμῖν, ἐὰν διακαρτερῶμεν πολεμοῦντες, διδάξαι καὶ ἡμᾶς· εἰ δὲ ἀπόρως γινώσκετε ἔχοντα τὰ ἡμέτερα, εἰ μὲν καὶ ὑμῖν συμφέροι, ποιήσασθαι μεθ' ἡμῶν τὴν εἰρήνην· ὡς οὐδὲ μετ' οὐδένων ἂν ἦδιον ἢ μεθ' ὑμῶν σωθείημεν· εἰ μέντοι ὑμεῖς λογίξεσθε συμφέρον ὑμῖν πολεμεῖν, δεόμεθα ὑμῶν εἶσαι ἡμᾶς εἰρήνην ποιήσασθαι. σωθέντες μὲν γὰρ ἴσως ἂν αὐθις ἔτι ποτὲ ἐν καιρῷ ὑμῖν γενοίμεθα· ἐὰν δὲ νῦν ἀπολώμεθα, δῆλον ὅτι οὐδέποτε χρήσιμοι ἔτι ἐσοίμεθα. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς τε Κορινθίοις 9 συνεβούλευον τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι καὶ τῶν ἄλλων συμμαχῶν ἐπέτρεψαν τοῖς μὴ βουλομένοις σὺν ἑαυτοῖς πολεμεῖν ἀναπαύεσθαι· αὐτοὶ δ' ἔφασαν πολεμοῦντες πράξειν ὅ,τι

6. εἴ τις στρατεύοιτο — Die Form der abhängigen Rede ist bedingt von dem in συμμαχία enthaltenen Begriff: die Bestimmung des Bundesvertrages. — κρατουμένους — S. V, 4, 29.

7. ἐσομένης — nämlich εἰρήνης.

8. ὑμέτεροι φίλοι — als Freunde von euch. Der Artikel fehlt, weil angedeutet werden soll, daß sie nicht die einzigen Freunde der Lakedaemonier

sind. — οὐδὲ μετ' οὐδένων — statt des einfachen οὐδὲ μεθ' ἑνων; doch bleibt der Grund, weshalb noch einmal οὐδὲ gesetzt ist, unklar. — εἰ μέντοι — entspricht dem εἰ μὲν συμφέροι. — ἐν καιρῷ — S. zu III, 4, 9.

9. ὅ,τι ἂν τῷ θεῷ φίλον ἢ — wie es dem Gotte gefällt. Die Anwendung von φίλος in diesem Sinne ist bei Homer häufig, sonst ziemlich selten. Platon Kriton S. 43^d εἰ ταύτη τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτη

- ἀν τῷ θεῷ φίλον ἢ ὑφήσασθαι δὲ οὐδέποτε, ἦν παρὰ τῶν
 10 πατέρων παρέλαβον Μεσσήνην, ταύτης στερηθῆναι. οἱ οὖν
 Κορίνθιοι ἀκούσαντες ταῦτα ἐπορεύοντο εἰς τὰς Θήβας ἐπὶ
 τὴν εἰρήνην. οἱ μὲντοι Θηβαῖοι ἤξιον αὐτοὺς καὶ συμμαχίαν
 ὀμνύναι· οἱ δὲ ἀπεκρίναντο, ὅτι ἢ μὲν συμμαχία οὐκ εἰρήνη
 ἀλλὰ πολέμου μεταλλαγὴ εἴη· εἰ δὲ βούλοιντο, παρῆναι
 ἔφασαν τὴν δικαίαν εἰρήνην ποιησόμενοι. ἀγασθέντες δὲ
 αὐτοὺς οἱ Θηβαῖοι, ὅτι καίπερ ἐν κινδύνῳ ὄντες οὐκ ἤθελον
 τοῖς εὐεργέταις εἰς πόλεμον καθίστασθαι, συνεχώρησαν αὐ-
 τοῖς καὶ Φλιασίοις καὶ τοῖς ἔλθοῦσι μετ' αὐτῶν εἰς Θήβας
 τὴν εἰρήνην ἐφ' ᾧτε ἔχειν τὴν ἑαυτῶν ἐκάστους. καὶ ἐπὶ
 11 τούτοις ὁμόσθησαν οἱ ὄρκοι. οἱ μὲν δὲ Φλιασίοι, ἐπεὶ οὐ-
 τως ἢ σύμβασις ἐγένετο, εὐθὺς ἀπῆλθον ἐκ τῆς Θυαμίας·
 οἱ δὲ Ἀργεῖοι ὁμόσαντες ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς τούτοις εἰρήνην
 ποιήσασθαι, ἐπεὶ οὐκ ἐδύναντο καταπρᾶξαι ὥστε τοὺς τῶν
 Φλιασίων φυγάδας μένειν ἐν τῷ Τρικαρᾶνῳ ὡς ἐν τῇ ἑαυ-
 τῶν πόλει ἔχοντας, παραλαβόντες ἐφρούρουν, φάσκοντες
 σφετέραν τὴν γῆν ταύτην εἶναι, ἦν ὀλίγῳ πρότερον ὡς πο-
 λεμίαν οὖσαν ἔδιδον. καὶ δίκας τῶν Φλιασίων προσκαλου-
 μένων οὐκ ἐδίδοσαν.
- 12 Σχεδὸν δὲ περὶ τοῦτον τὸν χρόνον τετελευτηκότος ἤδη
 τοῦ πρόσθεν Διονυσίου ὁ υἱὸς αὐτοῦ πέμπει βοήθειαν τοῖς
 Λακεδαιμονίοις δώδεκα τριήρεις καὶ ἄρχοντα αὐτῶν Τιμο-
 κράτην. οὗτος δ' οὖν ἀφικόμενος συνεξαίρει αὐτοῖς Σελλα-
 σίαν· καὶ τοῦτο πράξας ἀπέπλευσεν οἴκαδε.

ἔστα. — ὑφήσασθαι — στερη-
 θῆναι — sich darin fügen, daß
 sie beraubt würden. Kyrop.
 II, 1, 25 οὐκ ἐνῆν πρόφασις μειο-
 νεξίας, ὥστε ὑφίστασθαι τινα κακίῳ
 ἐτέρον εἶναι. — ἦν — Μεσσήνην,
 ταύτης — Der Relativsatz ist des
 Nachdrucks halber mit voraufge-
 nommenem Substantiv vorange-
 stellt. Komment. I, 2, 22 πολλοὶ
 — ὡν πρόσθεν ἀπείχοντο κερδῶν
 αἰσχρὰ νομίζοντες εἶναι, τούτων
 οὐκ ἀπέχονται. Vgl. III, 1, 13 und
 zur Sache VII, 1, 27.

10. συμμαχίαν ὀμνύναι —
 eine Bundesgenossenschaft
 durch eidlichen Vertrag
 schließen.

11. ποιήσασθαι — S. I, 6, 14.

— καταπρᾶξαι ὥστε — S. zu
 IV, 4, 7. — ἐν τῷ Τρικαρᾶνῳ
 — Vgl. 2, 1. — ὡς ἔχοντας —
 indem die Verbannten es so be-
 säßsen, als ob es in dem Staate der
 Argiver läge. — παραλαβόντες
 — sie übernahmen das Kastell von
 den Verbannten. — δίκας — wie
 § 1 schiedsrichterliche Ent-
 scheidung. Über προσκαλεῖσθαι
 s. zu I, 7, 12.

12. τετελευτηκότος — Diony-
 sios der erste von Syrakus war
 367 v. Chr. gestorben. — συνεξ-
 αίρει — hilft ihnen bezwin-
 gen. Thukyd. II, 29 βουλόμενοι
 σφίσι τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία καὶ
 Πελοπόννησον ἐξενέειλεν αὐτόν. —
 Σελλάσιαν — welches bei dem

Μετὰ δὲ τοῦτο οὐ πολλῶ ὕστερον καταλαμβάνουσιν οἱ
 Ἕλαιοι Λασιῶνα, τὸ μὲν παλαιὸν ἑαυτῶν ὄντα, ἐν δὲ τῷ
 παρόντι συντελοῦντα εἰς τὸ Ἀρκαδικόν. οἱ μὲντοι Ἀρκαῖδες 13
 οὐ παρωλιώρησαν, ἀλλ' εὐθὺς παραγγείλαντες ἐβοήθουν.
 ἀντεβοήθησαν δὲ καὶ τῶν Ἑλλείων οἱ τριακόσιοι καὶ ἔτι
 τετρακόσιοι. ἀντεστρατοπεδευμένων δὲ τὴν ἡμέραν ἐν ἐπιπε-
 δεστέρῳ χωρίῳ τῶν Ἑλλείων τῆς νυκτὸς οἱ Ἀρκαῖδες ἀναβαί-
 νουσιν ἐπὶ τὴν τοῦ ὑπὲρ τῶν Ἑλλείων ὄρους κορυφὴν ἅμα
 δὲ τῇ ἡμέρᾳ κατέβαινον ἐπὶ τοὺς Ἑλλείους. οἱ δὲ ἰδόντες
 ἅμα μὲν ἐξ ὑπερδεξίου προσιόντας, ἅμα δὲ πολλαπλασίους,
 ἐκ πολλοῦ μὲν ἀπελθεῖν ἠσχύνθησαν, ὁμοσε δ' ἦλθον καὶ
 εἰς χειρὰς δεξιόμενοι ἐφυγον· καὶ πολλοὺς μὲν ἄνδρας, πολλὰ
 δὲ ὄπλα ἀπόλεσαν, κατὰ δυσχωρίας ἀποχωροῦντες.

Οἱ δὲ Ἀρκαῖδες διαπραξάμενοι ταῦτα ἐπορεύοντο ἐπὶ τὰς 14
 τῶν Ἀκρωρείων πόλεις. λαβόντες δὲ ταύτας πλὴν Θραύστου
 ἀφικνοῦνται εἰς Ὀλυμπίαν, καὶ περισταυρώσαντες τὸ Κρόνιον
 ἐνταῦθα ἐφρούρουν καὶ ἐκράτουν τοῦ Ὀλυμπιακοῦ ὄρους·
 ἔλαβον δὲ καὶ Μαργανέας ἐνδόντων τινῶν. οὕτω δὲ προ-
 κερχωρηκότων οἱ μὲν Ἕλαιοι αὐτὰ πάντα ἠθύμησαν, οἱ δὲ
 Ἀρκαῖδες ἔρχονται ἐπὶ τὴν πόλιν. καὶ μέχρι μὲν τῆς ἀγορᾶς
 ἦλθον· ἐκεῖ μὲντοι ὑποστάντες οἱ τε ἰππεῖς καὶ οἱ ἄλλοι
 αὐτῶν ἐκβάλλουσι τε αὐτοὺς καὶ ἀπέκτεινάν τινες καὶ τρό-
 παιον ἐστήσαντο. ἦν μὲν οὖν καὶ πρότερον διαφορὰ ἐν τῇ 15
 Ἡλιδι. οἱ μὲν γὰρ περὶ Χάροπόν τε καὶ Θρασωνίδα καὶ

Einfall der Böoter in Lakedämon
 von den Spartanern abgefallen war.
 Diodor XV, 64. Vgl. oben VI,
 5, 27. — καταλαμβάνουσιν —
 im J. 365 v. Chr. — Λασιῶνα —
 S. zu III, 2, 30. Ausführlicheres
 über diese Vorfälle s. bei Diodor
 XV, 77. — συντελοῦντα — wie
 die triphyllischen Städte; s. 1, 26.
 συντελεῖν, zu einer staat-
 lichen Genossenschaft gehö-
 ren. Vgl. Thukyd. II, 15; IV, 76.

13. παραγγείλαντες — nach-
 dem sie Truppen aufgeboten
 hatten. — οἱ τριακόσιοι —
 So auch § 16 und 31. Wahrschein-
 lich ist dies eine besondere Truppe
 des eleischen Heeres. — ἐκ πολ-
 λοῦ — aus weiter Entfernung.
 Anab. I, 10, 11 ἐκ πλείονος ἢ τὸ

πρόσθεν ἐφυγον. III, 3, 9 οὕτε
 ἐκ πολλοῦ φεύγοντας ἐδύναντο
 καταλαμβάνειν. Vgl. zu IV, 4, 16.
 — εἰς χειρὰς δεξιόμενοι — S.
 zu II, 4, 34.

14. Ἀκρωρείοι — sind die Be-
 wohner des westlichen Abhanges
 des Erymanthosgebirges. — τὸ
 Κρόνιον — ein Hügel im nörd-
 lichen Teile von Olympia, der sich
 als Vorberg an das Olympische Ge-
 birge anschließt. Dieses letztere
 begrenzt im N. die Ebene von
 Olympia. — ἐνδόντων = προδόν-
 των. Vgl. Thukyd. IV, 76; V, 62.
 — προκερχωρηκότων — S. zu II,
 4, 29. — τὴν πόλιν — die Haupt-
 stadt Elis. — αὐτῶν — mit Be-
 ziehung auf τὴν πόλιν soviel als
 τῶν πολιτῶν.

'Αργείων εἰς δημοκρατίαν ἦγον τὴν πόλιν, οἱ δὲ περὶ Στάλκων τε καὶ Ἰππίων καὶ Στρατόλων εἰς ὀλιγαρχίαν. ἐπεὶ δὲ οἱ Ἀρκάδες μεγάλην δύναμιν ἔχοντες σύμμαχοι ἐδόκουν εἶναι τοῖς δημοκρατεῖσθαι βουλομένοις, ἐκ τούτου δὴ θρασύτεροι οἱ περὶ τὸν Χάροπον ἦσαν, καὶ συνθέμενοι τοῖς Ἀρκάσι 16 ἐπιβοηθεῖν καταλαμβάνουσι τὴν ἀκρόπολιν. οἱ δ' Ἰππεῖς καὶ οἱ τριακόςιοι οὐκ ἐμέλλησαν, ἀλλ' εὐθύς ἐχώρουν ἄνω καὶ ἐκκρούουσιν αὐτούς· ὥστ' ἐφυγον σὺν τῷ Ἀργεῖῳ καὶ Χάρῳ τῶν πολιτῶν περὶ τετρακοσίους. οὐ πολὺ δ' ὕστερον οὗτοι παραλαβόντες τῶν Ἀρκάδων τινὰς καταλαμβάνουσι Πύλον. καὶ πολλοὶ μέντοι πρὸς αὐτούς ἐκ τῆς πόλεως ἀπήγεσαν τοῦ δήμου, ἅτε χωρίον τε καλὸν καὶ μεγάλην φώμην τὴν τῶν Ἀρκάδων σύμμαχου ἔχοντας. ἐνέβαλον δὲ καὶ ὕστερον εἰς τὴν χώραν τὴν τῶν Ἠλείων οἱ Ἀρκάδες ὑπὸ τῶν φευρόντων ἀναπειθόμενοι ὡς ἡ πόλις προσχωρήσοιτο. 17 ἀλλὰ τότε μὲν οἱ Ἀχαιοὶ φίλοι γεγεννημένοι τοῖς Ἠλείοις τὴν πόλιν αὐτῶν διεφύλαξαν· ὥστε οἱ Ἀρκάδες οὐδὲν ἄλλο πράξαντες ἢ δηλώσαντες αὐτῶν τὴν χώραν ἀπῆλθον. εὐθύς μέντοι ἐκ τῆς Ἠλείας ἐξιόντες, αἰσθόμενοι τοὺς Πελληνεῖς ἐν Ἠλιδι ὄντας, νυκτὸς μακροτάτην ὁδὸν ἐλθόντες καταλαμβάνουσι αὐτῶν Ὀλούρον· ἤδη γὰρ πάλιν προσεκεχωρήκασαν οἱ Πελληνεῖς εἰς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων 18 συμμαχίαν. ἐπεὶ δ' ἤσθοντο τὰ περὶ Ὀλούρου, περιελθόντες αὐτῶν καὶ οὗτοι ὄπη ἐδύνατο εἰς τὴν αὐτῶν πόλιν Πελλήνην εἰσῆλθον. καὶ ἐκ τούτου δὴ ἐπολέμουν τοῖς ἐν Ὀλούρῳ Ἀρκάσι τε καὶ τῷ ἑαυτῶν παντὶ δήμῳ μάλα ὀλίγοι ὄντες· ὅμως δὲ οὐ πρόσθεν ἐπαύσαντο πρὶν ἐξεπολιόρκησαν τὸν Ὀλούρον.

15. ἐπιβοηθεῖν — Das Subjekt ist aus τοῖς Ἀρκάσι zu nehmen.

16. Πύλον — 70 bis 80 Stadien östlich von der Stadt Elis. Diodor XIV, 17. Pausan. VI, 22, 5. — φώμην — S. zu VI, 1, 15.

17. καταλαμβάνουσι αὐτῶν Ὀλούρον — sie besetzten von ihnen Oluros. Der Genetiv erscheint zunächst als Besitzanzeigend, zugleich aber wohl mitbedingt durch den in καταλαμβά-

ρειν liegenden Begriff des Wegnehmens. Ebenso Demosth. gegen Aristokr. 154 καταλαμβάνει Σιήφιν καὶ Κέβρημα καὶ Σίιον αὐτῶν. — Oluros ist ein Städtchen in Achaia, unweit Pellene. — προσεκεχωρήκασαν — S. zu 2, 18.

18. τὰ περὶ Ὀλούρου — S. zu VI, 1, 19. — τῷ ἑαυτῶν παντὶ δήμῳ — Es scheint demokratische Partei in Pellene, dem Bündnisse mit den Lakedämoniern ab-

Οἱ δ' αὖ Ἀρκάδες πάλιν ποιοῦνται ἄλλην στρατείαν εἰς 19 τὴν Ἠλίαν. μεταξύ δὲ Κυλλήνης καὶ τῆς πόλεως στρατοπεδευομένοις αὐτοῖς ἐπιτίθενται οἱ Ἠλείοι, ὑποστάντες δὲ οἱ Ἀρκάδες ἐνίκησαν αὐτούς. καὶ Ἀνδρόμαχος μὲν ὁ Ἠλείος ἵππαρχος, ὅσπερ αἴτιος ἐδόκει εἶναι τὴν μάχην συνάψαι, αὐτὸς αὐτὸν διέφθειρεν· οἱ δ' ἄλλοι εἰς τὴν πόλιν ἀπεχώρησαν. ἀπέθανε δὲ ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ παραγεγόμενος καὶ Σωκλείδης ὁ Σπαρτιάτης· ἤδη γὰρ τότε οἱ Λακεδαιμόνιοι σύμμαχοι τοῖς Ἠλείοις ἦσαν. πιεζόμενοι δὲ οἱ Ἠλείοι ἐν τῇ 20 ἑαυτῶν, ἤξιον καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους πέμποντες πρέσβεις ἐπιστρατεύειν τοῖς Ἀρκάσι, νομίζοντες οὕτως ἂν μάλιστα ἀπολαβεῖν τοὺς Ἀρκάδας, εἰ ἀμφοτέρωθεν πολεμοῖντο. καὶ ἐκ τούτου δὴ Ἀρχίδαμος στρατεύεται μετὰ τῶν πολιτῶν καὶ καταλαμβάνει Κρωμμον. καταλιπὼν δ' ἐν αὐτῷ φρουρὰν τῶν δώδεκα λόχων τρεῖς, οὕτως ἐπ' οἶκον ἀνεχώρησεν. οἱ 21 μέντοι Ἀρκάδες, ὅσπερ ἔτυχον ἐκ τῆς εἰς Ἠλίαν στρατείας συνειλεγμένοι, βοηθήσαντες περιεσταύρωσαν τὸν Κρωμμον διπλῷ σταυρώματι, καὶ ἐν ἀσφαλεῖ ὄντες ἐπολιόρκουν τοὺς ἐν τῷ Κρωμμῳ. χαλεπῶς δὲ ἡ τῶν Λακεδαιμονίων πόλις φέρουσα ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ τῶν πολιτῶν ἐκπέμπει στρατιάν· ἦγγετο δὲ καὶ τότε Ἀρχίδαμος. ἐλθὼν δὲ ἐδήγῳ καὶ τῆς Ἀρκαδίας ὅσα ἐδύνατο καὶ τῆς Σιριτίδος, καὶ πάντα ἐποίει, ὅπως, εἰ δύναίτο, ἀπαγάγοι τοὺς πολιορκοῦντας. οἱ δὲ Ἀρκάδες οὐδὲν τι μᾶλλον ἐκινούντο, ἀλλὰ ταῦτα πάντα παρεώρων. κατιδὼν δὲ τινα λόφον ὁ Ἀρχίδαμος, δι' οὗ τὸ ἔξω 22

geneigt, an die Arkader geschlossen hatte.

19. ποιοῦνται im J. 364 v. Chr. Geb. — αἴτιος — mit dem Infinitiv ohne den Artikel τοῦ auch 5, 17. Anab. VI, 6, 8 ἔλεγον, ὅτι τὸ δόγμα αἴτιον εἶη τὸ τοῦ στρατεύματος ταῦτα γενέσθαι. Kyneg. 1, 13 Ὀδυσσεὺς δὲ καὶ Ἀνκομήδης αἴτιοι Τροίαν ἀλῶναι. Thukyd. I, 74. So auch μεταίτιος II, 3, 32. Man kann den Infinitiv als Accusativ ansehen analog mit αἴτιός τι Anab. VI, 6, 15 und οὐδὲν αἴτιος Anab. VII, 1, 25.

20. ἀπολαβεῖν — eigentlich abschneiden (vgl. I, 1, 16), dann auch so fassen, daß kein Ent-

kommen möglich ist. Vgl. Thukyd. V, 59 ἐν μέσῳ δὲ ἀπειλημένοι ἦσαν οἱ Ἀργεῖοι. — Κρωμμον — πολίχνιον ἐστὶν ἰδρυμένον πλησίον Μεγάλης πόλεως. Athen. X S. 452^a. — τῶν δώδεκα λόχων — Vgl. zu VI, 4, 12. — οὕτως — S. IV, 4, 2.

21. Σιριτίδος — Die Bewohner dieses Landstriches, der einst zu Lakedämon gehörte (s. zu V, 2, 24 u. VI, 5, 24) müssen sich also auch dem arkadischen Bunde angeschlossen haben. — ἀπαγάγοι — gleichbedeutend mit ἀποσπάσειe I, 3, 17.

22. δι' οὗ κτλ. Die äußere Linie des Pfahlwerkes ging über

σταύρωμα περιεβέβληντο οἱ Ἀρκάδες, ἐνόμισεν εἰλεῖν ἄν τούτου, καὶ εἰ τούτου κρατήσῃεν, οὐκ ἂν δύνασθαι μένειν τοὺς ὑπὸ τούτου πολιορκουήσας. κύκλω δὲ περιάγοντος αὐτοῦ ἐπὶ τούτο τὸ χωρίον, ὡς εἶδον οἱ προθέοντες τοῦ Ἀρχιδάμου πελτασταὶ τοὺς ἐπαρίτους ἔξω τοῦ σταυρώματος, ἐπιτίθενται αὐτοῖς, καὶ οἱ ἰππεῖς συνεβάλλειν ἐπειρῶντο. οἱ δ' οὐκ ἐνέκλιναν, ἀλλὰ συντεταγμένοι ἤσυχίαν εἶχον. οἱ δ' αὖ πάλιν ἐνέβαλον. ἐπεὶ δὲ οὐδὲ τότε ἐνέκλιναν, ἀλλὰ καὶ ἐπῆσαν, ἤδη οὖσης πολλῆς κραυγῆς ἐβοήθει δὴ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρχίδαμος, ἐκτραπόμενος κατὰ τὴν ἐπὶ Κρωῶνον φέρουσαν ἀμαξίτον, εἰς δύο ἄγων, ὥσπερ ἐτύγχανεν ἔχων. ὡς δ' ἐπληθίσαν ἀλλήλοις, οἱ μὲν σὺν τῷ Ἀρχιδάμῳ κατὰ κέρας, ἅτε καθ' ὁδὸν πορευόμενοι, οἱ δ' Ἀρκάδες ἀθρόοι συνασπιδούντες, ἐν τούτῳ οὐκέτι ἐδύναντο οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀντέχειν τῷ τῶν Ἀρκάδων πλήθει, ἀλλὰ ταχὺ μὲν ὁ Ἀρχίδαμος ἐτέρωτο τὸν μηρὸν διαμπᾶξ, ταχὺ δὲ οἱ μαχόμενοι πρὸ αὐτοῦ ἀπέθνησκον, Πολυαινίδας τε καὶ Χίλων ὁ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀρχιδάμου ἔχων, καὶ οἱ πάντες δὲ αὐτῶν τότε ἀπέθανον οὐκ ἔλαττον τῶν τριάκοντα. ὡς δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ἀναχωροῦντες εἰς τὴν εὐρυχωρίαν ἐξῆλθον, ἐνταῦθα δὴ Λακεδαιμόνιοι ἀντιπαρετάξαντο. καὶ μὴν οἱ Ἀρκάδες, ὥσπερ εἶχον συντεταγμένοι ἕστιασαν, καὶ πλήθει μὲν ἐλείποντο, εὐθυμότερον δὲ πολὺ εἶχον, ἐπεληλυθότες ἀποχωροῦσι καὶ ἄνδρας ἀπεκτονότες. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι μάλα ἀθύμως εἶχον, τετραωμένον μὲν ὄρωντες τὸν Ἀρχίδαμον, ἀκηκούτες δὲ τὰ ὀνόματα τῶν τεθνηκότων, ἀνδρῶν τε ἀγαθῶν καὶ σχεδὸν τῶν ἐπιφανεστάτων. ὡς δὲ πλησίον ὄντων ἀναβοήσας τις

den Hügel oder doch über den der Stadt zugewendeten Abhang desselben, so daß die zwischen beiden Pfahlreihen sich aufhaltenden Arkader sich am Fuße des Hügels (ὑπὸ τούτου) befanden. — τοὺς ἐπαρίτους — eine ausgewählte Schar der Arkader, die, um Sold dienend (§ 33), wie es scheint, beständig unter Waffen war und der arkadischen Bundesversammlung zur Verfügung stand. Hesybios nennt sie τάγμα Ἀρκαδικὸν μαχημῶτατον καὶ οἱ παρὰ Ἀρκάσι δημοσίοι φύλακες. — αὐ πάλιν —

S. zu § 1 — εἰς δύο — S. zu III, 1, 22.

23. κατὰ κέρας — S. zu VI, 2, 30. — ὁ Ἀρχίδαμος ἐτέρωτο — Über das Plusquamperfectum s. zu 2, 9. Den Vorfall erwähnt auch Justin. VI, 6.

24. ὥσπερ εἶχον — wie sie waren, ohne ihre Aufstellung zu ändern. — εὐθυμότερον πολὺ — Über die Wortstellung s. zu I, 1, 17.

25. πλησίον ὄντων — nämlich τῶν Ἀρκάδων.

τῶν πρεσβυτέρων εἶπε· Τί δεῖ ἡμᾶς, ὧ ἄνδρες, μάχεσθαι, ἀλλ' οὐ σπεισασμένους διαλυθῆναι; ἄσμενοι δὴ ἀμφοτέρω ἀκούσαντες ἐσπέισαντο. καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι τοὺς νεκροὺς ἀνελόμενοι ἀπῆλθον, οἱ δ' Ἀρκάδες ἐπαναχωρήσαντες ἐνθα τὸ πρῶτον ἤρξαντο ἐπιέναι τρόπαιον ἐστήσαντο.

Ὡς δ' οἱ Ἀρκάδες περὶ τὸν Κρωῶνον ἦσαν, οἱ ἐκ τῆς πόλεως Ἠλείοι πρῶτον μὲν ἰόντες ἐπὶ τὴν Πύλον περιτυγγάνουσι τοῖς Πυλίοις ἀποκεκρουμένοις ἐκ τῶν Θαλαμῶν. καὶ προσελαύνοντες οἱ ἰππεῖς τῶν Ἠλείων ὡς εἶδον αὐτούς, οὐκ ἐμέλλησαν, ἀλλ' εὐθύς ἐμβάλλουσι, καὶ τοὺς μὲν ἀποκτιννύουσιν, οἱ δὲ τινες αὐτῶν καταφεύγουσιν ἐπὶ γήλοπον. ἐπεὶ μέντοι ἦλθον οἱ πεζοί, ἐκκόπτουσι καὶ τοὺς ἐπὶ τῷ λόφῳ καὶ τοὺς μὲν αὐτοῦ ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ καὶ ζῶντας ἔλαβον ἐγγὺς διακοσίων. καὶ ὅσοι μὲν ξένοι ἦσαν αὐτῶν, ἀπέδοντο, ὅσοι δὲ φυγάδες, ἀπέσφαττον. μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς τε Πυλίους, ὡς οὐδεὶς αὐτοῖς ἐβοήθει, σὺν αὐτῷ τῷ χωρίῳ αἰρούσι καὶ τοὺς Μαργανέας ἀναλαμβάνουσι. καὶ μὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι ὕστερον αὖ ἐλθόντες νυκτὸς ἐπὶ τὸν Κρωῶνον ἐπικρατοῦσι τοῦ σταυρώματος τοῦ κατὰ τοὺς Ἀργεῖους καὶ τοὺς πολιορκουμένους τῶν Λακεδαιμονίων εὐθύς ἐξεκάλουν. ὅσοι μὲν οὖν ἐγγύτατά τε ἐτύγχανον ὄντες καὶ ὠξυλάβησαν, ἐξῆλθον· ὀπίσθους δὲ ἐφθασαν πολλοὶ τῶν Ἀρκάδων συμβοηθήσαντες, ἀπεκλείσθησαν ἐνδον καὶ ληφθέντες διενεμήθησαν· καὶ ἐν μὲν μέρος ἔλαβον Ἀργεῖοι, ἐν δὲ Θηβαῖοι, ἐν δὲ Ἀρ-

26. ἐκ τῶν Θαλαμῶν — Dieser auch von Polyb. IV, 75 erwähnte Ort, von dem er sagt: ἡ χώρα ἢ περὶ αὐτοῦ στενὴ ἐστὶ καὶ δυσέμβολον τό τε χωρίον, lag wahrscheinlich nördlich von Pylos am Skolliongeb. S. Curtius, Peloponn. II S. 38f. Bursian Geogr. v. Griechenland II S. 307. Die Präposition ἐκ deutet entweder darauf hin, daß die Flüchtlinge, welche einen Angriff auf den Ort gemacht hatten, bereits in denselben eingedrungen waren, oder sie ist mit Bezug auf das enge Thal, in welchem Thalamae lag, gesetzt. — ἐγγὺς διακοσίων — nahe an zweihundert. Ebenso mit dem Genetiv Anab. V, 7, 9 ἐγγὺς μυρίων; dagegen II, 4, 32 ἀπέκτειναν ἐγγὺς τριάκοντα. IV, 2, 16 ἐγγὺς τρισχίλιοι.

VI, 4, 15 ἐγγὺς χιλίους. Anab. VII, 8, 18 τετραωμένοι ἐγγὺς οἱ ἡμίσεις. Agesil. 7, 5 ἐγγὺς μύριοι, auch Anab. IV, 2, 28 τόξα ἐγγὺς τριπλήχη. — σὺν αὐτῷ τῷ χωρίῳ — S. zu I, 2, 12. Gemeint ist die Stadt Pylos. — Μαργανέας — S. § 14.

27. τοῦ κατὰ τοὺς Ἀργεῖους — den Teil des Pfahlwerkes, den die Argiver zu bewachen hatten. — ὠξυλάβησαν — nur hier vorkommend. Vgl. Hesybios und Etym. Magn. S. 626, 47 ὠξυλάβησαι τὸ ὀξέως λαβεῖσθαι τοῦ πρῶματος. — Θηβαῖοι — Diese waren wohl als Besatzung einer Stadt in Arkadien zurückgeblieben, als Epaminondas nach Hause zurückging; 1, 42.

κάδες, ἐν δὲ Μεσσηνίῳ. οἱ δὲ σύμπαντες ληφθέντες Σπαρτιατῶν τε καὶ περιοίκων πλέονες τῶν ἑκατὸν ἐγένοντο.

28 Ἐπεὶ γὰρ μὴν οἱ Ἀρκάδες ἐσχόλασαν ἀπὸ τοῦ Κρώωνου, πάλιν δὴ περὶ τοὺς Ἡλείους εἶχον καὶ τὴν τε Ὀλυμπίαν ἐρωμενέστερον ἐφρούρουσαν, καὶ ἐπιόντος Ὀλυμπιακοῦ ἔτους παρεσκευάζοντο ποιεῖν τὰ Ὀλύμπια σὺν Πισάταις τοῖς πρώτοις φάσκουσι προστεῖναι τοῦ ἱεροῦ. ἐπεὶ δὲ ὅ τε μὴν ἦκεν, ἐν ᾧ τὰ Ὀλύμπια γίνεσθαι, αἱ τε ἡμέραι, ἐν αἷς ἡ πανήγυρις ἀθροίζεται, ἐνταῦθα δὴ οἱ Ἡλείοι ἐκ τοῦ φανεροῦ συσκευασάμενοι καὶ παρακαλέσαντες Ἀχαιοὺς ἐπορεύοντο τὴν Ὀλυμπιακὴν 29 ὁδόν. οἱ δὲ Ἀρκάδες ἐκείνους μὲν οὐκ ἂν ποτε ᾤοντο ἐλθεῖν ἐπὶ σφᾶς, αὐτοὶ δὲ σὺν Πισάταις διετίθεισαν τὴν πανήγυριν. καὶ τὴν μὲν ἵπποδρομίαν ἤδη ἐπεποιήκεσαν καὶ τὰ δρομικά τοῦ πεντάθλου· οἱ δ' εἰς πάλιν ἀφικόμενοι οὐκέτι ἐν τῷ δρόμῳ, ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ δρόμου καὶ τοῦ βωμοῦ ἐπάλαυον. οἱ γὰρ Ἡλείοι σὺν τοῖς ὅπλοις παρήσαν ἤδη εἰς τὸ τέμενος. οἱ δὲ Ἀρκάδες πορρωτέρω μὲν οὐκ ἀπήντησαν, ἐπὶ δὲ τοῦ Κλαδάου ποταμοῦ παρετάξαντο, ὅς παρὰ τὴν Ἄλτιν καταρρέων εἰς τὸν Ἀλφειὸν ἐμβάλλει. καὶ σύμμαχοι δὲ παρήσαν αὐτοῖς, ὀπλίται μὲν Ἀργείων εἰς δισχιλίους, Ἀθηναίων δὲ 30 ἵππεις περὶ τετρακοσίους. καὶ μὴν οἱ Ἡλείοι τὰπὶ θάτερα

28. περὶ τοὺς Ἡλείους εἶχον — hatten mit den Eleern zu thun; wie sonst εἶναι περὶ τι oder häufig bei Xenophon εἶναι ἀμφὶ τι. — Ὀλυμπιακοῦ ἔτους — Olymp. 104. Die Spiele in Olympia wurden begonnen mit dem Vollmonde nach der Sommersonnenwende. — τοῖς πρώτοις φάσκουσι προστεῖναι — S. zu III, 2, 31. Nach Strabo VIII S. 355 hatten bis Olymp. 26 die Eleer die Aufsicht über die Spiele, wo sie an die Pisaten übergang, bis sie nach der Zerstörung von Pisa um 572 v. Chr. die Eleer durch die Hilfe der Lakedämonier wieder erhielten. Vgl. auch Schol. zu Homer II, 2, 700.

29. τὰ δρομικά — Die ersten vier Abteilungen des Pentathlon, die in der Rennbahn durchgekämpft wurden, während für die letzte, die πάλιν, ein anderer dazu geeigneter Platz gewählt wurde. Vgl. über das Pentathlon zu IV, 7, 5. — οἱ εἰς

πάλιν ἀφικόμενοι — die nach Ausscheidung der übrigen Kämpfer zum letzten Kampfe zugelassen wurden. — τοῦ βωμοῦ — Der große Altar des Zeus, der unten einen Umfang von 125 Fuß und eine Höhe von 22 Fuß hatte und auf steinernen Stufen von der Asche der dargebrachten Brandopfer errichtet war. Paus. V, 13, 8. Die Lage der einzelnen hier erwähnten Örtlichkeiten und Gebäude läßt sich mit Sicherheit nicht bestimmen. — τὸ τέμενος — wohl der ganze heilige Raum, während die Altis nur der innere dem Zeus allein geweihte Teil desselben gewesen zu sein scheint. Paus. V, 10, 1 τὸ δὲ ἄλλος τὸ ἱερόν τοῦ Διὸς Ἄλτιν ἐκ παλαιῶν καλοῦσι. Curtius Peloponn. II S. 53 ff. — τοῦ Κλαδάου — bei Pausan. V, 7, 1 Κλάδεος genannt, fließt vom Norden her in den Alpheios.

30. τὰπὶ θάτερα — auf der

τοῦ ποταμοῦ παρετάξαντο, σφραγισάμενοι δὲ εὐθύς ἐχώρουσαν. καὶ τὸν πρόσθεν χρόνον εἰς τὰ πολεμικὰ καταφρονούμενοι μὲν ὑπ' Ἀρκάδων καὶ Ἀργείων, καταφρονούμενοι δὲ ὑπ' Ἀχαιῶν καὶ Ἀθηναίων, ὅμως ἐκείνη τῇ ἡμέρᾳ τῶν μὲν συμάχων ὡς ἀλκιμώτατοι ὄντες ἠγροῦντο, τοὺς δ' Ἀρκάδας, τούτοις γὰρ πρώτοις συνέβαλον, καὶ εὐθύς ἐτρέψαντο καὶ ἐπιβοηθήσαντας δὲ τοὺς Ἀργείους δεξάμενοι καὶ τούτων ἐκράτησαν. ἐπεὶ μέντοι κατεδίωξαν εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ βουλευτη- 31 οῦ καὶ τοῦ τῆς Ἐστίας ἱεροῦ καὶ τοῦ πρὸς ταῦτα προσήκοντος θεάτρον, ἐμάχοντο μὲν οὐδὲν ἦττον καὶ ἐώθουν πρὸς τὸν βωμόν, ἀπὸ μέντοι τῶν στοῶν τε καὶ τοῦ βουλευτηρίου καὶ τοῦ μεγάλου ναοῦ βαλλόμενοι καὶ ἐν τῷ ἰσοπέδῳ μαχόμενοι ἀποθνήσκουσι ἄλλοι τε τῶν Ἡλείων καὶ αὐτὸς ὁ τῶν τριακοσίων ἄρχων Στρατόλας. τούτων δὲ πραχθέντων ἀπεχώρησαν εἰς τὸ αὐτῶν στρατόπεδον. οἱ μέντοι Ἀρκάδες καὶ 32 οἱ μετ' αὐτῶν οὕτως ἐπεφόβησαν τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ὥστε οὐδ' ἀνεπαύσαντο τῆς νυκτός, ἐκκόπτοντες τὰ διαπεποιημένα σκηνώματα καὶ ἀποσταυροῦντες. οἱ δ' αὖ Ἡλείοι ἐπεὶ τῇ ὑστεραίᾳ προσιόντες εἶδον καρτερόν τὸ τεῖχος καὶ ἐπὶ τῶν ναῶν πολλοὺς ἀναβεβηκότας, ἀπῆλθον εἰς τὸ ἄστυ, τοιοῦτοι γενόμενοι οἴους τὴν ἀρετὴν θεὸς μὲν ἂν ἐμπνεύσας δύναιτο καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἀποδείξει, ἄνθρωποι δ' οὐδ' ἂν ἐν πολλῷ χρόνῳ τοὺς μὴ ὄντας ἀλκίμους ποιήσαιαν.

Χρωμένων δὲ τοῖς ἱεροῖς χρήμασι τῶν ἐν τοῖς Ἀρκάσι 33 ἀρχόντων καὶ ἀπὸ τούτων τοὺς ἐπαρίτους τρεφόντων, πρῶ-

anderen Seite. S. zu VI, 2, 7. — καὶ — καὶ δὲ — Vgl. zu II, 4, 6.

31. τοῦ μεγάλου ναοῦ — der Tempel des Zeus. Pausan. V, 10. — βαλλόμενοι — ἀποθνήσκουσι ἄλλοι — Das Subjekt des Verbum finit. ist nur ein Teil der durch das Particip bezeichneten. S. zu IV, 4, 1. — τριακοσίων — Vgl. § 13.

32. τὰ διαπεποιημένα σκηνώματα — Zelte, welche die nach Olympia kommenden Fremden zu ihrem Aufenthalte im äußeren Raume aufzuschlagen pflegten. Vgl. Plutarch Alkib. 12. Zugleich fanden sich aber dort auch zahlreiche Kaufleute ein, die ihre Buden

zur Abhaltung einer Art von Messe aufschlugen. Vell. Patere. I, 8. — ἀποσταυροῦντες — ohne Objekt; ein sie deckendes Pfahlwerk errichtend. — ἐν ἡμέρᾳ — als Gegensatz zu ἐν πολλῷ χρόνῳ, da eben ein Tag nur ein kurzer Zeitraum ist; der Zusatz von μῆ, den man etwa erwarten möchte, ist nicht erforderlich, da das Zahlwort εἰς nur beim Gegensatze zu einer größeren Zahl steht.

33. τοῖς ἱεροῖς χρήμασι — Geld und Weihgeschenke aus den Tempeln und Schatzhäusern von Olympia. Vgl. Diodor XV, 82, wo auch die Spaltung der Arkader auf diese Angelegenheit zurückgeführt wird. — τοὺς ἐπαρίτους

τοι Μαντινεῖς ἀπεψηφίσαντο μὴ χρῆσθαι τοῖς ἱεροῖς χρήμασι. καὶ αὐτοὶ τὸ γιγνόμενον μέρος εἰς τοὺς ἐπαρίτους ἐκ τῆς πόλεως ἐκπορίζαντες ἀπέπεμψαν τοῖς ἄρχουσιν. οἱ δὲ ἄρχοντες φάσκοντες αὐτοὺς λυμαίνεσθαι τὸ Ἀρκαδικὸν ἀνεκαλοῦντο εἰς τοὺς μυρίους τοὺς προστάτας αὐτῶν· καὶ ἐπεὶ οὐχ ὑπήκουον, κατεδίκασαν αὐτῶν καὶ τοὺς ἐπαρίτους ἐπεμπον ὡς ἄξοντας τοὺς κατακεκριμένους. οἱ μὲν οὖν Μαντινεῖς κλείσαντες τὰς πύλας οὐκ ἐδέχοντο αὐτοὺς εἰσῶ. ἐκ δὲ τούτου τάχα δὴ καὶ ἄλλοι τινὲς ἔλεγον ἐν τοῖς μυρίοις, ὡς οὐ κατὰ τοῖς ἱεροῖς χρήμασι χρῆσθαι οὐδὲ καταλιπεῖν εἰς τὸν αἰὲ χρόνον τοῖς παισὶν ἐγκλημα τοῦτο πρὸς τοὺς θεοὺς. ὡς δὲ καὶ ἐν τῷ κοινῷ ἀπέδοξε μηκέτι χρῆσθαι τοῖς ἱεροῖς χρήμασι, ταχὺ δὴ οἱ μὲν οὐκ ἂν δυνάμενοι ἄνευ μισθοῦ τῶν ἐπαρίτων εἶναι διεχέοντο, οἱ δὲ δυνάμενοι παρακελευσάμενοι αὐτοῖς καθίσταντο εἰς τοὺς ἐπαρίτους, ὅπως μὴ αὐτοὶ ἐπ' ἐκείνοις, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐπὶ σφίσι εἴεν. γινόντες δὲ οἱ τῶν ἀρχόντων διακεχειρικότες τὰ ἱερὰ χρήματα, ὅτι εἰ δώσοιεν εὐθύνας, κινδυνεύσοιεν ἀπολέσθαι, πέμπουσιν εἰς Θήβας, καὶ διδάσκουσι τοὺς Θηβαίους, ὡς εἰ μὴ στρατεύσοιεν, κινδυνεύσοιεν οἱ Ἀρκάδες πάλιν λακωνίσειν. καὶ οἱ μὲν παρεσκευάζοντο ὡς στρατευόμενοι· οἱ δὲ τὰ κράτιστα τῆ Πελοποννήσου βουλευόμενοι ἐπεισαν τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκαδῶν πέμψαντες πρόςβεις εἰπεῖν τοῖς Θηβαίοις μὴ εἶναι σὺν ὅπλοις εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, εἰ μὴ τι καλοῖεν. καὶ ἅμα μὲν ταῦτα πρὸς τοὺς Θηβαίους ἔλεγον, ἅμα δὲ ἐλογίζοντο, ὅτι πολέμον οὐδὲν δεοῖντο. τοῦ τε γὰρ ἱεροῦ τοῦ Διὸς προεστάναι οὐδὲν προσδεῖσθαι ἐνόμιζον, ἀλλ' ἀποδιδόντες ἂν καὶ δικαιοτέρα καὶ ὀσιώτερα ποιεῖν, καὶ τῷ θεῷ οἰεσθαι μᾶλλον ἂν οὕτω χαρίζεσθαι. βουλευόμενον δὲ

— S. zu § 22. — τὸ γιγνόμενον μέρος — den auf sie fallenden Anteil des Soldes für die Eparchen. — τοὺς μυρίους — S. zu 1, 38.

34. ἐπ' ἐκείνοις — abhängig von der Gegenpartei, an deren Spitze die Mantineer standen. — οἱ διακεχειρικότες — die das Geld unter Händen gehabt, d. h. dasselbe den Heiligtümern entnommen und verwendet hatten. — Die bei dem partitiven Genetiv

übliche Wortstellung wäre τῶν ἀρχόντων οἱ διακεχειρικότες.

35. οἱ — βουλευόμενοι — d. i. die aristokratische Partei. Vgl. 5, 1 οἱ κηδόμενοι τῆς Πελοποννήσου. — ὅτι πολέμον οὐδὲν δεοῖντο — das sie keinen Krieg nötig hätten. Vgl. IV, 4, 6. — ἀποδιδόντες ἂν — wenn sie zurückgäben. — οἰεσθαι — abhängig von ἐνόμιζον. Ein ähnlicher Pleonasmus Aeschin. v. d. Trugges. 35 θαρροῖν τε παρεκε-

ταῦτα καὶ τῶν Ἠλείων, ἔδοξεν ἀμφοτέροις εἰρήνην ποιήσασθαι· καὶ ἐγένοντο σπονδαί.

Γενομένων δὲ τῶν ὄρκων καὶ ὁμοσάντων τῶν τε ἄλλων³⁶ ἀπάντων καὶ τῶν Τεγεατῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Θηβαίου, ὃς ἐτύγχανεν ἐν Τεγέᾳ ἔχων τριακοσίους ὀπίκτας τῶν Βοιωτῶν, οἱ μὲν Ἀρκαῖδες ἐν τῇ Τεγέᾳ αὐτοῦ ἐπικαταμεινάντες ἔδειπνοποιούντο τε καὶ εὐθυμοῦντο καὶ σπονδὰς καὶ παιᾶνας ὡς εἰρήνης γεγενημένης ἐποιοῦντο, ὁ δὲ Θηβαῖος καὶ τῶν ἀρχόντων οἱ φοβούμενοι τὰς εὐθύνας σὺν τε τοῖς Βοιωτοῖς καὶ τοῖς ὁμογενέσι τῶν ἐπαρίτων κλείσαντες τὰς πύλας τοῦ τῶν Τεγεατῶν τείχους, πέμποντες ἐπὶ τοὺς σκηνοῦντας συνέλαμβανον τοὺς βελτίστους. ἄτε δὲ ἐκ πασῶν τῶν πόλεων παρόντων τῶν Ἀρκαδῶν καὶ πάντων εἰρήνην βουλομένων ἔχειν, πολλοὺς ἔδει τοὺς συλλαμβανομένους εἶναι· ὥστε ταχὺ μὲν αὐτοῖς τὸ δεσμοτήριον μεστὸν ἦν, ταχὺ δὲ ἡ δημοσία οἰκία. ὡς δὲ πολλοὶ οἱ εἰργόμενοι ἦσαν, πολλοὶ δὲ κατὰ τοῦ³⁷ τείχους ἐκπεπηδηκότες, ἦσαν δὲ οἱ καὶ διὰ τῶν πυλῶν ἀφείντο· οὐδεὶς γὰρ οὐδενὶ ὠρίζετο, ὅστις μὴ ᾤετο ἀπολείσθαι· ἀπορῆσαι δὴ μάλιστα ἐποίησε τὸν τε Θηβαῖον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ταῦτα πράττοντας ὅτι Μαντινεῖας, οὓς μάλιστα ἐβούλοντο λαβεῖν, ὀλίγους τινὰς πάνυ εἶχον· διὰ γὰρ τὸ ἐγγὺς τὴν πόλιν εἶναι σχεδὸν πάντες ὄρχοντο οἰκαδε. ἐπεὶ δὲ ἡμέρα³⁸ ἐγένετο καὶ τὰ πεπραγμένα ἐπύθοντο οἱ Μαντινεῖς, εὐθύς

λέετο καὶ μὴ νοῦνζειν, ὥσπερ ἐν τοῖς θεάτροις, διὰ τοῦτο οἰεσθαι τι πεπονθέναι. Platon Protag. S. 341^a ἐγὼ οἶμαι καὶ Πρόδικόν γε τόνδε εἰδέναι, ἀλλὰ παίζειν καὶ σοῦ δοκεῖν ἀποπειρᾶσθαι. Vgl. Thukyd. VI, 18, 8 γιγνώσκω πόλιν μὴ ἀπράγμονα ταχιστ' ἂν μοι δοκεῖν ἀπραγμοσύνης μεταβολῆ διαφθαρεῖναι.

36. τοῦ Θηβαίου — Derselbe nahm wohl eine ähnliche Stellung ein wie die thebanischen Harmosten in den achäischen Städten. S. 1, 43; 2, 11. — Die hier mitgetheilten Vorfälle müssen in das Jahr 363 v. Chr. gesetzt werden. — ἐν τῇ Τεγέᾳ αὐτοῦ — S. zu IV, 8, 39. — παιᾶνας — S. zu II, 4, 17. — τοὺς σκηνοῦντας — die Schmausenden. Ebenso Kyrop. IV, 2, 11; 5, 8; VI, 1, 49. Vgl.

zu IV, 8, 18; V, 3, 20. — ἡ δημοσία οἰκία — Welches die eigentliche Bestimmung dieses Hauses gewesen, ist nicht bekannt.

37. κατὰ τοῦ τείχους — von der Stadtmauer hinab ins Freie. — οὐδεὶς — ἀπολείσθαι — Die zur Bewachung der Thore aufgestellten liefen manchen entkommen, da sie kein Interesse daran hatten, jene festzuhalten; vielmehr lag persönlich nur denen etwas daran, welche fürchteten, Rechenschaft über die heiligen Gelder geben zu müssen, und wohl wußten, das es in diesem Falle um sie geschehen sei. S. § 34. — ὀλίγους πάνυ — Die Wortstellung wie Kyrop. I, 6, 39 πρόσω πάνυ ἔλασαι. Anab. I, 9, 1, 3, 6 ὁραδίως πάνυ. Vgl. zu I, 1, 17 und IV, 5, 4.

πέμποντες εἰς τε τὰς ἄλλας Ἀρκαδικὰς πόλεις προηγόρευον ἐν τοῖς ὄπλοις εἶναι καὶ φυλάττειν τὰς παρόδους. καὶ αὐτοὶ δὲ οὕτως ἐποίουν, καὶ ἅμα πέμπαντες εἰς τὴν Τεγέαν ἀπή-
 39 τουν ὅσους ἔχοιεν ἄνδρας Μαντινέων· καὶ τῶν ἄλλων δὲ Ἀρκαδῶν οὐδένα ἀξιοῦν ἔφασαν οὔτε δεδέσθαι οὔτε ἀποδυ-
 σκειν πρὸ δίκης. εἰ δὲ καὶ τινες ἐπαιτιῶντο, ἔλεγον ἐπαγγέ-
 λοντες, ὅτι ἡ τῶν Μαντινέων πόλις ἐγγυῶτο ἢ μὴν παρεῖξεν
 40 εἰς τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκαδῶν ὁπόσους τις προσκαλοῖτο. ἀκούων
 οὖν ὁ Θηβαῖος ἠπόρει τε, ὅ, τι χρῆσαιτο τῷ πράγματι καὶ
 ἀφίησι πάντας τοὺς ἄνδρας. καὶ τῇ ὑστεραία συγκαλέσας
 τῶν Ἀρκαδῶν ὁπόσοι γε δὴ συνελθεῖν ἠθέλησαν ἀπελογεῖτο,
 ὡς ἐξαπατηθεῖη. ἀκοῦσαι γὰρ ἔφη, ὡς Λακεδαιμόνιοι τε εἶεν
 σὺν τοῖς ὄπλοις ἐπὶ τοῖς ὁρίοις προδιδόναι τε μέλλοιεν αὐτοῖς
 τὴν Τεγέαν τῶν Ἀρκαδῶν τινές. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐκείνων
 μὲν, καίπερ γινώσκοντες, ὅτι ἐψεύδετο περὶ σφῶν, ἀφίεσαν·
 πέμπαντες δ' εἰς Θήβας πρέσβεις κατηγόρουσαν αὐτοῦ ὡς δεῖν
 40 ἀποθανεῖν. τὸν δ' Ἐπαμεινώνδαν ἔφασαν, καὶ γὰρ στρατη-
 γῶν τότε ἐτύγγανε, λέγειν, ὡς πολὺ ὀρθότερον ποιήσαιεν, ὅτε
 συνελάμβανε τοὺς ἄνδρας ἢ ὅτε ἀφῆκε. τὸ γὰρ ἡμῶν δι'
 ὑμᾶς εἰς πόλεμον καταστάντων ὑμᾶς ἄνευ τῆς ἡμετέρας γνώ-
 μης εἰρήνην ποιεῖσθαι πῶς οὐκ ἂν δικαίως προδοσίαν τις
 ὑμῶν τοῦτο κατηγοροίη; εὐ δ' ἴσπε, ἔφη, ὅτι ἡμεῖς καὶ στρα-
 τευσόμεθα εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ σὺν τοῖς τὰ ἡμέτερα φρο-
 νοῦσι πολεμήσομεν.

V. Ὡς δὲ ταῦτα ἀπηγγέλθη πρὸς τε τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκα-
 δῶν καὶ κατὰ πόλεις, ἐκ τούτου ἀνελογίζοντο Μαντινεῖς τε
 καὶ τῶν ἄλλων Ἀρκαδῶν οἱ κηδόμενοι τῆς Πελοποννήσου,
 ὡσαύτως δὲ καὶ Ἡλεῖοι καὶ Ἀχαιοί, ὅτι οἱ Θηβαῖοι δῆλοι εἶεν
 βουλόμενοι ὡς ἀσθενεστάτην τὴν Πελοπόννησον εἶναι, ὅπως
 2 ὡς ῥᾶστα αὐτὴν καταδουλώσαιντο. τί γὰρ δὴ πολεμεῖν ἡμᾶς
 βούλονται ἢ ἵνα ἡμεῖς μὲν ἀλλήλους κακῶς ποιῶμεν, ἐκείνων

38. δεδέσθαι — S. zu V, 4, 7.
 — προσκαλοῖτο — S. zu I, 7, 12.

39. ὅ,τι χρῆσαιτο — S. zu VI,
 1, 15. — ὡς δεῖν — Wenn δεῖν
 Infinitiv ist, so haben wir hier die
 zu II, 2, 2 bemerkte Konstruktion;
 allein möglicher Weise ist δεῖν =
 δέον, wie in der bekanntesten Formel
 ὀλίγον δεῖν, so daß dann eine
 absolute Participalkonstruktion an-

gewendet ist, wie sie nach Verben
 des Sagens öfter eintritt. Vgl. zu
 V, 1, 25.

40. ἔφασαν — S. zu III, 5, 21.
 Über den folgenden Übergang in
 die direkte Rede s. zu I, 1, 28.

V. 2. τί γὰρ — Übergang in die
 direkte Rede; s. zu I, 1, 28. — ἢ
 ἵνα — ἢ steht nach negativen Sätzen
 oder Fragesätzen mit negativem

δ' ἀμφοτέροι δεόμεθα; ἢ τί λεγόντων ἡμῶν, ὅτι οὐ δεόμεθα
 αὐτῶν ἐν τῷ παρόντι, παρασκευάζονται ὡς ἐξιόντες; οὐ δῆλον,
 ὡς ἐπὶ τῷ κακῶν τι ἐργάζεσθαι ἡμᾶς στρατεύειν παρασκευά-
 ζονται; ἐπεμπον δὲ καὶ Ἀθήναζε βοηθεῖν κελύοντες· ἐπο- 3
 ρεύθησαν δὲ καὶ εἰς Λακεδαιμόνα πρέσβεις ἀπὸ τῶν ἐπαρί-
 των παρακαλοῦντες Λακεδαιμόνιους, εἰ βούλοιντο κοινῇ δια-
 καλύειν, ἂν τινες ἴωσι καταδουλωσόμενοι τὴν Πελοπόννησον.
 περὶ μέντοι ἡγεμονίας αὐτόθεν διεπράττοντο, ὅπως ἐν τῇ
 ἐαυτῶν ἕκαστοι ἡγήσονται.

Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, Ἐπαμεινώνδας ἐξῆει Βοιω- 4
 τοὺς ἔχων πάντας καὶ Εὐβοίας καὶ Θετταλῶν πολλοὺς παρὰ
 τε Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν ἐναντίων αὐτῷ. Φωκεῖς μέντοι οὐκ
 ἠκολούθουν λέγοντες, ὅτι συνθήκαι σφίσι αὐτοῖς εἶεν, εἰ τις
 ἐπὶ Θήβας ἴοι, βοηθεῖν· ἐπ' ἄλλους δὲ στρατεύειν οὐκ εἶναι
 ἐν ταῖς συνθήκαις. ὁ μέντοι Ἐπαμεινώνδας ἐλογίζετο καὶ ἐν 5
 Πελοποννήσῳ σφίσι ὑπάρχειν Ἀργεῖους τε καὶ Μεσσηνίους
 καὶ Ἀρκαδῶν τοὺς τὰ σφέτερα φρονοῦντας. ἦσαν δ' οὗτοι
 Τεγεᾶται καὶ Μεγαλοπολίται καὶ Ἀσεᾶται καὶ Παλλαντιεῖς,
 καὶ εἰ τινες δὴ πόλεις διὰ τὸ μικραὶ τε εἶναι καὶ ἐν μέσαις
 ταύταις οἰκεῖν ἠναγκαζόντο. ἐξῆλθε μὲν δὴ ὁ Ἐπαμεινώνδας 6
 διὰ ταχέων· ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ἐν Νεμέᾳ, ἐνταῦθα διέτριβεν,
 ἐλπίζων τοὺς Ἀθηναίους παριόντας λήψεσθαι καὶ λογιζόμε-
 νος μέγα ἂν τοῦτο γενέσθαι τοῖς μὲν σφετέροις συμμάχοις

Sinne auch ohne daß eine Form
 von ἄλλος voraufgeht. Kyrop. II,
 3, 10 οὐδὲ παρ' ἐνός οὐδὲ τούτο
 μαθῶν ἢ παρὰ τῆς φύσεως. VII,
 5, 41 εἶπε μηδένα παριέναι ἢ
 τοὺς φίλους. Oekon. 3, 3 τί οὖν
 τούτων ἐστὶν αἰτιον ἢ οὐ —
 ἕκαστον καταβέβληται. Komment.
 IV, 3, 9 σκοπῶ, εἰ ἄρα τί ἐστὶ
 τοῖς θεοῖς ἔργον ἢ ἀνθρώπου
 θεραπεύειν. — ἐκείνων — S. zu
 I, 1, 27.

3. πρέσβεις ἀπὸ τῶν ἐπαρί-
 των — da diese Truppe damals
 aus einflussreichen Leuten bestand.
 Vgl. 4, 34. — ἴωσι — kommen.
 S. zu IV, 8, 5. — αὐτόθεν —
 gleich damals. Vgl. II, 2, 13.

4. Ἐπαμεινώνδας ἐξῆει —
 im J. 362 v. Chr. Geb. — Ἀλεξάν-
 δρου — des Tyrannen von Pherae;

s. VI, 4, 34. Die Thebaner hatten
 ihn kurz vorher gänzlich besiegt
 und gezwungen, ihnen die Heeres-
 folge zu leisten. Plutarch Pelopid.
 35. Seine Gegner sind die Bürger
 thessalischer Städte, die mit den
 Thebanern verbündet waren.

5. σφίσι — S. zu I, 41. —
 ὑπάρχειν — zu ihrem Dienste
 bereit sein. Vgl. Anab. I, 1, 4 ἢ
 μήτηρ ὑπῆρχε τῷ Κύρῳ. V, 6, 23
 ὑπάρξει ὑμῖν ἢ ἐμὴ πόλις, ἐκόντες
 γὰρ με δέξονται. — Μεγαλοπο-
 λίται — Die Gründung der Stadt
 Megalopolis, welche Xenophon nicht
 erwähnt hat, hatte im J. 371 v. Chr.
 stattgefunden. Pausan. VIII, 27,
 6. — οἰκεῖν — mit διὰ τὸ zu
 verbinden. Über die Bedeutung s.
 zu I, 3.

6. διὰ ταχέων — sonst gewöhn-

εἰς τὸ ἐπιρρῶσαι αὐτούς, τοῖς δὲ ἐναντίοις εἰς τὸ εἰς ἀθυμίαν ἐμπεσεῖν, ὡς δὲ συνελόντι εἰπεῖν, πᾶν ἀγαθὸν εἶναι Θηβαίοις ὅ,τι ἐλαττοῖντο Ἀθηναῖοι. ἐν δὲ τῇ διατριβῇ αὐτοῦ ταύτῃ συνήεσαν πάντες οἱ ὁμοφρονοῦντες εἰς τὴν Μαντίνειαν. ἐπεὶ μέντοι ὁ Ἐπαμεινώνδας ἤκουσε τοὺς Ἀθηναίους τὸ μὲν κατὰ γῆν πορεύεσθαι ἀπεργνωκέναι, κατὰ θάλατταν δὲ παρασκευάζεσθαι ὡς διὰ Λακεδαιμόνος βοηθήσουσας τοῖς Ἀρκάσι, οὕτω δὴ ἀφορησας ἐκ τῆς Νεμείας ἀφικνεῖται εἰς τὴν Τεγέαν. εὐτυχῆ μὲν οὖν οὐκ ἂν ἐρωγε φήσαιμι τὴν στρατηγίαν αὐτῷ γενέσθαι· ὅσα μὲντοι προνοίας ἔργα καὶ τόλμης ἐστίν, οὐδὲν μοι δοκεῖ ἀνὴρ ἐλλιπεῖν. πρῶτον μὲν γὰρ ἐρωγε ἐπαινω αὐτοῦ ὅτι τὸ στρατόπεδον ἐν τῷ τείχει τῶν Τεγεατῶν ἐποιήσατο, ἐνθ' ἐν ἀσφαλεστέρω τε ἦν ἢ εἰ ἔξω ἐστρατοπεδεύετο καὶ τοῖς πολεμίοις ἐν ἀδηλοτέρῳ ὅ,τι πράττειτο. καὶ παρασκευάζεσθαι δέ, εἰ του ἐδεῖτο, ἐν τῇ πόλει ὄντι εὐπορώτερον. τῶν δ' ἐτέρων ἔξω στρατευσόμενων ἐξῆν ὁρᾶν, εἴτε τι ὀρθῶς ἐπράττειτο εἴτε τι ἡμάρτανον. καὶ μὴν οἴομενος κρείττων τῶν ἀντιπάλων εἶναι, ὅποτε ὀρθῶς χωρίοις πλεονεκτοῦντας αὐτούς, οὐκ ἐξήγετο ἐπιτίθεσθαι. ὁρῶν δὲ οὕτε πόλιν αὐτῷ προσχωροῦσαν οὐδεμίαν τὸν τε χρόνον προβαίνοντα, ἐνόμισε πρακτέον τι εἶναι· εἰ δὲ μή, ἀντὶ τῆς πρόσθεν εὐκλείας πολλὴν ἀδοξίαν προσεδέχετο. ἐπεὶ οὖν κατεμάθησε περὶ μὲν τὴν Μαντίνειαν τοὺς ἀντιπάλους πεφυλαγμένους, μεταπεμπομένους δὲ Ἀγησίλαόν τε καὶ πάντας τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ ἦσθετο ἐξεστρατευσόμενον τὸν Ἀγησίλαον καὶ ὄντα ἤδη ἐν τῇ Πελλήνῃ, δεικνυοισάμενος καὶ παραγ-

licher διὰ τάχους. Wie hier Thukyd. I, 80. Platon Apol. S. 324. Demosth. geg. Nikostr. 5. — ὡς δὲ συνελόντι εἰπεῖν — um es kurz zu sagen.

7. τὸ — πορεύεσθαι ἀπεργνωκέναι — Sonst steht auch der Genetiv des Infinitivs. Anab. I, 7, 19 ἀπεργνωκέναι τοῦ μάχεσθαι. — οὕτω δὲ — S. zu VI, 5, 22.

8. αὐτοῦ — abhängig von dem als Objekt zu ἐπαινω dienenden Satze mit ὅτι: ich lobe an ihm dies Verfahren, dafs u. s. w. — ἐν τῷ τείχει — so viel wie nachher ἐν τῇ πόλει. Vgl. VI, 4, 3. — τῶν δ' ἐτέρων — die Feinde.

Vgl. IV, 2, 15. — οἴομενος — obwohl er meinte.

9. πεφυλαγμένους — Sie standen in einer stark befestigten Stellung. Plutarch vom Ruhm d. Athen. S. 346^b. — Πελλήνη — in Lakonien, nicht zu verwechseln mit dem öfter genannten achäischen Pellene, wahrscheinlich die Stadt, von der Strabo VIII S. 386 sagt: τὰ δὲ Πέλλανα ἕτερα τούτων ἐστὶ Λακωνικὸν χωρίον, ὡς πρὸς τὴν Μεγαλοπόλιν νεῦον. — παραγγεῖλας — nämlich sich zum Marsch fertig zu halten. Vgl. II, 4, 8 παραγγεῖλαντες τοῖς ἱππεῦσιν ἦλθον εἰς Ἐλευσίνα.

γείλας ἤγειτο τῷ στρατεύματι εὐθύς ἐπὶ Σπάρτην. καὶ εἰ 10 μὴ Κρής θεία τιμὴ μοῖρα προσελθὼν ἐξήγγειλε τῷ Ἀγησίλαῳ προσὶόν τὸ στρατεύμα, ἔλαβεν ἂν τὴν πόλιν ὥσπερ νεοτιάν παντάπασιν ἐρημον τῶν ἀμυνομένων. ἐπεὶ μέντοι προπυθόμενος ταῦτα ὁ Ἀγησίλαος ἐφθῆ εἰς τὴν πόλιν ἀπελθὼν, διαταξάμενοι οἱ Σπαρτιαῖται ἐφύλαττον, καὶ μάλα ὀλίγοι ὄντες· οἱ τε γὰρ ἱππεῖς αὐτοῖς πάντες ἐν Ἀρκαδίᾳ ἀπῆσαν καὶ τὸ ξενικὸν καὶ τῶν λόγων δάδεκα ὄντων οἱ τρεῖς. ἐπεὶ δὲ ἐγέ- 11 νετο Ἐπαμεινώνδας ἐν τῇ πόλει τῶν Σπαρτιατῶν, ὅπου μὲν ἐμελλον ἐν τε ἰσοπέδῳ μαχεῖσθαι καὶ ἀπὸ τῶν οἰκιῶν βληθῆσεσθαι, οὐκ εἰσῆει ταύτη, οὐδ' ὅπου γε μὴδὲν πλέον μαχεῖσθαι τῶν ὀλίγων πολλοὶ ὄντες· ἐνθεν δὲ πλεονεκτεῖν ἂν ἐνόμιζε, τοῦτο λαβὼν τὸ χωρίον κατέβαινε καὶ οὐκ ἀνέβαινε εἰς τὴν πόλιν. τὸ γε μὴν ἐντεῦθεν γενόμενον ἐξεστὶ μὲν τὸ 12 θεῖον αἰτιᾶσθαι, ἐξεστὶ δὲ λέγειν, ὡς τοῖς ἀπονενοημένοις οὐδεὶς ἂν ὑποσταίη. ἐπεὶ γὰρ ἤγειτο Ἀρχίδαμος οὐδὲ ἑκατὸν ἔχων ἄνδρας καὶ διαβάς ὅπερ ἐδόκει τι ἔχειν κώλυμα ἐπορεύετο πρὸς ὄρθιον ἐπὶ τοὺς ἀντιπάλους, ἐνταῦθα δὲ οἱ πῦρ πνέοντες, οἱ νενικηκότες τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ τῷ παντὶ πλεόνες

10. Κρής — Diodor XV, 82 nennt dafür Κρητὰς τινὰς ἡμεροδόμους. — ἀπελθὼν — Vgl. zu IV, 5, 11. — καὶ μάλα — S. zu II, 4, 2. — τῶν λόγων δάδεκα ὄντων — S. zu VI, 4, 12 und über den bestimmten Artikel bei τρεῖς zu I, 1, 8.

11. πλέον μαχεῖσθαι — Der Sinn des jedenfalls verdorbenen Ausdrucks muß wohl sein: im Kampfe Vorteil haben. — ἐνθεν — τοῦτο τὸ χωρίον — S. zu III, 1, 13. — οὐκ ἀνέβαινε εἰς τὴν πόλιν — Vielleicht ist mit πόλις die Akropolis gemeint (Pansan. III, 17, 2), die in der Nähe des mitten in der Stadt befindlichen Marktes gelegen haben muß; denn bis in die Stadt waren die Thebaner eingedrungen, da es vorher heißt ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ἐν τῇ πόλει, und auch Isokr. Philipp. 48 sagt, die Spartaner hätten ἐν μείσῃ τῇ πόλει gegen die Thebaner kämpfen müssen. Vgl. Polyb. IX, 8 προσμύξας δὲ πόλει παραδόξως καὶ καταλαβὼν τὴν Σπάρτην ἐρημον

τῶν βοηθησόντων, μέχρι μὲν ἀγορᾶς ἐβιάσατο καὶ κατέσχε τῆς πόλεως τοὺς ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐστραμμένους τόπους. Daraus erklärt sich κατέβαινε: er kam von den die Stadt begrenzenden Höhen in die Stadt hinab; daraus auch der nachher gebrauchte Ausdruck πρὸς ὄρθιον.

12. τὸ — γενόμενον — was die folgenden Vorfälle betrifft; Accus. der Beziehung statt eines von αἰτιᾶσθαι abhängigen Genetivs. Vgl. I, 7, 31. — τοῖς ἀπονενοημένοις — Der Dativ wie Anab. III, 2, 11 ὑποστῆναι αὐτοῖς Ἀθηναῖοι τολήσαντες. Thukyd. II, 61 ξυμφοραῖς ταῖς μεγίσταις ἐθέλειν ὑφίστασθαι, während der Accus. gebräuchlicher ist. — κώλυμα — Worin dasselbe bestanden, ist nicht bekannt. — οἱ πῦρ πνέοντες — Vgl. Sophokl. Antig. 1146 ἰὼ πῦρ πνεόντων χοράγ' ἄστραν. Quintus Smyrn. VIII, 244 πῦρ ὁλοὺν πνέοντες. — οἱ νενικηκότες — Vgl. VI, 5, 23 ἀγαλλόμενοι τῇ ἐν Λευκτροῖς νίκῃ. — τῷ παντὶ — S. zu II, 3, 32.

καὶ προσέτι ὑπερδέξια χωρία ἔχοντες, οὐκ ἐδέξαντο τοὺς περὶ
 13 τὸν Ἀρχίδαμον, ἀλλ' ἐγκλίνουσιν. καὶ οἱ μὲν πρῶτοι τῶν Ἐπα-
 μεινῶνδρα ἀποθνήσκουσιν· ἐπεὶ μέντοι ἀγαλλόμενοι τῇ νίκῃ
 ἐδίωξαν οἱ ἔνδοθεν πορρωτέρω τοῦ καιροῦ, οὔτοι αὖ ἀπο-
 θνήσκουσι· περιεγέγραπτο γάρ, ὡς ἔοικεν, ὑπὸ τοῦ θεοῦ
 μέχρι ὅσου νίκη ἐδέδοτο αὐτοῖς. καὶ ὁ μὲν δὴ Ἀρχίδαμος
 14 τρόπαιόν τε ἴσταιτο ἔνθα ἐπεκράτησε καὶ τοὺς ἐνταῦθα πεσόν-
 τας τῶν πολεμίων ὑποσπόνδους ἀπέδιδον. ὁ δ' Ἐπαμεινῶνδρας
 λογιζόμενος, ὅτι βοηθήσειεν οἱ Ἀρκάδες εἰς τὴν Λακεδαιμόνα,
 ἐκείνοις μὲν οὐκ ἐβούλετο καὶ πᾶσι Λακεδαιμονίοις ὁμοῦ γενο-
 μένοις μάχεσθαι, ἄλλως τε καὶ εὐτυχηκόσι, τῶν δὲ ἀποτε-
 τυχηκότων· πάλιν δὲ πορευθεὶς ὡς ἐδύνατο τάχιστα εἰς τὴν
 Τεγέα τούς μὲν ὀπλίτας ἀνέπαυσε, τοὺς δ' ἰππέας ἐπεμφεν
 εἰς τὴν Μαντινείαν, δεηθεὶς αὐτῶν προσκαρτερεῖσθαι, καὶ διδά-
 σκων, ὡς πάντα μὲν εἰκὸς ἔξω εἶναι τὰ τῶν Μαντινέων βο-
 σκήματα, πάντας δὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἄλλως τε καὶ σίτου
 15 συγκομιδῆς οὔσης. καὶ οἱ μὲν ὄχοντο· οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἰππεῖς
 ὀρμηθέντες ἐξ Ἐλευσίνος ἐδειπνοποιήσαντο μὲν ἐν Ἰσθμῷ,
 διελθόντες δὲ τὰς Κλεωνὰς ἐτύγχανον προσιόντες εἰς τὴν
 Μαντινείαν καὶ καταστρατοπεδευσάμενοι ἐντὸς τείχους ἐν ταῖς
 οἰκίαις. ἐπεὶ δὲ δῆλοι ἦσαν προσελαύνοντες οἱ πολέμιοι, ἐδέ-
 οντο οἱ Μαντινεῖς τῶν Ἀθηναίων ἰππέων βοηθῆσαι, εἴ τι
 δύναντο· ἔξω γὰρ εἶναι καὶ τὰ βοσκήματα πάντα καὶ τοὺς
 ἐργάτας, πολλοὺς δὲ καὶ παῖδας καὶ γεραιτέρους τῶν ἐλευθέρ-
 ων· ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐκβοηθοῦσιν, ἔτι
 16 ὄντες ἀνάριστοι καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ ἵπποι. ἐνταῦθα δὴ τούτων
 αὖ τὴν ἀρετὴν τίς οὐκ ἂν ἀρασθεῖη; οἱ καὶ πολὺ πλείονας
 ὀρῶντες τοὺς πολεμίους, καὶ ἐν Κορίνθῳ δυστυχήματος γεγε-
 νημένου τοῖς ἰππεῦσιν οὐδὲν τούτων ἐπελογίσαντο, οὐδ' ὅτι
 καὶ Θηβαίοις καὶ Θετταλοῖς τοῖς κρατίστοις ἰππεῦσιν εἶναι

13. οἱ ἔνδοθεν — S. zu III, 1, 18. — πορρωτέρω τοῦ καιροῦ — S. zu II, 3, 24.

14. τῶν δὲ — die Thebaner entgegengesetzt dem ἐκείνοις εὐτυχηκόσι. — προσκαρτερεῖσθαι — zu den eben ausgehaltenen Strapazen auch noch diese neuen aushalten.

15. Κλεωνὰς — südlich von Korinth.

16. αὖ — mit Rücksicht auf die

eben belobte Tapferkeit der Spartaner. — δυστυχήματος — Es muß dies eine unmittelbar vorhergegangene, ihnen vielleicht von den Korinthern selbst beigebrachte Niederlage sein. An die 1, 20f. erzählten Vorfälle zu denken, erlaubt die Länge der inzwischen verflossenen Zeit nicht. — ὡς εἶδον — Die Thebaner waren nur noch sieben Stadien von der

δοκοῦσιν ἐμελλον μάχεσθαι, ἀλλ' αἰσχυρόμενοι, εἰ παρόντες
 μηδὲν ὠφελήσειαν τοὺς συμμάχους, ὡς εἶδον τάχιστα τοὺς
 πολεμίους, συνέρραξαν, ἐρῶντες ἀνασώσασθαι τὴν πατρίαν
 δόξαν. καὶ μαχόμενοι αἰτιοὶ μὲν ἐγένοντο τὰ ἔξω πάντα σωθῆ- 17
 ναι τοῖς Μαντινεῦσιν, αὐτῶν δὲ ἀπέθανον ἄνδρες ἀγαθοί,
 καὶ ἀπέκτειναν δὲ δῆλον ὅτι τοιούτους· οὐδὲν γὰρ οὔτω
 βραχὺ ὄπλον ἑκάτεροι εἶχον ᾧ οὐκ ἐξικνοῦντο ἀλλήλων. καὶ
 τοὺς μὲν φίλους νεκροὺς οὐ προήκοντο, τῶν δὲ πολεμίων ἦν
 οὗς ὑποσπόνδους ἀπέδωσαν. ὁ δ' αὖ Ἐπαμεινῶνδρας, ἐνθου- 18
 μούμενος, ὅτι ὀλίγων μὲν ἡμερῶν ἀνάγκη ἔσοιτο ἀπιέναι διὰ
 τὸ ἐξῆκειν τῇ στρατείᾳ τὸν χρόνον, εἰ δὲ καταλείψοι ἐρή-
 μους οἷς ἦλθε σύμμαχος, ἐκείνοι πολιορκήσοιντο ὑπὸ τῶν ἀντι-
 πάλων, αὐτὸς δὲ λελυμασμένος τῇ ἑαυτοῦ δόξῃ παντάπασιν
 ἔσοιτο, ἠττημένος μὲν ἐν Λακεδαιμόνῃ σὺν πολλῷ ὀπλιτικῷ
 ὑπ' ὀλίγων, ἠττημένος δὲ ἐν Μαντινείᾳ ἰππομαχίᾳ, αἰτίας δὲ
 γεγεννημένος διὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον στρατείαν τοῦ συνε-
 στάναι Λακεδαιμονίους καὶ Ἀρκάδας καὶ Ἀχαιοὺς καὶ Ἡλείους
 καὶ Ἀθηναίους· ὥστε οὐκ ἐδόκει αὐτῷ δυνατὸν εἶναι ἀμαχεῖ
 παρελθεῖν λογιζόμενος, ὅτι εἰ μὲν νικῶν, πάντα ταῦτα ἀνα-
 λύσοιτο· εἰ δὲ ἀποθάνοι, καλὴν τὴν τελευτὴν ἠγήσατο ἔσε-
 σθαι πειρωμένῳ τῇ πατρίδι ἀρχὴν Πελοποννήσου καταλιπεῖν.

Stadt entfernt. Polyb. IX, 8, 11. — ἐρῶντες — voll Verlangen. Oekon. 6, 12 καὶ ἔργω ἐρῶ τούτου τοῦ ὀνόματος ἄξιος γενέσθαι.

17. αἰτιοὶ σωθῆναι — S. zu 4, 19. — ᾧ οὐκ ἐξικνοῦντο — Relativsätze an Stelle von Folgsätzen stehen, selbst wenn sie eine angenommene Folge bezeichnen, zuweilen im Indicativ. Comment. II, 2, 8 αὐτὴν οὕτως εἶπα οὕτως ἐποίησα οὐδὲν, ἐφ' ᾧ ἡσχύνθη. — ἦν οὗς — manche, wie III, 1, 7 ἦν δὲ ἄς ἀσθενεῖς οὐσας καὶ κατὰ κράτος ὁ Θίβρων ἐλάμβανε. Anab. I, 5, 7 ἦν δὲ τούτων σταδίων οὗς πάντ' μακροὺς ἤλιανον.

18. ὁ δ' αὖ Ἐπαμεινῶνδρας — Der Satz ist nicht zu Ende geführt, sondern durch eine veränderte Konstruktion mit ὥστε ἐδόκει αὐτῷ aufgenommen. Vgl. I, 3, 18. — ἐξῆκειν — S. zu 1, 28. — πολιορκ-

κήσοιντο — mit passiver Bedeutung. Vgl. VI, 4, 6. — λελυμασμένος ἔσοιτο — steht für ein Futurum exactum Medii. Der Dativ ist nach dem Verbum gesetzt wie II, 3, 26. — λογιζόμενος — ἠγήσατο — Anstatt das zweite hypothetische Verhältnis in Übereinstimmung mit dem ersten von λογιζόμενος abhängen zu lassen, ist dasselbe von einem neuen Verbum finit. ἠγήσατο abhängig gemacht. Vgl. Lysias geg. Eratosth. 15 ἐνθυμονιμένῳ (nämlich ἐμοί) ὅτι, ἐάν μιν λάθῃ, σωθήσομαι, ἐάν δὲ ληφθῶ, ἠγοούμεν μὲν — οὐδὲν ἥττον ἀρεθῆσεσθαι. — ἀναλύσοιτο — wieder gut machen würde, wie Demosth. v. d. Symmor. 34 τὰς προτέρως ἀναλύονται ἀμαρτίας. — ἀρχὴν — ohne Artikel auch Kyrop. VI, 4, 20; VIII, 5, 25 ἦν τις ἀρχῆς Κύρον ἐπιχειροῦν καταπαύειν.

19 τὸ μὲν οὖν αὐτὸν τοιαῦτα διανοεῖσθαι οὐ πάνυ μοι δοκεῖ
θανμαστὸν εἶναι· φιλοτίμων γὰρ ἀνδρῶν τὰ τοιαῦτα δια-
νοήματα· τὸ μέντοι τὸ στράτευμα παρεσκευασμένοι ὡς πόνου
τε μηδένα ἀποκάνειν μήτε νυκτὸς μήτε ἡμέρας κινδύνου τε
μηδενὸς ἀφίστασθαι σπάνιά τε τὰ ἐπιτήδεια ἔχοντας ὅμως
20 πείθεσθαι ἐθέλειν, ταῦτά μοι δοκεῖ θανμαστότερα εἶναι. καὶ
γὰρ ὅτε τὸ τελευταῖον παρήγγειλεν αὐτοῖς παρασκευάζεσθαι
ὡς μάχης ἐσομένης, προθύμως μὲν ἐλευκούντο οἱ ἱππεῖς τὰ
κράνη κελεύοντος ἐκείνου, ἐπεγράφοντο δὲ καὶ οἱ τῶν Ἀρκά-
δων ὀπλίται ῥόπαλα, ὡς Θηβαῖοι ὄντες, πάντες δὲ ἡκονῶντο
21 καὶ λόγχας καὶ μαχαίρας καὶ ἐλαμπρύνοντο τὰς ἀσπίδας. ἐπεὶ
μέντοι οὕτω παρεσκευασμένους ἐξήγαγεν, ἄξιον αὐτὸν κατανοῆσαι
ἃ ἐποίησε. πρῶτον μὲν γὰρ, ὡς περ εἰκός, συνετάττετο. τοῦτο
δὲ πρᾶττων σαφηνίζειν ἐδόκει, ὅτι εἰς μάχην παρεσκευάζετο·
ἐπεὶ γε μὴν ἐτέτακτο αὐτῷ τὸ στράτευμα ὡς ἐβούλετο, τὴν
μὲν συντομωτάτην πρὸς τοὺς πολεμίους οὐκ ἦγε, πρὸς δὲ τὰ
πρὸς ἐσπέραν ὄρη καὶ ἀντιπέραν τῆς Τεγέας ἦγετο· ὥστε
δόξαν παρεῖχε τοῖς πολεμίοις μὴ ποιήσεσθαι μάχην ἐκείνῃ τῇ
22 ἡμέρᾳ. καὶ γὰρ δὴ ὡς πρὸς τῷ ὄρει ἐγένετο, ἐπεὶ ἐξετάθη
αὐτῷ ἢ φάλαγξ, ὑπὸ τοῖς ὑψηλοῖς ἔθετο τὰ ὄπλα, ὥστε
εἰκάσθη στρατοπεδευμένῳ. τοῦτο δὲ ποιήσας ἔλυσε μὲν τῶν
πλειστῶν πολεμίων τὴν ἐν ταῖς ψυχαῖς πρὸς μάχην παρα-
σκευήν, ἔλυσε δὲ τὴν ἐν ταῖς συντάξεσιν. ἐπεὶ γε μὴν παρα-
γαγὼν τοὺς ἐπὶ κέρως πορευομένους λόχους εἰς μέτωπον ἰσχυ-
ρὸν ἐποίησατο τὸ περὶ ἑαυτὸν ἔμβολον, τότε δὴ ἀναλαβεῖν

19. ὡς = ὥστε — S. zu I, 6, 20.
— ἀποκάνειν — aus Ermüdung aufgeben, wie Thukyd. II, 51 τὰς ὀλοφύσεις τῶν ἀπογιγνομένων τελευτῶντες καὶ οἱ οἰκτεῖοι ἐξέκλιον. — θανμαστότερα — vielmehr zu bewundern, im Gegensatz zu οὐ θανμαστὸν. Ebenso steht der Komparativ Kyrop. VIII, 2, 13. Oekon. 15, 13.

20. ἐλευκούντο — S. zu II, 4, 25. — ῥόπαλα — Keulen, wie es scheint, das Abzeichen der Thebaner. Vgl. IV, 4, 10.

21. τὰ πρὸς ἐσπέραν ὄρη — Über die Örtlichkeit s. zu VI, 5, 15. Die Truppen der Feinde waren in dem engen Teile der Ebene aufgestellt. — δόξαν παρεῖχε

— er erweckte die Vermutung. Kyrop. VI, 3, 30. Vgl. zu V, 1, 8.

22. ἔλυσε τὴν ἐν ταῖς συντάξεσιν — Daraus erklärt sich die gleich folgende Angabe ἱπποὺς ἐγαλίνου, θώρακας ἐνεδύοντο. Zu dem Ausdruck παρασκευήν vgl. III, 4, 20 ὅπως τὴν γνώμην παρασκευάζοντο. Anab. VI, 3, 17. — παραγαγὼν — ἐπέσωπον — Er ließ die in langen Kolonnen (ἐπὶ κέρως, s. zu VI, 2, 30) marschierenden Lothen rechts aufmarschieren und bildete dadurch die als Schlachtordnung gewöhnliche Frontstellung. — τὸ περὶ ἑαυτὸν ἔμβολον — Es ist der linke Flügel der ganzen Stellung, welchen die Thebaner

παραγγείλας τὰ ὄπλα ἦγετο· οἱ δ' ἠκολούθουν. οἱ δὲ πολέ-
μοι ὡς εἶδον παρὰ δόξαν ἐπιόντας, οὐδεὶς αὐτῶν ἡσυχίαν
ἔχειν ἠδύνατο, ἀλλ' οἱ μὲν ἔθεον εἰς τὰς τάξεις, οἱ δὲ παρε-
τάττοντο, οἱ δὲ ἱπποὺς ἐγαλίνου, οἱ δὲ θώρακας ἐνεδύοντο,
πάντες δὲ πεισομένοις τι μᾶλλον ἢ ποιήσουσιν ἐφάκεσαν. ὁ 23
δὲ τὸ στράτευμα ἀντίπροφρον ὡς περ τριήρη προσῆγε, νομί-
ζων, ὅπῃ ἐμβαλὼν διακόψει, διαφθερεῖν ὅλον τὸ τῶν ἐναν-
τίων στράτευμα· καὶ γὰρ δὴ τῷ μὲν ἰσχυροτάτῳ παρεσκευά-
ζετο ἀγωνίζεσθαι, τὸ δὲ ἀσθενέστατον πόρρω ἀπέστησεν,
εἰδὼς ὅτι ἠττηθὲν ἀθυμῖαν ἂν παράσχοι τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ,
ῥώμην δὲ τοῖς πολεμίοις. καὶ μὴν τοὺς ἱππέας οἱ μὲν πολέ-
μοι ἀντιπαρετάξαντο ὡς περ ὀπλιτῶν φάλαγγα βάθος ἐφεξῆς
καὶ ἔρημον πεζῶν ἀμίπτων· ὁ δ' Ἐπαμεινώνδας αὐτὸν καὶ τοῦ 24
ἱππικοῦ ἔμβολον ἰσχυρὸν ἐποίησατο καὶ ἀμίπτους πεζοὺς συνέ-
τάξεν αὐτοῖς, νομίζων τὸ ἱππικὸν ἐπεὶ διακόψειν, ὅλον τὸ
ἀντίπαλον νευκηκῶς ἔσεσθαι· μάλα γὰρ χαλεπὸν εὖρεῖν τοὺς
ἐθελήσοντας μένειν, ἐπειδὴν τινὰς φευγοντας τῶν ἑαυτῶν
ὀρῶσι· καὶ ὅπως μὴ ἐπιβοηθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τοῦ εὐ-
νύμου κέρατος ἐπὶ τὸ ἐχόμενον, κατέστησεν ἐπὶ γηλόφων τινῶν
ἐναντίους αὐτοῖς καὶ ἱππέας καὶ ὀπλίτας, φόβον βουλόμενος
καὶ τούτοις παρέχειν, ὡς εἰ βοηθήσαιεν, ὀπίσθεν οὗτοι ἐπι-
κείσονται αὐτοῖς· τὴν μὲν δὴ συμβολὴν οὕτως ἐποίησατο καὶ
οὐκ ἐφεύσθη τῆς ἐλπίδος· κρατήσας γὰρ ἢ προσέβαλεν ὅλον

einnahmen, und mit welchem Epaminondas ähnlich wie bei Leuktra (s. zu VI, 4, 12) anzugreifen beschloss hatte. ἔμβολον bedeutet wohl nur die Angriffskolonne, ohne notwendigerweise den Begriff des Keilförmigen zu haben.

23. ἀντίπροφρον — προσῆγε — Wahrscheinlich bestand dies Manöver darin, daß er den linken Flügel in Reihen setzen und rechts um machen ließ, so daß dadurch eine Kolonne von mässiiger Front mit großer Tiefe gebildet wurde. Dasselbe Bild gebraucht Xenophon de republ. Laced. 11, 10 τὸν λόχον ἑκαστον ὡς περ τριήρη ἀντίπροφρον τοῖς ἐναντίοις στρέφουσι. — τῷ μὲν ἰσχυροτάτῳ — ἀπέστησεν — Den linken Flügel bildeten die Thebaner, den rechten die Argiver. Diodor XV, 85. — ὡς περ ὀπλι-

τῶν φάλαγγα βάθος ἐφεξῆς — Sie stellten die Reiter in derselben Tiefe auf, wie eine Phalanx von Hoplitern, also etwa acht Mann tief, und zwar ohne Zwischenräume, welche von Leichtbewaffneten zu Fuß hätten eingenommen werden können. Denn letztere sind unter πεζοὶ ἀμίπτοι zu verstehen. Thukyd. V, 57. Ähnlich heißt es III, 4, 13 ἱππεῖς ὡς περ φάλαγξ ἐπὶ τεττάρων παρατεταγμένοι. — ἔρημον — ist auf φάλαγγα zu beziehen.

24. οἱ Ἀθηναῖοι — Diese nahmen den linken Flügel ein, den rechten die Mantineer, und diesen zunächst standen die Lakedaemonier. Diodor XV, 85. — εἰ βοηθήσαιεν — Der Optativ Aoristi steht entsprechend einem ἐὰν βοηθήσωσι der direkten Rede.

25 ἐποίησε φεύγειν τὸ τῶν ἐναντίων. ἐπεὶ γε μὴν ἐκεῖνος ἔπεσεν, οἱ λοιποὶ οὐδὲ τῇ νίκη ὀρθῶς ἐτι ἐδυνάσθησαν χρῆσασθαι, ἀλλὰ φυγούσης μὲν αὐτοῖς τῆς ἐναντίας φάλαγγος οὐδένα ἀπέκτειναν οἱ ὀπλίται οὐδὲ προῆλθον ἐκ τοῦ χωρίου, ἔνθα ἡ συμβολὴ ἐγένετο· φυγόντων δ' αὐτοῖς καὶ τῶν ἱππέων, ἀπέκτειναν μὲν οὐδ' οἱ ἱππεῖς διώκοντες οὔτε ἱππέας οὔθ' ὀπλίτας, ὥσπερ δὲ ἠττώμενοι πεφοβημένως διὰ τῶν φευγόντων πολεμίων διέπεσον. καὶ μὴν οἱ ἄμειβοι καὶ οἱ πελτασταὶ συννευκλιότες τοῖς ἱππεῦσιν ἀφίκοντο μὲν ἐπὶ τοῦ εὐανύμου, ὡς κρατοῦντες, ἐκεῖ δ' ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων οἱ πλείστοι αὐτῶν ἀπέθανον.

26 Τοῦτων δὲ πραχθέντων τούναντίον ἐγεγένητο οὐ ἐνόμισαν πάντες ἄνθρωποι ἔσεσθαι. συνελθυσθῆναι γὰρ σχεδὸν ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀντιτεταγμένων, οὐδεὶς ἦν ὅστις οὐκ ᾔετο, εἰ μάχη ἔσοιτο, τοὺς μὲν κρατήσαντας ἄρξαι, τοὺς δὲ κρατηθέντας ὑπηκόους ἔσεσθαι· ὁ δὲ θεὸς οὕτως ἐποίησεν, ὥστε ἀμφοτέροι μὲν τρόπαιον ὡς νενικηκότες ἔστησαντο, τοὺς δὲ ἰσταμένους οὐδέτεροι ἐκάλουν, νεκροὺς δὲ ἀμφοτέροι μὲν ὡς νενικηκότες ὑποσπόνδους ἀπέδοσαν, ἀμφοτέροι δὲ ὡς ἠττημένοι ὑποσπόνδους ἀπελάμβανον, νενικηκέναι δὲ φάσκοντες ἐκάτεροι οὔτε χώρα οὔτε πόλις οὔτ' ἀρχὴ οὐδέτεροι οὐδὲν πλέον ἔχοντες ἐφάνησαν ἢ πρὶν τὴν μάχην γενέσθαι· ἀκρισία δὲ καὶ ταραχὴ ἐτι πλείων μετὰ τὴν μάχην ἐγένετο ἢ πρόσθεν ἐν τῇ Ἑλλάδι. ἐμοὶ μὲν δὴ μέχρι τούτου γραφείσθω· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἴσως ἄλλω μελήσει.

25. τῆς ἐναντίας φάλαγγος — S. zu V, 3, 3. — διέπεσον — Sie kehrten durch die Linien der Feinde, die sie durchbrochen hatten, zurück.

26. ἀντιτεταγμένων — als ob ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων voranginge. — ἐποίησεν ὥστε — S. zu VI, 5, 4.

27. χώρα κτλ. — Die Dative gehören als Gradbestimmung zu dem Komparativ πλείων: sie hatten weder um ein Stück Land u. s. w. einen Vorteil gegen früher. Durch

den bald nach der Schlacht geschlossenen Frieden blieben die damaligen Zustände, obgleich die Lakedämonier gegen den Verlust von Messenien protestierten. Diodor XV, 89. Demosth. v. Kranz 18 sagt von dieser Zeit: ἀλλὰ τις ἦν ἀκριτος καὶ παρὰ τοῦτοισι καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἅπασι ἔρις καὶ ταραχὴ. — γραφείσθω — Sonst steht in dieser Formel das Perfekt, wie de re eq. 10, 17 μέχρι τούτων ἡμῖν γεγράφθω. 12, 14 καὶ ταῦτα — γεγράφθω ἡμῖν.

Chronologische Übersicht.

411 u. 410 v. Chr. Geb. — I, 1.

Seegefechte der Athener und Spartaner am Hellespont. Die spartanische Flotte wird bei Kyzikos geschlagen, Mindaros fällt. Züge der athenischen Flotte, um Kontributionen einzutreiben. Pharnabazos unterstützt die Spartaner mit Geld und Holz zum Schiffbau. Der syrakusanische Feldherr Hermokrates, der beim Heere der Spartaner ist, erhält von Hause ein Verbannungsurteil. Agis unternimmt von Dekeleia einen Angriff auf Athen, ohne Erfolg.

409. — I, 2.

Thrasyllos geht mit einer neu ausgerüsteten Flottenabteilung von Athen nach Samos, landet darauf bei Milet, dann bei Ephesos und erleidet dort eine Niederlage durch die Ephesier und den Tissaphernes. Hierauf begiebt er sich nach dem Hellespont, wo die Athener bei Lampsakos Station nehmen. Während des Winters machen die Athener einen Zug gegen Abydos und liefern dort dem Pharnabazos ein glückliches Treffen.

408. — I, 3—4, 1.

Die Athener belagern Kalchedon und schlagen den zum Entsatz herandrückenden Spartaner Hippokrates: Kalchedon kapituliert, Pharnabazos schließt mit den Athenern einen Vertrag, dem zufolge er mit Gesandten derselben nach Persien abreist. Die Athener belagern nach der Eroberung von Selybria Byzanz und nehmen die Stadt durch Verrat.

407. — I, 4, 2—5, 21.

Kyros kommt als persischer Heerführer nach Kleinasien. Rückkehr des Alkibiades nach Athen. Derselbe geht mit einer bedeutenden Flotte nach Andros und Samos. Lysandros, von den Spartanern als Admiral nach Asien geschickt, schlägt in Abwesenheit des Alkibiades die athenische Flotte unter Antiochos bei Notion. Konon erhält an Stelle des Alkibiades den Befehl auf der athenischen Flotte.

406. — I, 6—II, 1, 9.

An Lysandros Stelle tritt Kallikratidas; Geldnot desselben. Er erobert Methymna und schließt den Konon in Mytilene ein. Die Athener schicken eine Flotte zum Entsatz, welche die Spartaner bei den Arginusen besiegt. Prozeß der athenischen Feldherrn. Bedrängte Lage der Spartaner unter Eteonikos in Chios.

405. — II, 1, 10—2, 24.

Lysandros als Unterfeldherr beim Heere der Spartaner. Er erhält vom Kyros Subsidien, geht nach Karien und Rhodos, von da nach dem Hellespont, erobert Lampsakos, überfällt und vernichtet die athenische Flotte bei Aigospotamoi. Nach der Besetzung von Byzanz und Kalchedon geht er mit der Flotte nach Athen, welches, zu Lande von Pausanias eingeschlossen, durch Hunger zur Übergabe gezwungen wird.

404. — II, 3, 1—4, 27.

Samos ergiebt sich dem Lysandros. Herrschaft der Dreißig in Athen. Kritias läßt den Theramenes zum Tode verurteilen. Thrasybulos besetzt mit athenischen Flüchtlingen Phyle und schlägt einen Angriff der Dreißig ab. Diese nehmen Eleusis für sich in Besitz. Thrasybulos besetzt den Peiräeus, kämpft bei Munychia glücklich gegen die Dreißig, Kritias fällt.

An Stelle der Dreißig, die nach Eleusis gehen, übernehmen zehn Männer die Regierung in Athen.

403. — II, 4, 28—43.

Ein spartanisches Heer unter Pausanias rückt in Attika ein; Gefechte desselben gegen die im Peiräeus. Auf Veranlassung des Pausanias gehen Gesandte aus Athen und dem Peiräeus nach Sparta; von dort erhält Pausanias Vollmacht, einen Vergleich zu stande zu bringen. Einzug des Thrasybulos in Athen. Amnestie.

402. 401. — III, 1, 1—3.

Kyros sucht in Sparta Hilfe nach; sein Zug gegen Artaxerxes.

400. — III, 1, 3. — 2, 21—24.

Die kleinasiatischen Griechen erbitten von den Lakedämoniern Hilfe gegen Tissaphernes. — Die Lakedämonier unter Agis machen einen Einfall in Elis, ziehen sich aber infolge eines Erdbebens alsbald zurück.

399. — III, 1, 4—2, 5. — 2, 25—29.

Die Lakedämonier schicken Thibron mit einem Heere nach Asien. Dieser vereinigt sich mit den Kyreern, besetzt einige Städte, wird aber von den Spartanern seines Befehls enthoben. An seine Stelle tritt Derkyllidas, welcher sich mit Tissaphernes verständigt und gegen Pharnabazos zieht. Episode von der äolischen Fürstin Mania und deren Schwiegersohn Meidias. Der letztere unterwirft sich dem Derkyllidas, mit welchem auch Pharnabazos einen Waffenstillstand schließt. Streifzug des Derkyllidas nach Bithynien. — Aermaliger Einfall der Lakedämonier in Elis, Verheerung des Landes.

398. — III, 2, 6—11. — 2, 30—3, 4.

Derkyllidas geht nach dem Chersonnes hinüber und sichert denselben durch Aufführung einer Mauer. Er geht nach Asien zurück. — Friede zwischen den Lakedämoniern und den Eleern. Tod des Agis. Streit zwischen Agesilaos und Leotyichides um die Thronfolge.

397. — III, 2, 11—20. — 3, 4—4, 2.

Derkyllidas erobert Atarneus, das von Verbannten aus Chios besetzt war und begiebt sich dann nach Ephesos. Nachdem Pharnabazos und Tissaphernes sich vereinigt haben, zieht er gegen sie nach Karien; die Heere treffen am Mäandros zusammen; allein ehe ein Kampf beginnt, erklären sich die Perser zu einem Waffenstillstand bereit. — Der Aufstandsversuch des Kinadon in Sparta wird unterdrückt. Die Lakedämonier erhalten Nachricht von Flottenrüstungen der Perser; Agesilaos erbietet sich zu einem Zuge nach Asien.

396. — III, 4, 3—15.

Agesilaos in Aulis. Er geht von da nach Ephesos und schließt dort mit dem Tissaphernes Waffenstillstand. Sein Zwist mit Lysandros. Tissaphernes beginnt den Krieg von neuem; Agesilaos fällt in Phrygien ein und liefert dem Pharnabazos ein Gefecht. Er sucht eine zahlreichere Reiterei zu bilden.

395. — III, 4, 16—IV, 1, 40.

Rüstungen des Agesilaos in Ephesos; er besiegt die Perser am Paktoios. Mit dem Tithraustes, dem Nachfolger des Tissaphernes, schließt er einen Vertrag, infolge dessen er nach Phrygien zieht. Die Perser suchen in Griechenland eine Erhebung gegen Sparta anzustiften. Nachdem die Thebaner einen Zwist zwischen Phokeern und Lokern erregt haben, kommen sie den letzteren zu Hilfe. Die Phokeer wenden sich an die Spartaner, welche ihnen ein Heer unter Lysandros schicken, während die Thebaner die Athener auf ihre Seite bringen. Lysandros fällt bei Halikartos; Pausanias, der zu spät gekommen war, kehrt nach Hause zurück, wird dort angeklagt und geht nach Tegea in die Verbannung. Agesilaos zieht nach Paphlagonien, mit dessen Fürsten er ein Bündnis schließt, und von da nach Phrygien. Streifzüge und Gefechte gegen Pharnabazos. Zusammenkunft des Agesilaos und Pharnabazos.

394. — IV, 1, 41—4, 1. — 8, 1—6.

Agesilaos erhält den Befehl, nach Griechenland zurückzukehren; er rüstet sein Heer zu diesem Zweck aus. Die Lakedämonier rücken aus und besiegen die Verbündeten bei Korinth. Agesilaos zieht über den Hellespont, durch Makedonien und Thessalien, wo er die thessalische Reiterei schlägt. Beim Einmarsch in Bötien erhält er die Nachricht, daß die spartanische Flotte unter Peisandros vom Konon bei Knidos geschlagen worden ist. Schlacht bei Koroneia; Agesilaos kehrt nach Hause zurück. — Konon und Pharnabazos befreien die Seestädte und Inseln von den spartanischen Harmosten; Sestos und Abydos behauptet Derkyllidas.

393. — IV, 4, 1. — 8, 7—16.

Krieg bei Korinth. — Konon und Pharnabazos verheeren die Küsten des Peloponnes, besetzen Kythera. Konon baut die Mauern von Athen wieder auf. Verhandlungen der Spartaner mit Tiribazos durch Antalkidas.

392. — IV, 4, 2—13. — 8, 17—19.

Aufbruch in Korinth, der den Anschluß der Stadt an Argos zur Folge hat. Die Lakedämonier dringen in die von Korinth nach Lechäon führenden langen Mauern ein; Gefecht daselbst; die Mauern werden zum Teil eingerissen. — Tiribazos reist nach Persien, sein Nachfolger Struthas schließt sich an die Athener an; gegen ihn kämpft der Spartaner Thibron unglücklich.

391. — IV, 4, 14—19. — 8, 20—22.

Der Krieg wird von Korinth und Sikyon aus geführt. Einfall des Iphikrates in Phliasia, der Lakedämonier in Argolis. — Die Lakedämonier schicken eine Flotte unter Ekdikos nach Rhodos und den Diphridas, um ein Heer gegen Struthas zu sammeln.

390. — IV, 5, 1—18. — 8, 23—29.

Expedition des Agesilaos nach dem Isthmos, besonders nach Peiräon. Iphikrates überfällt mit seinen Peltasten bei Lechäon eine Abteilung Spartaner und reißt sie beinahe gänzlich auf. Auf die Nachricht hiervon kehrt Agesilaos nach Lechäon zurück, läßt dort eine Besatzung und zieht heim. — Die Spartaner schicken den Teletias zur Unterstützung des Ekdikos, der sich in Knidos befand; Teletias geht nach Rhodos. Von Athen wird Thrasybulos gesendet, um den Fortschritten der Lakedämonier zur See Einhalt zu thun; derselbe begiebt sich nach dem Hellespont, gewinnt die thrakischen Könige für sich, ebenso Byzanz und Kalchedon und besiegt auf Lesbos die Lakedämonier.

389. — IV, 6, 1—14. — 8, 30—39.

Die Achäer bitten in Sparta um Hilfe gegen die Akarnanen, die ihre Bundesgenossen, die Kalydonier, angegriffen hatten. Zug des Agesilaos nach Akarnanien, der bis zum Herbst währt. — Thrasybulos findet bei Aspendos seinen Tod; an seine Stelle tritt Agyrrhios. Gegen den Spartaner Anaxibios, der am Hellespont Streifzüge macht, schicken die Athener den Iphikrates. Anaxibios gerät bei Abydos in einen Hinterhalt, den Iphikrates ihm gelegt, und fällt.

388. — IV, 7, 1—7. — V, 1, 1—24.

Die Akarnanen schließen mit den Achäern Frieden. Agesipolis fällt in Argos ein und dringt unter Verheerungen bis zur Hauptstadt vor. — Seekrieg zwischen Athenern und Lakedämoniern bei Aegina. Teletias überfällt den Peiräeus.

387. — V, 1, 25—2, 2.

Antalkidas kehrt aus Persien zurück; Unternehmungen desselben zur See. Abschluß des sogenannten antalkidischen Friedens. Agesilaos zwingt die Thebaner, Korinther und Argiver, sich den Bestimmungen desselben zu fügen. Die Lakedämonier fordern die Niederreißung der Befestigungen von Mantinea.

386. — V, 2, 3—7.

Krieg der Lakedämonier gegen Mantinea; die Stadt wird von Agesipolis erobert und in Dörfer aufgelöst.

385. — V, 2, 8—10.

Phliasische Verbannte erlangen durch die Vermittlung der Spartaner die Heimkehr.

384. — V, 2, 11—36.

Auf ein Gesuch von Apollonia und Akanthos schicken die Lakedämonier ein Heer unter Eudamidas gegen Olynth. Phöbidas, der ihm nachgesandt wird, besetzt im Einverständnis mit dem Thebaner Leontiades die Burg von Theben, Einsetzung einer Oligarchie durch Leontiades, dessen Gegner Ismenias hingerichtet wird.

383. — V, 2, 37—43.

Teletias übernimmt den Befehl vor Olynth und besiegt die Olynthier vor der Stadt. Fortsetzung des Krieges.

382. — V, 3, 1—8.

Belagerung von Olynth. Bei einem Ausfall schlagen die Olynthier die Lakedämonier, Teletias fällt.

381. — V, 3, 9—20.

Agesipolis übernimmt den Befehl vor Olynth. Innere Unruhen in Phlius, die unterliegende Partei wendet sich nach Sparta. Agesilaos belagert Phlius. Agesipolis erkrankt vor Olynth, stirbt in Aphytis.

380. — V, 3, 21—25.

Phlius ergiebt sich dem Agesilaos, der nun die Verfassung der Stadt ordnet.

379. — V, 3—26 — 4, 12.

Die Olynthier unterwerfen sich den Spartanern. Thebanische Verbannte dringen in Theben ein, töten die Oligarchen, die Spartaner räumen die Kadmeia.

378. — V, 4, 13—46.

Ein spartanisches Heer unter Kleombrotos fällt in Böotien ein, kehrt aber bald nach Hause zurück. Der in Thespieae gebliebene Harmost Sphodrias macht einen Einfall in Attika, wird deshalb in Sparta angeklagt, aber durch den Einfluss des Agesilaos freigesprochen. Infolge dessen schließen sich die Athener an Theben an. Agesilaos zieht nach Böotien, verheert das Land und läßt bei seiner Heimkehr den Phöbidas zurück. Bei einem Zusammentreffen mit den Thebanern fällt dieser, sein Heer wird geschlagen.

377. — V, 4, 47—57.

Neuer Zug des Agesilaos gegen Theben, Plünderung des Landes, Treffen vor der Stadt. Agesilaos kehrt, nachdem er Unruhen in Thespieae gedämpft, heim. Die Thebaner besetzen Oreos.

376. — V, 4, 58—61.

Agesilaos krank. Kleombrotos wird von Athenern und Böotiern verhindert, in Böotien einzudringen. Die Spartaner rüsten eine Flotte, die unter Pollis' Führung vom Chabrias bei Naxos geschlagen wird.

375. — V, 4, 62—66.

Die athenische Flotte unter Timotheos unterwirft Kerkyra und besiegt den Spartaner Nikolochos.

374. — VI, 1, 1—2, 3.

Kleombrotos geht auf die Bitte der Phokeer zur See nach Phokis. Der Pharsalier Polydamas sucht vergeblich in Sparta Hilfe gegen Iason von Pherae. Schilderung der Macht des Iason. Die Athener schließen mit Sparta Frieden. Timotheos, von den Athenern zurückgerufen, fährt Verbannte nach Zakynthos zurück. Infolge desselben rüsten die Lakedämonier eine Flotte.

373. — VI, 2, 4—37.

Die Spartaner schicken eine Flotte unter Mnasippos, welcher Ker-

kyra besetzt. Die Athener übergeben den Befehl ihrer Flotte erst dem Timotheos, dann dem Iphikrates. Mnasippos, der die Stadt Kerkyra belagert, fällt bei einem Ausfall der Belagerten, die spartanische Flotte muß die Insel aufgeben. Iphikrates gelangt inzwischen nach Kephallenia; nachdem er die Insel unterworfen, geht er nach Kerkyra und vernichtet eine syrakusanische Flotille.

372. — VI, 2, 38 u. 39.

Iphikrates geht mit seiner Flotte ab, um Lakonien anzugreifen.

371. — VI, 3, 1—4, 28.

Friedenskongress in Sparta, Abschluss des Friedens, von dem die Thebaner ausgeschlossen bleiben. Kleombrotos führt sein Heer aus Phokis nach Böotien; Schlacht bei Leuktra, Kleombrotos fällt. Die Spartaner rüsten ein neues Heer unter Archidamos. Die Thebaner machen einen vergeblichen Versuch, die Athener zu einem Bündnisse zu bewegen. Iason vermittelt einen Waffenstillstand zwischen den Thebanern und dem geschlagenen spartanischen Heere, welches Böotien räumt. Iason zerstört Herakleia.

Episode 370—359. — VI, 4, 29—37.

Iason wird getötet, ihm folgt in der Herrschaft über Thessalien sein Bruder Polydoros. Dieser wird von seinem Bruder Polyphron ermordet, den wiederum Alexandros tötet. Ermordung desselben auf Anstiften seiner Gattin.

370. — VI, 5, 1—52.

Friedensschluß in Athen, dem die Eleer nicht beitreten. Die Mantineer bauen ihre Stadt wieder auf. Unruhen in Tegea, bei denen die eine Partei mit Hilfe der Mantineer siegt, die besiegte wendet sich an Sparta. Die Mantineer greifen Orchomenos an, weil diese Stadt sich dem neugebildeten arkadischen Bunde nicht anschließen will. Agesilaos rückt in Arkadien ein, geht aber, ohne etwas gethan zu haben, zurück. Die Thebaner kommen den Arkadern zu Hilfe, beide dringen in Lakonien ein. Die Spartaner suchen Hilfe in Athen; Iphikrates wird von dort nach dem Isthmos geschickt.

369. — VII, 1, 1—22.

Neue Gesandtschaft der Spartaner an die Athener; Bündnis zwischen beiden Staaten. Die Thebaner dringen in den Peloponnes ein und greifen Korinth ohne Erfolg an. Einfall der syrakusanischen Hilfstruppen in Sikyonien.

368. — VII, 1, 23—32.

Zwischen Arkadern und Thebanern beginnt Uneinigkeit, ebenso mit den Eleern. Die Perser suchen Frieden zwischen den Verbündeten und Sparta zu vermitteln. Die Spartaner unter Archidamos dringen in Arkadien ein, besiegen die Arkader und Argiver.

367. — VII, 1, 33—46.

Gesandtschaft der Verbündeten nach Persien; der von dort gebrachte Friedensvorschlag scheidet am Widerstande von Korinth und anderen Staaten. Epaminondas zieht nach dem Peloponnes; die dort eingerichteten Demokratien haben keinen Bestand. In Sikyon reißt Euphron unter dem Scheine einer Demokratie die Gewalt an sich.

370—367. — VII, 2.

Kämpfe der Phliasier, die den Lakedämoniern treu bleiben, gegen die Argiver, Arkader, Sikyonier und Thebaner.

366. — VII, 3, 1—4, 12.

Durch den Arkader Aeneas vertrieben, flüchtet Euphron nach Theben und wird dort ermordet. Die Athener verbinden sich mit den Arkadern. Die Korinther und Phliasier schließen mit Theben Frieden.

365. — VII, 4, 13—18.

Die Eleer besetzen Lasion; die Arkader fallen in Elis ein und dringen bis zur Hauptstadt vor. Innere Unruhen in Elis.

364. — VII, 4, 19—32.

Feldzug der Arkader gegen Elis; die Eleer rufen die Lakedämonier zu Hilfe. Die Arkader, welche Kromnos belagern, schlagen den zum Entsatz heranrückenden Archidamos. Die Eleer erobern Pylos, die Arkader Kromnos. Schlacht in Olympia, die Arkader behaupten den Besitz von Olympia.

363. — VII, 4, 33—5, 3.

Spaltung unter den Arkadern, die eine Partei ruft die Thebaner. Friede zwischen Arkadien und Elis. Ein Gewaltstreich des thebanischen Anführers in Tegea giebt Veranlassung zu einem Bündnisse zwischen einem Teile der Arkader, den Achäern, Eleern, Athenern und Lakedämoniern.

362. — VII, 5, 4—27.

Epaminondas rückt in den Peloponnes ein, dringt bis zur Stadt Sparta vor und zieht sich nach Arkadien zurück. Die athenische Reiterei siegt in einem Treffen bei Mantinea. Schlacht bei Mantinea, Epaminondas fällt.

Namen-Verzeichnis.

- Ἀβαρὶς** Vorgeb. bei Lampsakos II, 1, 29.
- Ἀβυδός** Stadt auf der asiatischen Küste des Hellespont I, 1, 5; 2, 15; II, 1, 18; III, 1, 9; IV, 8, 3; 32; V, 1, 6; 25. Der Landbezirk *Ἀβυδωνή* IV, 8, 35; die Einwohner *Ἀβυδωνοί* II, 1, 18; VII, 1, 17. Goldbergwerke in der Nähe IV, 8, 37.
- Ἀγαθῖνος** Nanarch der Korinther IV, 8, 10.
- Ἀγαμέμνων** — Opfer desselben in Aulis III, 4, 3; VII, 1, 34.
- Ἀγγελίδα** Ephoros in Sparta 425 v. Chr. II, 3, 10.
- Ἀγησανδρίδας** Feldherr der Lakedämonier, besiegt die Athener bei Eretria Einl. S. 4, I, 1, 1 Anm.; mit einer Flotte bei Thrakien I, 3, 17.
- Ἀγησίλαος** Spartaner, Sohn des Archidamos V, 3, 13; Bruder des Königs Agis III, 3, 1; erhält die Königswürde 3, 4; sein Verhältnis zum Lysandros 4, 7 ff.; zum König Agesipolis V, 3, 20. Er führt den Krieg in Asien gegen die Perser (396—394 v. Chr.) III, 4, 2—29; IV, 1, 1—41; erhält den Befehl nach Hause zurückzukehren 2, 2; sein Zug durch Thrakien, Thessalien, nach Böotien 3, 1—9; liefert die Schlacht bei Koroneia (394 v. Chr.) 3, 15—21; kehrt nach Hause zurück 4, 1. Feldzug gegen die Argiver (393 v. Chr.) 4, 19; gegen Korinth (392 v. Chr.) 5, 1—18; gegen Akarnanien (391 v. Chr.) 6, 3—14. Er zwingt die Thebaner und Argiver zur Annahme des antalkidischen Friedens (387 v. Chr.) V, 1, 32—34; schlägt den Oberbefehl gegen die Mantineer aus (386 v. Chr.) 2, 3. Feldzug gegen Phlius (381—380 v. Chr.) 3, 13—25. Er weigert sich gegen Theben zu ziehen (378 v. Chr.) 4, 13, übernimmt jedoch später dies Kommando 4, 35—41, ebenso im folgenden Jahre 4, 47—55. Er erkrankt 4, 58; vgl. VI, 4, 7. Sein Benehmen gegen die Thebaner auf dem Friedenskongresse 371 v. Chr. VI, 3, 19 f. Er versucht als Gesandter den Wiederaufbau von Mantinea zu hindern 5, 4 f.; zieht gegen Mantinea zu Felde (370 v. Chr.) 5, 10—12; 15—21. Er zieht dem Epameinondas entgegen (362 v. Chr.) VII, 5, 9 f.
- Ἀγησίπολις** Sohn des Pausanias, König von Sparta unter Vormundschaft des Aristodemos IV, 2, 9. Sein Feldzug gegen Argos (388 v. Chr.) 7, 2—7; gegen Mantinea (386 v. Chr.) V, 2, 3—6; gegen Olynth (381 v. Chr.) 3, 8—18. Er erkrankt und stirbt in Aphytis 3, 19.
- Ἀγησίστρατος** Ephoros in Sparta 426 v. Chr. II, 3, 10.
- Ἄγις** König von Sparta, in Dekeleia I, 1, 33 ff. II, 2, 7 u. 11; verläßt Dekeleia (404 v. Chr.) 3, 3. Von den Eleern an einem Opfer in Olympia verhindert zieht er gegen sie zu Felde III, 2, 22—29 (400—399 v. Chr.), wird in Delphi krank, stirbt in Sparta (398 v. Chr.) 3, 1.
- Ἄγων** Athener II, 3, 30.
- Ἀρροτέρα** Beiname der Artemis IV, 2, 20.
- Ἀρρόριος** Athener IV, 8, 31.
- Ἀδέας** Sikyonier VII, 1, 45.
- Ἀδείμαντος** Athener, Sohn des Leukolophides I, 4, 21. Stratege 7, 1; II, 1, 30; 32.
- Ἄθρηά** I, 1, 4; 4, 12; II, 4, 39;

- III, 1, 21; 23. *Άλία* VI, 5, 27. Tempel derselben in Phokäa I, 3, 1; in Athen I, 6, 1.
- Άθηνάδας* Sikyonier III, 1, 18.
- Άθηνά* I, 1, 33; 2, 1 u. s. w. II, 1, 10; VI, 2, 9. Davon die adverb. Formen *Άθήνηθεν* IV, 8, 24; V, 4, 66; VI, 5, 33; VII, 3, 4. *Άθήνησι* III, 1, 1; V, 1, 35; 4, 22. *Άθήναζε* V, 1, 28; 4, 2; VII, 1, 1; 5, 3.
- Άθηνάιοι* die Bürger von Athen II, 2, 1. Verfahren derselben gegen die Feldherrn, welche bei den Arginusen gekämpft I, 7, 1—35. Sie werden bei Aigospotamoi geschlagen II, 1, 21—29; von den Spartanern belagert 2, 3—23; unter der Herrschaft der Dreißig 3, 11—56; 4, 1—24; ihre Verfassung durch Thrasybulos wiederhergestellt 4, 24—43. Sie nehmen an Kriegszügen der Spartaner teil III, 1, 4 u. 2, 25; ziehen 395 v. Chr. den Thebanern zu Hilfe 5, 16 ff.; nehmen am korinthischen Kriege teil IV, 2, 17; 3, 15; 4, 1; ihr Anteil am Seekriege 8, 20; 25—39; beim antalkidischen Frieden V, 1, 31 u. 35. Sie schliessen sich 378 v. Chr. den Thebanern an V, 4, 34; gründen eine neue Bundesgenossenschaft ebend. Anm.; schliessen mit den Spartanern Frieden (374 v. Chr.) VI, 2, 1; Krieg bei Kerkyra 2, 2—39; ihre Teilnahme an dem Friedenskongress (371 v. Chr.) 3, 1—20. Sie trennen die spartanische Bundesgenossenschaft 5, 1—3; ziehen (370 v. Chr.) den Spartanern zu Hilfe 5, 33—49; unterhandeln mit Sparta um ein Bündnis VII, 1, 1—14; schliessen mit den Arkadern ein Bündnis 4, 2 f.; suchen sich Korinths zu bemächtigen 4, 4—6; schicken den Arkadern Reiterei 5, 6 f. u. 15 f.
- Άγιά* Stadt in Aeolis IV, 8, 5.
- Άγινα* Insel im saronischen Mb. II, 2, 9; V, 1, 1 ff.; 4, 61; VI, 2, 1. Die Einwohner *Άγινηται* von den Athenern vertrieben II, 2, 3 Anm.; vom Lysandros zurückgeführt 2, 9. *Άγιναίος τριώβολος* V, 2, 21.
- Άγυόσθερα* Stadt in Megaris V, 4, 18; VI, 4, 26.

- Άγυός ποταμοί* Ort auf dem thrak. Chersonnes II, 1, 21.
- Άγυπτία Λάρια* Stadt in Aeolis III, 1, 7.
- Άινέας* Stymphalier, Feldherr der Arkader VII, 3, 1.
- Άινησίης* Ephoros in Sparta 431 v. Chr. II, 3, 9.
- Άινηάδες* Völkerschaft im südlichen Thessalien III, 5, 6; IV, 3, 15.
- Άίζωνεις* Bewohner des attischen Demos *Άίζωνή* II, 4, 26.
- Άιολις* Landschaft an der Westküste von Kleinasien III, 1, 10 u. 17; 2, 1 u. 13. Die Bewohner *Άιολεῖς* III, 4, 11; IV, 3, 17. *Άιολίδες πόλεις* III, 1, 16; IV, 8, 33.
- Άισχίνης* einer der Dreißig in Athen II, 3, 2 u. 13.
- Άιτωλία* Landschaft in Mittelgriechenl. IV, 6, 1. Die Einw. *Άιτωλοί* IV, 6, 14.
- Άκαδημεία* Gymnasium bei Athen II, 2, 8; VI, 5, 49.
- Άκανθος* Stadt auf Chalkidike V, 2, 11; 3, 6. Die Einw. *Άκάνθιοι* V, 2, 12 u. 23.
- Άκαρνανία* Landschaft in Mittelgriechenl. VI, 2, 37. Die Einw. *Άκαρνανές* IV, 2, 17; 6, 1 ff.; 7, 1; VI, 5, 23.
- Άκράγας* sicilische Stadt, von den Karthagern erobert I, 5, 21; II, 2, 24.
- Άκρίσιος* Sikyonier VII, 1, 45.
- Άκροκόρινθος* Burg von Korinth IV, 4, 4.
- Άκρωρειοί* Stadt in Triphylien III, 2, 30. Die Einwohner heissen ebenso IV, 2, 16; VII, 4, 14.
- Άλαί* attischer Demos II, 4, 34.
- Άλία* Beiname der Athene VI, 5, 27.
- Άλέξανδρος* Tagos in Thessalien VI, 4, 35 f. VII, 5, 4.
- Άλεξίας* Archont in Athen 405 v. Chr. II, 1, 10.
- Άλεξικλίδας* Ephoros in Sparta 411 v. Chr. II, 3, 10.
- Άλιάρτος* Stadt in Bötien III, 5, 6; 17; 25. Die Einw. *Άλιάρτιοι* III, 5, 18 f.
- Άλιείς* Stadt in Argolis VI, 2, 3; die Einw. ebenso IV, 2, 16; VII, 2, 2.
- Άλιπεδον* Ebene in der Nähe des Peiräeus II, 4, 30.
- Άλισαρχα* Stadt in Troas III, 1, 6.
- Άλκείας* Spartaner V, 4, 56. —

- Herrscher in Epirus VI, 1, 7; 2, 10.
- Άλκιβιάδης* Athener I, 1, 5 ff.; zum Strategen erwählt 4, 10; kehrt nach Athen zurück 4, 11—23; verläßt das Heer und geht nach seinem Schloß auf dem Chersonnes 5, 17; warnt die Athener bei Aigospotamoi II, 1, 25. Vgl. noch II, 3, 42. — Ein gleichnamiger Vetter desselben I, 2, 13.
- Άλκιμένης* Korinther IV, 4, 7.
- Άλιτις* heiliger Bezirk in Olympia VII, 4, 29.
- Άλυζία* Stadt in Akarnanien V, 4, 65 f.
- Άλύπητος* Spartaner V, 4, 52.
- Άλφειός* Fluß in Elis III, 2, 29; VI, 2, 31; VII, 4, 29.
- Άμαξιτός* Stadt in Troas III, 1, 13; 16.
- Άμβρακία* Stadt in Akarnanien VI, 2, 3. *Άμβρακιωτίδες νήες* V, 4, 65 f.
- Άμύκλαι* lakonische Stadt unweit Sparta VI, 5, 30; VII, 2, 3. Die Einw. *Άμυκλαίοι* IV, 5, 11 oder *Άμυκλαεῖς* IV, 5, 11 f.
- Άμύντας* König von Makedonien V, 2, 12 f.; 38; 3, 9.
- Άμφειον* Heiligtum des Amphion in Theben V, 4, 8.
- Άμφίδολοι* Stadt in Triphylien III, 2, 30; auch die Einw. III, 2, 25; IV, 2, 16.
- Άμφιπολις* griechische Kolonie in Makedonien IV, 3, 1.
- Άνάτιος* einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
- Άναξιβίος* Spartaner IV, 8, 32. Harmost in Abydos 33—39.
- Άναξικράτης* Byzantier I, 3, 18.
- Άναξίλαος* Byzantier I, 3, 18 f.
- Άνδροκλείδας* Thebaner III, 5, 1; 4; flüchtet nach Athen V, 2, 31; 36.
- Άνδρομάχος* Hipparch der Eleer VII, 4, 19.
- Άνδρος* eine der Kykladen I, 4, 21; 5, 18; V, 4, 61. *Άνδρία χώρα* I, 4, 22. Die Einw. *Άνδριοι* I, 4, 22; II, 1, 32. *Άνδρία ναῦς* II, 1, 31.
- Άννίβας* Karthager, Sohn des Giskon I, 1, 37.
- Άνταλκίδας* Spartaner IV, 8, 12; unterhandelt mit Tiribazos 8, 14—16; Nauarch V, 1, 6; VI, 3, 12.
- Der nach ihm benannte Friede V, 1, 31; vgl. 25; 36.
- Άντανδρος* Stadt in Troas am Ida I, 1, 25; 3, 17; II, 1, 10; IV, 8, 35. Die Einw. *Άντανδριοί* I, 1, 26.
- Άντιγένης* Archont in Athen 407 v. Chr. I, 3, 1.
- Άντιόχος* Athener, Steuermann des Alkibiades I, 5, 11; vom Lysandros bei Ephesos geschlagen 5, 12 f. — Ein Arkader VII, 1, 33; 38.
- Άντισθένης* Spartaner III, 2, 6.
- Άντιφών* Athener II, 3, 40 Anm.
- Άνυτος* Athener II, 3, 42; 44.
- Άπατούρια* Fest der Athener I, 7, 8 Anm.
- Άπολλοφάνης* Kyzikener IV, 1, 29.
- Άπόλλων* III, 5, 5; Heiligtümer desselben VI, 4, 2; 5, 27; in Delphi IV, 7, 2; Orakel III, 3, 3.
- Άπολλωνία* Stadt in Makedonien V, 2, 11; 3, 1 u. 6. Die Einw. *Άπολλωνιάται* V, 2, 13.
- Άρακος* Spartaner, Nauarch. II, 1, 7; Ephoros 408 v. Chr. II, 3, 10; an den Derkyllidas geschickt III, 2, 8; als Gesandter in Athen VI, 5, 33.
- Άργεῖος* Eleer VII, 1, 33 Anm.; 4, 15 f.
- Άργινούσαι* Inseln zwischen Lesbos u. dem Festlande I, 6, 27; Schlacht bei denselben 28—34.
- Άργος* III, 5, 1; IV, 4, 6; 7, 2; VII, 1, 41; das Land *Άργεία* IV, 7, 4; die Einw. *Άργεῖοι* I, 3, 13; II, 2, 7; waren immer den Spartanern feindlich III, 5, 11; Teilnahme derselben am korinthischen Kriege IV, 2, 17; 3, 15 f.; 4, 1; 7, 2; bemächtigen sich Korinths 4, 2 ff.; 8, 34; müssen es aufgeben V, 1, 34; mit den Arkadern verbündet VI, 5, 16; 23; VII, 1, 25; 28; 2, 1 ff.
- Άρσείας* einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
- Άρσιός* Perser IV, 1, 27.
- Άριοβαρζάνης* persischer Satrap in Kleinasien I, 4, 7; V, 1, 28; VII, 1, 27.
- Άρίσταρχος* Athener I, 7, 28; zu den Vierhundert gehörend II, 3, 46.
- Άριστογένης* Athener, Stratege I, 5, 16; 6, 30; 7, 1. — Syrakuser I, 2, 8.
- Άριστόδημος* Spartaner, Vormund des Agesipolis IV, 2, 9.
- Άριστοκλής* Athener VI, 3, 2.

- Ἀριστοκράτης** Athener I, 4, 21; Strategie 5, 16; 6, 29; angeklagt 7, 2.
- Ἀριστόλοχος** Spartaner V, 4, 22.
- Ἀριστοτέλης** Athener II, 2, 18; zu den Vierhundert gehörend 3, 46; zu den Dreißig gehörend II, 3, 2 u. 13.
- Ἀριστοφῶν** Athener VI, 3, 2.
- Ἀρίστων** Byzantier I, 3, 18.
- Ἀρκαδία** Landschaft des Peloponnes IV, 4, 16; VI, 5, 12; VII, 4, 35 u. 40. Die Einw. **Ἀρκαῖδες** III, 2, 26; 5, 12; IV, 4, 16; V, 2, 19; bilden einen Bund VI, 5, 11; 15 f. vereinigen sich mit den Thebanern 5, 23; VII, 1, 18; bekriegen die Eleer VII, 4, 13–32; schließen mit denselben Frieden 4, 35; Uneinigkeit unter einander 4, 33 ff. Der Bund heißt **τὸ Ἀρκαδικόν** VI, 5, 11; 22; VII, 4, 33. — **Ἀρκαδικαὶ πόλεις** VII, 4, 38.
- Ἀρνάκης** Perser I, 3, 12.
- Ἀρταξέρξης** König der Perser V, 1, 31.
- Ἄρτεμις** VI, 5, 9; VII, 4, 34. **Ἀρροτέρα** IV, 2, 20; **Ἀστνορηή** IV, 1, 41; von **Λεύκοφρος** III, 2, 19; von **Ἐφεσος** I, 2, 6; III, 4, 18; **Μουνηχία** II, 4, 11.
- Ἀρχέδημος** Athener I, 7, 2.
- Ἀρχίστρατος** Athener II, 2, 15; Strategie I, 5, 16.
- Ἀρχίας** Polemarch in Theben V, 4, 2 u. 6; VII, 3, 7.
- Ἀρχίδαμος** Spartaner. 1) Vater des Agesilaos V, 3, 13. 2) Sohn des Agesilaos V, 4, 25 ff.; zieht gegen die Thebaner (371 v. Chr.) VI, 4, 18; 26; 5, 1; gegen die Arkader (368 v. Chr.) VII, 1, 28; den Eleern zu Hilfe (364 v. Chr.) 4, 20–24; verteidigt Sparta gegen Epameinondas (362 v. Chr.) 5, 12 f. — Ein Eleer des Namens VII, 1, 33 u. 38.
- Ἀρχύτας** Ephoros der Spartaner 404 v. Chr. II, 1, 10; 3, 10.
- Ἀσεία** Flecken im südlichen Arkadien VI, 5, 11; 15. Die Einw. **Ἀσεῖται** VII, 5, 5.
- Ἀσία** hauptsächlich Kleinasien II, 1, 8; III, 1, 5; IV, 2, 4; V, 1, 31; VII, 1, 34 und öfter. Als Perserreich III, 5, 13; IV, 8, 5.
- Ἀσίγη** Stadt in Lakedämon VII, 1, 25. Die Einw. **Ἀσιναῖοι** ebend.
- Ἀσπενδος** Stadt in Pamphylien IV, 8, 30. Die Einw. **Ἀσπένδιοι** ebend.
- Ἀστυόχος** Spartaner I, 1, 31.
- Ἀστυρηνή Ἄρτεμις**, nach der mythischen Stadt **Ἀστυρα** genannt IV, 1, 41.
- Ἀταρνείς** Stadt in Aeolis III, 2, 11.
- Ἀττική** Landschaft in Mittelgriechenland I, 7, 22; V, 1, 1; 9; 4, 19 f.; VI, 2, 14. **Ἀττική δραχμή** I, 5, 4. **Ἀττικά νῆες** V, 1, 26.
- Ἀυλῖς** böotische Stadt am Enripes III, 4, 3; 5, 5; VII, 1, 34.
- Ἀυλῶν** Stadt auf der Grenze von Messenien und Elis III, 2, 25; 3, 8. Die Einw. **Ἀυλωνῖται** III, 3, 8.
- Ἀυτοβοισάκης** Perser II, 1, 8.
- Ἀυτοκλής** Athener, Sohn des Strombichides VI, 3, 2. Rede desselben in Sparta 3, 7 ff.
- Ἀφροδῖσια** Fest der Aphrodite V, 4, 4; s. d. Anm. **Ἀφροδῖσιον** Tempel der Aphrod. in Megara V, 4, 58.
- Ἄφυντις** Stadt auf Pallene V, 3, 19.
- Ἀχαΐα** Landschaft des Peloponnes III, 2, 23; IV, 8, 10; VI, 2, 3; VII, 1, 41. Die Bewohner **Ἀχαιοὶ** III, 2, 26; im Besitz von Kalydon IV, 6, 1; führen Krieg gegen die Akarnanen 6, 3–7, 1; auf Seiten der Spartaner (371 v. Chr.) VI, 4, 18; schließen sich den Thebanern an (367 v. Chr.) VII, 1, 41 f.; helfen den Eleern gegen die Arkader VII, 4, 17 u. 28. — **Ἀχαιοὶ** in Phthiotis I, 2, 18. Zweifelhaft welche von beiden Völkerschaften IV, 2, 18. — **Ἀχαικὰ ὄρη τῆς Φθίας** IV, 3, 9.
- Ἀχιλλεῖον** Stadt in Kleinasien, wahrscheinlich nahe bei Priene III, 2, 17; IV, 8, 17.
- Βαγαῖος** Perser III, 4, 13.
- Βενδῖδειον** Tempel der **Ἄρτεμις Βένδης** im Peiräeus II, 4, 11.
- Βιθυνῖς Θράκη** Landschaft im nördl. Kleinasien III, 2, 2. Die Bewohner **Βιθυννοὶ Θράκες** I, 3, 2; III, 2, 2 ff.
- Βοιωτία** Landschaft in Mittelgriechenland III, 5, 17; 24; V, 2, 16; 34; VI, 4, 3. Die Bewohner **Βοιωτοὶ** I, 3, 15; II, 1, 30; III, 2, 25;

- führen den korinthischen Krieg IV, 2, 17; 3, 3 ff.; 4, 1; V, 1, 32; VI, 5, 23. **Βοιωτῖδες πόλεις** IV, 8, 15; V, 1, 36.
- Βοιωτῖος** Lakedämonier I, 4, 2.
- Βρασιδᾶς** Ephoros in Sparta 430 v. Chr. II, 3, 10.
- Βυζάντιον** Stadt am Bosporos I, 1, 35 f.; 3, 10 ff.; 4, 1; II, 2, 1 f.; V, 8, 27 u. 31. Die Einw. **Βυζάντιοι** I, 3, 16; IV, 8, 27.
- Γαῖοχος** Beiname des Poseidon VI, 5, 30.
- Γαλαξίδωρος** Thebaner III, 5, 1.
- Γάμβρηιον** Stadt in Ionien III, 1, 6.
- Γάρρκειον** fester Platz auf Andros I, 4, 22.
- Γέλα** sicilische Stadt, von den Karthagern erobert II, 3, 5.
- Γερασιός** Vorgeb. an der Südspitze von Euböa III, 4, 4; V, 4, 61.
- Γεράνωρ** Polemarch der Spartaner VII, 1, 25.
- Γέργις** Stadt in Troas III, 1, 15, s. d. Anm.; 19 u. 21. Die Einw. **Γεργίθιοι** III, 1, 22.
- Γλαύκων** Athener II, 4, 19.
- Γνώσις** Syrakuser I, 1, 29.
- Γογγύλος** Eretrier III, 1, 6.
- Γοργίων** Bruder des vorigen III, 1, 6.
- Γοργύπας** Lakedämonier V, 1, 5–12.
- Γορδῖειον** Stadt in Phrygien I, 4, 1.
- Γραδὸς στήθος** Hügel bei Theben V, 4, 50. S. d. Anm.
- Γρύνειον** Stadt in Aeolis III, 1, 6.
- Γυθῖειον** Hafen an der Südküste von Lakonien I, 4, 11; VI, 5, 32.
- Γύλις** Polemarch der Spartaner IV, 3, 21 u. 23.
- Δαρδανεύς** Einw. der Stadt **Δαρδανός** in Troas III, 1, 10. Das Femin. **Δαρδανίς** ebend.
- Δαρειός** König der Perser I, 2, 19; II, 1, 8; dafür **Δαρειαῖος** II, 1, 8. S. d. Anm.
- Δαόκλειον** Residenz des Pharnabazos III, 4, 13; IV, 1, 15.
- Δεῖγμα** Platz im Peiräeus V, 1, 21.
- Δεῖνων** Polemarch der Spartaner V, 4, 33; VI, 4, 14.
- Δεκέλεια** Flecken in Attika, von den Spartanern besetzt Einl. S. 1; I, 1, 33 u. 35; 2, 14; 3, 22; II, 2, 7; III, 5, 5; von denselben verlassen II, 3, 3.
- Δελφῖνιον** Kastell auf Chios I, 5, 15. S. d. Anm.
- Δελφῶν** Phliasier V, 3, 22; 24.
- Δελφοί** Stadt in Phokis III, 3, 1; IV, 3, 21; 7, 2; VII, 1, 27. Die Einw. gleichnamig VI, 4, 30.
- Δέρας** Kastell in Sikyonia VII, 1, 22.
- Δέρδας** Herrscher von Elimia V, 2, 38 ff.; 3, 1 f.; 9.
- Δερκυλίδας** Spartaner. Harmost in Abydos 407 v. Chr. III, 1, 9; führt den Krieg in Asien 399–397 v. Chr. III, 1, 8–28; 2, 1–20; 4, 6; bringt dem Agesilaos in Amphipolis die Nachricht von dem Siege bei Korinth IV, 3, 1; wird vom Agesilaos nach dem Hellespont geschickt 3, 2 f.; erhält nach der Schlacht bei Knidos den Lakedämoniern Abydos 8, 3–5; ist dort bis 389 v. Chr. 8, 32.
- Δημαίνετος** Athener V, 1, 10 u. 26.
- Δημάρατος** König von Sparta III, 1, 6.
- Δημαρχος** Sohn des Eudokos, Feldherr der Syrakuser I, 1, 29.
- Δημήτηρ** VI, 3, 6.
- Δημόστρατος** Athener, Sohn des Aristophon VI, 3, 2.
- Δημοτέλης** Lakedämonier VII, 1, 32.
- Δημοτίων** Athener VII, 4, 4.
- Διοκλής** einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
- Διομέδων** Strateger der Athener I, 5, 16; kommt dem Konon in Mytilene zu Hilfe 6, 22 f.; bei den Arginusen 6, 29; in Athen angeklagt 7, 2; 16; 29.
- Διονύσιος** 1) Athener V, 1, 26. 2) Sohn des Hermokrates, Tyrann von Syrakus II, 2, 24; 3, 5; VI, 2, 4 u. 33; VII, 1, 20 ff. 3) Sohn des vorigen VII, 4, 12.
- Διόνυσος** — Tempel desselben in Aphytis V, 3, 19.
- Διοπέθης** Lakedämonier III, 3, 3.
- Διόσκοροι** Kastor und Polydeukes VI, 3, 6.
- Διότιμος** Athener I, 3, 12; V, 1, 25.
- Διφρίδας** Lakedämonier IV, 8, 21.
- Δίων** Athener IV, 8, 13.
- Δόλοπες** Völkerschaft in Epirus VI, 1, 7.
- Δρακοντίδης** einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
- Δράκων** Pelleneer III, 2, 11.

- Δωριεύς** Rhodier I, 1, 2ff., 5, 19.
Δωρόθεος Athener I, 3, 13.
Ἐδικός Nauarch der Spartaner IV, 8, 20ff.
Ἐλαιούς Stadt auf dem thrakischen Chersonnes II, 1, 20.
Ἐλευθεραί Stadt am Südabhange des Kithäron V, 4, 14.
Ἐλευσίς Stadt in Attika, von den Dreifsig zum Zufluchtsort bestimmt II, 4, 8ff.; von denselben besetzt 4, 24; 28; 43; V, 5, 15. Die Einw. **Ἐλευσίνιοι** II, 4, 8.
Ἐλικόν böotisches Gebirge IV, 3, 16f.
Ἐλιμία südwestl. Landschaft von Makedonien V, 2, 38.
Ἐλιξός Megareer I, 3, 15ff.; 21.
Ἐλλάς II, 2, 6; 20ff.; III, 1, 3 u. oft.
Ἕλληνες I, 5, 9 und oft; in Asien III, 1, 3; im Heere des jüngeren Kyros III, 1, 1; in persischen Diensten 1, 13 u. 16. — **Ἕλληνίδες πόλεις** II, 2, 20; III, 1, 5 u. öfter. **Ἕλληνικὸν στρατεύμα** III, 2, 15. IV, 3, 11.
Ἕλλησποντος I, 1, 2 und oft. Breite desselben II, 1, 21. Die Anwohner **Ἕλλησπόντιοι** III, 4, 11; IV, 3, 17. **Ἕλλησπόντιαι πόλεις** IV, 8, 31.
Ἐλος Ort am lakonischen Mb. VI, 5, 32.
Ἐλυμία Gegend in Arkadien VI, 5, 13.
Ἐνδιός Ephoros in Sparta 403 v. Chr. II, 3, 1 u. 10.
Ἐννάλιος Beiname des Kriegsgottes II, 4, 17.
Ἐσαρχος Ephoros in Sparta 427 v. Chr. II, 3, 10.
Ἐπαμεινώνδας Thebaner VII, 4, 39; zieht nach dem Peloponnes 1, 41; in Achaia 1, 42; zieht abermals nach dem Peloponnes 5, 4f.; in Nemea 5, 6; in Tegea 7; sein Zug nach Sparta 9—14; er beschließt eine Schlacht zu liefern 18; fällt bei Mantinea 25.
Ἐπαρίτοι Elitecorps der Arkader VII, 4, 22; 33; 36; 5, 3.
Ἐπήρατος Ephoros in Sparta 413 v. Chr. II, 3, 10.
Ἐπίδαυρος Stadt in Argolis VI, 2, 3; VII, 1, 18 u. 25. Die Einw. **Ἐπιδάυριοι** IV, 2, 16; VI, 5, 29; VII, 2, 2.
Ἐπίδοκος Syrakuser I, 1, 29.
Ἐπεικία Örtlichkeit (nicht näher bekannt) bei Sikyon IV, 2, 14; 4, 13.
Ἐπικνωίδας Spartaner IV, 2, 2; V, 4, 39.
Ἐπιτάλιον Stadt in Triphylien III, 2, 29f. Die Einw. **Ἐπιταλιεῖς** 2, 25.
Ἐρασινίδης Stratege der Athener I, 5, 16; 6, 16 u. 29; 7, 2 u. 29.
Ἐρασίστρατος einer der Dreifsig in Athen II, 3, 2.
Ἐρατοσθένης desgl. II, 3, 2.
Ἐρετριεῖς Bewohner der euböischen Stadt **Ἐρέτρια** III, 1, 6.
Ἐρμιών Seestadt in Argolis, sonst **Ἐρμιόνη** VI, 2, 3. Die Einw. **Ἐρμιονεῖς** IV, 2, 16; VII, 2, 2.
Ἐρμογένης Athener IV, 8, 13.
Ἐρμοκράτης Syrakuser 1) Vater des Tyrannen Dionysios II, 2, 24. 2) Feldherr der Syrakuser, verbannt I, 1, 27—31; geht nach Persien 3, 13.
Ἐρωον Megareer I, 6, 32.
Ἐρωθαί böotische Stadt am Kithäron V, 4, 49.
Ἐστία — Altar ders. im Rathause zu Athen II, 3, 52; in Olympia VII, 4, 31.
Ἐτεόνικος Lakedämonier; Harmost in Thasos I, 1, 32; beim Kallikratidas vor Mytilene 6, 26; 35; zieht sich nach Methymna zurück 6, 38; in Chios II, 1, 1ff.; vom Lysandros nach Ephesos gerufen 1, 10; nach Thrakien geschickt 2, 5; in Aegina V, 1, 1; 13.
Ἐννοκλῆς Lakedämonier V, 4, 22; 32; VI, 5, 33.
Ἐνάγορας 1) Eleer, Sieger in Olympia I, 2, 1. 2) Fürst von Salamis auf Kypros II, 1, 29; IV, 8, 24; V, 1, 10.
Ἐνάλλης Athener IV, 1, 40.
Ἐνάρχιππος Ephoros in Sparta 407 v. Chr. I, 2, 1; II, 3, 10.
Ἐύβοια IV, 2, 17; von den Athenern 446 v. Chr. erobert II, 3, 9. Die Einw. **Ἐύβοεῖς** IV, 3, 15; VI, 5, 23; VII, 5, 4.
Ἐύβώτας Kyrenäer, Sieger in Olympia I, 2, 1. Vgl. die Anm.
Ἐύδαμίδας Lakedämonier V, 2, 24f.
Ἐύδικος Lakedämonier V, 4, 39.

- Ἐϋθυκλῆς** Lakedämonier VII, 1, 33.
Ἐϋκλεία Fest der Artemis in Korinth IV, 4, 2.
Ἐϋκλείδης einer der Dreifsig in Athen II, 3, 2.
Ἐϋκλῆς Syrakuser, Sohn des Hippon I, 2, 8.
Ἐϋκτῆμων Archont in Athen 408 v. Chr. I, 2, 1.
Ἐϋμάθης einer der Dreifsig in Athen II, 3, 2.
Ἐϋμαχος Stratege der Athener I, 1, 22.
Ἐϋνομος Nauarch der Athener V, 1, 5ff.
Ἐϋξενος Lakedämonier IV, 2, 5.
Ἐϋρυνέδων Fluß in Pamphylien IV, 8, 30.
Ἐϋρυντόλεμος Athener I, 3, 12f. Sohn des Peisianax, Vetter des Alkibiades 4, 19; verteidigt die Feldherrn, welche bei den Arginusen gekämpft, gegen die Anklage 7, 12; 16—34.
Ἐϋρυσθένης Nachkomme des Königs Demaratos III, 1, 6.
Ἐϋρυσθεύς VI, 5, 47.
Ἐϋρώπη III, 2, 9; IV, 2, 6, 3; 15; 8, 5.
Ἐϋρώτας Fluß in Lakonien V, 4, 28; VI, 5, 27; 30.
Ἐΰταια arkadische Stadt in der Nähe von Mantinea VI, 5, 12; 20f.
Ἐΰτρησιοι Bewohner einer arkadischen Landschaft VII, 1, 29.
Ἐϋφρων Sikyonier VII, 1, 44; zum Strategen ernannt 1, 45; seine Macht in Sikyon 1, 46; 2, 11—15; flüchtet 3, 2; kehrt zurück 3, 4; in Theben ermordet 3, 5.
Ἐφεσός ionische Stadt in Kleinasien I, 2, 6f.; 5, 1; 10ff.; 6, 2; II, 1, 6; III, 1, 8; 2, 9; 4, 4; IV, 8, 3; V, 1, 6. Das Gebiet **Ἐφεσία** III, 2, 14. Die Einw. **Ἐφεσίοι** I, 2, 10; 5, 12.
Ἐφιάλτης Athener IV, 8, 24.
Ζάκυνθος Insel im ionischen Meere VI, 2, 3. Die Bewohner **Ζακύνθιοι** ebend.
Ζεύξιππος Ephoros in Sparta 423 v. Chr. II, 3, 10.
Ζεύς in Olympia III, 2, 22; 26; 31; IV, 7, 2; VII, 4, 35.
Ζήνις Dardanier, persischer Satrap in Aeolien III, 1, 10.
Ζωστήη Vorgeb. an der Westküste von Attika V, 1, 9.
Ἡϊών Stadt am Ausfluß des Strymon in Thrakien I, 5, 16. Vgl. d. Anm.
Ἡλις Stadt im nordwestl. Peloponnes III, 2, 23; IV, 7, 4; VI, 2, 3; VII, 1, 38. Das Gebiet **Ἡλεία** III, 2, 23; VI, 2, 31; VII, 4, 17. Die Einw. **Ἡλείοι**, Feinde der Lakedämonier III, 2, 21; von denselben bekriegt 2, 21—31; nehmen am korinthischen Kriege teil 5, 12; IV, 2, 16; schliessen sich von dem 370 v. Chr. geschlossenen Frieden aus VI, 5, 2; mit den Mantineern verbündet VI, 5, 5; 19ff.: trennen sich von den Arkadern VII, 1, 26; im Kampf mit denselben 4, 12f.; 15—35; verbinden sich mit andern Peloponnesiern gegen die Thebaner 5, 1; 18.
Ἡπειον Stadt in Triphylien III, 2, 30.
Ἡπειρος Landschaft in Nordgriechenland VI, 1, 7; 2, 9.
Ἡραία Stadt im westlichen Arkadien am Alpeios III, 2, 30; 3, 1; VI, 5, 22. Die Einw. **Ἡραεῖς** VI, 5, 11; 22.
Ἡραῖον Heiligtum der Hera am Isthmos IV, 5, 5ff.; in Phlissia VII, 2, 1; 6ff.
Ἡράκλεια Τραχινία Stadt in Phthiotis I, 2, 18; VI, 4, 27. Die Einw. **Ἡρακλεῖται** III, 5, 6; VI, 4, 9 u. 27; 5, 23.
Ἡρακλείδης Sohn des Aristogenes, Syrakuser I, 2, 8.
Ἡρακλῆς VI, 3, 6; 4, 7; VII, 1, 31. Nachkommen dess. III, 3, 3; VI, 5, 47. Ein Heiligtum dess. **Ἡρακλειον** in Aegina V, 1, 10; bei Kalchedon I, 3, 7; in Theben VI, 4, 7.
Ἡραππίδας Spartiat, mit Agesilaos in Asien III, 4, 6; 20; IV, 1, 11ff.; 20ff.; 2, 8; 3, 15ff.; bei der Flotte IV, 8, 11.
Ἡρώδας Syrakuser III, 4, 1.
Θαλάμαι fester Platz in Elis VII, 4, 26.
Θαμνηρία Ort in Medien II, 1, 13.
Θάσος Insel der thrakischen Küste gegenüber I, 1, 12; 32; 4, 9; V, 1, 7.

- Θεμιστογένης** Syrakuser III, 1, 2.
Θεογένης Athener I, 3, 13; zu den Dreißig gehörend II, 3, 2.
Θεόγυις einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
Θεόποπος Milesier II, 1, 30.
Θεοποπύλαι Paß am Oeta-Geb. VI, 5, 43.
Θέρσανδρος Flötenspieler beim Thibron IV, 8, 18 f.
Θεσπία böotische Stadt am Helikon V, 4, 15; 20; 38 ff. Das Gebiet **Θεσπική** VI, 4, 4; die Einw. **Θεσπιείς** IV, 2, 20; V, 4, 42 ff.; VI, 3, 1; 4, 10.
Θετταλία Landschaft in Nordgriechenland II, 3, 4; 36; IV, 3, 3; VI, 1, 2 ff.; 4, 28; 5, 23. Die Bewohner **Θετταλοί** II, 3, 4; IV, 3, 3; V, 3, 9; VI, 1, 8 ff.; 4, 28; VII, 5, 4.
Θήβαι II, 4, 1; III, 5, 1; V, 2, 25; 4, 19; VI, 3, 2; VII, 4, 34. Die Einw. **Θηβαῖοι** I, 7, 28; II, 2, 19; III, 2, 21; erregen Krieg gegen die Lakedämonier 5, 3 ff.; siegen bei Haliartos 395 v. Chr. 5, 18 ff.; liefern die Schlacht bei Koroneia IV, 3, 15 ff.; Teilnahme am korinthischen Kriege 5, 10; müssen den antalkidischen Frieden annehmen V, 1, 32 f.; kommen in die Gewalt der Spartaner 384 v. Chr. 2, 25 ff.; 37 ff.; befreien sich 4, 2—10; unterwerfen sich die böotischen Städte VI, 1, 1; 3, 1; kriegen gegen Phokis 2, 1; 3, 1; vom Frieden 371 v. Chr. ausgeschlossen 3, 10; siegen bei Leuktra 4, 13—15; ihr erster Zug in den Peloponnes 5, 22 ff.; zweiter Zug VII, 1, 15 ff.; 2, 5; dritter Zug I, 41; schicken Harmosten in die achäischen Städte I, 43; vierter Zug 5, 4 ff.
Θήβη in Troas IV, 1, 41.
Θηραμένης Athener, Sohn des Hagnon II, 3, 30; hat den Spottnamen **Κόθοστρος** 3, 31; als Feldherr am Hellespont I, 1, 12 ff.; Trierarch bei den Arginusen I, 6, 35; 7, 17 u. 31; klagt in Athen die Feldherrn an 7, 4 ff.; sucht den belagerten Athenern den Frieden zu vermitteln 405 v. Chr. II, 2, 16—22; unter die Dreißig gewählt 3, 2; mit Kritias verfeindet 3, 15 ff.; von demselben angeklagt 3, 24; seine Verteidigung 3, 35—

49; seine Verurteilung und Hinrichtung 3, 51—56.

Θηρμαχος spartanischer Harmost in Methymna IV, 8, 29.

Θιβραχος Lakedämonier II, 4, 33.

Θιβρων Spartaner, führt den Krieg in Asien 400 v. Chr. III, 1, 4—7; wird verbannt I, 8; von den Spartanern gegen Struthas geschickt 392 v. Chr. IV, 8, 17; fällt 8, 19, vgl. auch 22.

Θισβαι Stadt in Bötien VI, 4, 3.

Θοορκός Städtchen im südl. Attika I, 2, 1.

Θούριαι τριήρεις aus **Θούριοι** in Italien I, 5, 19.

Θράκη I, 3, 10 u. 17; 4, 9; II, 2, 5; III, 2, 9; IV, 8, 26; V, 1, 26; 2, 12 u. 24. Die Bewohner **Θράκες** III, 2, 8 u. 10; **ἀβασσλεντοι** V, 2, 17; **Ὀδρῶσαι** III, 2, 5; **Βιθυνοί** s. dort.

Θράκιον Platz in Byzantion I, 3, 20. S. d. Anm.

Θρασύβουλος Athener 1) **ὁ Στειριεύς** s. zu IV, 8, 25. — I, 1, 12; 4, 9; zum Strategen erwählt 4, 10; bei Phokäa 5, 11; Trierarch bei den Arginusen 6, 35; 7, 5; 17 u. 31; von den Dreißig verbannt II, 3, 42; besetzt Phyle 4, 2—7; bekämpft die Dreißig vom Peiräeus aus 4, 10—34; seine Rede an die Athener 4, 40 ff. — III, 5, 16. Er wird mit einer Flotte gegen Teleutias geschickt 390 v. Chr. IV, 8, 25; von den Aspindiern getötet 8, 30. 2) **ὁ Κολυντεύς** V, 1, 26.

Θρασυδαῖος Eleer in Kyllene III, 2, 27 ff.

Θρασύλλος Athener I, 1, 8; wehrt einen Angriff des Agis auf Athen ab 1, 33; seine Kriegführung an den kleinasiatischen Küsten I, 2, 1 ff.; 3; 6; kehrt nach Athen zurück 4, 10; Stratege 5, 16; bei den Arginusen 6, 30; in Athen angeklagt 7, 2 u. 29.

Θρασωνίδας Eleer VII, 4, 15.

Θραύστος Ort in Elis VII, 4, 14.

Θραῖσι in **Θραία**, einem attischen Demos V, 4, 21.

Θραμία Kastell zwischen Phlius und Sikyon VII, 2, 1 u. 23; 4, 1 u. 11.

Θυμοχάρης Athener I, 1, 1.

Θυριείς Bewohner von **Θύριον** in Akarnanien VI, 2, 37.

Θώρας Spartaner II, 1, 18 u. 28.

Ίάσον Thessaler aus Pherä VI, 1, 4 ff.; 14; wird Tagos von Thessalien 1, 18; vermittelt nach der Schlacht bei Leuktra zwischen Thebanern und Lakedämoniern 4, 20—25; erobert Hyampolis und Herakleia 4, 27; wird ermordet 4, 31. Seine Gemahlin 4, 37.

Ίβηρος im syrakusischen Heere VII, 1, 20.

Ίδαίος Schreiber des Agesilaos IV, 1, 39.

Ίδη Geb. in Troas I, 1, 25.

Ίεραμένης Perser II, 1, 9.

Ίερας Nauarch der Lakedämonier V, 1, 3—6.

Ίερων 1) einer der Dreißig in Athen II, 3, 2. 2) Lakedämonier VI, 4, 9.

Ίλαρχος Ephoros in Sparta 419 v. Chr. II, 3, 10.

Ίλιον Stadt in Troas I, 1, 4. Die Einw. **Ίλιείς** III, 1, 16.

Ίμβρος Insel im nördl. ägäischen Meere IV, 8, 15; V, 1, 31.

Ίμέρα sicilische Stadt, von den Karthagern erobert I, 1, 37.

Ίππεύς Anführer der Samier bei den Arginusen I, 6, 29.

Ίππίας Eleer VII, 4, 15.

Ίπποδάμειος ἀγορά im Peiräeus II, 4, 11.

Ίπποδάμος Sikyonier VII, 1, 45.

Ίπποκράτης Unterfeldherr des Mindaros I, 1, 23; Harmost in Kalchedon 3, 5 f.

Ίππόλοχος einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.

Ίππομαχος desgl. II, 3, 2; 4, 19.

Ίππονικος Athener IV, 5, 13; VI, 3, 2. — Phliasier V, 3, 13.

Ίππων Syrakuser I, 2, 8.

Ίσάνω Ephoros in Sparta 429 v. Chr. II, 3, 10.

Ίσθμός von Korinth IV, 5, 1; 8, 8; VII, 5, 15; von Pallene V, 2, 15; thrakischer III, 2, 10. **Ίσθμία** Spiele auf dem ersten IV, 5, 1 f.

Ίσθμια Spiele auf dem ersten IV, 5, 1 f.

Ίσθμια Ephoros in Sparta 409 v. Chr. II, 3, 10.

Ίσμηνίας Thebaner III, 5, 1; V, 2, 25; verhaftet, zum Tode verurteilt 2, 30—36.

Ίστιαείς Bewohner der euböischen Stadt **Ίστιαία** II, 2, 3.

Ίσχόλαος Lakedämonier VI, 5, 24 u. 26.

Ίταλία V, 1, 26.

Ίφικράτης Athener, Anführer der Söldner in Korinth IV, 4, 9; fällt in Phlasiä ein 4, 15; in Arkadien 4, 16; 5, 3; vernichtet bei Lechäon eine spartanische Mora 5, 13—17; geht nach dem Hellespont 8, 34—39; belagert Abydos V, 1, 25; Stratege der Athener VI, 2, 13; 24; Expedition nach dem Peloponnes 2, 27 ff.; nach Kerkyra 2, 33; 36; vgl. 3, 3; er wird zurückgerufen 4, 1; als Stratege nach dem Peloponnes geschickt 370 v. Chr. 5, 49.

Ίχθῦς Vorgeb. in Elis VI, 2, 31.

Ίωνία Küstenlandschaft in Kleinasien II, 1, 17; III, 2, 11 u. 14; V, 1, 28. Die Bewohner **Ίωνες** III, 4, 11; IV, 3, 17. **Ίωνίδες πόλεις** III, 2, 12; **Ίωνικαί πόλεις** III, 1, 3; 2, 17.

Καδμεία Burg von Theben, vom Spartaner Phöbidas besetzt V, 2, 29 u. 31; VI, 3, 9 u. 11; 5, 46.

Καδούσιοι Völkerschaft am kaspischen Meere II, 1, 13.

Καλλίας 1) Archont in Athen 406 v. Chr. I, 6, 1. — 2) Sohn des Hipponikos, Anführer der Athener im korinthischen Kriege IV, 5, 13 f.; VI, 3, 2; Daduchos 3, 3; seine Rede in Sparta auf dem Friedenskongress 3, 4 ff.; Proxenos der Spartaner in Athen V, 4, 22. — 3) Spartaner IV, 1, 15.

Καλλίβιος 1) spartanischer Harmost in Athen II, 3, 14. — 2) Tegeat VI, 5, 6 f.

Καλλικρατίδας Nauarch der Lakedämonier I, 6, 1 ff.; belagert den Konon in Mytilene 6, 16 ff.; kämpft bei den Arginusen 6, 31; ertrinkt 6, 33.

Καλλιμέδων Athener IV, 8, 13.

Καλλιζενος Athener I, 7, 8 f.; 15; 26; 35.

Καλλισθένης Athener IV, 8, 13.

Καλλιστρατος Athener II, 4, 27; Redner VI, 2, 39; 3, 3; Rede dess. in Sparta auf dem Friedenskongress 3, 10 ff.

Καλυδών Stadt in Ätolien IV, 6,

- 1; 14. Die Einw. *Καλυδώνιοι* IV, 6, 1.
Καλυδών Stadt in Kleinasien am Bosphoros I, 1, 26 u. 35; 3, 2 ff.; II, 2, 1 f.; IV, 8, 31. Das Gebiet *Καλυδονία* I, 1, 22; die Einw. *Καλυδόνιοι* I, 3, 2 ff.; IV, 8, 28; V, 1, 25.
Καμάρινα sicilische Stadt von den Karthagern erobert II, 3, 5.
Καννωνός Athener, dessen *ψήφισμα* I, 7, 20 u. 34.
Καρδία Stadt auf dem thrakischen Chersonnes I, 1, 11.
Καρία Landschaft im südl. Kleinasien I, 1, 10; 4, 8; II, 1, 15; III, 1, 7 f.; 2, 15 f.; 4, 11; *ἀφιππος* 4, 12. Die Bewohner *Κάρες* III, 2, 15.
Καρύαι Ort in Lakonien VI, 5, 25 u. 27; VII, 1, 28.
Καρχηδόσιοι Karthager I, 1, 37; 5, 21; II, 2, 24; 3, 5.
Καστωλός Stadt in Lydien: Ebene daselbst I, 4, 3.
Κατάνη sicilische Stadt II, 3, 5.
Κανή Flecken in Phrygien IV, 1, 20.
Κεβόνη Stadt in Troas III, 1, 17.
Κερχηραία Hafen von Korinth am saronischen Mb. IV, 5, 2; VI, 5, 51; VII, 1, 17; 41; 4, 5.
Κεδρεΐαι Stadt in Karien II, 1, 15.
Κελτοί im syrakusischen Heere VII, 1, 20 u. 31.
Κεραμεικός Stadtteil von Athen II, 4, 33.
Κεράμειος κόλπος in Karien II, 1, 15; auch *Κεραμικός κόλπος* I, 4, 8.
Κέρκυρα Insel im ionischen Meere V, 4, 64; 66; VI, 2, 4; 9 u. 33. Die Bewohner *Κερκυραίοι* VI, 2, 7 f.; 15; 24; 36 ff.
Κεφαλληνία Insel im ionischen Meere VI, 2, 31 u. 33.
Κέως eine der Kykladen V, 4, 61.
Κηλοῦσα Berg in der Nähe von Phlius IV, 7, 7.
Κηφισόδοτος Strategie der Athener II, 1, 16. — VI, 3, 2; VII, 1, 12 u. 14.
Κηφισός Fluß 1) bei Athen II, 4, 19. — 2) in Böotien IV, 3, 16.
Κηφισοφών Athener II, 4, 36.
Κιθαιρών Geb. auf der Grenze von Attika u. Böotien V, 4, 36 ff.; 47; 55; 59; VI, 4, 5.
Κιλικία Landschaft im südl. Kleinasien III 1, 1.
Κινάδων Spartaner, Verschwörung dess. III, 3, 5—11.
Κίος Ort in Mysien I, 4, 7.
Κισσίας Syrakuser VII, 1, 28.
Κλάδαος Nebenfluß des Alpheios bei Olympia VII, 4, 29.
Κλαζομεναί ionische Stadt in Kleinasien I, 1, 10; V, 1, 31.
Κλέανδρος Sikyonier VII, 1, 45.
Κλέαρχος Spartaner, Sohn des Ramphias I, 1, 35; Harmost in Byzantion 3, 15 ff.
Κλέας Spartaner V, 4, 39.
Κλειγένης Akanthier V, 2, 12.
Κλεινόμαχος Ephoros in Sparta 420 v. Chr. II, 3, 10.
Κλειτέλης Korinther VI, 5, 37.
Κλειτόριοι Bewohner der arkadischen Stadt *Κλείτωρ* V, 4, 36 f.
Κλεόκριτος Athener II, 4, 20.
Κλεόμβροτος König von Sparta gegen Theben geschickt 378 v. Chr. V, 4, 14—16; wieder im J. 376 v. Chr. 4, 59; nach Phokis 374 v. Chr. VI, 1, 1; noch dort im J. 371 v. Chr. 4, 2; geht nach Böotien 4, 3 f.; fällt bei Leuktra 4, 13.
Κλειομήδης einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
Κλεοσθένης Ephoros in Sparta 415 v. Chr. II, 3, 10.
Κλεόστρατος Argiver I, 3, 13.
Κλεοφών Athener I, 7, 35; s. die Anm.
Κλεωναί Stadt in Argolis VII, 5, 15.
Κλεώνυμος Spartaner, Sohn des Sphodrias V, 4, 25; fällt bei Leuktra VI, 4, 14.
Κνίδος Stadt in Karien, Seeschlacht daselbst IV, 3, 11 f.; 8, 22.
Κοιρατάδας Böotier I, 3, 15 ff.
Κοκκίται Einw. einer Stadt in Aeolis III, 1, 16.
Κολλυτεύς zum attischen Demos *Κολλυτός* gehörig V, 1, 26.
Κολοφών ionische Stadt in Kleinasien I, 2, 4; die Einw. *Κολοφώνιοι* ebend.
Κολωνάι Stadt in Troas III, 1, 13 u. 16.
Κόνων Athener, Strategie 407 v. Chr. I, 4, 10; abermals 406 v. Chr. 5, 16 ff.; in Mytilene blockiert 6, 15 ff.; 38; bleibt Strategie 7, 1; bei Aigospotamoι II, 1, 28; flüchtet zum Eua-goras 1, 29; besiegt die Spartaner bei Knidos IV, 3, 11; vertreibt die

- spartanischen Harmosten 8, 1; verheert die Küsten von Lakonien 8, 7; stellt die Mauern von Athen her 8, 9; wird von den Athenern an den Tiribazos geschickt 8, 13; von demselben verhaftet 8, 16.
Κόρη Persephone VI, 3, 6.
Κορησσός Berg bei Ephesos I, 2, 7 u. Anm.; 9 f.
Κορινθος III, 5, 1; Krieg von dort aus IV, 4, 1; mit Argos vereint 4, 6 u. 14; 5, 1; wieder frei V, 1, 34. — VI, 2, 3; 5, 11 u. 49; VII, 5, 16. Das Gebiet *Κορινθία* IV, 4, 5. Die Einw. *Κορινθιοι* II, 1, 32; 2, 19; 4, 30; III, 2, 25; 5, 5 u. 12; verweigern den Spartanern die Heeresfolge 5, 17 u. 23; liefern denselben die Schlacht bei Nemea IV, 2, 14; 17—23; bei Koroneia 3, 15; räumen die Friedenspartei aus dem Wege 4, 2. — 5, 4; V, 3, 27; auf Seiten der Spartaner 371 v. Chr. VI, 4, 18; 5, 29; wider-setzen sich 367 dem Abschluß eines Friedens VII, 1, 40; schließen 366 mit den Thebanern Frieden 4, 6 ff. *Κορινθιακός κόλπος* VI, 2, 9.
Κορινθάσιον Vorgeb. bei Pylos in Messenien I, 2, 18.
Κορώνεια Stadt in Böotien IV, 3, 16 ff.
Κράνειον Gymnasium bei Korinth IV, 4, 4.
Κραωνίοι Bewohner der thessalischen Stadt *Κραωνίον* IV, 3, 3.
Κρατησιπίδας Nauarch der Spartaner I, 1, 32; 5, 1.
Κρεμαστή Ort bei Abydos IV, 8, 37.
Κρεῦσις böotischer Hafen am korinthischen Mb. IV, 5, 10; V, 4, 16 f.; 60; VI, 4, 3 u. 25.
Κρής Bewohner der Insel Kreta VII, 5, 10; *Κρήτες* IV, 2, 16; 7, 6.
Κρήνιππος Syrakuser VI, 2, 36.
Κριτίας Athener; 411 v. Chr. in Thessalien II, 3, 36; zuden Dreißig gehörend 3, 2; mit Theramenes verfeindet 3, 15 ff.; seine Rede gegen denselben im Rat 3, 24—34; verurteilt denselben zum Tode 3, 51 ff.; sein Verfahren in Eleusis 4, 8; er fällt 4, 19.
Κροκίνας Thessaler, Sieger in Olympia II, 3, 1.
- Κρομμών* Stadt auf dem Isthmos am saronischen Mb. IV, 4, 13; 5, 19.
Κρόνιον Hügel in Olympia VII, 4, 14.
Κρώμνος Stadt in Arkadien VII, 4, 20 ff.
Κύδων Byzantier I, 3, 18.
Κύζικος Seestadt in Mysien I, 1, 11; 16 u. 19; 3, 13; III, 4, 10. Die Einw. *Κυζικηνοί* I, 1, 19; IV, 1, 29.
Κυθήρα Insel an der Südspitze des Peloponnes IV, 8, 8. Das Gebiet derselben *Κυθηρία* 8, 7. Die Einw. *Κυθηριοι* 8, 8.
Κυλλήνη Hafenstadt in Elis III, 2, 27 u. 30; VII, 4, 19.
Κύλων Argiver III, 5, 1.
Κύμη Stadt in Aeolis III, 4, 27.
Κυνός κεφαλαί Ort in Böotien V, 4, 15; VI, 4, 5.
Κύπρος IV, 8, 24; V, 1, 10 u. 31.
Κύρος Perser, Sohn des Dareios, kommt als Statthalter nach Lydien I, 4, 3 ff.; in Sardes 5, 1 ff.; Verbindung mit Lysandros 5, 5 ff.; mit Kallikratidas 6, 6; 10; 18; tötet zwei vornehme Perser II, 1, 8; unterstützt den Lysandros 1, 11 u. 13; 3, 8; geht nach Persien zurück 1, 14 f.; Zug gegen den Artaxerxes III, 1, 1 f. *Κυρῆιοι* griechische Söldner in dessen Diensten III, 2, 7 u. 18; 4, 2 u. 20.
Κώς Insel an der karischen Küste I, 5, 1.
Λαβώτας spartanischer Harmost in Herakleia I, 2, 18.
Λάβαινα = *Λακωνική* VII, 1, 25 u. 29.
Λακεδαιμών Landschaft des Peloponnes I, 2, 18; 3, 19; 5, 2; 6, 8 f.; II, 1, 6 u. 30; 2, 7; 4, 28; V, 3, 11. Die Hauptstadt des Landes I, 1, 31. Die Bewohner *Λακεδαιμόνιοι* I, 2, 18 und oft; erobern Delphinion und Eion (?) 5, 15; bei den Arginusen besiegt 6, 31; wollen Athen nicht vernichten II, 2, 20; *προσάται* της *Ἑλλάδος* III, 1, 3; beginnen den Krieg gegen die Perser I, 4; gegen Elis 2, 21—31; schicken den Lysandros nach Phokis 5, 6; siegen bei Korinth IV, 2, 15 ff.; bei Kni-

- dos besiegt 3, 10; beginnen Krieg mit Mantinea V, 2, 1; gegen Olynth 2, 23; machen Frieden 371 v. Chr. VI, 3, 19; bei Leuktra geschlagen 4, 13; bei Mantinea VII, 5, 21 ff.
- Λακρότης** Lakedämonier II, 4, 33.
- Λακωνες** = **Λακεδαιμόνιοι** I, 4, 22; V, 2, 40 f.; ihr Land **Λακωνική** II, 2, 13; IV, 7, 6; 8, 8; VI, 2, 9; 31; 5, 21; **δυσεμβολωτάτη** 5, 24.
- Λακωνικοί** IV, 8, 35 u. 37. **Λακωνικάι νῆες** I, 6, 34.
- Λάμνακος** Stadt in Kleinasien am Hellespont I, 2, 15; II, 1, 18 ff.; 29; 2, 1; III, 2, 6.
- Λάρισα** Stadt in Thessalien VI, 4, 34; Stadt in Troas III, 1, 13 u. 16; **Αλυπτία** Stadt in Aeolis III, 1, 7. Die Einw. **Λαρισάιοι** II, 3, 4; IV, 3, 3.
- Λαρίσος** Fluß in Elis III, 2, 23.
- Λασιών** Stadt auf der Grenze von Elis und Arkadien III, 2, 30; VII, 4, 12. Die Einw. **Λασιώνιοι** IV, 2, 16.
- Λεοντιάδης** Thebaner, tritt mit dem Spartaner Phoebidas in Verbindung V, 2, 25 ff.; überliefert demselben die Kadmeia 2, 29; klagt in Sparta den Ismenias an 2, 32 ff.; getötet 4, 7.
- Λεοντίνοι** Bewohner der gleichnamigen sicilischen Stadt II, 3, 5.
- Λεοντίς** Phyle der Athener II, 4, 27.
- Λεόντιχος** Athener V, 1, 26.
- Λεπρεάται** Bewohner der triphyliischen Stadt **Λεπρέον** III, 2, 25; VI, 5, 11.
- Λέσβος** Insel vor der Küste von Aeolis I, 2, 11; 6, 12; 16; 27; II, 2, 5; 3, 32; 35; IV, 8, 28.
- Λετρίνοι** Stadt in Elis III, 2, 30. Die Einw. ebenso III, 2, 25; IV, 2, 16.
- Λευκάς** Insel an der Küste von Akarnanien VI, 2, 3 u. 26.
- Λευκολοφίδης** Athener I, 4, 21.
- Λεύκοφρος** Stadt in Ionien III, 2, 19; IV, 8, 17.
- Λεύκτρα** 1) Stadt in Bötien V, 4, 33; VI, 4, 4 u. 9 ff.; 5, 1 u. 23; VII, 1, 35; 2, 2. 2) Stadt in Arkadien VI, 5, 24.
- Λέχαιον** Hafen von Korinth am korinthischen Mb. IV, 4, 7; durch Mauerschinkel mit Korinth verbunden 4, 9; 17; 5, 7; 11 ff.; 8, 10; V, 1, 29.
- Λέων** 1) Athener, Stratege I, 5, 16; 6, 16. — VII, 1, 33 ff. 2) Ephoros in Sparta 418 v. Chr. II, 3, 10. 3) Salaminier II, 3, 39.
- Λεωνυζίδης** Sohn des spartanischen Königs Agis III, 3, 1 ff.
- Λήμνος** Insel im nördl. ägäischen Meere IV, 8, 15; V, 1, 31.
- Λίβυς** Nauarch der Spartaner II, 4, 28.
- Λίχας** Spartaner III, 2, 21.
- Λοκρίς** Landschaft in Mittelgriechenland III, 5, 3 f.; IV, 3, 21. Die Bewohner **Λοκροί** IV, 3, 22; und zwar **Όπώντιοι** am euböischen Meere III, 5, 3 f.; IV, 2, 17; und **Όζόλαι** am korinthischen Mb. IV, 2, 17; **άμφότεροι** IV, 3, 15; VI, 5, 23.
- Λυδία** Landschaft im westl. Kleinasien I, 2, 4.
- Λύκαιθος** Athener VI, 3, 2.
- Λυκάριος** Ephoros in Sparta 414 v. Chr. II, 3, 10.
- Λύκειον** Gymnasium bei Athen I, 1, 33; II, 4, 27.
- Λυκίσκος** Athener I, 7, 13.
- Λυκομήδης** Mantineer VII, 1, 23 f.; 39; 4, 2.
- Λυκούργος** Byzantier I, 3, 18.
- Λυκόφρων** von Pherae, Herrscher in Thessalien II, 3, 4.
- Λύσανδρος** 1) Spartaner, Nauarch 407 v. Chr. I, 5, 1—6, 2, vgl. III, 1, 9; II, 1, 6; wird von den asiatischen Bundesgenossen als Befehlshaber verlangt II, 1, 6; erhält den Befehl unter dem Arakos I, 7; seine Kriegführung 405 v. Chr. 1, 10 ff.; er vernichtet die athenische Flotte bei Aigospotamoi I, 22—32; nächstfolgende Einrichtungen in den Seestaaten 2, 1 f.; 5—8; er belagert Athen 2, 9 ff.; schleift die Mauern 2, 23; erobert Samos 3, 3 u. 6; kehrt nach Hause zurück 3, 8; wird 403 v. Chr. nach Atika geschickt 4, 28. Er unterstützt die Ansprüche des Agesilaos auf die Königswürde III, 3, 3; beredet denselben zu dem Zuge nach Asien 4, 2; sein Verfahren in Asien 4, 7—20; er wird 395 nach Phokis geschickt 5, 6; rückt in Bötien ein 5, 17; fällt bei Haliartos 5, 18 f. — Seine Dekarchien

- III, 5, 13. — 2) Sikyonier VII, 1, 45.
- Λυσίας** Stratege der Athener I, 6, 30; in Athen angeklagt 7, 2.
- Λυσίμαχος** Athener, Hipparch unter den Dreißig II, 4, 8 u. 26.
- Λυσίμένης** Sikyonier VII, 1, 45.
- Λύσιππος** spartanischer Harmost in Epitalion III, 2, 29 f.
- Μάδντος** Stadt im thrakischen Chersonnes I, 1, 3.
- Μαίανδρος** Fluß in Phrygien und Karien III, 2, 14 u. 17; 4, 12 u. 21; IV, 8, 17.
- Μακεδονία** I, 1, 12; IV, 3, 3; V, 2, 12 f.; 38; 3, 18; VI, 1, 11. Die Bewohner **Μακεδόνες** V, 2, 12 u. 40. **Μακεδονικόν στρατεύμα** V, 2, 43.
- Μακίστος** Stadt in Triphylien III, 2, 30. Die Einw. **Μακίστιοι** 2, 25.
- Μαλέα** Ort in Lakonien I, 2, 18; das Gebiet dess. **Μαλεάτις** VI, 5, 24. S. d. Anm.
- Μαλέα άρα** auf Lesbos I, 6, 26.
- Μανία** aus Dardanos, Statthalterin in Aeolis III, 1, 10—14.
- Μαντίθεος** Athener I, 1, 10; 3, 13.
- Μαντινεία** Stadt in Arkadien IV, 5, 18; V, 2, 2; in vier Orte aufgelöst 2, 7; wieder vereinigt VI, 5, 3 ff.; VII, 5, 9; Reitertreffen daselbst VII, 5, 16; Schlacht 20 ff. Das Gebiet **Μαντινική** VI, 5, 15; 17. Die Einw. **Μαντινείς** III, 2, 21; IV, 2, 13; 4, 17; von den Lakedämoniern angegriffen 386 v. Chr. V, 2, 1 ff.; leisten denselben Heeresfolge VI, 4, 18; wieder selbständig 5, 3 ff.; ziehen gegen Orchomenos 5, 13 f.; nehmen teil an den Händeln in Tegea 5, 15 ff.; Zwist mit den Arkadern VII, 4, 33; gegen die Thebaner 5, 1.
- Μαραζοί** Völkerschaft in Ätolien VI, 1, 7.
- Μαργανείς** Einw. der triphyliischen Stadt **Μάργανα** III, 2, 25; 30; IV, 2, 16; VI, 5, 2; VII, 4, 14; 26.
- Μεγαβάτης** Perser, Sohn des Spithridates IV, 1, 28.
- Μεγαλοπολίται** Bewohner der neu gegründeten **Μεγάλη πόλις** in Arkadien VII, 5, 5.
- Μέγαρα** Stadt am Isthmos I, 1, 36; 2, 14; II, 4, 1; IV, 4, 13; V, 4, 41; 55; 58. Das Gebiet **Μεγαροική** V, 4, 18; VI, 4, 26. Die Einw. **Μεγαρείς** I, 3, 15.
- Μέγυλλος** Spartaner III, 4, 6.
- Μειδίας** Schwiegersohn der Mania III, 1, 14—28.
- Μελάνθιος** Athener II, 3, 46.
- Μελάνιππος** Rhodier VI, 2, 35.
- Μελάνοπος** Athener VI, 3, 2.
- Μέλητος** Athener II, 4, 36.
- Μέλων** Thebaner V, 4, 2 ff.; 19.
- Μένανδρος** Athener I, 2, 16; Stratege II, 1, 16 u. 26.
- Μένασκος** Spartaner IV, 2, 8.
- Μενεκλής** Athener I, 7, 34.
- Μενεκρατης** Syrakuser I, 1, 29.
- Μένων** Thespiër V, 4, 55.
- Μεσσήνη** Hauptstadt von Messenien VII, 1, 27 u. 36. Die Bewohner **Μεσσήνιοι** VI, 5, 33; VII, 1, 29; 5, 5.
- Μηδία** Ort in Argolis VII, 1, 28; 29.
- Μηδία** Land in Vorderasien II, 1, 13. Die Bewohner **Μηδοί** I, 2, 19.
- Μηδοκος** König der Odrysen IV, 8, 26.
- Μηθύμνα** Stadt auf Lesbos I, 2, 11; 6, 12 u. 38; IV, 8, 28. Die Einw. **Μηθύμναίοι** I, 6, 13 f. 18; VI, 8, 29.
- Μηλιείς** Völkerschaft im nördl. Mittelgriechenl. III, 5, 6; IV, 2, 17; VI, 5, 23.
- Μηλόβιος** einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
- Μήλος** eine der Kykladen IV, 8, 7. Die Bewohner **Μήλιοι** II, 2, 3 u. 9.
- Μίγδων** Spartaner III, 4, 20.
- Μίλητος** ionische Stadt in Kleinasien I, 1, 31; 2, 2 f.; 5, 1; 6, 2 u. 7. Die Einw. **Μιλήσιοι** I, 6, 8; II, 1, 30.
- Μίνδαρος** Spartaner I, 1, 4 ff.; fällt bei Kyzikos I, 1, 18; 3, 17.
- Μισγολαΐδας** Ephoros in Sparta 410 v. Chr. II, 3, 10.
- Μιτροάτις** Perser II, 1, 8.
- Μιτροβάτης** Perser I, 3, 12.
- Μνάσιππος** Nauarch der Spartaner VI, 2, 4—23.
- Μνησιθείδης** einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
- Μνησίλοχος** desgl.
- Μοννηχία** Hafen von Athen II, 4, 11 u. 37. S. auch **Άρτεμις**.
- Μύρινα** Stadt in Aeolis III, 1, 6.
- Μυσία** Landschaft in Kleinasien I,

- 4, 7. Die Bewohner **Μυσοί** III, 1, 13; IV, 1, 24.
Μύσων Syrakuser, Sohn des Menekrates I, 1, 29.
Μυτιλήνη Stadt auf Lesbos I, 6, 16; 26 ff.; 7, 29; II, 2, 5; IV, 8, 28. Die Einw. **Μυτιληναίοι** I, 6, 22; IV, 8, 28.
Ναρθάκιον Berg in Thessalien IV, 3, 8 f.
Ναυβάτης Spartaner III, 2, 6.
Ναυκλείδας Ephoros in Sparta II, 4, 36.
Ναυκλής Söldneranführer der Spartaner VII, 1, 41.
Ναύπακτος Stadt in Ätolien am korinth. Mb. IV, 6, 14.
Ναυπλία Hafenstadt in Argolis IV, 7, 6.
Νεανόρεις Einw. der äolischen Stadt **Νεανδρία** III, 1, 16.
Νεμέα Stadt in Argolis IV, 2, 14; 7, 3; VII, 2, 5; 5, 6.
Νικηράτος Athener, Sohn des Nikias II, 3, 39.
Νικίας Athener II, 3, 39.
Νικόλοχος Spartaner V, 1, 6 f.; 25; Nauarch 4, 65.
Νικόστρατος Athener II, 4, 6.
Νικόφημος Athener IV, 8, 8.
Νότιον Hafen von Kolophon I, 2, 4 u. 11; 5, 12 ff.; II, 1, 6.
Ξενίας Eleer III, 2, 27.
Ξενοκλής Spartaner III, 4, 20.
Ξέρξης König der Perser II, 1, 8.
Ὀδούσαι thrakische Völkerschaft III, 2, 2; 5; IV, 8, 26.
Οἰνιάδαι Stadt in Arkarnanien IV, 6, 14.
Οἰνὴ 1) attische Grenzstadt I, 7, 28. — 2) Kastell im Peiräon IV, 5, 5 u. 19.
Οἶον Ort in Skiritis VI, 5, 24 f. Die Einw. **Οἰάται** 5, 26.
Οἰταίοι Völkerschaft am Oeta Geb. I, 2, 18; III, 5, 6.
Ὀζόλαι s. **Λοκροί**.
Ὀλονθεύς Spartaner VI, 5, 33.
Ὀλουρος Feste in Achaia VII, 4, 17 f.
Ὀλυμπία Stadt in Elis III, 2, 26; IV, 1, 40; 7, 2; VII, 4, 14; 29 ff. Die dort gefeierten Spiele τὰ Ὀλύμπια VII, 4, 28. **Ὀλυμπιακὸν ἔτος** ebend. **Ὀλυμπιακὴ**

- ὀδός** ebend. **Ὀλυμπιακὸν ἔτος** 4, 14.
Ὀλυνθος Stadt auf Chalkidike V, 2, 11 f.; 27; 3, 4; 3, 9. Die Einw. **Ὀλυνθιοί** V, 2, 13 ff.; 27; 38; 3, 1 ff.; 26; 4, 54.
Ὀρειον Geb. auf dem Isthmos VI, 5, 51 f.; VII, 1, 15; 41 f.; 2, 5.
Ὀρομακλής 1) einer der Dreißig in Athen II, 3, 2. — 2) Ephoros in Sparta 424 v. Chr. II, 3, 10.
Ὀρομάντιος Ephoros in Sparta 412 v. Chr. II, 3, 10.
Ὀροῦντιοί s. **Λοκροί**.
Ὀροπίπος Spartaner IV, 2, 8.
Ὀρχομενός 1) Stadt in Böotien III, 5, 17; IV, 3, 15. Die Einw. **Ὀρχομενιοί** III, 5, 6; IV, 2, 17; 3, 15 f.; V, 4, 36 f.; VI, 4, 10. — 2) Stadt in Arkadien IV, 5, 18; V, 1, 29; VI, 5, 15; 17; 29. Die Einw. VI, 5, 11 u. 13.
Ὀττις König der Paphlagonier IV, 1, 3 ff.
Παγασαί Hafenstadt von Pherae in Thessalien V, 4, 56.
Παγγαῖον Geb. in Makedonien V, 2, 17.
Παπαλός Fluß in Lydien III, 4, 22 ff.
Παλαγγάμβρειον Stadt in Aeolis III, 1, 6.
Παλλάντιον Stadt in Arkadien VI, 5, 9. Die Einw. **Παλλαντιεῖς** VII, 5, 5.
Παλλήνη Halbinsel von Chalkidike V, 2, 15.
Πάμφιλος Stratege der Athener V, 1, 2.
Παντακλής Ephoros in Sparta 406 v. Chr. I, 3, 1; II, 3, 10.
Πάραλος Schiff der Athener II, 1, 28, s. d. Anm.; 2, 3; VI, 2, 14.
Παραλίτα Gattin des Pharnabazos IV, 1, 39 f.
Πάριον Stadt am Hellespont I, 1, 13.
Πάρως eine der Kykladen I, 4, 11.
Παρράσιοι Bewohner der arkadischen Stadt **Παρρασία** VII, 1, 28.
Παρίμαχος Spartaner IV, 4, 10.
Παρίμηλος Korinther IV, 4, 4 u. 7; VII, 3, 2.
Πασιππίδας Spartaner I, 1, 32; 3, 13 u. 17.
Παιησιάδης Ephoros in Sparta 416 v. Chr. II, 3, 10.
Πανσάντας König von Sparta II,

- 2, 7; zieht gegen Athen 4, 29 — 39; gegen die Thebaner III, 5, 17—24; geht nach Tegea in die Verbannung 5, 25; Freund der Mantineer V, 2, 3.
Παφλαγονία Landschaft in Kleinasien IV, 1, 2 f. Die Bewohner **Παφλαγόρες** IV, 1, 2; 21 ff.
Πειραιεύς Hafen von Athen I, 1, 35; 3, 22; 4, 12 f.; II, 2, 2 ff.; 3, 10; 4, 1; III, 5, 5; V, 1, 9; 2, 33; die Befestigung geschleift II, 2, 23; **ἀτείχιστος** III, 5, 16; vom Konon neu befestigt IV, 8, 9 f.; **ἀπόλυτος** V, 4, 20; mit Thoren versehen 4, 34; Theater daselbst II, 4, 32; Steinbrüche I, 2, 14; **οἱ δέκα ἐν Πειραιεὶ ἄρχοντες** II, 4, 19; Lokativform **Πειραιεῖ** II, 4, 32.
Πείραιον am Isthmos IV, 5, 1, s. d. Anm.; 3; 5; 19.
Πείσανδρος Spartaner, Nauarch III, 4, 29; fällt bei Knidos IV, 3, 10; 12.
Πεσίαναξ Athener I, 4, 19; 7, 12.
Πεσσίας Stratege der Argiver VII, 1, 41.
Πείσων einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
Πέλλα Hauptstadt in Makedonien V, 2, 13.
Πελλήνη 1) Stadt in Achaia VII, 1, 18; 2, 18 u. 20. Die Einw. **Πελληνεῖς** IV, 2, 20; VI, 5, 29; VII, 1, 15 f.; 2, 2; 4, 17. — 2) Stadt in Lakonien VII, 5, 9. **Πελληνεὺς** III, 2, 11.
Πελλῆς Spartaner IV, 3, 23.
Πελοπίδας Thebaner, als Gesandter in Persien VII, 1, 33—40.
Πελοπόννησος III, 2, 17; 5, 17; IV, 6, 14; VI, 2, 9 u. öfter. Die Bewohner **Πελοποννήσιοι** I, 1, 19; 6, 33; II, 2, 7; 4, 21; III, 5, 14; VI, 5, 1 u. öfter.
Περγαμος Stadt in Aeolis III, 1, 6.
Περισκλής Stratege der Athener I, 5, 16; 6, 29; angeklagt 7, 2; 16; 21.
Πέρωνδος thrakische Stadt an der Propontis I, 1, 21.
Περσώνη Stadt in Troas V, 1, 25.
Πέρσαι I, 2, 19; III, 4, 14; 23 ff.; IV, 1, 5 u. 30; V, 2, 35; VI, 1, 12.
Περσικὸν στρατεῖμα III, 2, 15.
Πισάται Einw. der eleischen Stadt **Πίσα** VII, 4, 28 f.
Πισίδαί Völkerschaft in Kleinasien III, 1, 13.
Πινύας Ephoros in Sparta 422 u. 405 v. Chr. I, 6, 1; II, 3, 10.
Πλαταιαί Stadt in Böotien V, 4, 10 ff.; 48. Die Einw. **Πλαταιεῖς** V, 4, 10; VI, 3, 1 u. 5.
Πλειστόλας Ephoros in Sparta 421 v. Chr. II, 3, 10.
Πλυντήρια Fest der Athene in Athen I, 4, 12 u. d. Anm.
Ποδάνεμος 1) Spartaner IV, 8, 11. — 2) Phliasier V, 3, 13.
Πόλλης Spartaner IV, 8, 11. Nauarch V, 4, 61.
Πολυανίδας Spartaner VII, 4, 23.
Πολυάνθης Korinther III, 5, 1.
Πολυβιάδης Spartaner gegen Olynth geschickt V, 3, 20 u. 26.
Πολύδαμας Pharsalier VI, 1, 2 ff.; 4, 34.
Πολύδοφος Thessaler VI, 4, 33.
Πολύξενος Syrakuser V, 1, 26.
Πολύτροπος Söldnerführer im Peloponnes VI, 5, 11 ff.
Πολύφρων Thessaler VI, 4, 33; 35.
Πολυχάρης einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
Πολύχαμος 1) Spartaner V, 2, 41. — 2) Pharsalier IV, 3, 8.
Πόντος das schwarze Meer I, 1, 22; II, 2, 1; IV, 8, 27; 31; V, 1, 28.
Ποσειδών IV, 5, 1 u. 4; 7, 4 u. 5. **Γαϊόχος** VI, 5, 30.
Πόταμις Sohn des Gnosis, Feldherr der Syrakuser I, 1, 29.
Ποτειδάν dorisch für **Ποσειδών** III, 3, 2.
Ποτιδαία Stadt auf Pallene V, 2, 15; 24; 39; 3, 6.
Ποτνιαί Stadt in Böotien V, 4, 41.
Πραξιτάς Polemarch der Lakedämonier IV, 4, 7 ff.; 5, 19.
Πράς Stadt in Thessalien IV, 3, 9, s. d. Anm.
Πρασιαί Stadt in Lakonien VII, 2, 2 f.
Πρηνή ionische Stadt in Kleinasien III, 2, 17; IV, 8, 17.
Πρόαινος Korinther IV, 8, 11.
Πρόθοος Spartaner VI, 4, 2.
Προικόννησος Insel in der Propontis I, 1, 13; 18; 3, 1; IV, 8, 36; V, 1, 26.
Προκλής 1) Nachkomme des Königs Demaratos III, 1, 6. — 2) Phliasier V, 3, 13; VI, 5, 38; VII, 1, 1.
Προμηθεύς Thessaler II, 3, 36.
Πρόξενος 1) Pelleneer VII, 2, 16. — 2) Syrakuser I, 3, 13. — 3) Tegeat VI, 5, 6 f.; 36.

- Πρωτόμαχος** Stratege der Athener I, 5, 16; 6, 30 u. 33; 7, 1.
Πύγεια Hafen in Ionien I, 2, 2. Die Bewohner **Πυγελείς** ebend.
Πύθια Spiele in Delphi VI, 4, 29 f.
Πυθόδωρος Archont in Athen 404 v. Chr. II, 3, 1.
Πύλος Stadt in Elis VII, 4, 16 u. 26. Die Einw. **Πύλιοι** 4, 26.
Πυρρόλοχος Argiver I, 3, 13.
Ραδίνης Perser III, 4, 13.
Ραμφίας Spartaner I, 1, 35.
Ριον Vorgeb. in Ätolien IV, 6, 14; 8, 11.
Ρόδος Insel im karpatischen Meere I, 5, 1; 19; 6, 3; II, 1, 15; 17; IV, 8, 20; V, 1, 5. Die Bewohner **Ρόδιοι** I, 5, 19; IV, 8, 20.
Ροίτειον Stadt in Troas I, 1, 2.
Σάλαμις Insel Athen gegenüber II, 2, 9. — **Σαλαμινία** Schiff der Athener VI, 2, 14.
Σάμιος Nauarch der Spartaner III, 1, 1.
Σαμοθράκη Insel an der thrakischen Küste V, 1, 7.
Σάμος Insel an der ionischen Küste I, 2, 1; 4, 8; 5, 14 ff.; 6, 2; 15; 25 ff.; II, 1, 12; 3, 3 u. 6; IV, 8, 24. Die Einw. **Σάμιοι** I, 6, 29; II, 2, 6. **Σάμια νῆες** I, 6, 25; 7, 30.
Σάρδεεις Hauptstadt von Lydien I, 1, 9; 5, 1; III, 2, 11; IV, 1, 27; 8, 21.
Σαρδιανός τόπος III, 4, 21.
Σάντρος Gehilfe der Dreißig in Athen II, 3, 54.
Σελινοῦς Stadt in Sicilien I, 1, 37. Die Einw. **Σελινοῦσιοι** I, 2, 10.
Σελινοῦσιναι νῆες I, 2, 8.
Σελλασία Stadt in Lakonien II, 2, 13; 19; VI, 5, 27; VII, 4, 12.
Σενθης König der Odrysen III, 2, 2; 9; IV, 8, 26.
Σηλυβρία Stadt in Thrakien an der Propontis I, 1, 21; 3, 10. Die Einw. **Σηλυβριανοί** I, 1, 21.
Σηστός Stadt auf dem thrakischen Chersonnes am Hellespont I, 1, 7; 11; 36; 2, 13; II, 1, 20; 25; IV, 8, 3 u. 5.
Σθενέλαος spartanischer Harmost in Byzantion II, 2, 2.
Σιδούς Ort auf dem Isthmos am saronischen Mb. IV, 4, 13; 5, 19.
Σικελία I, 1, 37; 5, 21; VI, 2, 9. Die Bewohner **Σικελιώται** II, 2, 24.
- Σικωνίον** Stadt im nördl. Peloponnes IV, 2, 14; 4, 1 ff.; 5, 12; VII, 1, 17 ff.; 44 ff. Die Einw. **Σικωνίοιοι** IV, 2, 16; 4, 8 ff.; VI, 4, 18; VII, 2, 2.
Σίσυφος Beiname des Derkyllidas III, 1, 8.
Σκῆψος Stadt in Troas III, 1, 15 ff. Die Einw. **Σκῆψοιοι** III, 1, 21.
Σκιλλοῦντιοι Einw. der triphyli-schen Stadt **Σκιλλοῦς** VI, 5, 2.
Σκιρτίτις Landschaft an der Grenze von Lakonien und Arkadien VI, 5, 24 f. Die Bewohner **Σκιρτίται** V, 2, 24; 4, 52 f.
Σκιωναῖοι Einw. der Stadt **Σκιώνη** auf Pallene II, 2, 3.
Σκόπας Thessaler VI, 1, 19.
Σκοτοῦσσαῖοι Bewohner der thes-salischen Stadt **Σκοτούσσα** IV, 3, 3.
Σκύθης Spartaner III, 4, 20.
Σκύρος eine der Sporaden IV, 8, 15; V, 1, 31.
Σκόλος Ort in Böotien V, 4, 49.
Σούνιον Vorgeb. an der Südspitze von Attika V, 1, 23.
Σοφοκλῆς einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
Σπάρτη Hauptstadt von Lakonien I, 1, 32; 6, 32; II, 3, 1; V, 3, 10; VII, 1, 29; 33; 2, 3; 5, 9 ff. Die dorische Bevölkerung **Σπαρτιάται** III, 3, 5 f.; 4, 2; IV, 3, 23; V, 1, 11; 3, 8 f.; 4, 39; VI, 5, 21; VII, 5, 9.
Σπάρτωλος Stadt in Makedonien V, 3, 6.
Σπιθριδάτης Perser, verbündet sich mit Agesilaos III, 4, 10; IV, 1, 2 ff.; 20; 27.
Σπῆνης Perser I, 2, 5.
Στάλκας Eleer VII, 4, 15.
Στάσιππος Tegeat VI, 4, 18; 5, 6 ff.; 36.
Στειριεύς zum attischen Demos **Στειριά** gehörend IV, 8, 25.
Στησικλῆς Stratege der Athener VI, 2, 10.
Στρατόλας Eleer VII, 4, 15; 31.
Στρατός Hauptstadt der Akarnanen IV, 6, 4.
Στρομβικίδης Athener VI, 3, 2.
Στρούθας persischer Satrap in Kleinasien IV, 8, 17 ff.
Στυμφάλιος Einw. der arkadischen Stadt **Στυμφαλος** VII, 3, 1.
Συέννεσις Fürst in Kilikien III, 1, 1.
Συράκωνάσι Stadt in Sicilien V, 1, 26; 28; VI, 2, 35; VII, 1, 22. Die Einw. **Συρακόσιοι** I, 1, 18; 26;

- 2, 8 ff.; II, 2, 24; 3, 5; III, 5, 14; V, 4, 58.
Σφαγία Inseln an der messenischen Küste VI, 2, 31.
Σφοδρίας Spartaner, Harmost in Thespieae V, 4, 15; macht einen Einfall in Attika 4, 20; deshalb in Sparta angeklagt 4, 24; freigesprochen 4, 33 f.; 63; fällt bei Leuktra VI, 4, 14.
Σωκλειδης Spartiat VII, 4, 19.
Σωκράτης Athener, Sohn des Sophroniskos I, 7, 15.
Σωστρατίδης Ephoros in Sparta 428 v. Chr. II, 3, 10.
Σωφρονίσκος Athener 1, 7, 15.
Τάναγρα Stadt in Böotien V, 4, 49. Die Einw. **Ταναγραῖοι** ebend.
Τεγέα Stadt in Arkadien III, 5, 7; 25; V, 1, 33; VI, 5, 6 ff.; 36; VII, 4, 36; 5, 7. Das Gebiet **Τεγεαῖτις** VI, 5, 15. Die Einw. **Τεγεαῖται** IV, 2, 13 ff.; VI, 4, 18; 5, 6; 10; 24; VII, 4, 36; 5, 8.
Τελεντίας Spartaner, Bruder des Agesilaos IV, 4, 19; 8, 11; 23 ff.; in Aegina V, 1, 2 ff.; Nauarch 1, 13; dringt in den Peiräeus 1, 19—24 ff.; gegen Olynth geschickt 2, 37; 41 ff.; 3, 3; fällt dort 3, 6.
Τενέα Flecken bei Korinth IV, 4, 19.
Τενέδος Insel an der äolischen Küste V, 1, 6. Die Einw. **Τενέδιοι** 1, 7.
Τενθρανία Stadt in Mysien III, 1, 6.
Τήμωνος Stadt in Aeolis IV, 8, 5.
Τιγράνης Perser IV, 8, 21.
Τιθρανστής Perser, Statthalter an Tissaphernes Stelle III, 4, 25 f.; 5, 1.
Τιμαγόρας Athener VII, 1, 33; 35; 38.
Τιμόθεος Athener, Stratege V, 4, 63; geht nach Kerkyra 64 ff.; zurückgerufen VI, 2, 2 f.; wieder Stratege 2, 11; abgesetzt 2, 13.
Τιμοκράτης 1) Athener I, 7, 3. — 2) Lakedämonier VII, 1, 13. — 3) Rhodier III, 5, 1. — 4) Syrakuser VII, 4, 12.
Τιμόλαος Korinther III, 5, 1; IV, 2, 11.
Τιμόμαχος Athener VII, 1, 41.
Τιφθαζος persischer Statthalter in Ionien IV, 8, 12; V, 1, 28; verhandelt mit Antalkidas IV, 8, 14 ff.; verhaftet den Konon 8, 16; macht den antalkidischen Frieden bekannt V, 1, 30.
Τισαμενός Lakedämonier III, 3, 11.
Τισίφορος Thessaler VI, 4, 37; 5, 1.
Τισσαφέρνης persischer Statthalter in Kleinasien III, 1, 3; Feind des Pharnabazos 1, 9; seine Teilnahme am peloponnesischen Kriege Einl. S. 1; I, 1, 9; 2, 6 ff.; 5, 2 ff.; Oberfeldherr des persischen Heeres in Kleinasien III, 2, 13; Krieg gegen Derkyllidas 2, 14 ff.; Rüstungen dess. 4, 1; Krieg gegen Agesilaos 4, 5 ff.; hingerichtet 4, 25.
Τιλημονίδης Spartaner V, 3, 3 f.
Τορώνη Stadt in Chalkidike V, 3, 18. Die Einw. **Τορωναῖοι** II, 2, 3.
Τράλλεις Stadt in Karien III, 2, 19.
Τραχινία s. **Ἡράκλεια**.
Τρικάρανον Berg und Kastell in Phlissia VII, 2, 1; 5; 13; 4, 11.
Τριπτόλεμος attischer Heros VI, 3, 6.
Τριπυργία Ort in Aegina V, 1, 10.
Τριφυλίοι Völkerschaft in Elis IV, 2, 16; VI, 5, 2; VII, 1, 26. **Τριφυλίδες πόλεις** III, 2, 30.
Τροία III, 4, 3; VII, 1, 34.
Τροιζήν Stadt in Argolis VI, 2, 3. Die Einw. **Τροιζήνιοι** IV, 2, 16; VII, 2, 2.
Τυδεύς Stratege der Athener II, 1, 16; 26.
Τυνδαρίδαι die Dioskuren VI, 5, 31.
Υακινθία Fest der Spartaner IV, 5, 11. S. d. Anm.
Υαμπολίται Einw. der phokischen Stadt **Υάμπολις** VI, 4, 27.
Υπάτης Thebaner VII, 3, 7.
Υπατόδωρος Tanagraier V, 4, 49.
Υπερμένης Spartaner VI, 2, 25.
Φαιδρίας einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
Φανίας Athener V, 1, 26.
Φανοσθένης Stratege der Athener in Andros I, 5, 18.
Φάραξ Spartaner, Nauarch III, 2, 12; 14; Proxenos der Böoter IV, 5, 6; VI, 5, 33.
Φαρνάβαζος Perser, Teilnahme dess. am peloponnesischen Kriege I, 1, 6; 19; 24; 2, 16; 3, 5 ff.; 4, 1; 5 f.; Feind des Tissaphernes III, 1, 9; mit demselben vereint 2, 13; schließt Verträge mit Derkyllidas 2, 1 u. 9; Feldzüge gegen Agesilaos 4, 13 ff.; IV, 1, 1; 17 ff.;

- Unterhandlung mit demselben 1, 29 ff.; nimmt teil an der Seeschlacht bei Knidos 3, 11; verreibt die spartanischen Harmosten 8, 1; verheert die Umgegend von Abydos 8, 6; die lakonischen Küsten 8, 7; am Hofe des Königs V, 1, 28.
- Φάρσαλος** Stadt in Thessalien VI, 1, 8; 4, 34. Die Einw. **Φαρσάλιοι** IV, 3, 3; VI, 1, 2; 7; 13.
- Φεία** Stadt in Elis III, 2, 30.
- Φείδων** einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
- Φεραί** Stadt in Thessalien IV, 8, 7. Die Einw. **Φεραῖοι** II, 3, 4; VI, 4, 31.
- Φθία** Landschaft im südlichen Thessalien IV, 3, 9.
- Φίλιππος** Thebaner V, 4, 2.
- Φιλίσκος** Abydener VII, 1, 27.
- Φιλοδίκης** Athener I, 3, 13. Vgl. die Anm.
- Φιλοκλής** Stratege der Athener I, 7, 1; II, 1, 30 ff.
- Φιλοκράτης** Athener, Sohn des Ephialtes IV, 8, 24.
- Φιλίππος** Stadt im nördl. Peloponnes IV, 4, 15; 7, 3; V, 2, 8; VII, 1, 18; 2, 1. Die Einw. **Φιλίππιοι** IV, 2, 16; nehmen die Lakedaemonier in ihre Stadt auf 4, 15; müssen ihre Verbannten wieder aufnehmen V, 2, 9; Zwistigkeiten mit diesen 3, 10; sie werden vom Agesilaos bekriegt 3, 13—17; unterwerfen sich demselben 3, 25; bei Leuktra VI, 4, 9; 18; sie helfen den Orchomeniern 5, 14; 17; 29; ihre Treue und Tapferkeit VII, 2, 2 ff.; sie machen Frieden mit den Thebanern 4, 10.
- Φοιβίδας** Spartaner V, 2, 24; tritt mit Thebanern in Verbindung 2, 25 ff.; besetzt die Kadmeia 2, 29; Harmost in Thespiæ 4, 41 f.; fällt 4, 45.
- Φοινίκη** Land an der Ostküste des Mittelmeeres III, 4, 1. **Φοινισαί τοῖρες** III, 4, 1; IV, 3, 11.
- Φοῖζα** Stadt in Triphylien III, 2, 30.
- Φογγία** Landschaft in Kleinasien I, 4, 1; III, 2, 1; 4, 12; 26; IV, 1, 1.
- Φύλη** Kastell im nördl. Attika II, 4, 2 f.; 10 f.
- Φυλλίδας** Thebaner V, 4, 2 ff.
- Φωκαία** Stadt in Ionien I, 3, 1; 5, 11; 6, 33.
- Φωκίς** Landschaft in Mittelgriechenland III, 5, 4; VI, 1, 1; 4, 27. Die Bewohner **Φωκείς** III, 5, 3 ff.; IV, 3, 15; 21; V, 2, 33; 4, 60; VI, 1, 1; 2, 1; 3, 1; 4, 2 u. 9; 5, 23.
- Χαβρίας** Athener, geht zum Euagoras V, 1, 10; in Aegina 1, 10—12; bewacht den Pafs von Eleutheræe 4, 14; 54; besiegt den Spartaner Pollis 4, 61; im Heere des Iphikrates in Kerkyra VI, 2, 39; mit Söldnern im Peloponnes VII, 1, 25.
- Χαιρέλεως** einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
- Χαιρίλας** Ephoros in Sparta 417 v. Chr. II, 3, 10.
- Χαιρών** Spartaner II, 4, 33.
- Χαλκιδείς** Einw. der euböischen Stadt **Χαλκίς** IV, 2, 17.
- Χάρης** Athener, hilft den Phlasiern VII, 2, 18 ff.; 4, 1; Anführer einer Flotte 4, 5.
- Χαρικλῆς** einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
- Χαριμένης** Athener II, 4, 19.
- Χάροπος** Eleer VII, 4, 15 f.
- Χάρων** Thebaner V, 4, 3.
- Χερρόνησος** Halbinsel am Hellespont I, 3, 8; 5, 17; II, 1, 20; 27; IV, 2, 6; 8, 5; 35; V, 1, 7; Beschaffenheit III, 2, 8; durch eine Mauer gegen die Thraker geschützt 2, 9 f. Die Bewohner **Χερρόνησῖται** I, 3, 10.
- Χίλων** Spartaner VII, 4, 23.
- Χίος** Insel an der ionischen Küste I, 1, 32; 6, 3 ff.; II, 1, 1; 10 ff. Die Bewohner **Χίοι** II, 1, 5 f.; III, 2, 11.
- Χρέμων** einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
- Χρυσόπολις** Stadt in Bithynien am Bosporos I, 1, 22; 3, 12.
- Ψιδεῖον** in Athen II, 4, 9 f.; 24.
- Ψυλλός** Spartaner V, 4, 22; VI, 5, 33.
- Ψρεός** Stadt auf Euböa V, 4, 56. Die Einw. **Ψρεῖται** 4, 57.
- Ψρωπός** Stadt am euböischen Meere auf der Grenze von Attika und Böotien VII, 4, 1.

Anhang.

Fünftes Buch.

- 1, 2. Die Worte *περὶ τοῦ ἐπιτελισμοῦ* tilgen Hertlein, Cobet, Dindorf in der Ausg. Leipzig 1866. Vielleicht ist zu schreiben *ἀκούσας τὰ περὶ τοῦ ἐπιτελισμοῦ*.
- 1, 4. *ἀξιολογώτατον* — Dindorfs Vorschlag *ἀξιολογώτερον* hat Sauppe aufgenommen.
- 1, 13. *ἐπὶ ταύτῃ* tilgt Sauppe mit Leunklau; Cobet schreibt *ἐπὶ τὰς ταύτῃ ναῦς*.
- 1, 18. *ἄπερ καὶ ὡς* — Stephan. Sauppe; *ὡσπερ καὶ* Dindorf, Cobet; *ἄπερ καὶ ὡς* die Hdschr.
- 1, 19. *προσκομιζόμενος* — Madvig Advers. I S. 341 *προκομιζόμενος*.
- 1, 27. Cobet *πρὸς τὸν βραδυνέρον*. Liebhold in Jahrb. f. Phil. CXVII S. 593 *ὕπ' ἀδνμίας αὐτῶν καὶ βραδυνήτος ἡλ.*
- 1, 32. *αὐτονόμους ἐσεσθαι* — Sauppe mit der Hdschr. D. Vgl. Hertlein in Jahrb. f. Philol. XCV S. 466.
- 2, 5. *διοικιοῦντο* — Cobet, Dindorf, Sauppe; *διοικιοῦντο* die Hdschr.
- 2, 6. *ἀργολιζόντων* — Stephan., *ἀργυρολογιζόντων* die Hdschr.
- 2, 12. *τῶν πόλεων πολλὰς* — Sauppe mit der Hdschr. D.
- 2, 16. *γιγνομένης* — Hertlein a. a. O. vermutet *ἀν γενομένης*, Weiske *γενησομένης*.
- 2, 35. *συνεκαθέξετο* — Sauppe mit der Hdschr. D; die übrigen Hdschr. *συνεκαθίζετο τὸ δικαστήριον, συνεκάθιζε* oder *συνεκάδιζον πρὸς δικ.*, *συνεκάθησαν εἰς τὸ δικαστήριον*. Vgl. Hertlein a. a. O.
- 2, 37. *ἅπαντες* — Vgl. Herbst in Jahrb. f. Philol. LXXVII S. 711. Morus strich *ἅπαντες*, Weiske schrieb *ἅπαντας*, C. Sintenis *ἀλίσαντες*.
- 3, 1. *ἐπεσκευασμένους* — Cobet, Dindorf, Hertlein a. a. O. *ἐνεσκευασμένους*; ebenso auch VII, 2, 18. Vgl. Pollux X, 14 *ἐπεσκευασμένα ἦν τὰ ὑποζύγια, ὅσον ἐστρωματισμένα*.
- 3, 5. *τοῦ τείχους* — Sauppe *τείχους*.
- 3, 10. *εἰς ἂν αὐτῇ δίκη εἴη* Cobet, Hertlein Jahrb. f. Philol. LXXV S. 710; in den Hdschr. fehlt *ἂν*. — *οὐδὲν εἰσήκονον* — Dindorf, *οὐδὲν εἰσηκονον* Hertlein, *οὐδένης ἡκονον* die Hdschr.
- 3, 12. *σφᾶς αὐτούς* — *σφᾶς τοὺς* Cobet, Sauppe.
- 3, 17. *καὶ εἰς τὰ ἐπιτήδεια* — *καὶ ὅσον εἰς τὰ ἐπ.* Leunklau, *καὶ ἀργύριον εἰς τὰ ἐπ.* Fr. Portus, Stephan.; Dindorf in der ed. Oxon. vermutete *τὰ ἐπιτήδεια εἰς ἱκανόν*.
- 3, 23. *προσβεία* — *λοῦση* — Fr. Portus, Dindorf, Cobet; *προσβείαν* — *λοῦσι* die Hdschr., Sauppe, Lobeck zu Sophokl. Aias V. 290.
- 3, 26. *ταῦταις* — Leunkl., *τούτοις* Stephan.; *ἐμμενεῖν* Schneider; *ταῦτα ἐμμενεῖν* die Hdschr.
- 4, 1. *αὐτῶν μόνων* — Dindorf, Cobet, Sauppe; *αὐτῶν μόνον* die Hdschr. — *πρῶτον* — Wolf *πρότερον*, wofür Hertlein auch *πρὸ τοῦ* vorschlug.

- 4, 8. ἀναγκαῖον — Dindorf in der ed. III. ἀνάγκιον, worüber derselbe genauer in der Anab. ed. Oxon. praef. S. XI f. spricht.
- 4, 9. Die Lücke wollte Leuncl. durch ὄχοντο, Schäfer durch ἦσαν, Weiske durch δρόμω αυτοῖς ἀπήνταν, Dobree durch ἐβοήθουν ausfüllen. Doch genügt dies alles nicht, um dem Satz ἐφ' ὃ κεισάλλεσαν genügenden Sinn zu geben. Auch der Vorschlag von Voigtländer δύο στρατηγούς εἰδόντας τὸ πρᾶγμα reicht nicht aus.
- 4, 13. λέξοιεν — Schäfer, λέξιαν ἂν Matthiae, λέξιαν die Hdschr.
- 4, 17. ἐξέπνευσεν — Dindorf nach den bessern Hdschr., welche ἐξέπνευσεν haben. Ihm stimmt Hertlein Jahrb. f. Philol. XCV S. 472 bei. Die Vulgata ἐξέπεσεν haben auch Cobet, Sauppe.
- 4, 21. οὐδὲν ἐντεῦθεν — Dindorf, οὐδὲν τότε oder οὐδὲν ἐνταῦθ' Voigtländer, οὐδ' αὐτός Liebhold in N. Jahrb. CXVII S. 595, οὐδὲ πάντ' Madvig Advers. I S. 341, οὐδὲ ταῦτα die Hdschr.
- 4, 39. Θηβαίων — Dindorf, Ἀθηναίων die Hdschr.
- 4, 42. οὐδαμοῦ — οὐδαμῶς Sauppe mit der Hdschr. D, οὐδαμοῖ Cobet, Dindorf ed. III.
- 4, 43. τροπήν — Fr. Portus; die Hdschr. πρὸς τὴν oder πρὸ τὴν.
- 4, 62. νομίσαντες — ἴσασθαι — Die Hdschr. ἴσοιτο; Castalio ὅτι ἴσοιτο und nach ihm alle Ausgaben gegen den Sprachgebrauch, der ὅτι nach νομίζειν nicht kennt. Vgl. die Varianten Anab. VI, 1, 29.

Sechstes Buch.

- 1, 3. ἐνδεής εἶη — ἐνδεήσεις Dindorf, Cobet, Sauppe.
- 1, 5. πόλιν — Schäfer; πόλιν Φάσσαλον die Hdschr.
- 1, 7. δύνασθε — Castalio; δύνασθε die Hdschr.
- 1, 11. εἰκὸς εἶναι — Schäfer; εἰκὸς ἴσθαι die Hdschr.
- 1, 13. ἀφῆκε — ἐφῆκε Cobet, Sauppe, Hertlein. — σοί — θεοὶ δῶσι Dobree; σοί — οἱ θεοὶ διδώσι Voigtländer; θεοὶ — δῶσι Cobet in Mnemos. I S. 322, der aber in der Ausg. die Vulgata hat.
- 1, 13. εἰ τῆ πατρίδι — Madvig Advers. I S. 341; die Hdschr. ἐν τῆ πατρίδι.
- 1, 14. δοκοῦσαν — Stephan; δοκεῖν die Hdschr.; ὡς ἐμοί — δοκεῖν Hertlein.
- 1, 15. ὅτι — hinter εὐ γὰρ ἴστε haben Dindorf, Sauppe mit der Hdschr. B fortgelassen. — νυκτὶ ὄσαπερ — Dindorf, Cobet; νυκτὸς ἄπερ die Hdschr.; νυκτὶ ἄπερ Stephan., Sauppe.
- 1, 17. ἔξω — ἐξήκοντα Pluygers.
- 2, 10. στρατηγόν — jetzt auch Dindorf, Cobet; ταγόν die Hdschr.; B aber τάγην; danach vermutet Nitzsche κατὰ γῆν.
- 2, 22. πολῖται — Dindorf, ὀπλίται die Hdschr.
- 2, 28. ὅπον — Dindorf, ὄπη Sauppe mit D, die übrigen Hdschr. ὅποι.
- 2, 36. ἐκάτω — ἐκαστον van den Es, Cobet, Dindorf, Hertlein.
- 2, 39. οὕτω θρασέως μῆτε — οὕτω θρασέως ὡς μῆτε Morus; οὕτως ἐθάρασει ὡς μῆτε Wyttenbach Bibl. crit. II S. 103; οὕτως ἐθάρασει μῆτε — φανείσθαι Jacobs Additam. S. 29; οὕτως ἐθάρασαν ὡς μῆτε Hertlein.
- 3, 3. ἐπεὶ — συμμάχους — ist Wiederholung aus dem Folgenden.
- 3, 4. οὐκ ἐγὼ — οὐκ ἔχω Fritzsche Quaestt. Luc. S. 175; οὐκ ἐγὼ μόνος ἔχω Hirschig.
- 3, 11. ὡς — τὰς πόλεις — ὄσας — πόλεις Kurz; ἄς — πόλεις Breitenb.
- 3, 13. εἰ τῶν συμμάχων — Liebhold in N. Jahrb. CXVII S. 595 ἐνιοὶ τῶν συμμ.
- 3, 16. ἐπιτόχωσι — der Rand der ed. Leuncl., ἀποτόχωσι die Hdschr., das Hirschig behalten will.
- 3, 17. ὡστ' ἢ — Dindorf, ὡστε die Hdschr.
- 4, 3. πρὸς αὐτόν — Brodaeus, πρὸς αὐτοῦς die Hdschr., Sauppe.

- 4, 11. δοθεῖη — Dobree, ἂν δοθῆ Schneider, δοίη die Hdschr.
- 4, 14. οἱ μὲν ἵπποι — οἱ μὲν ἵππεῖς Stephan., οἱ ἄμιπποι Hemsterhuys Anecd. I S. 226, οἱ μὲν ἵπποι comi. Madvig Advers. I S. 341.
- 4, 16. οὐσης — Gesner zu Lukian de salt. 12; οὐσῶν die Hdschr.
- 4, 17. ἑστράτευστο — Dindorf; ἑστράτευστο die Hdschr.
- 4, 23. ἐκγενέσθαι streicht Madvig Advers. I S. 342.
- 4, 24. ἐπιλαθέσθαι — Dindorf ed. III praef. S. XIII will ἀναμάρχεσθαι, Madvig Advers. I S. 342 ἐξιάσασθαι, Liebhold a. a. O. S. 595 ἐπανάγεσθαι = wiederherstellen.
- 4, 25. καὶ οὗτοι — καὶ οὕτως Dobree, αἰεὶ οὗτοι Hertlein, ἐκάτεροι Dindorf a. a. O.
- 4, 27. εἴ ποί — Bothe; εἴ ποιν die Hdschr.
- 4, 29. ἐπαγγελουμένων — Schneider, ἐπαγγελλομένων die Hdschr.
- 5, 6. συνῆγον — ἐνήγον Cobet, dem Hertlein Jahrb. XCV S. 473 zustimmt. Vgl. Krüger zu Thukyd. I, 67, 2.
- 5, 7. θεαροῖς — Dobree; θεατροῖς die Hdschr.
- 5, 9. ἀναβαλόντες — Dindorf, ἀναλαβόντες die Hdschr.
- 5, 20. ἐνθαπερ — ἐξωρμήσατο — ἐνθαπερ — ἐξωρμητο Dindorf, Cobet; ἐνθενπερ — ἐξωρμητο Sauppe.
- 5, 23. συνειδόμενοι — Die Hdschr. B, C, D, E haben συνηδόμενοι, V σοιδόμενοι, Voigtländer ταῦτα οὖν διηγοῦμενοι; R. Schneider Quaestt. Xenoph. Thes. 7 ἐννοοῦμενοι.
- 5, 24. καθεστάναι — Schäfer; καθιστάναι die Hdschr. — Ἀσύκτω — Wolf; Ἀσύνκτων die Hdschr.
- 5, 34. συμβουλουμένων — an beiden Stellen Dindorf, συμβουλενομένων die Hdschr.
- 5, 35. σφίσι — Dobree σφεῖς, ebenso Cobet, Dindorf, Sauppe.
- 5, 37. διοριζομένων — Liebhold a. a. O. S. 596 διαλογοῦμένων.
- 5, 39. οἱ συμμαχοῖεν ἂν — Dindorf; οἱ συμμαχοῖεν Stephan.; οἱ συμμαχοῖ εἶεν ἂν der Rand der ed. Leuncl.; οἱ συμμαχοῖ ἂν die Hdschr. Cobet in seiner Ausgabe: ἐν ᾧ σὺ εἶ εἰσὶν οἱ συμμαχοῖ.
- 5, 41. οὐδενί — Dobree, οὐδέν die Hdschr.
- 5, 43. ποιήσατε — Schneider, ποιήσοιτε und ποιήσητε die Hdschr. — ἐπεισφέρεσθαι — Cobet, Dindorf, Sauppe; ἐπεισφέρεσθαι die Hdschr.
- 5, 46. ἑάσατε Schneider; ἑάσοιτε und ἑάσητε die Hdschr.

Siebentes Buch.

- 1, 15. ἄλλοι ἄλλοθι — Halbertsma, Dindorf; ἄλλος ἄλλοθι Sauppe; ἄλλοι ἄλλοθεν Cobet; ἄλλος ἄλλοθεν die Hdschr. Hertlein a. a. O. S. 473 hält ἄλλος für falsch. Man vgl. III, 3, 8.
- 1, 23. ἐνδεής — Cobet δευτέρως; Kyprian. γένος τε οὐδενὸς ἦσσαν καὶ τῶν ἄλλων τῶν καλῶν οὐκ ἐνδεής.
- 1, 25. Σπαρτιάτην γεγενημένον — Dindorf ed. III. praef. S. XI τὸν Σπαρτιάτην, πολέμαρχον γεγενημένον; Kyprian. Σπαρτιάτην καὶ ἄνδρα ἀγαθὸν γεγ.
- 1, 28. αὐτοῦς ἴεναι κτλ. — Madvig Advers. I S. 342 αὐτοῦς εἰς Θετταλίαν ἀπαντᾶν Θηβαίους.
- 1, 38. οὐκ ἔφη — Dindorf; οὐκ ἂν ἔφη die Hdschr.
- 1, 41. ἐγὼ ἐστράτευστέον — Hertlein; ἐγὼ κεισ στρατ. die Hdschr.
- 1, 45. ἐπὶ τοῖς ἴσοις — Weiske, ἐν τοῖς ἴσοις die Hdschr.
- 1, 46. μὲν τι — Schäfer; μέντοι die Hdschr.
- 2, 1. τῷ Φλιοῦντι — Dindorf; ἐν τῷ Φλιοῦντι die Hdschr., Hertlein.
- 2, 3. τότε — Hertlein; ποτε die Hdschr. οὐχ ὅπως ἀπέστησαν Madvig Advers. I S. 343.
- 2, 4. λόγων — Stephan.; λόχους die Hdschr.
- 2, 6. ὄρωντος — Dindorf; ὄρωντων die Hdschr., welches Bake streicht.

- 2, 7. *πολιται* — Dindorf; *οπλιται* die Hdschr.
 2, 8. *οι μὲν — ἐπαιον* — der Rand der ed. Leuncl. hat: *οι μὲν τούς ἐπὶ τοῦ τείχους*, Dobree strich *οι δὲ*, Schneider wollte lesen: *οι δὲ τούς ἐξωθεν ἀναβαίνοντας καὶ ἐπὶ ἐπὶ ταῖς κλίμαξιν ὄντας*, Hertlein *οι μὲν τούς ἐπὶ τοῦ τείχους, οἱ δὲ τούς ἐξωθεν ἀναβαίνοντας, ἐπὶ ἐπὶ ταῖς κλίμαξιν ὄντας ἐπαιον*, Cobet *οι μὲν τούς ἐπὶ — ἐν ταῖς κλίμαξιν* u. s. w., Tillmanns S. 13 *τῶν δὲ ἐξωθεν οἱ μὲν τούς ἀναβαίνοντας αὐτῶν ἐπὶ τῷ τείχῳ, οἱ δὲ καὶ ἐξωθεν ἐπὶ ἀναβαίνοντας ἐπὶ ταῖς κλίμαξιν ὄντας ἐπαιον*, *οι μὲν ἐπὶ τοῦ τείχους, οἱ δὲ καὶ ἐξωθεν ἐπὶ ἀναβαίνοντας τούς ἐπὶ ταῖς κλίμαξιν ὄντας*.
 2, 15. *Θηβαίους* — Morus; *Θηβαίους* die Hdschr.
 2, 15. *περιδεδραμηγότες — παραδεδο.* Morus, Dindorf, Cobet, Sauppe.
 2, 20. *οπλιτῶν* — Schäfer; *πολιτῶν* die Hdschr.
 2, 22. *αὐτῷ* — Castalio; *αὐτοῦ* die Hdschr.
 2, 23. *ἔωσπερ ἐτειχίζετο* — Dindorf; *ἔως περιτειχίζετο* die Hdschr.
 3, 6. *πέισεται* — Schäfer; *εἴσεται* die Hdschr.
 3, 11. *ἐκ πάντων τῶν συμμαχῶν* — *ἐκ πάντων τῶν συμμαχίδων* die besseren Hdschr., *ἐκ πασῶν τῶν συμμαχίδων* Cobet, Sauppe.
 4, 7. *ἔσομένης* — Leunclau; *ἔσομένων* die Hdschr.
 4, 8. *οὐδὲ μετ' οὐδένων* — *οὐδὲ μεθ' ἔνων* Dobree, Cobet, Dindorf.
 4, 11. *ἔχοντας* — *οἰκοντίας* Madvig Advers. I S. 343.
 4, 16. *ἔχοντας* — Morus; *ἔχοντες* die Hdschr.
 4, 20. *ἀπολαβεῖν* — Jacob, *ἀπαγαγεῖν* Hertlein, *ἀποκαμεῖν* Madvig S. 344, *ἀποβαλεῖν* die Hdschr.
 4, 22. *τοῦτον* — zweimal Leunclau; *τοῦτο* die Hdschr. — *ἄγων — ἔχων* — Schäfer; *ἔχων — ἄγων* — die Hdschr.
 4, 27. *κατὰ τοὺς Ἀργείους* — Palmer; *τοῦ κατὰ τοὺς Ἀργ.* Schneider; *καὶ τοὺς Ἀργείους* die Hdschr.
 4, 34. *κινδυνεύοισιν* — *στρατεύοισιν* — Dindorf; *κινδυνεύοισιν — στρατεύοισιν* die Hdschr.
 4, 38. *ἐπαγγέλλοντες* — Dindorf; *ἀπαγγέλλοντες* die Hdschr.
 5, 2. Madvig will *βούλονται; ἢ ἴνα*.
 5, 10. *ἀπῆσαν* Schneider; *ἀπῆσαν* die Hdschr.
 5, 11. *μηδὲν πλείονες* — Die Hdschr. *μηδὲν πλείονες* oder *μηδὲν πλείονες*. Voigtländ. *μηδὲν πλείον ἔχοντες*, O. Schneider *μηδὲν πλείον μάχη οἴσεσθαι*.
 5, 14. *βοηθήσοισιν* — Schneider, *βοηθήσοισιν* die Hdschr.
 5, 18. *καταλείποι* — Budaeus; *καταλήποι* die Hdschr.; *καταλείψει* Leuncl.
 5, 19. *τὸ στρατεύμα* — Dindorf; in den Hdschr. fehlt der Artikel.
 5, 23. *ἀντιπαρετάξαντο* — Dindorf; *αὐτοὶ παρετάξαντο* die Hdschr.
 5, 24. *βοηθήσοισιν* — Dindorf; die Hdschr. *βοηθήσοισιν*, welches Pfudtel Die indirekte Rede bei Xenophon S. 23 verteidigt.

Vergils epische Technik. Von Richard Heinze. gr. 8. geh. M. 12.—, geb. M. 14.—

... Aber auch die wissenschaftlichen Kontroversen neuerer Zeit, die sich um Vergil und was mit ihm zusammenhängt, bewegten, haben deutlich gezeigt, daß keine Aufgabe dringlicher war als die in diesem Buch gelobte. Wenn das Urteil über eine der literarischen Weltgrößen wieder einmal schwankend geworden ist, so bewiesen zwar diese Größen immer, daß sie erstaunlich fest auf ihren Füßen stehen, aber damit das Urteil nicht unfaul, müssen die Bedingungen, aus denen das Werk selbst hervorgegangen ist, die persönlichen, nationalen, die im Zusammenhang der geistigen Bewegung liegenden neu untersucht werden. Dann werden die reicheren Mittel der Zeit das Verständnis des Werkes gegenüber der Bewunderung früherer Zeiten fester begründen. Nicht immer erzeugt die wissenschaftliche Bewegung das Buch, auf das sie hindrängt; in diesem Falle ist es geschehen. ... Das Buch ist, so weit ich die Literatur kenne, das beste was bisher über Vergil geschrieben worden ist. Es hat aber auch allgemeine Bedeutung als durchgeführtes Beispiel der Analyse und wissenschaftlichen Würdigung eines der großen literarischen Kunstwerke. F. Leo i. d. „Deutschen Literaturzeitg.“

Das alte Rom. Entwicklung seines Grundrisses und Geschichte seiner Bauten auf 12 Karten und 14 Tafeln dargestellt und mit einem Plane der heutigen Stadt sowie einer stadtgeschichtlichen Einleitung herausgegeben von Arthur Schneider. 12 Seiten Text, 12 Karten, 14 Tafeln mit 287 Abbildungen und 1 Plan auf Karten. Quer-Folio 45x56 cm. Geschmackvoll gebunden M. 16.—

Das Werk sucht ein Gesamtbild des alten Rom zu geben, in dem die Darstellung durch das Wort mit der in Bild und Plan zusammenwirkt, auf streng wissenschaftlicher Grundlage, aber zugleich in allgemein verständlicher Form. Es erscheint deshalb besonders geeignet, jedem Gebildeten die Bedeutung des alten Rom für unsere Zeit nahe zu bringen, indem es ihm ein besseres Verständnis der antiken Architektur und Kultur zu ermöglichen sucht, und bietet so besonders für jeden Romfährer die beste Vorbereitung und die schönste Erinnerung.

Führer durch die öffentlichen Sammlungen klassischer Altertümer in Rom. Von Wolfgang Helbig 2 Bde. 2. Aufl. 8. Geschmackvoll geb. M. 16.—

Ausgabe mit Schreibpapier durchschossen geb. M. 17.— (Die Bände sind nicht einzeln käuflich.)

Die zweite, völlig umgearbeitete und vielfach vermehrte Auflage des „Führers“ dürfte sich für jeden Archäologen und Philologen sowie überhaupt für jeden Gebildeten, der die Antiken Roms mit Verständnis sehen will, als unentbehrlich erweisen.

Geschichte des hellenistischen Zeitalters von Julius Kaerst. I. Band: Die Grundlegung des Hellenismus. gr. 8. geh. M. 12.—, geb. M. 14.—

„Wer vielleicht glaubt, in dem Buche eines mit möglichst viel Einzelheiten, Polemik und zahllos in gelehrten Citatenbesatz ausgestatteten Spezialgeschichtlers nach altem Stil zu finden, der irrt sich sehr; aber die Enttäuschung ist die denkbar angenehme; denn er sieht sich von dem hochgelehrten Verf. auf hohe Warte geführt, von wo aus er ein gewaltiges Panorama vor seinen Augen ausgebreitet sieht, das er je länger je tiefer und sorgfältiger beschauen wird. Die Lesung des trefflichen Werkes bringt gleich viel Genuß und Belehrung nicht bloß dem Historiker und Philologen, sondern jedem wirklich Gebildeten und nach höherer Bildung Strebenden.“ (Gymnasium 1902 Nr. 9.)

Die antike Kunstprosa vom VI. Jahrhundert v. Chr. bis in die Zeit der Renaissance. Von Eduard Norden. 2 Bände. gr. 8. geh. M. 28.— (Einzelne jeder Band M. 14.—)

Dies grandiose Werk wird wohl für immer die erste Etappe auf dem kaum betretenen Wege der Geschichte der Prosa bilden. ... Aber nicht nur die gewaltige Receptivität des Verfassers, der namentlich in den gelehrten Noten einen künftigen für alle behandelten Fragen unentbehrlichen Apparat zusammengetragen hat, auch die Gewandtheit in der Auffassung der stilistischen Individualität und das frische Urteil fördern meistens hohe Anerkennung.“ (Zeitschrift für das deutsche Altertum.)

Charakteristk der lateinischen Sprache. Von Prof. Dr. O. Weise. Zweite Auflage. gr. 8. Geh. M. 2.40.

Die Kenntnis einer Sprache bleibt oberflächlich, solange sich der Lernende nicht auch die Gründe für die verschiedenartige Gestaltung ihres Baues klar gemacht hat. Das bereits in zweiter, mehrfach vermehrter Auflage vorliegende Schriftchen will der Schablone des rein gedächtnismaßigen Einübens im Sprachunterricht möglichst zu entraten helfen und darauf hinwirken, dafür eine mehr vertiefende, mehr zum Nachdenken zwingende und anregende Lehrmethode zu wählen.

Cicero im Wandel der Jahrhunderte. Ein Vortrag von Thaddäus Zielinski, Professor an der Universität St. Petersburg. 8. Geschmackvoll kart. M. 2.40.

Der Autor sucht in dieser Schrift ein klares und aufreißendes Bild von Ciceros Einfluß auf die geistige Kultur der Folgezeit zu geben und kommt zu dem Resultat, daß sich das Verständnis Ciceros mit jeder höheren Kulturstufe erweitert und vertieft.

NEUE JAHRBÜCHER F. D. KLASSISCHE ALTERTUM

GESCHICHTE UND DEUTSCHE LITTERATUR

U. FÜR PÄDAGOGIK HERAUSGEG. VON J. ILBERG U. B. GERTH.

Verlag von B. G. TEUBNER in Leipzig. ☉ Jährlich 10 Hefte zu 8 Bogen.

Die erste Abteilung der „Neuen Jahrbücher“ will für die drei im Titel genannten Wissenschaftsgebiete, die durch zahllose Fäden mit einander verbunden die Grundlage unserer historischen Bildung im weiteren und tieferen Sinne ausmachen, einem bei der zunehmenden Ausdehnung aller Forschungszweige immer dringender werdenden Bedürfnis dienen. Dem Einzelnen, der überhaupt nicht oder nur auf kleinem Gebiete selbstforschend tätig sein kann, wird die Möglichkeit geboten, den hauptsächlichsten Fortschritten der Wissenschaft auf den ihm durch den Beruf und eigene Studien naheliegenden Gebieten zu folgen.

Insbesondere dient sie der Aufrechthaltung des vielfach gefährdeten Zusammenhanges zwischen Wissenschaft und Schule nach Kräften und an ihrem Teile. Wenn sie auch nur in großen Zügen die Erweiterung und Vertiefung der Erkenntnis wiedergeben kann, so berücksichtigt sie doch nicht etwa nur das für den höheren Unterricht direkt Branchbare; der Lehrer soll eine freie wissenschaftliche Persönlichkeit sein und bleiben.

In der zweiten Abteilung wird die praktische Pädagogik in erster Linie gepflegt, ohne daß die theoretische ausgeschlossen wäre. Vor allem wird die Didaktik der höheren Schulen eingehend behandelt, über Schullehrer und Lehrweise des Auslandes wird fortlaufend berichtet.

Aus dem Inhalt der letzten Hefte:

1. Abteilung.

W. Kroll, unsere Schätzung d. röm. Dichtung.	C. Fries, babylonische und griechische Mythologie.
G. Reioff, die Schlacht bei Tagliacozzo.	Fr. Biäfs, die Textüberlieferung in Demosthenes' olymthischen Reden.
G. Kettner, Schillers Fragment „Das Schiff“.	E. Gerland, Kreta. Ein Überblick über die neueren wissenschaftlichen Arbeiten auf der Insel.
Fr. Koopp, Harmodios und Aristagoras.	
Th. Zieliński, antike Humanität.	
J. Müller, das Steuer- und Finanzwesen des h. r. Reiches im XVI. Jahrhundert.	

2. Abteilung.

B. Siefert, Zwerge und Riesen.	H. Wolf, Kirchengeschichte im Geschichtsunterricht.
B. Wustmann, Bemerkungen zum oberen Gymnasialunterricht in älterer deutscher Geschichte.	M. Wehrab, Ist Shakespeares Coriolan ein Verräter?
E. Sührer, Klassische Studien und klassischer Unterricht in den Vereinigten Staaten.	Fr. Baumgarten, Nachklänge zum Dresdener Kunsterziehungstag.
A. Messer, zur pädagogischen Psychologie und Physiologie.	O. Immisch, Erwin Rohde.
P. Cawer, Duplik in Sachen des Reformgymnasiums mit besonderer Berücksichtigung d. latein. Anfangsunterrichtes.	Fr. Aly, zum Geschichtsunterricht in Sekunda.
	E. Schwabe, Beiträge zur ältesten Geschichte der Fürstenschule zu St. Afra in Meissen.

Ausführliche Prospekte u. Probehefte unberechnet durch jede Buchhandlung
— wie postfrei von der Verlagsbuchhandlung. —

Verlag von B. G. Teubner in Leipzig.

Fr. Lübker's Reallexikon des klassischen Altertums.

Siebente verbesserte Auflage, von Prof. Dr. Max Erler.

Mit zahlreichen Abbildungen.

Lex.-8. Preis geheftet 14 Mk., reich gebd. 16 Mk. 50 Pf.

Schriften von H. W. Stoll.

== Wohlfeile Ausgaben zu bedeutend ermäßigten Preisen. ==

- Die Götter und Helden des klassischen Altertums.** Populäre Mythologie der Griechen und Römer. 7. Auflage. Mit 12 Abbildungen nach antiken Kunstwerken. Wohlfeile Ausgabe. 8. Reich gebunden 3 Mk. 50 Pf.
- Die Sagen des klassischen Altertums.** Erzählungen aus der alten Welt. 5. Auflage. Zwei Bände mit 92 Abbildungen nach antiken Kunstwerken. Wohlfeile Ausgabe. 8. Reich gebunden 4 Mk. 50 Pf.
- Geschichte der Griechen und Römer in Biographien.** 2 Bände. 3. Auflage. Wohlfeile Ausgabe.
- I. Die Helden Griechenlands im Krieg und Frieden. Geschichte der Griechen in biographischer Form. Mit 1 Stahlstich. 8. (Sechzig Seiten)
- II. Die Helden Roms im Krieg und Frieden. Geschichte der Römer in biographischer Form. Mit 1 Stahlstich. 8. Reich gebunden 3 Mk. 50 Pf.
- Erzählungen aus der alten Geschichte.** 2 Bänden. 3. Auflage. 8. In 1 Band gebunden 3 Mk. 75 Pf.
- Bilder aus dem altgriechischen Leben.** Mit zahlreichen Abbildungen. Zweite Auflage. Wohlfeile Ausgabe. 8. Reich gebunden 3 Mk.
- Bilder aus dem altrömischen Leben.** Mit zahlreichen Abbildungen. Zweite Auflage. Wohlfeile Ausgabe. 8. Reich gebunden 3 Mk. 50 Pf.
- Die Meister der griechischen Literatur.** Eine Übersicht der klassischen Literatur der Griechen für die reifere Jugend aus Kreunde des Altertums. Mit einem Stahlstich. Wohlfeile Ausgabe. 8. Reich gebunden 2 Mk. 75 Pf.
- Die Meister der römischen Literatur.** Eine Übersicht der klassischen Literatur der Römer für die reifere Jugend aus Kreunde des Altertums. Mit einem Stahlstich. Wohlfeile Ausgabe. 8. Reich gebunden 2 Mk. 75 Pf.
- Wanderungen durch Alt-Griechenland.** Mit zahlreichen Karten, Plänen und Abbildungen. In 2 Teilen. I. Teil: Der Peloponnes. II. Teil: Mittel- und Nord-Griechenland. Wohlfeile Ausgabe. 8. Reber Band reich gebunden 3 Mk.

Lateinisches Schulwörterbuch. Von F. A. Hejlschen. 3 Bände. gr. Lex.-8.

I. Lateinisch-Deutsch. 6. Aufl. von C. Wagener. geh. 5 Mk. 50 A., in Halbfz.

geh. 7 Mk. 50 A.

II. Deutsch-Lateinisch. 5. Aufl. von C. Wagener. geh. 5 Mk. 25 A., in Halbfz.

geh. 6 Mk. 50 A.

Die von C. Wagener besorgte Neubearbeitung zeichnet sich durch Klarheit und oberflächliche Anordnung aus und entspricht so allen Anforderungen, die nach dem Stande der Pädagogik wie der Wissenschaft an ein solches Wörterbuch gestellt werden können. Durch die vorräthige Ausstattung wird dasselbe eine Zierde der aufgehenden Bibliothek jedes Schülers bilden.

Griechisches Schulwörterbuch. Von G. E. Benseler und K. Schenkl. 2 Bde. gr. Lex.-8.

I. Griechisch-Deutsch. Von G. E. Benseler. 11. Auflage, von A. Kaegi. geh. 3 Mk. 75 A., in Halbfz. geh. 3 Mk.

II. Deutsch-Griechisch. Von K. Schenkl. 5. Auflage. geh. 3 Mk., in Halbfz. geh. 10 Mk. 50 A.

Der praktische Wert dieses althährten Wörterbuches, das in wissenschaftlicher Beziehung auf der Höhe der Zeit steht, wird durch die steten Verbesserungen immer mehr erhöht. Die Anschaffung desselben kann nur auf das wärmste empfohlen werden.